

АЛМАНАХ НА СУХОПЪТНИТЕ ВОЙСКИ НА БЪЛГАРИЯ

БЪЛГАРСКАТА КОННИЦА

КНИГА ШЕСТА

Асоциация на Сухопътните Войски на България
Национален Военноисторически музей
Фондация „Българско Военно историческо наследство“

АСОЦИАЦИЯ НА СУХОПЪТНИТЕ ВОЙСКИ НА БЪЛГАРИЯ
НАЦИОНАЛЕН ВОЕННОИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ
ФОНДАЦИЯ „БЪЛГАРСКО ВОЕННО ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО“

КИРИЛ ЦВЕТКОВ

АЛМАНАХ НА СУХОПЪТНИТЕ ВОЙСКИ НА БЪЛГАРИЯ

БЪЛГАРСКАТА КОННИЦА

КНИГА ШЕСТА

София • 2022

*Книгата е по идея и проект на
Асоциацията на Сухопътните Войски на България,
Националния Военноисторически музей и
Фондация Българско военно историческо наследство
и се издава с финансовата подкрепа
на Министерството на отбраната и дарителите:*

- Арсенал АД;*
- Самел АД;*
- Политехника ООД;*
- Вал Технологжис ЕООД;*
- о.з генерал-лейтенант Кирил Цветков;*
- Йордан Миленов Радев;*
- Георги Костов Баев, без чиято помощ издаването на книгата би било невъзможно.*

Издателите и авторът изказват своята благодарност на дарителите, НВИМ, десетките автори на книги, статии и публикации, посветени на българската конница и на художника Васил Горанов за прекрасните му картини, предоставени за книгата.

В изданието са използвани фотографии от фонда на Националния Военноисторически музей.

Същите не могат да бъдат копирани, използвани за други цели, преправяни и разпространявани без съгласието на музея.

© Асоциация на Сухопътните Войски на България

© Автор: Кирил Радев Цветков

Научен редактор: акад. проф. д.и.н. Георги Марков

ISBN 978-954-302-096-6

НИКОЙ И НИЩО НЕ БИВА ДА БЪДАТ ЗАБРАВЕНИ!

Уважаеми читателю,

Пред Вас е шестата книга от Алманах на Сухопътните войски на България. В нея сме се постарали да представим на масовия читател историята на прославените конни полкове, бригади и дивизии на България, участвали във войните за национално обединение. Количеството им непрекъснато нараства, съобразно задачите, които изпълняват. Докато в защитата на Съединението и войната с Кралство Сърбия (1885) участват само три конни полка, в Първата световна война количеството им нараства до 12, обединени в шест конни бригади и две дивизии.

Конните полкове бяха пощадени от Ньойския договор, за да има кой в една победена страна, оставена без армия и след две национални катастрофи да се грижи за обществения ред. Те претърпяват частична трансформация като жангар-мерийски. И те изпълниха тази задача, макар че оставиха в съзнанието на много хора неприятни спомени с участието си в потушаването на бунтове, размирици и въстание. Но те успяха и най-бързо да се реорганизируют в конни полкове след премахване на ограниченията и да вземат участие във Втората световна война. Във войната участват девет конни полка, обединени в четири конни бригади и конна дивизия

След войните българската конница започва своя поход към заета си, характерно за всичките съвременни армии. Суровата логика на войната повелява постепенното ѝ закриване. Но тя остава в песните и легендите на народа.

На българската конница посвещаваме тази книга. На конните полкове, бригади и дивизии, защитили Съединението и донесли свободата на Тракия, Македония и Добруджа, на победителите при Пирот, Лозенград, Люле Бургас, Мерхамли, Огрин, Долно Върбени, Курт Бунар, Кочмар, Карапелит, Добрич, кота 90, Первели, Мустафа ачи, Кара Мурад... Безкраен е списъкът на техните победи, оставили ги в пантеона на безсмъртието.

Беше безкрайно трудно да вместим в рамките на една книга историята на българската конница след Освобождението, продължила почти 80 години. История в сянката на победите на пехотата, но писана с кръв, възторг, болка и отчаяние. Но конните полкове, бригади и дивизии бяха нужни на България и ние сме длъжни да съхраним имената им за историята. Защото те са част от гордостта, славата и честта войнишка на България преживяла вековете.

Приятно четене!

*О.р. генерал-лейтенант Кирил Цветков
Председател на Асоциацията на Сухопътните войски на България*

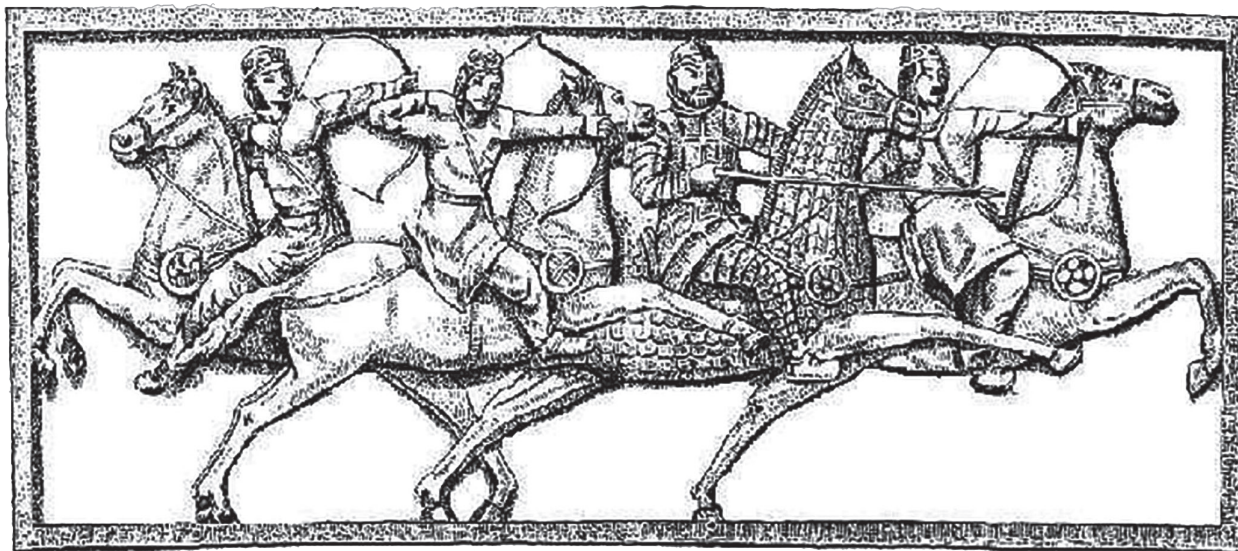
*Люdmил Богданов
Председател на Фондация „Българско военно историческо наследство“*

ВЪВЕДЕНИЕ

Ние, българите, сме конен народ и конницата ни като въоръжена сила е била в основата на първите български държави и империи в хилядолетната ни история. В нея са служили всички годни да носят оръжие, без разлика на пол и възраст. Конят е бил свещено животно, особени грижи са полагани за бойните коне, повече отколкото за стопаните им. Най-добрите конници, заслужили уважение с подвизите си, са служили в личната гвардия на Ювиги кана български. За тях се пеели песни и са разказвани легенди и приказки. Страховитата българска конница е всявала ужас във враговете през вековете. От нея са треперели народи, империи и континенти. Тя е в основата на създаването на Стара Велика България на Кубрат и неговите предшественици, на Дунавска България на Ювиги Кан Аспарух, на Солунска България на Кан Кубер на Балканите, на Караболгар и Волжка България, както и на другите български държави в стария свят.

Както при всички народи в Античността и Ранното Средновековие, българската кавалерия е лека, т.е. бойците са въоръжени само със сабя, лък и леко копие. Император Льв VI дава следните сведения за въоръжението на българите (по проф. Геза Фехер): „Те се въоръжават с меч, броня, лък и копие. Повечето носят два вида оръжие: закачено на рамото копие, а в ръцете си държат лък и съобразно нуждата си служат с едното, или другото. Като са преследвани, извличат по-голяма полза от лъковете си.“

Тези части от българите използват за разузнаване, насаждане на страх сред населението на територията на противника, нарушаване на тила на вражеските армии или когато се овладяват важни крепости за ограничаване на подкрепата на крепостта отвън. По същество легката конница е извършвала терористични атаки, смазвала е психологически противника, охранявала е фланговете и тила на основната войска преди генералното сражение.

Конници от българите-оногури. Стенно декоративно пано от дворец в оногурска Уструшана, I-ви век пр. Хр. (виждат се ясно леко и тежко въоръжени конници)

За разлика от много други народи, българите са имали и тежка конница, при която и ездачи, и коне са облечени в железни доспехи. „Но не само те сами се въоръжават, а и конете на знатните са облечени в предните части с желязо, или плъст.“ – продължава ромейският император Лъв VI. За тежка конница се споменава още по времето на траките, партите, масагетите, сарматите, хуните и други народи, които се считат за прабългарски народи. Тежка конница е използвал и великият Кан Ювиги Кубрат, владетелят на всички българи, основателят на Стара Велика България в битките срещу араби, тюркути и хазари. Споменава се в летописите, че Кан Кубрат е имал обкована в сребро лична гвардия. Всеки началник е имал в свое разположение и е бил задължен да поддържа в готовност определен брой ризници за хора и коне. Споменават се надписи от това време, намерени в поречието на р. Дон, като: „...ичургу боилът има меки ризници 455, шлемове 540, люспести ризници 427, шлемове 102. Юк боилът има верижни ризници 26, люспести ризници 26 и шлемове 102. Бири багаинът има верижни ризници 22 и шлемове 54, вероятно на въоръжение в някоя част от български түмен по р. Дон.

"Хан Аспарух преминава Дунав", худ. Димитър Гюдженов

Тежка конница са имали и владетелите на Дунавска България. Открити са други инвентарни надписи върху камък, в които пише: „Ичургу боилът има 3120 ризници за бойци и 3100 ризници за коне“, а „юк багаинът има 14 ризници за бойци и 12 ризници за коне“. От други сведения става ясно, че броните в мирно време са пазени в крепостите под командването на отделните началници.

За използване на тежка конница се пише в летописите при кан Тервел (700 – 721) при разгрома на арабите под Константинопол, при кан Винех (754 – 760) при разгрома на византийската войска в Рижкия проход; при кан Телец (760 – 763), когато опустошава Тракия с тежко въоръжена войска; при кан Кардам (707 – 803) във войните си с Византийската империя, при кан Крум, цар Симеон и цар Калоян.

Теофан Изповедник съобщава например, че по времето на кан Крум (803 – 814), бронираната конница на българите е наброявала 30 000 тежко въоръжени конници, което е огромна сила за това време. Вероятно казва това поради големия страх от българите, макар че събирането на такава войска не е по силите на младата българска държава, раздирана преди това от династически борби. Известно е, че цар Симеон в битката при Ахелой през 917 г. лично води тежката конница в боя. В разгрома на рицарската войска при Агрианопол (1205 г.) тежката конница на цар Калоян играе решаваща роля. Факт е, че великите български владетели са отдавали голямо значение на тежката конница, чиято численост е била от 5000 до 30 000 души.

Тежко въоръжената конница обикновено се използвала с решение на кана и в зависимост от това, какъв е противника. Във войните със степните народи е била поставяна в центъра на бойния ред и атакувала първа. Тя смазвала леко въоръжената конница или пехота на противника, а леката е следвала тежката и е довършвала противника. Като се има предвид, че повечето степни народи не са имали бронирана конница, ефектът от удара на тази огромна, обкована в желязо конна маса е бил страхотен. Това са го изпитали непобеждаваните до тогава араби на халифа Абд ар Рахман при разгрома им от кан Кубрат в степите на Стара Велика България, аварите при разгрома на техния каганат от кан Крум, печенегите в битките на цар Симеон, хазарите и византийците при безкрайните им войни с българската държава.

Но канът, който ръководи битката винаги лично, и тежката конница е подчинена само на него, може да я използва в решителния момент на всяка битка, когато трябва да наклони победата към себе си. Така е постъпил кан Тервел, при разгрома на арабската войска на пълководеца Маслама под стените на обсадения Константинопол. 5-хилядната тежка конница е била скрита и оставена в резерв, и вкарана в битката, когато силите на двете страни са на привършване. Обкованата цяла в желязо конница смазва центъра на арабската войска, която не издържа на удара и непобеждаваните дотогава араби хукват към корабите. Ехото от тази битка е огромно в целия свят и могъщия Арабски халифат прекратява опитите за завладяване на Европа през Балканите.

Опитът с използване на тежка конница от българите впоследствие е използван във всички страни в Европа – при създаването на рицарския корпус, в Реч Посполита, в Сърбия и в други страни. Този опит е използван и в съвременните войни при употребата на танковите войски, които са пробивали бойния ред и смазвали съпротивата на пехотата на противника, за което свидетелства дори един от танковите асове на Вермахта, фелдмаршал Гудериан.

Силата на конницата зависела от качеството на конете, въоръжението и подготовката на конниците. Използвани са два вида коне, за леката и за тежката конница.

Конете за леката конница са били по-малки на ръст, изключително подвижни и издръжливи. Тези за тежката конница са били по-едри и силни. Конете са отглеждани по време на степния период в табуните на рода или племето под постоянен надзор, и годните за война са се готвели от самите конници. По-късно, през средните векове, когато българите вече водят уседнал живот, конете са отглеждани в стопанствата на самите бойци. Всеки един от тях при мобилизация трябвало да се яви с по 2 коня. Тези животни според военния закон не можело да се използват за селскостопанска работа. Наказанието за нарушителите било смърт. При сигнал в рамките на определеното време всеки конник е длъжен да се яви на определеното място и да заеме позицията си в строя. При закъснение наказанието също е било смърт. При проявяване на страх на бойното поле и отстъпление без заповед наказанието пак е смърт и лишаване от всички права.

Въоръжението на българския конник било от сабя (по-късно меч), щит, лък и късо копие. Снаряжението включвало всички атрибути, необходими за конника по време на почивка и бой, както отбелязва унгарския професор Геза Фехер в книгата си „Военното изкуство на прабългарите“, издадена през 1938 г. Забележителна била изработката на основното оръжие – лъковете, с които бойците стреляли без пропуски както пред фронта, така и седнали обратно с лице назад върху коня. Изработването на един качествен боен лък отнемало седмици, понякога месеци и години. Той представлявал смайваща смесица от кости, дърво и жили, слепени в едно, докато се получи т.н. измятащ се лък (при неопитен стрелец и неправилен обтягане лъкът се измята), наричан по-късно рефлексен лък. Изработването

"Конницата на кан Тервел пред стените на Константинопол", худ. Васил Горанов

на такъв лък изисквало много търпение, знания и голяма сръчност. Дължината му била до 130 см. Когато не бил в употреба, лъкът стоял в неопнато положение, за да не изгуби еластичността си, и когато не се използвал, се носел винаги в кожен калъф. Бидейки рефлексен, лъкът, когато тетивата му бива откачена, се извивал обратно, т.е. дъгата в неопнато състояние имала форма, обратна на бойното. Опъването на лъка изисквало голяма сила и сръчност. По-мощни лъкове се опъвали дори от трима души. Но за изстрелването на стрела от такъв лък се изисквало много по-малко сила, отколкото от обикновен. Това осигурявало трикратно по-голяма скорострелност. Самите стрели били дълги около 60 – 70 см, като на долния им край били прикрепени пера. Стрелите винаги били с железен връх и всеки род или племе ползвало пера с определен цвят. По време на летежа стрелите свистяли и пронизвали ушите на противниковите бойци. Формата и размера на остриетата били различни за бой и лов, като се изготвяли индивидуално за всеки лък. Обикновено върховете на бойните стрели тежали до 30 гр. Пръчките били от различен материал – бряст, камъш и др.

Копието било от къс метателен тип. Металната му част е около 20 – 25 см. Към него била привързана конска опашка, която служела и като знаме и като предпазно средство за спиране обтичането на копието с кръв, което пречи при използването му многократно в боя.

"Битката при Ахелой", худ. Васил Горанов

Бойците от леката конница носели броня от двойна плът, която предпазвала шията и гърдите. Тя не била тежка и не пречела на стрелеца в движенията му. Гърдите на конете били покрити с плът. Тежката конница била изцяло облечена с железни брони. Конниците от тези елитни части имали метални шлемове, докато в леката конница се използвали дебели кожени калпаци, или калпаци от плът, обшити с кожа.

Подготовката на конниците била на смайваща висота, което е забелязано от всички летописци по това време. Тя започвала още от детска възраст и продължавала до тогава, докато не го приеме комисия от старейшините на рода за воин. Всеки конник трябвало да изстрелва колчан стрели на ген и да улучва целта, като в колчана има до 40 стрели. Трябвало да умее да язди прав на коня си и да стреля едновременно с една, две или с три стрели едновременно, които се разделяли по време на летежа и удряли едновременно една или повече цели на различни места, което неимоверно затруднявало защитата от тях.

Издръжливостта, волята за победа и дисциплината на българските воители били невероятни. Този факт е отбелязван от византийските летописци, описващи пораженията в битките по времето на Кубрат, Аспарух, Тервел, Кардам, Крум, Симеон и други. Магнус Феликс Енодий в „Похвално слово за крал Теодорих“ (VI век) пише: „Това е народът (българите), който преди тебе имаше всичко, което е пожелавал;... те са народ, комуто преди битката с тебе не се е случвало да срещне противник, който да му устои, и народ, който дълго време е извършвал войните си само с набези“.

На конницата се крепяли древните български държави, Първото и Второто българско царство през вековете на своето съществуване до падането на България под властта на Османската империя. По време на робството на българите е ограничено правото да яздят коне и постепенно навиците да ползват коня се забравят. Но идва Априлското въстание през 1876 г., когато Георги Бенковски организира Хвърковатата чета. Тя припомня, че нищо, което е в кръвта и гена на българина, не е забравено.

1. БЪЛГАРСКАТА КОННИЦА СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО

И след Освобождението, в Третото българско царство, конницата е намерила своето достойно място като род войска и като част от Земската войска, създадена с Приказ №1 от 8 юли 1878 г. (20 юли по нов стил) на генерал-губернатора тогава княз Дондуков. Със заповед № 5 от 24 август 1878 г. (всички дати по-нататък са дадени по Юлианския календар до 1916 г., когато се въвежда Григорианския) за призоваване на служба на 20 400 новобранци се предвижда създаването на шест сотни: 1-ва Софийска конна сотня; 2-ра Видинска конна сотня; 3-та Търновска конна сотня; 4-та Русчукска конна сотня; 5-а Пловдивска конна сотня и 6-а Сливенска конна сотня. Така в началото в Българската земска войска следва да има шест конни сотни, всяка с численост от 150 души, две от които след Берлинския договор от 1879 г. преминават в Източно-Румелийската милиция.

През юли 1879 г. Княжество България е разделено на пет губернии (София, Видин, Търново, Русе и Варна). Във всяка губерния се определя, какви пехотни, артилерийски и кавалерийски части трябва да има. За Софийска губерния е определено да има две конни сотни, в останалите – по една конна сотня. Но по различни причини в Княжеството успяват да формират само 5 конни сотни. Софийската конна сотня № 1 е натоварена с носене на конвойната служба при княз Александър I.

С Указ 108 от 17 декември 1879 г. е прието от Народното събрание "Привременно положение на Българската войска". Въвежда се териториална система за комплектуване; за пехотата – по окръзи, за кавалерията и артилерията – по губернии, само в инженерните войски служат хора от цялата страна. Съгласно новия указ в мирно време кавалерията се състои от 4 конни сотни и една конна батарея. Определено е конната батарея да има численост от 155 души.

Княжеството в мирно време е разделено на три военно-териториални отдела: Източен, Западен и Софийски, и между тях е разпределена и конницата. В Софийски отдел се намира 1-ва сотня, която е Собствената на Негова Светлост конна сотня. В Западния отдел е 2-ра Видинска сотня. В Източния отдел са 3-та Търновска и 4-та Шуменска сотни.

За конницата офицерски и унтерофицерски кадър се взима от руските конни полкове на окупационните войски. Новобранците са набирани по разпореждане на Военното министерство от пехотните дружини. През 1879 г. руската армия дава на Княжество България 600 карабини „Бердана“ с 660 000 патрона и 6400 сабли, пистолети и друго снаряжение. Въоръжението, стъкмяването и обучението е по образеца на донските казаци, но за действия в пеши строй разполагат и с щик към карабината, който обаче не е доставен във всички конни части до 1912 г. и е проблем дори и през Първата световна война. До окончателната евакуация на руската армия целият състав на Българската земска войска е зачислен на интендантско снабдяване към руската армия.

За ръководство на конницата с Указ 55 от 15 декември 1879 г. се формира Кавалерийска инспекция към Щаба на войската. От 1901 г. тя е към Военното министерство. Състои се от един инспектор на кавалерията и щаб в състав: началник щаб, двама адютанти, един ветеринарен офицер и служители в канцеларията.

С Указ 105 и Заповед по Военното ведомство № 168 от 15 септември 1880 г. се формира нова 1-ва конна сотня. Досегашната 1-ва конна сотня се преименува в "Собствен на Н. В. конвой". Конните сотни за мирно време стават пет.

С Указ 116 от 18 октомври 1880 г. се преминава към нова организация в кавалерията. Формиран е 1-ви конен полк с щаб в Шумен (4 сотни). Първи командир е майор Назаров, сменен на 27 октомври 1881 г. от майор Дикенлейн. Командири на сотните са също руснаци: 1-ва сотня (Варна) – поручик Величко; 2-ра сотня (Шумен) – капитан Леонов; 3-та сотня (Ески-Джумая) – капитан Франкенхаузен; 4-та сотня (Добрич) – капитан Пташински. Сотнята на Собствения на Негово Височество Конвой не е в състава на полка.

На 30 август 1881 г. на пехотния лагер край София полкът получава първото си бойно знаме, заедно с пехотните части. В релациите по този повод четем: „В събота на 29 август на 9 часа сутринта приеха се от Н. В. гражданските депутации, изпратени да представляват населението при церемонията на раздаването на знамената. Часът по 10 представиха се с музика начело военните депутации, които предадоха на Н. В. съществуващите вехти знамена и вземаха новите, за да ги занесат при лагера.”

Старши унтерофицерът Сава Голянт, руснак на българска служба, който става първия знаменосец, разказва за този ден: „Полкът при пълен състав в конен строй, в пълна парадна униформа стигна на плаца на пехотния лагер около 8.30 ч. сутринта и зае своето място... След пристигането на Н. В. княз Александър веднага се пристъпи към заковаването на гвоздейчетата... Н. В. князът закова трите до средата гвоздейчета с едно чукче, след това подаде чукчето на командира на полка майор Назаров, той закова следващите три гвоздейчета, подир което Н. В. князът... го подаде на мене – като щандартен унтерофицер – да закова последните три най-крайни гвоздейчета. След това знамената бяха отнесени при аналоя... за да бъдат осветени...”

Знамето на Първия конен полк, предадено впоследствие на 2-ри конен полк.

Не е оставена без конни части и Източна Румелия. При отделянето на Южна България от Княжеството, в Южна България остават две сотни кавалерия. Конницата в Източна Румелия е организирана със заповед № 30 от 6 февруари 1879 г. като Филипополска бригада, в която се включват двете сотни: 5-а Пловдивска конна сотня, като е преименувана във Филипополска конна сотня и 6-а Сливенска конна сотня. Със заповед № 88 от 2 май същата година Филипополската конна сотня се разгъва в един полусескадрон. Жангармерията е броила около 1500 души, от които 900 пеша и 600 конни.

С Указ 73 от 1882 г. се разформирова корпус на жангармерията и от него в Княжеството се формира Драгунски корпус, който влиза в състава на армията, но не успява да се наложи като организационна единица. На следващата година с Указ 756 от 17 септември 1883 г. Драгунския корпус се разформирова. По-голямата част от него преминава към Министерството на вътрешните работи, а една по-малка част, заедно с двете отделни конни сотни, отива за формиране на нови конни структури.

През 1883 г. следват нови укази, които развиват структурата на кавалерията. С Указ 178 от 20 декември се формират 5-а и 6-а сотни към Конния полк. Първият конен полк през декември 1883 г. се разделя на два полка. С Указ 234 от 24 декември съществуващият Конен полк от 6 сотни минава в 4-сотен състав и получава името 2-ри конен полк (с щаб в Шумен) от 4 сотни. Досегашните 1-ва и 3-та сотни и Музикантския хор от Конния полк се превръщат в 1-ва и 2-ра сотни и се формират 3-та и 4-та сотни на 1-ви на Н. В. Княз Александър I конен полк (София) от 4 сотни. Знамето на Първия конен полк е връчено на 2-ри конен полк.

В края на 1883 г. се взема решение за формиране на една конна бригада, по подобие на тези в пехотата и артилерията. За целта със Заповед 447 от 30 декември е формирана 1-ва конна бригада от двата конни полка с по четири ескадрона, всеки като самостоятелна част, подчинена непосредствено на Министъра на войната и един отделен ескадрон – Конвоя на Н. В. Княза.

В следващите години се приемат решения, които привеждат конницата в съответствие с тенденциите в съвременните армии. Скъсва се с правилото да се следват традициите на донската казашка войска и се преминава към съвременни структури. Със Заповед № 5 от 1884 г. сотните се преименуват в ескадрони, по четири в конен полк – общо 647 саби. Приема се в хода на нейното бойно използване да се формират в конните полкове дивизиони, които обединяват два ескадрона под общо командване.

Така съгласно Квартирното разписание към 1 януари 1885 г. в Княжество България има: Собствен на Н. В. Княза конвой – София; Конна бригада – София: 1-ви на Н. В. Княз Александър I конен полк – щаб, 1-ви и 2-ри ескадрони – в София; 3-ти и 4-ти ескадрони – в Берковица; 2-ри конен полк – щаб и всички ескадрони в Шумен. Нови части за военно време към кавалерията не се планира да се развърщат.

Списъчното състояние на княжеските действащи войски преди мобилизацията към 1-ви септември 1885 г. (според записките на генерал Паприков) показва, че в кавалерията има всичко: 8 щабни офицери, 58 обозни офицери, 98 унтерофицери, 23 музиканти, 1097 редници, 73 нестроеви, или всичко 1291 души личен състав, 977 строеви и 14 обозни коне.

Към 1-и септември 1885 г. по списъците има в запас на постоянните войски около 42 515 души, от които в кавалерията са били 1261 души. С прибавени запасните войници към тези на действителна служба, цялата княжеска действаща войска има в състава си 47 610, от които в кавалерията са 2 552 души.

Като въоръжение в конницата в Княжеството има всичко около 43 000 бердановски пушки, от които 39 000 пехотни, 3 000 драгунски и 700 карабини. С драгунски пушки са били въоръжени конните полкове и пионерната дружина, за разлика от сръбската, която е имала и магазинни пушки. Кавалерията е въоръжена, освен с драгунските пушки, с шашки и револвери „Смит-Уесън“.

Кавалерията разполага с твърде слабо конско и людско снаряжение, което едва достига за конните полкове. За формирането на нови конни части има само около 300 комплекта конско снаряжение, кавказки образец. Конското снаряжение постепенно е допълвано след мобилизацията, доколкото това е било възможно.

КОННИЦАТА В ЗАЩИТА НА СЪЕДИНЕНИЕТО

Съединението е обявено на 6 септември и конницата е изпратена на източната граница поради опасността от война с Турция. 2-ри конен полк съпровожда Княза до Велико Търново и оттам до Пловдив, след което се присъединява към бригадата в с. Хебибчево. Мобилизацията е обявена с Указ № 29 от 6 септември 1885 г. и кавалерийските части по разписанието се попълват със запасници. Още във време на самата мобилизация на горните части е било решено да се формират още някои нови части. По-късно, при създаването на Северния отряд се формира една сотня кавалерия за него. През втората половина на септември започва формирането в Кюстендил на 3-ти конен полк от конните жангарми на Софийски, Кюстендилски, Трънски, Вигински, Ломски, Врачански, Свищовски и Раховски окръзи и към 25 септември полкът е вече попълнен. Общо в Княжество България се отмобилизират и попълват по щата 3 конни полка по 4 ескадрона всеки и Конвоя на Н. В. Княза, общо 13 ескадрона.

Сформира се и един доброволчески ескадрон във Вигин в състав от 100 души и 3-ти жангармерийски конен полк (Кюстендил) в състав от 7 офицери и 418 унтерофицери и войници, всичко 425 души, със собствените им коне.

С Указ 42/1885 се създава и 4-ти конен полк, но поради липса на кадри и коне формирането му се задържа. Новосформираните кавалерийски части изпитват обаче остра нужда от яздитни коне.

Мобилизация протича и в Източна Румелия. Със Заповед 3/1885 се формира доброволчески ескадрон в Пловдив, а със Заповед 5/1885 бившият Източно-Румелийски ескадрон става 5-и ескадрон в 1-ви конен полк. Три от възводовете на Собственния на Н. В. конвой създават 5-и ескадрон на 2-ри конен полк. Така общо в Източна Румелия са формирани 4 ескадрона.

Княжеските конни полкове са въоръжени с драгунски берданки, а южнобългарските ескадрони с „кринки“. Конско снаряжение отсъства и реквизираните коне няма с какво да бъдат оседлани или упрегнати. Такива се реквизират от населението в твърде незначително количество.

Конският състав на българските войски до мобилизацията е твърде незначителен. Войските на Княжеството имат всичко: 1110 строеви (яздрави) коня, 395 артилерийски и 247 обозни. Конете по родовете на армията са били разпределени така: в пехотата 170 обозни коня, в кавалерията 977 строеви и 14 обозни и в артилерията 544 строеви, артилерийски и обозни. Южнобългарските войски така също са имали твърде незначителен брой коне. При мобилизацията всички части, особено артилерийските, е трябвало да се допълнят с коне, за да могат да запрегнат оръдията си и зарядните санджуци; в пехотата е било нужно да се допълнят яздравите и обозни коне, поне до тези коне, които частите са имали.

На 23 септември 1885 г. Военното министерство, като се убедило вероятно в неуспешността на реквизицията на коне, понеже добри за служба в артилерията и кавалерията коне в страната не се намирали, е решило да се купят от Венгрия 400 коня и изпраща комисия. Тази мярка обаче е била взета късно и не са съобразени обстоятелствата, дали тези коне могат да пристигнат в страната. Тези коне са били предназначени за формиране на един нов конен полк, но те пристигат в началото на военните действия и полкът не успява да бъде сформиран и до края на войната. Тези коне обаче се използват за пренасяне на войници от София до Сливница.

Кавалерията, както и артилерията, също е имала нужда от коне, но за попълването ѝ не е могло и да се мисли, и затова конните полкове са тръгнали в поход в мирния си състав и са имали по 100 – 110 коня в ескадрон.

След мобилизацията към 1 октомври 1885 г. конницата на Княжеството нараства до 19 1/2 ескадрона и 1740 души в действащите войски и 728 души като запасен кадър към конните полкове, разпределени както следва:

- в действащата конница са 13 ескадрона, имащи 1500 души състав, разпределени: в действащите княжески части: офицери – 34; строеви войници – 970; нестроеви войници – 71; всичко – 1075 души; в 3-ти жандармерийски конен полк: офицери – 7, жандарми – 418, всичко – 425 души.

- в южнобългарските части: учебен ескадрон – 20 души; жандармски ескадрон – 120 души. Всичко: ескадрони – 2, личен състав – 240 души.

- в запасните части са мобилизирани: запасен кадър на 1-ви конен полк, в това число офицери – 4; строеви войници – 418; нестроеви – 11, всичко – 432 души; запасен кадър на 2-ри конен полк, в това число офицери – 2, строеви войници – 288; нестроеви – 6; всичко – 296 души. Всичко в запасните части: офицери 6; строеви войници – 706; нестроеви – 17; всичко – 728 души. Запасните части са в разсипан състав, недобра организация и се използват за всявъзможни задачи.

За основно стратегическо направление е определен Тракийският оперативен театър. До края на септември 1885 г. там е съсредоточена основната бойна сила от Княжеството. Там са и двата строеви конни полка в основния си състав, и очакващите ги румелийски части, разгърнати в два ескадрона. Към 1 октомври 1885 г. конницата на България е вече разпределена по корпуси и отряди и заема районите си за съсредоточение с отчитане на опасността и за нападение от Турция.

В Източния корпус, който е предназначен за отбрана на Южна България, са 12 ескадрона, разпределени по отряди както следва: Ямболски – 1 ескадрон (учебния

южнобългарски ескадрон); Търновосейменски отряд – 10 ескадрона (1-ви конен полк – 4 ескадрона; Конвой на Н. В. Княза – 1 ескадрон, 2-ри конен полк – 4 ескадрона и южнобългарския ескадрон на Рагев); Бургаски отряд – 1 ескадрон (доброволчески). В Западния корпус, предназначен за охрана на границата с Македония, са само четири ескадрона от 3-ти жандармерийски конен полк (два ескадрона в Кюстендил и два ескадрона в Дупница).

В Западния корпус, предназначен за охрана на границата с Македония, са само четири ескадрона от 3-ти жандармерийски конен полк (два ескадрона в Кюстендил и два в Дупница).

Нарастването на напрежението по западната граница принуждава военното командване да започне усиление на войските от Западния корпус с конни части. Два ескадрона от 2-ри конен полк от 15 октомври се преместват поескадронно в София и влизат в разпореждане на Щаба на армията, като се планира да се разпределят: 3-ти ескадрон в състава на Смиловския авангард на Сливнишкия отряд, а 4-ти ескадрон – в състава на Брезнишки отряд, формиран през октомври. В Изворски отряд, който влиза в състава на Западния корпус, е 3-ти ескадрон от 3-ти конен полк (104 саби).

Една сотня от Конвоя на Н. В. Княза е оставена в София за изпълнение на задълженията си към монарха.

Към 15 октомври 1885 г. разположението на конницата по западната граница е както следва: за защита на македонската граница е оставен един ескадрон от 3-ти конен полк в Кочериново; на Изворския участък, включен в Западния корпус, е един ескадрон от 3-ти конен полк; на Трънския участък е един жандармерийски ескадрон от 3-ти конен полк; на Сливнишкия участък е също един жандармерийски ескадрон от 3-ти конен полк. В София са два ескадрона от 2-ри конен полк. От 29 октомври 1885 г. Западният отряд се преименува в Западен корпус. Всичко по западната граница са разположени четири ескадрона конница, а с тези в София, в Западния корпус, се намират 6 ескадрона с 617 саби.

В състава на Северния отряд, формиран на 1 ноември 1885 г., се включват 1 1/2 ескадрони, повечето доброволци и от запасния кадър на 2-ри конен полк, със 164 саби. От 29 октомври 1885 г. Южният отряд се преименува на Източен корпус и има в състава си 12 ескадрона с 1200 саби.

Когато войната със Сърбия е вече на дневен ред, ЩДА започва предислоциране на войски от източния на западния фронт за отбрана. Предислоцирането на войските върви бавно поради липсата на транспортни средства, железницата не може да осигури предислоцирането, и повечето войски самостоятелно в пеши марш и комбинирано – по железницата и в пеши марш се прехвърлят на западната граница. Въпреки усилията, към 27 октомври все още основната част от войските е на път към западната граница, а там се намират само двата ескадрона от 2-ри конен полк в София и жандармерийските ескадрони на 3-ти жандармерийски конен полк, които се разпределят по отрядите. По един ескадрон има в Смиловския, Царибродския, Трънския, Изворския и Сливнишкия отряди на главния участък, и един ескадрон в Дупнишкия отряд на македонската граница.

КОННИЦАТА В СРЪБСКО-БЪЛГАРСКАТА ВОЙНА (1885)

Войната е обявена на 1 ноември и конницата на България действа в състава на прикриващите отряди по разпределението си. До 5 ноември изпълняват основната задача да задържат противника докато пристигнат подкрепления от източната граница. Но на 5 ноември противникът е вече пред Сливнишката позиция. На нея, освен жандармерийския ескадрон, успяват да пристигнат 3-ти и 4-ти ескадрони от 2-ри конен полк и отстъпващите два ескадрона от жандармерийския полк, всичко пет ескадрона. Два от тях действат на левия фланг на Сливнишката позиция, останалите осигуряват управлението и фланговете на централната групировка и с действията си осигуряват задържането на Сливнишката позиция. В хода на сражението ескадроните на 2-ри и 3-ти конни полкове са разпръснати по участъци, всеки командир на участък се стреми да има под ръка няколко конника на разположение за вестоносци и за охрана на полковите знамена, други претърпяват загуби и в края на сражението някои от ескадроните наброяват в състава си 30 – 40 души конници. Към края на Сливнишкото сражение успяват да пристигнат другите два ескадрона от 2-ри конен полк и ескадрона от Конвоя на Н. В. Княза и в последния ден от сражението (7 ноември) участват вече 8 ескадрона конница (четири ескадрона от 2-ри конен полк, Конвоя на Н. В. Княза и три ескадрона от 3-ти жандармерийски конен полк.

Сливнишкото сражение приключва с победа на българите, целта, поставена от Княза, е постигната. Сръбската армия е спряна, столицата е спасена, и сърбите започват да оттеглят войските си назад, загубили вяра в бърза победа.

Нормално е след победоносните отбранителни боеве да се премине в контранастъпление за затвърждаване на победата. Но това не се случва нито на 8, нито на 9 ноември. Недостигът на конница не позволява да се води разузнаване за действията на противника. По тази причина Щабът на армията и корпусът не са имали, или, по-точно, не са знаели нищо за положението на противника и неговото отстъпление.

Действащата кавалерия е била вече порядъчно разстроена на 8 и 9 ноември (според записките на генерал Паприков). Така например 3-ти и 4-ти ескадрони на 2-ри конен полк не са имали никакъв отдох от 2 ноември. През всичкото това време конете почти не са били разседлавани. Освен това, тези ескадрони са останали с не повече от 80 коня. Само първият дивизион от този полк е бил по-добре, но и той е бил изморен, защото от 2 ноември е бил на път от с. Хебибчево, Ямболско.

В същото положение са били и другите родове войски, особено пехотата, които са без почивка и без достатъчно храна и боеприпаси от 2 ноември. От друга страна, войските са се нуждаели от попълване с храна, боеприпаси и други материални средства, които не добре организирания тил не бил в състояние да осигури за кратко време. За преминаване в настъпление на 8 или 9 ноември и за преследване на противника Щабът на армията и командването на корпуса въобще не са мислили, и войските от Западния корпус не са били готови.

По тези причини контранастъплението на българските войски започва на 10 ноември. В готовност са само 8 ескадрона конница (2-ри конен полк – 4 ескадрона,

3-ти жандармерийски – 3 ескадрона и един непълен ескадрон от 4-ти конен полк, формиран в хода на боевете), обединени за настъплението в конна бригада под командването на флигел-адютанта барон Корвин. Впоследствие в бригадата се включва пристигналият румелийски ескадрон и Конвоя на Н. В. Княза и състава ѝ нараства до 10 ескадрона.

На 10 ноември е постигната нова победа, край Драгоман, където един ескадрон от бригадата участва в състава на рекогносцировъчния отряд. Боевете при Драгоман се наблюдават от княз Батенберг и крал Милан. Боевете са ожесточени, българите атакуват с развети знамена и под звуците на химна „Шуми Марица“. Сърбите отстъпват към Цариброд. Формиран е кавалерийски рекогносцировъчен отряд (ескадрон от 2-ри конен полк и Конвоя), който е изпратен на разузнаване към Брезник – Трън. Конвойният ескадрон разузнава към с. Филиповци и открива, че в селото се намират два батальона сръбска пехота.

На 11 ноември българските войски настъпват към Цариброд. Шест ескадрона от бригадата са в авангарда на настъпващите български войски. Към Смилевци настъпва румелийския ескадрон на ротмистър Никушев. Конната бригада, в състав от пет ескадрона настъпва по долината на р. Лукавица, за да обезпечава левият фланг на авангарда. 2-ри конен полк се отправя по шосето към Цариброд и към 1 ч. след пладне пристига до моста на р. Лукавица, който е запален от отстъпващите сръбски войски и е почти изгорял. Вечерта българите атакуват Дунавската дивизия, която по една грешка на сръбското командване се намира на първата линия, вместо Шумадийската, както е било разпоредено, и влизат в Цариброд.

*"Българските войски преминават българо-сръбската граница", 1885 г.,
худ. Антони Пиотровски*

Напорът на българите се устремява към Нешков връх, където сърбите са укрепили позициите си с каменни гърдобрани. Въпреки ужасната стрелба, с която са посрещнати, българите атакуват и се втурват надолу, и сетне с обичайните вече викове започват да се катерят по височините.

На 13 ноември, рано сутринта, разстроени от започналото контранастъпление на българите и резултатите от приграничните боеве, сърбите предлагат примирие, подкрепено и от Австро-Унгария и Русия, но българският княз отхвърля примирието и заявява, че докато не бъдат изхвърлени сръбските войски от българска територия, примирие няма да има, и заповядва настъпление към Пирот.

На 14 ноември конната бригада преминава границата в преследване на отстъпващия противник. Българските войски заемат един фронт от 15 километра, от Бански дол до Петерлаж. Започват боевете за Пирот. Конните ескадрони на бригадата са разпределени в състава на настъпващите колони: колона на майор Гуджев – 2 ескадрона; колона на майор Стоянов – 2 ескадрона и в отряда на капитан Попов – 1 ескадрон. В резерва, командван от подполковник Димитър Филов, се включва конната бригада с останалите 7 ескадрона, която следва първия ешалон. Сръбската отбрана успява да спре настъплението на българските колони. Сърбите взривяват барутните погребни в града и боят е прекратен.

Рано сутринта на 15 ноември започва решителния щурм за превземане на Пирот. Конната бригада, в пълен състав, получава заповед за атака на десния фланг на сръбските части откъм вис. Келташ, където е разположена и сръбската конна бригада. Десетте български конни ескадрони настъпват стремително и в безупречен боен ред. Уплашени от тази връхлиташа ги хала, сръбската конница отстъпва и отказва да приеме атаката. След ожесточен бой е превзета вис. Келташ и направление Пирот – Бяла паланка е открито. След тежки боеве Пирот е превзет. Българската конница има прекрасен случай да подгони неприятеля по шосето към Ниш, но нейният началник, барон Корвин, неизвестно по какви причини, се задоволява само да го наблюдава отдалече, гордото се мръква. На левия фланг Конвоят на Н. В. Княза заема за охрана линията срещу Бяла паланка. Българската войска се готви да настъпи към Ниш.

Войната завършва, примирието е сключено. Конницата участва в проведения парад на победата в Пирот. Победните боеве на гвардейците продължават и през декември при Бански дол и Ржана. Дни по-късно гвардейците предвождат колоните на завръщащата се в София победоносна българска армия, посрещнати тържествено от населението. По-късно знамената на частите, участвали във войната, включително щандарта на Конвоя, са наградени със сребърен медал в памет на войната.

Войната е спечелена, Съединението защитено. Конницата демобилизира и преминава на мирновременния си състав от три конни полка с по четири ескадрона и Собствения на Н. В. конвой. Закрита е конната бригада. За снабдяване с коне остава Александровския държавен завод Кабиюк край Шумен.

РАЗВИТИЕ НА КОННИЦАТА СЛЕД СРЪБСКО-БЪЛГАРСКАТА ВОЙНА

След войната с Указ 52/1885 се формира отделен ескадрон в Шумен и един жангармерийски ескадрон в Русе. През декември 1885 г. следват два указа, които касаят 3-ти конен полк. С Указ 60/1885 се разформирова 3-ти жангармерийски конен полк и стражарските сотни се връщат в структурите, откъдето са взети. С последващ Указ 61/1885 4-ти конен полк се преименува в 3-ти конен полк

Оценявайки ролята на конницата в бойните действия, Князът и правителството вземат мерки за нейното организационно усъвършенстване и въоръжаване. Със Заповед 103/4.04.1886 г. се възстановяват бригадите като организационна структура. Формира се наново конна бригада с три полка по четири ескадрона. Съгласно закона към 1887 г. в щата на конен полк (4 ескадрона) следва да има 28 офицери, 2 лекари, 1 чиновник, 585 строеви и 55 нестроеви долни чинове.

Със Заповед 302/1886 г. Конната бригада обаче се разформирова, а трите конни полка заедно с Собствения на Н. В. конвой минават на директно подчинение на Министъра на войната. През 1887 г. се формират пеши ескадрони при трите конни полка. С Указ 184/1887 г. от 1.01.1888 г. се създава по още един (5-ти) ескадрон към всеки от трите конни полка.

Христо Петрунов, инспектор на кавалерията (1890 – 1900 г.), като генерал-майор и началник на 3-та дивизионна област – Сливен (от фонда на НВИМ)

С Указ 9/1889 г. се формира 4-ти конен полк (Ямбол). За формирането му са взети по един ескадрон от трите първи конни полкове и е формиран нов 4-ти ескадрон, образуван с кадър от останалите три полка. Всички конни полкове имат вече по 4 ескадрона.

От 1 януари 1890 г. се създава Инспекторат на конницата, по подобие на другите родове войски. За първи Главен инспектор на конницата е назначен полковник Христо Петрунов, който остава на този пост до 1900 г.

През 1891 г. е приет от 6-то народно събрание Закон за устройството на въоръжените сили в Българското княжество, който дава началото на истинското реорганизиране на Българската войска, внесен за приемане от министъра на войната подполковник Михаил Савов. Законът поставя ясни правила за изграждането на въоръжените сили, в това число и на конницата.

Според Квартирно разписание за 1891 г. (утвърдено със Заповед по Военното ведомство 351/22.09.1890 г.) в конницата на Княжество България има: Инспектор на кавалерията – София; 1-ви на Н. В. Княз Александър I конен полк – София; 2-ри конен полк – Шумен; 3-ти конен полк – Пловдив; 4-и конен полк – Ямбол; Лейбгвардейски на Н. Ц. В. ескадрон – София.

Всички конни полкове имат по 4 ескадрона. Освен това към конницата се нами-
ра и ремонтно конско депо.

С Указ 176/1891 г. (в сила от 1.01.1892 г.) – в изпълнение на новия "Закон за ус-
тойството на въоръжените сили" четирите конни полка съставят Кавалерийска
дивизия, щаба на която се формира от Кавалерийската инспекция.

С формирането на Кавалерийската дивизия се закрива инспекторатът на
конницата и командирът на дивизията изпълнява неговите функции с щаба си.
Конвойт прераства в Лейбгвардейски на Н.Ц.В. конен ескадрон в подчинение на
Щаба на Действащата армия. През 1892 г. при всяка пехотна дивизия се формира по
една конна сотня (общо 6 конни сотни), които през следващите години започват
да прерастват в ескадрони, първо в 4-та и 5-а пехотни дивизии. Количеството
ескадрони в Действащата армия нараства до 23 строеви ескадрона.

Допълняващи войски към Действащата армия се водят допълващите ескад-
рони към всеки конен полк, в състав от пет конни взвода. Общо конницата на
Действащата армия има в състава си 3570 души личен състав.

В Резервната армия, като отделна категория войски, има 6 отделни конни
дивизиона, по 2 – 3 ескадрона във всеки дивизион. В състава на конницата на Ре-
зервната армия има 1800 души личен състав.

Според "Закона за набирание на новобранци" всеки български поданик е бил
длъжен лично, без откуп и заместване, да служи в продължение на 20 години, от
20 до 40-годишна възраст, от които 2 години
под знамената (3 г. за кавалерия, артилерия и
пионерни войски). Пехотата и конницата се на-
бират от същите окръзи като гарнизоните,
при недостиг – от съседните. Само пионерите
се набират от цялата страна. Мохамеданите
не следва да превишават една трета от щата.

През 1894 г. новото правителство започва
да променя Закона за устройството на въ-
оръжените сили от 1891 г., като ликвидира Ре-
зервната армия, която се счита непоносимо
тегло за страната. Резервните сили са прида-
дени на действащите, като запазват наиме-
нованието си.

С Указ 1/1.01.1895 г. 1-ва, 2-ра, 3-та и 6-а кон-
ни дивизионни сотни се включват като пети
ескадрони съответно към 1-ви, 3-ти, 4-ти и 2-ри
конни полкове, а от 4-ти и 5-и конни дивизионни
ескадрони се образува отделен кавалерийски
двуетескадронен дивизион – отделна част към
Кавалерийската дивизия.

Почувствителни изменения настъпват през
1897 г. със Закона, приет от 10-то Народно съб-
рание. Вместо 6 сотни дивизионна кавалерия се
приема да се формират два конни полка.

Генерал-майор Върбан Винаров –
Инспектор на кавалерията
(1900 – 1908 г.)

Конницата се планира да достигне 25 строеви и един Лейбгвардейски конен ескадрон, обединени в три конни бригади по два конни полка всяка, като всеки полк има по четири ескадрона.

В изпълнение на закона през 1898 г. с Указ № 2 се формира новия 5-и конен полк от състава на отделния кавалерийски дивизион и по един ескадрон от 3-ти и 4-ти конни полкове. Конната дивизия е разформирована, а инспекторатът на конницата – възстановен. Нов преден срок за свръхсрочнослужещи в конницата е определен на 20 години. Но този закон не успява да бъде приложен напълно по отношение на конницата. Така към началото на 1901 г. в конницата вместо три конни бригади по два конни полка има само пет конни полка (3 полка по 4 ескадрона и 2 по 5 ескадрона). Нещо повече, през 1901 г. 5-и конен полк се разформира, от състава му и от петте ескадрона на 1-ви и 2-ри конни полкове се формират шест отделни конни дивизиона за пехотните дивизии, в състав от един ескадрон.

1903-та се оказва тежка година за войската, поради въстанието в Македония, което не е подкрепено от Русия и Австро-Унгария. Турция подготвя за подготвянето на въстанието и тя е затруднена да го подкрепи открито и по-активно с редовна войска. Войската е изпратена на границата и не ѝ остава време за реформи. След преодоляване на напрежението през есента на 1903 г. 13-то Народно събрание приема нов Закон за устройството на войската. Тя вече се състои от Действаща и Народно опълчение. Резервната армия е закрита и частите ѝ са включени към действащите по родове войски. В мирно време цялата конница по новия закон се реорганизира в шест конни полка и девет дивизиона дивизионна конница. Всеки конен полк е с 4 строеви конни ескадрона, ремонтен ескадрон и нестроеви взвод. В дивизиите се планира да се формират конни дивизиони, всичко 9 дивизиона, всеки с два ескадрона в състава си. Количеството личен състав в конницата се планира да достигне 4520 души. През следващите години се предприемат бързи мерки за увеличаване на състава на конницата.

С Указ №81/29 декември 1903 г. Лейбгвардейският ескадрон се реорганизира в Лейбгвардейски конен полк в триескадронен състав. В дивизиите се развърщат вторите ескадрони в конните дивизиони. Вместо три конни бригади по два конни полка всяка, успяват да се формират само две бригади, като през 1904 г. в Пловдив с Указ № 81/29 декември 1903 г. е формирана 2-ра конна бригада в състав от 3-ти и 4-ти конни полкове. Много от предвидените изменения в закона от 1903 г. остават само на книга.

През 1906 г. обаче, вместо предвидените в закона 9 дивизионни конни дивизиона с по два ескадрона, се взема решение от 6 дивизиона да се формират шест конни полка по три ескадрона всеки. През 1906 – 1907 г. се формират нови конни полкове (6-и, 7-и, 9-и и 10-и) и тяхното количество нараства до 11. През 1906 г. е формирана и 3-та конна бригада (Шумен) в състав 9-и и 10-и конни полкове. През 1907 г. е възстановен и 5-и конен полк на гарнизон в Брезник. Така задачата за попълване на конната дивизия по щата е изпълнена успешно. Същата година се развърщат и по една картечна команда към всеки конен полк.

През 1908 г. се сменя правителството и се преминава към съгъстени щатове, както са ги наричали тогава. Тълкувател на тази програма е генерал-майор А. Назлъмов, който тогава е Началник на щаба на Действащата армия.

Предлага се десетте конни полка да се сведат до седем, ликвидират се бригадите като структури и вместо четири ескадрона в полковете да има по три ескадрона, както и в другите полкове, намаляват се поголовно и чиновите във войската. Но това положение не трае дълго, защото през пролетта на 1910 г. за началник на щаба е назначен генерал Иван Фичев, който има друго разбиране за устройството на войската и той, заедно с военния министър Никифоров, отказват да внесат проекта за приемане от Народното събрание. В същото време над Балканите започват да се събират буреносни политически облаци, които изискват други решения. И те не закъсняват.

По Квартирно разписание към началото на Първата Балканска война през 1912 г. конницата на България включва: Кавалерийска инспекция, три конни бригади, всяка с три конни полка в състава си (четири конни полка по четири ескадрона и шест конни полка по три ескадрона); Лейбгвардейски на Н. Ц. В. конен полк (три ескадрона); Кавалерийска школа, Конезавод в Божурище и две ремонтни конни гена.

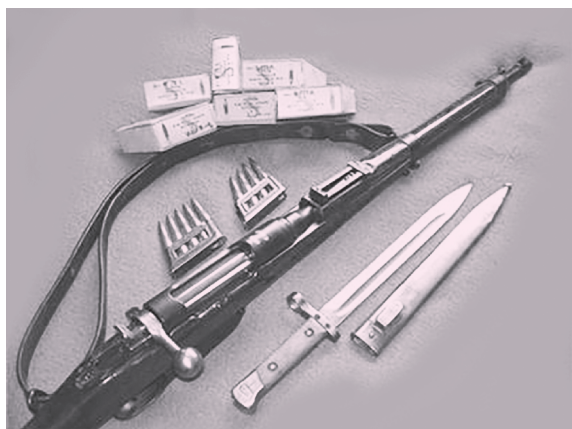
1-ва конна бригада – София включва в състава си: 1-ви конен полк – София, 2-ри конен полк – Лом и 5-и конен полк – Брезник. 2-ра конна бригада в Пловдив включва 3-ти конен полк – Пловдив, 4-и конен полк – Ямбол, 6-и конен полк – Харманли и 7-и конен полк – Сливен. 3-та конна бригада – Шумен включва 8-и конен полк – Добрич, 9-и конен полк – Русе и 10-и конен полк – Шумен. Лейбгвардейският на Н. Ц. В. полк не е включен в състава на бригадите и е към Кавалерийската инспекция. Всичко в конницата се намират 37 строеви конни ескадрона.

Въоръжението на българската конница в този период не отстъпва на това в напредналите армии. Личното оръжие в конницата е кавалерийската сабя и карабината „Манлихер“ (за офицерите пистолет или револвер). Кавалерийската сабя за редовия и подофицерския състав е от стария тип руска драгунска сабя с широк, леко извит клин. Дръжката е с месингова предпазна дъгичка и наконечник. Ножницата е дървена, облечена с черна кожа, с месингови накрайници и гривни. Масата на сабята заедно с ножницата е 1760 г, без ножница – 1100 г, дължина на сабята е 1010 мм, дължина на клина – 870 мм, максимална ширина – 35 мм.

Офицерската бойна сабя е от стария тип руска кавалерийска сабя с широк, леко извит клин. Дръжката е с три бронзови предпазни дъгички, преминаващи в долния край в елипсовиден предпазител. Ножницата е желязна. Масата на сабята заедно с ножницата е 2040 г, без ножница – 1200 г, дължина на сабята – 1015 мм, дължина на клина – 875 мм, ширина – 35 мм.

*Подполковник Петър Марков,
командир на Лейбгвардейския
конен полк, впоследствие Главен
инспектор на кавалерията
(1908 – 1910 г.)*

Магазинна карабина „Манлихер“

Австрийската магазинна карабина „Манлихер“, калибър 8 мм, е от два обреза: „Манлихер“, обр. 1890 г., се различава от пехотната пушка, обр. 1895 г. главно по мерника и по липсата на полуложа. Маса 3300 г, дължина 1005 мм, начална скорост на куршума 580 м/сек. Прикладът не е облекчен. „Манлихер“, обр. 1895 г. е с маса 3060 г и дължина 1005 мм, не се различава по другите си характеристики от пехотната пушка, обр. 1895. Офицерското лично огнестрелно оръжие е пистолетът „Парабелум“ или револвер „Смит и Уесън“.

Кавалерийската школа, която функционира от 1899 г., през 1906 г. е реорганизирана като Кавалерийски курс със седалище София. Като правило по време на война военните учебни заведения се разформират и попълват Действащата армия. Школата е разформирана през 1912 г. и отново формирана в с. Горна баня от 7 август 1913 г. Разформирана е отново през 1915 г. На 1 ноември 1918 г. школата отново е сформирана от личния състав на комендантската секция и ординарския ескадрон при Щаба на Действащата армия. От 1936 г. седалището на Школата е в Сливен.

Към конницата са конезавода в с. Гурмазово, до Божурище и две ремонтни конски депа.

За военно време Кавалерийската инспекция формира щаба на Конната дивизия. Така по Квартирно разписание за военно време конницата на България към 20 септември 1912 г. наброява 11 конни полка, разпределени в три бригади, и конна дивизия. Лейбгвардейският конен полк е към Кавалерийската инспекция. Бригадите са разпределени като усиление по една за всяка армия. Към Първа армия се числи Първа конна бригада (1-ви, 2-ри и 5-ти конен полк), наброяваща 2341 души по щата си. Към Втора армия се числи 2-ра конна бригада (3-ти и 6-и конен полк), имаща по щата си 1274 души, и в армейско подчинение 4-ти конен полк (789 души по щата) и 7-и конен полк (514 души по щат). Към Трета армия е 3-та конна бригада (8-и, 9-и и 10-и конен полк), имаща по щата си около 1550 души. До началото на войната успяват да се формират само три картечни ескадрона към 1-ви, 2-ри и 4-ти конен полк. Останалите полкове участват във войната с картечните си команди. Командир на конната дивизия и инспектор на кавалерията е генерал-майор Атанас Назлъмов.

Към всеки конен полк се формира допълващ ескадрон, който при четириескадронните полкове е в състав от четири взвода, а при триескадронните от три взвода. Не успяват да бъдат формирани ремонтните ескадрони към полковете.

КОННИЦАТА В БАЛКАНСКИТЕ ВОЙНИ

В навечерието на Първата Балканска война (1912 г.) кавалерията е реорганизирана в съответстващи на модерните армии структури, с които да водят маневрени войни. Основната част от българската конница е обединена вече в Кавалерийска дивизия с възможност да бъде управлявана като единно съединение за изпълнение на оперативни и стратегически задачи.

В първата **Балканска война (1912 – 1913)** участват 37 строеви конни ескадрона, обединени в 11 кавалерийски полка, по-голямата част от последните обединени в Кавалерийска дивизия и Сборна кавалерийска бригада. Част от тях отива на усиление на отделните армии. Освен тях участват 3 конни картечни ескадрона и 10 стражарски конни ескадрона, по един във всяка пехотна дивизия.

Конницата осигурява мобилизационното развързване на войските на Действащата армия като прикрива границите с Османската империя, както и оперативното развързване на войските до началото на войната. Конните полкове са изведени заблаговременно до началото на мобилизацията в районите за прикритие и водят наблюдение и разузнаване на границата, съвместно с граничните войски. Тяхната мобилизация се извършва в постоянните гарнизони от допълващите ескадрони и пополненията се изпращат направо в районите за прикритие, заети от конните полкове. Тяхна е заслугата по осигуряването в разузнавателно отношение на бойните действия на пехотните дивизии и армиите в началото на войната.

Те са първите, прекосили границата, и първите, влезли в бой с прикриващите отряди на турската армия. Конната дивизия действа на централния участък от фронта в направление на Истанбул, а Сборната конна бригада – на Димотишкото направление и при обсадата на Одрин.

В Лозенградската операция участват 24 строеви ескадрона и три картечни ескадрона (конна дивизия – две конни бригади с 18 строеви ескадрона и 3 картечни, 1А – 3 ескадрона, 3А – 3 ескадрона) и 4 176 строеви коня. Срещу тях Турция изпраща 45 $\frac{1}{4}$ ескадрона с 4 886 коня в състава си (Изт.ТА – 43 ескадрона, Одрински корпус – 2 $\frac{1}{4}$ ескадрона). Независимо от това, до срещни конни сражения не се стига по време на операцията и конните части изпълняват задачи в интерес на пехотните дивизии в операцията. Българската конница успява да изпълни стратегическата задача да прикрие изнасянето и въвеждането в сражение на Третата армия, което се оказва решаващо за изхода от сражението, и да осигури в разузнавателно отношение атакуващите армии.

Генерал-майор Атанас Назлъмов –
Инспектор на кавалерията
(1910 – 1913 г.) и командир на кон-
ната дивизия в Балканските войни

Лозенградската операция завършва с безспорна победа за българите.

В Люлебургас-Бунархисарската операция участват същите 24 конни ескадрона и 3 картечни ескадрона (конна дивизия – 18 ескадрона и 3 карт. ескадрона; 1А – 3 ескадрона, 3А – 3 ескадрона), но с намален състав, всичко 2066 конника. Освен тях участват и стражарските конни ескадрони на пехотните дивизии. Превъзходството в операцията е на страната на българската конница, която успява да осигури прикритието на фланговете на войските, управлението и достатъчно разузнавателна информация за действията на противника.

Холерата, проблемите в осигуряването с храна и фуражи на конницата и тежките метеорологични условия дават своето отражение на състоянието на българската конница след операцията. Марш-манювъра на Първа и Трета армии към Чаталджа до 26 октомври е осигуряван само от една конна бригада, докато турците противопоставят на нея една конна дивизия и отделна конна бригада. Една конна бригада е сложена под карантина заради холерата, а Сборната действа на димотишкото направление. Смесеният българо-сръбски конен отряд осигурява отбраната на Одрин. Така войските се оказват без достатъчно вярна информация за Чаталджанската укрепена линия и силата на отбраната. Подценяването на силата на противника и устойчивостта на отбраната му, недостатъчната логистика и подготовка на атаката и върхлетялата войските холера довеждат до две неуспешни атаки и прекратяване на настъплението на българската армия на този театър на военните действия.

След временното примирие конницата успява да съхрани способностите си в лютата зима и да участва в изпълнението на четирите основни задачи, които възникват пред нея: наблюдението и охраната на беломорския бряг за противникови десанти; противодействие на опитите за пробиване на блокадата на Одрин; очистване на тила на Чаталджанската групировка войски от башибозук и въоръжени отряди. Разпръснатата на целия този огромен театър на военните действия, конницата успява да се презгрупира и да осигури достатъчно сили за разгрома на Галиполската групировка на противника.

Турското командване прави последен опит да обърне хода на войната. Пленяването на корпуса на Явер паша при Мерхамли на 15 ноември обърква плановете му да използва корпуса за удар във фланг на съединените български армии и то прехвърля силни турски части на Галиполския полуостров за удар във фланг на основната групировка български войски пред Чаталджа и подпомагане на отбраната на Одрин. Българското командване формира нова Четвърта армия. Цялата българска конница от 22 ескадрона (конната дивизия – 13 ескадрона; отделната конна бригада – 7 ескадрона; 4А – 2 ескадрона) е включена в състава на Четвърта армия и участва в боевете при Булаир и Шаркьой. Само отделни ескадрони от 7-и, 8-и и 9-и конен полк, в състава на Айроболския отряд охраняват мостовете в голното течение на р. Марица за възпрепятстване на преминаването на турски отряди и за осигуряване на прехвърлянето на 7-а пехотна дивизия и Македоно-одринското опълчение на Галиполския полуостров. В хода на боевете конницата осигурява бойните действия на 7-а пехотна дивизия при Булаир, действията на 2-ра пехотна Тракийска дивизия, охранява комуникациите и тила на Македоно-одринското опълчение при отразяване на десанта на турците при Шаркьой.

Впоследствие конницата осъществява контрол върху завладените територии и беломорското крайбрежие до подписването на мирния договор с Османската империя.

През **Втората Балканска война (1913 г.)**, наречена Междусъюзническа, която се явява и продължение на Първата война, броят на конните полкове остава същия. Поради значителните загуби в Първата Балканска война внимание се обръща на развърщането на допълващи (нар. допълняющи) ескадрони към конните полкове (13 ескадрона, всичко 1100 сабли), които обаче нямат значителна бойна стойност поради недостатъчната подготовка и липсата на коне и дори създават проблеми на командващите армии и командирите.

По бойно разписание във войната участват 47 ескадрона (34 строеви и 13 допълняющи) разпределени между армиите както следва: 1-ва армия – 2 ескадрона; 2-ра армия – 13 ескадрона (три строеви и 10 допълняющи); 3-та армия – 17 ескадрона; 4-та армия – 6 ескадрона (три строеви и 3 допълняющи); 5-а армия – 3 ескадрона; Окупационен корпус в Източна Тракия – 9 ескадрона.

Разпределението е неравномерно, силите не достигат да се покрие огромния размер на фронта от р. Дунав до Бяло море и оттам до Черно море. Важен театър на военните действия като гръцкия, огромен по размери и удобен за използване на конни части, е оставен почти без строева конница, което оказва влияние на изхода от войната.

Конната дивизия в състав вече от шест полка, обединени в две бригади, изпълнява нова роля на основна военна част, усилена с пехота и действаща на отделно направление, което представлява проблем тогава и експериментът се оказва неудачен още в зародиш поради неподготвеност на щаба на дивизията.

Кавалеристи на пристанището в Шаркьой, 1913 г. (фонд НВИМ)

Във войната участват и 11 конностражарски взвода, по един към всяка пехотна дивизия, 11 пеши стражарски взвода и 11 пеши допълващи ескадрона, всичките без коне в началото на войната и с тях общото число на участващите във войната достига 5 770 сабли. Резултатите от участието на конницата във войната не са впечатляващи, но героизмът, проявен от конниците, заслужава уважение.

След завършването на злощастната за България Междусъюзническа война конницата на България не демобилизира и почти всички конни полкове са изпратени за прикритие на югоизточната граница поради опасността от нахлуване на турската армия на българска територия. Само 1-ви конен полк се завръща в София за охрана на столицата. Северните конни полкове като 2-ри конен полк – Лом, 8-и конен полк – Добрич, 9-и конен полк – Русе и 10-и конен полк – Шумен, които не могат да се завърнат в своите гарнизони поради румънското окупиране на Северна България, също са изпратени на югоизточната граница. Полковете се разполагат в районите на Казъл Агач (дн. Елхово), Ямбол, Търново Сеймен (дн. Симеоновград) и Пашмакли (дн. Смолян) и са включени в състава на „южнобългарските войски“ под командата на командира на 2-ра Военноинспекционна област. Задачата им е, заедно с пехотните части, да спрат евентуално нахлуване на турската армия и след това да реокупират териториите от Западна Тракия до беломорския бряг, които се отстъпват на България по мирния договор.

С предоставянето на част от Беломорска Тракия на България по мирния договор пет конни полка са предислоцирани в гарнизони в новопридобитите земи и участват в администрирането на областта и подготовката ѝ за отбрана. Ликвидирана е създадената от българофоби с турско и гръцко самосъзнание Гюмюрджинска република. Впоследствие в Беломорието е оставен само 8-и конен полк, който остава там до началото на новата, вече световна война.

КОННИЦАТА В ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

След тези две войни, довели до национална катастрофа и покруса цялото общество, не остава място за развитие на конницата и тя влиза в Първата световна война (1915 – 1918 г.) със състава от Балканските войни, развива се в хода на войната и успява да изпълни възложените ѝ от командването задачи.

По същество, като резултат на огромния обем от задачи, размах на операциите и простора на военните театри, българската конница претърпява бурно развитие в хода на войната. Развиват се структурите, възникват нови картечни и пеши ескадрони, конни артилерийски батареи, които позволяват на конницата да изпълнява нови задачи и да участва по-активно в настъпателните и отбранителните операции и сражения. Но недостигът от коне си остава проблем, особено от яздитни коне за конните полкове. Загубите на яздитни коне по време на Балканските войни не успяват да бъдат покрити за краткия мирен период. Това налага до началото на войната Военното министерство да закупи още 300 яздитни коне. В хода на войната възниква отново проблем с попълването на конницата с коне в резултат на загубите. Главнокомандващият Действащата армия генерал-лейтенант Никола Жеков е принуден да поиска от фелдмаршал Макензен 1000

коня от трофейните и реквизираните в хода на войната от германската и австро-унгарската армии. Те се доставят по-малко и в дълъг период от време. Това налага понякога спешаване на конни части за изпълнение на задачи.

Картечните ескадрони (по един в конен полк) в началото на войната са въоръжени с тежките картечници, система „Максим“. През 1916 г., след сформирание на 2-ра конна дивизия и на втори картечен ескадрон към всеки полк, са доставени и тежки картечници „Шварц-Лозе“. Двете конноартилерийски отделения (по едно в конна дивизия) са въоръжени със 75-мм полски оръдия.

България влиза във войната с 60 ескадрона, от които 7 картечни ескадрона, обединени в 11 конни полка, четири конни бригади и конни ескадрони към всяка пехотна дивизия, с изключение на 10-а Беломорска. Конницата е разпределена към всяка от трите армии според задачите, които изпълнява. В Първа армия са 21 ескадрона (два картечни), във Втора армия – 20 ескадрона (два картечни), в Трета армия – 19 ескадрона (три картечни). С допълнителните и конностражарските ескадрони количеството ескадрони достига 73. В хода на войната количеството на конницата достига до 88 ескадрона, което е увеличение от 20%.

В навечерието на войната организацията и съставът на българската кавалерия имат следния вид: конна дивизия – щаб, командване и интендантство; 1-ва конна бригада (1-ви и 5-и конен полк); 2-ра конна бригада (3-ти, 4-ти и 7-и конен полк); 3-та конна бригада (2-ри, 9-и и 10-и конен полк); 4-та конна бригада (6-и и 8-и конен полк); Лейбгвардейски конен полк; кавалерийска школа; ветеринарно погофицерско училище. Инспектор на кавалерията и командир на конната дивизия е генерал-майор Александър Танев.

При започване на бойните действия срещу Сърбия настъпват някои промени. В състава на Конната дивизия остават: 2-ра конна бригада (3-ти и 4-ти конен полк), 4-та конна бригада (5-и и 6-и конен полк); конноартилерийско отделение от две конни батареи с по 4 скорострелни оръдия; колоезачна рота, радиотелеграфно отделение и военнопойлицейски ескадрон. Всичко в дивизията: 16 строеви саблени ескадрона, 2 тежкокартечни ескадрона, 8 оръдия, 4 конно-пионерни взвода, 4 нестроеви взвода, 1 колоезачна рота, 2 радиотелеграфни отделения, 1/2 полицейски взвод. В хода на бойните действия често съставът на конните бригади се променя според условията и задачите. Кавалерийската дивизия е включена в състава на Втора армия, действаща на главното направление.

В състава на другите армии са включени по една конна бригада. 1-ва конна бригада в състав Лейбгвардейски и 1-ви конен полк действа самостоятелно в състава на Първа армия, като 2-ри конен полк е придаден за дивизионна конница на 6-а пехотна Бдинска дивизия. 3-та конна бригада в състав от 7-и и 10-и конен полк е оставена в състава на Трета армия. 8-и конен полк е в гр. Дедеагач в подкрепа на беломорските войски.

Генерал майор Александър Танев –
Инспектор на кавалерията
през 1913 – 1915 г. (фонд НВИМ)

Бригадите и дивизионните ескадрони осигуряват в разузнавателно отношение бойните действия на армиите и дивизиите във войната срещу Сърбия, а също така осигуряват информация за противника, местността и пътищата, нарушават съобщенията на противника и подпомагат управлението на войските. Конницата започва да изпълнява и самостоятелни задачи, усиlena с пехотни части и артилерия, и по същество спомага за победния край на войната със Сърбия през 1915 г. След успешните бойни действия срещу Сърбия 1-ва конна бригада в края на ноември 1915 г. е изпратена в Добруджа и заменя 3-та конна бригада, която влиза в разпореждане на ЩДА.

През зимата и пролетта на 1916 г. конните полкове на България са изтеглени за прехрана и попълване и се намират в разпореждане на различни командвания. Част от тях са на територията на страната, друга – в окупираните територии. В разпореждане на Щаба на Действащата армия се намира Кавалерийската дивизия; щаба на Кавалерийската дивизия и 5-и конен полк – в Брезник; 2-ри конен полк – в Сливница; 6-и конен полк – в Цариброд; 3-та конна бригада (7-и и 10-и конни полкове) – в Ихтиман и впоследствие в Самоков; конната батарея – в Алдомировци.

В разпореждане на Трета армия са: 1-ви конен полк – в Плевен; 9-и конен полк – на румънската граница в Кавенлар; Лейбгвардейския конен полк – също на румънската граница в с. Хърсово. В разпореждане на Втора армия е 2-ра конна бригада (3-ти и 4-ти конни полкове) – в долината на р. Струма. Впоследствие 2-ра конна бригада е изпратена за поддържане на администрацията в окупираните територии в Сърбия, като 3-ти конен полк е в Лесковец и Прокупле, а 4-ти конен полк – в Ниш и Парачин. 8-и конен полк остава на Беломорския бряг, а 2-ра картечна конна батарея е придатана на Трета армия.

Генерал-майор Иван Колев – Инспектор на конницата и командир на 1-ва конна дивизия (1916 – 1917 г.)
(Фонд НВИМ)

Откриването на втори фронт, Добруджанския, с влизането на Румъния на страната на Съглашението, налага нови решения в развитието на конницата. Формирана е 5-а конна бригада и на основата на Кавалерийската дивизия и новата бригада през май 1916 г. се създават две конни дивизии, което предизвиква промяна в подчинеността на конните полкове и бригади и смяна на дислокацията. За инспектор на конницата и командир на 1-ва конна дивизия е назначен генерал-майор Иван Колев. Командир на 2-ра конна дивизия става генерал-майор Иван Стойков.

На 23 юли 1916 г. 1-ва конна дивизия е прехвърлена в Добруджа за предстоящата война с Румъния в състав: 2-ри, 5-и, 6-и конни полкове, 1-ва конна батарея, картечните ескадрони на 1-ви, 7-и и 10-и конни полк. В подчинение на дивизията преминават и конните части, разположени по-рано в Добруджа от 1-ва конна бригада (Лейбгвардейски конен полк и 1-ви ко-

нен полк), и новосформираната 5-а конна бригада. На мястото на 1-ви конен полк в Плевен е предислоциран 5-и конен полк в състава на новосформираната 12-а пехотна дивизия. Така 1-ва конна дивизия придобива към средата на септември 1916 г. състав от 1-ва, 4-та и 5-а конни бригади, с които участва в началото на войната с Румъния. Впоследствие в състава ѝ се включва и 2-ра конна бригада, което повишава възможностите на дивизията да се противопостави успешно на силната конна руско-румънска групировка, действаща в Добруджа. Количеството конница, действаща в състава на Трета армия достига 32 1/4 ескадрона (полеви – 31, за охрана на р. Дунав – 4 и местни 1¼).

Първа конна дивизия действа основно на Добруджанския театър в състава на Трета армия и постоянно променя състава си с включване на нови части. Дивизията се покрива с неувяхваща слава в боевете за освобождението на Добруджа, наречена е „освободителка на Добруджа“, „освободителка на Добрич“ от благодарния български народ, в нейна чест и на нейните полкове и на техните командири са издигнати паметници. За своите подвизи и заслуги 1-ва конна дивизия на генерал-майор Иван Колев се нарежда в числото на „безсмъртните“ дивизии на България.

Втора конна дивизия в състав 2-ра и 3-та конни бригади действа на основния театър на военните действия, Южния, наречен още Македонския, както и в Беломорието. Впоследствие 2-ра конна бригада е прехвърлена в Добруджа и преподчинена на 1-ва конна дивизия и 2-ра конна дивизия остава само с 3-та конна бригада и дивизионните части. Дивизията първоначално изпълнява задачи в състава на Първа армия и участва в отбранителните боеве на Македонския фронт, след което е прехвърлена в Беломорието и е включена в състава на новосформираната Четвърта армия, като действа основно в Беломорието, охранява и наблюдава беломорския бряг и се грижи за поддържане на реда в контролираните територии.

През 1917 г. след капитулацията на Румъния основната маса от българската конница е прехвърлена в Беломорието и включена в състава на Четвърта армия. В Добруджа остават само четири конни полка, обединени във 2-ра конна бригада и в усиление на Отделната армия, формирана след войната и поела охраната и отбраната в освободените територии. Необходимостта от конница за покриване на огромната по обем територия налага формирането на още един конен полк (11-и) през декември 1917 г., който е включен в състава на 2-ра конна дивизия. През септември 1918 г. за кратко време е формирана още една конна бригада, 6-а конна бригада (8-и и 11-и конен полк), за да покрие недостига на конница в Беломорието, поради прехвърлянето на част от конните полкове в Македония в хода на отбранителните боеве. Така броят на конните полкове, участващи в

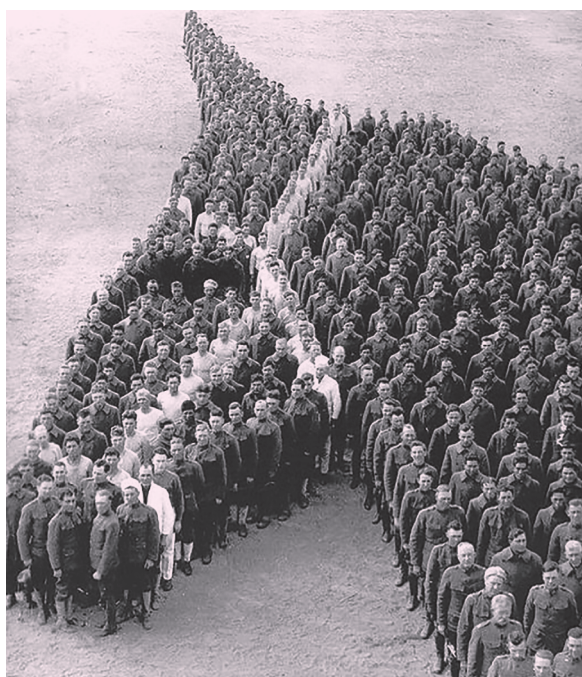

Генерал-майор Тодор Марков – командир на 1-ва конна дивизия и Инспектор на кавалерията (1917 – 1918 г.)

Първата световна война на активния фронт, нараства на 12, на конните бригади – на 6, а на строевите ескадрони – на 52, разпределени в двете конни дивизии.

Съставът на конните дивизии непрекъснато се променя според задачите. Към септември 1918 г. 1-ва конна дивизия с командир генерал-майор Тодор Марков е в състав: 1-ва конна бригада (Лейбгвардейски и 1-ви конен полк); 2-ра конна бригада (3-и и 4-и конен полк); 5-а конна бригада (2-ри и 9-и конен полк) и 1-во конно-артилерийско оделение. 2-ра конна дивизия с командир генерал-майор Иван Табаков е в състав: 3-а конна бригада (7-и и 10-и конни полкове); 4-а конна бригада (5-и и 6-и конни полкове); 6-а конна бригада (8-и и 11-и конни полкове). Конните полкове и бригади участват в осигуряването на бойните действия на армиите и поддържането на реда в контролираните и окупирани територии, осигуряват реквизициите от населението и допринасят за успешните действия на войските на фронта. След пробива при Добро поле през септември 1918 г. осигуряват оттеглянето на войските от заеманите рубежи и завръщането им на територията на страната. Части от конницата се използват за потушаване на Войнишкото въстание през септември 1918 г., когато част от изморената и гладна българска армия напуска фронта и тръгва да се разпръва с виновниците за войната и е спряна пред София при с. Владая.

Конницата демонстрира най-добрите си качества по време на войната, които не е успяла да прояви в предишните войни с пълна сила. В маневрения период на Първата световна война и особено при настъплението в Добруджа действията на конницата се отличават с голяма бързина, стремителност, маневреноспособност и инициативност.

Кавалеристи отдават почит на загиналите 8 милиона коне и мулета в Първата световна война

Тя умело съчетава действията в спешен и конен строй – спешаване на фронта и действие в конен строй срещу фланга на противника (бойта при Кочмар). При нарасналата сила на огъня командването на конницата съумява да използва най-ценните ѝ качества – бързина, подвижност и маневреноспособност и не я превърна в пехота, качена на коне (някои автори използват термина "яздеща пехота"), както е в много европейски армии по онова време. При отбранителните действия конницата се използва успешно като спешна пехота и при необходимост за провеждане на контраатака в конен строй (случая при Кобадин и Долно Върбени). Конницата много успешно се използва за преследване на разгромения противник, формира леки и подвижни отряди, които бързо се пренасят от едно направление на друго и създават бързо ог-

ромно превъзходство в хора, коне и огневи средства за разгром на противника. Но конницата понася и жестоки загуби в първата световна касапница. Над 8 милиона коне и мулета допълват загубите от човешка сила във войната от всички воюващи държави.

КОННИЦАТА В УСЛОВИЯТА НА НЬОЙСКИЯ ДОГОВОР

Сключеното примирие на 29 септември 1918 г. изисква пълна демобилизация на армията. Според ал. 2 от явната конвенция в състава на армията след демобилизацията трябва да останат само 4 конни полка, но по редица причини, основно Войнишкото въстание и продължаващата война на Антантата с Турция, тя се осъществява като частична.

Конната дивизия не демобилизира напълно и остава с част от полковете в района Черна вода, Меджидие, Кара Омур, заедно с 4-та пехотна Преславска дивизия, за охрана на добруджанската граница и поддържане на реда в областта. Оставени са и конните ескадрони на 8-а и 10-а пехотни дивизии за охрана на границата с Турция. Стига се до там, че се формират временно сборни бригади, които поемат връщащите се от фронта полкове за временно управление, като след примирието (септември до декември 1918 г.) е формирана такава бригада с командир полковник Паун Бананов, с части в Харманли и Ямбол.

Демобилизацията на конницата протича трудно. Не достига фураж за конете през настъпващата зима и реквизираните коне са върнати на стопаните им, а умрелите се заменят с други. Стига се дотам, че командването нарежда на населението да се раздават строеви коне под „условна собственост“, за да се осигури прехраната им. Към 1 януари 1919 г. в армията все още има около 1780 коня. Опитите на главното българско командване за запазване на състава на армията до подписване на мирния договор продължават.

Съгласно заповед от 12 октомври 1918 г. конницата на България трябва да включва две конни дивизии с по три конни бригади всяка с два конни полка. Или общо в кавалерията се предвижда да има 12 конни полка, от които един е Гвардейския конен полк, две конни артилерийски отделения, две ремонтни конски депа и Кавалерийска школа. Но съгласенското командване настоява за бързо разформирание на армията, в това число и на конницата През август 1919 г. са разформирани щабове на двете конни дивизии. Така след демобилизацията остават на отчет 4 конни бригади, всяка с по три кавалерийски полка, картечен ескадрон, кавалерийски пионерен взвод и нестроеви взвод. Освен тях към мирновременния състав се числят още и Гвардейския конен полк, Кавалерийската школа и 2 кавалерийски конни депа. Общото ръководство е поверено на Кавалерийската инспекция.

Но последвалите разпоредби на унизителния Ньойски договор коренно се различават от тези на примирието. България е оставена по същество без армия. Наложени са ограничения в максималната численост на военните структури във всички родове войски, като общата численост не бива да надвишава 20 000 души за сухопътните войски, което практически прави невъзможно поддържането на

големи формирования. Конните полкове са пощадени от разформиране, но конницата също претърпява съществени организационни промени. Конните бригади са разформирани като структури в края на 1919 г. Според възприетата нова организация във всяка от трите новосъздадени военни области се формира по един конен полк – Лейбгвардейският, 3-и и 10-и конни полкове, които запазват своята дотогавашна номерация и наименование, като последните два се преименуват впоследствие в армейски конни полкове. Всеки от тях се състои от щаб, 4 ескадрона и домакинска команда или взвод, а един от полковете разполага и с музикантска команда, но състава им не бива да бъде по-малък от 470 души и по-голям от 750 души. Ескадроните не могат да бъдат с по-малък състав от 103 души и по-голям от 166 души. Офицерите в тях също не могат да бъдат повече от един на 20 души, а подофицерите – един на 15 души. С наличните 12 готови за използване ескадрона България поддържа до 20 пъти по-малко готови ескадрони в сравнение със съседните страни: в Румъния – 128 ескадрона, в Гърция – 56 и в Югославия – 70.

Общо по щат съставът на конницата в този период се движи в рамките от 3760 до 6000 души. Реално обаче списъчният състав е много по-малък. Към 10 декември 1921 г. например в конницата е имало 1091 души: офицери – 58; подофицери – 126 и войници – 907 души, което е с 4909 души по-малко от регламентираната максимална численост.

Като втора категория части във въоръжените сили според договора е определена Жандармерията, която не бива да надвишава 10 000 души.

Генерал-майор Иван Табаков,
Инспектор на кавалерията
(1918 – 1919 г.)
(сайт "Великите калоферци")

Дори и самозабравилите се от победата съглашенски политици и експерти разбират, че в една почти разрушена страна, останала при това без армия, са необходими сили за поддържане на реда и недопускане на революция, подобна на тази в Русия. Конницата на този етап е изключително полезна за тази цел, поради своята мобилност и сила, съчетала тази на коня и човека в мирно време. Това позволява останалите конни полкове да се реорганизируют в жандармерийски, което се и прави. Според Закона за жандармерията от ноември 1920 г. тя представлява „въоръжена сила, с военна организация и дисциплина, предназначена да пази вътрешния ред, спокойствието и безопасността, както и да бди за изпълнение законите и наредбите в страната“. Организационно е сведена в осем конни жандармерийски полка и 16 пеши дружини.

В конните полкове се намират 3979 души, от които: офицери – 165; подофицери – 192; жандарми – 3622 (доброволци – 207, наборници – 3415).

Взаимоотношенията между жандармерията и армията се уреждат със Закона за жандармерията и Правилника за неговото прилагане. Според чл. 1 от Правилника обучението, цялостната дейност и контролът на жандармерийските части в страната се предоставя на военния министър или на специално упълномощени за това от него лица.

Впоследствие жандармерийските полкове през 1922 г. са реорганизирани в жандармерийски конни групи. Но и това дава възможност да се съхрани частично техният потенциал и с премахване на военните ограничения на тяхна основа да се възстановят конните полкове на Царството. В Обяснителната бележка към тайния план за мобилизационно развързване на войската се счита, че в кавалерията полковете, попълнени с част от запаса, могат да достигнат 11 конни полка за военно време. Към средата на 1924 г. в Жандармерията служат 7194 души, от които: офицери – 462; погофицери – 473; доброволци – 5983 и чиновници – 275. Очевиден е и тук некомплекта на Жандармерията, който се движи в рамките на 3 – 4 хиляди души в разглеждания период.

Жандармерийските конни и пеши групи вземат дейно участие в поддържане на обществения ред в страната, в потушаване на бунтове и метежи, в това число и на Септемврийското въстание през 1923 г., в погромите на „сговористите“ през 1925 г., а впоследствие и в борбата с партизанското движение в страната след 1941 г. Това помрачава ореола на някои от конните полкове, извоюван в предишните войни сред населението, и предопределя политиката по отношение на някои полкове и чиновове в конницата след Втората световна война.

През 1924 г. се извършват нови преобразования в армията, които засягат и конницата. Щатната ѝ численост е намалена и доведена до съотношение 1:9 по отношение на пехотата. Общата численост към ноември 1924 г. според щатните таблици възлиза на 3202 души, от които 72 офицери, 136 погофицери, 2837 кавалеристи „доброволци“ и 157 чиновници. При този състав тя организационно формира 3 четириескадронни конни полка, всеки от които е с 488 души – 22 офицери, 34 погофицери, 420 кавалеристи „доброволци“ и 12 чиновници. Личният състав на всеки от ескадроните в конния полк възлиза на 127 души, от които 4 офицери, 7 погофицери и 116 кавалеристи „доброволци“. Към всеки от конните полкове има и по един музикантски взвод, който се състои от 34 погофицери и чиновник.

ВЪЗРАЖДАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА КОННИЦА

Скритият военновременен план за възстановяване на армията, приет през 1927 г., предвижда да се развърнат на основата на жандармерийските конни групи нови седем конни полка и заедно със съществуващите три конни полка да се формират четири конни групи, по една към всяка военноинспекционна област. Определя се за всяко формирование как да се представя пред СЛО, за да не буди съмнение и да разкрива плана за военновременно развързване. 1-ва конна група (Лейбгвардейски, 1-ви и 5-и конни полкове) е с щаб в София и се представя пред СЛО като щаб на Лейбгвардейски конен полк. 2-ра конна група (3-ти и 6-и конни полкове)

е с щаб в Пловдив и се представя пред СЛО като щаб на 3-ти конен полк. 3-та конна група (4-и, 10-и и 8-и конни полкове) е с щаб в Шумен и се представя пред СЛО като щаб на 10-и конен полк. 4-а конна група (2-ри и 9-и конни полкове) е с щаб в Лом и се представя като щаб на 2-ра жандармерийска конна група. Конните полкове, включени в конните групи, се представят като жандармерийски конни групи.

През 1928 г. се приемат нови решения за развитие на войската, в това число и на конницата. По приетия план (също таен) за развитие на войската в периода 1929 – 1938 г. се предвижда в състава на всяка армия да има конна дивизия, което не е постигнато. През ноември 1928 г. колоездачната рота при конната група по новия щат първоначално е придадена към 1-ви конен полк, но от средата на февруари 1928 г. се преподчинява на Гвардейския конен полк.

Липсва количествено нарастване на мирновременния състав на конницата в Сухопътните войски в началото на 1928 г., сравнено с това от края на 1927 г., но се забелязва увеличаване на броя на офицерите до 532 души и на подофицерите – до 632 души.

Според разработения и въведен за изпълнение от 3 януари 1929 г. План за мобилизация и военновременен развързване на сухопътните войски се предвижда да се формира при мобилизация Действаща армия, която включва 4 отделни армии и не влизащи в техния състав общоармейски войски. Планът предвижда всяка отделна армия да включва в състава си четири пехотни и една конна дивизия. Всяка конна дивизия се състои от две конни бригади (четири строеви конни полка, четири картечни ескадрона и четири колоездачни роты), две коннооръдейни отделения (12 батареи с 24 броя 75-мм конни оръдия и едно конно гаубично отделение (две батареи с осем конни гаубици). Всяка армия има в състава си по пет дивизионни полицейски ескадрона и пет ветеринарни лечебници, по един/една за всяка дивизия и един армейски полицейски ескадрон. Но в пълен обем изпълнението на този план се оказва невъзможно и се допуска вместо конна дивизия армията да има в състава си конна бригада или да остане без конница.

Кавалерията по този план също претърпява съществени изменения. При мобилизацията всеки от мирновременните конни полкове се развързва в състав: щаб с полушабен ескадрон от два взвода – свързочен и технически; четири строеви конни и два картечни ескадрона. Мобилизираните конни полкове се свеждат в пет конни бригади, всяка от които в състав от два конни полка, картечен дивизион (два кавалерийски ескадрона с 12 картечници) и шабен ескадрон.

В Плана са определени и състава и местата на квартируването на конните бригади, които се развързват за военно време: 1-ва конна бригада (Лейбгвардейския и 1-ви конен полк) – в София; 2-ра конна бригада (3-ти и 6-и конни полкове) – в Пловдив; 3-та конна бригада (8-и и 10-и конни полкове) – в Разград; 4-та конна бригада (2-ри и 9-и конни полкове) – в Лом; 5-а конна бригада (4-ти и 5-и конен полк) – в Ямбол.

От петте конни бригади се формират нужните за Действащата армия две конни дивизии и една отделна конна бригада с полагащите им се дивизионни и бригадни части за осигуряване и поддръжка.

Всяка конна дивизия се планира да има в състава си: конен дивизионен щаб; две конни бригади; четири конни полка; един артилерийски конен полк (две отделения с по три полски гаубични, а третото с две полски гаубични батареи и една оръ-

гейна дълга батарея); една противовъздушна батарея; две колоезачни дружини; една облекчена пехотна дружина; свързочен ескадрон; мостови ескадрон (само за 1-ва конна дивизия); разузнавателно авиационно ято (12 аероплана); интендантски ескадрон; дивизионен хранителен (продоволствен) обоз; една секция за управление; дивизионна лечебница с 50 легла и две отделения с по 30 санитарни автомобили всяко; инженерен обоз; полицейски ескадрон и отделение химическа служба. Към конните полкове на дивизията се формира и по един допълнителен ескадрон в състав от три конни и един тежкокартечен взвод.

Отделната конна бригада се планира да има в състава си: щаб; два конни полка с щабове, осем строеви и четири картечни ескадрона (24 тежки картечници), щаб на бригаден картечен дивизион и два картечни ескадрона (12 тежки картечници).

Освен конни части се планира в състава на бригадата да има и пехотни, артилерийски, противовъздушни, свързочни и снабдителни отделения и служби.

Военното командване взема сериозни мерки за изпълнение на тези планове, в това число и в конницата. В периода 1932 – 1944 г. съставът на конницата за мирно време непрекъснато нараства. През 1932 г. конницата е наброявала 4020 души, през 1934 г. – 5359 души, през 1941 г. – 5634 души, през 1943 г. достига върха от 7123 души, а в навечерието на участието ни във войната на страната на антихитлеристката коалиция е 6966 души. За военно време числеността ѝ също значително нараства. Към средата на 1934 г. мирновременната армия включва вече осем конни полка. Същата година се формира 2-ро конно артилерийско отделение в същия състав, както и първото. По-късно двете отделения се развърщат в полкове с по две артилерийски отделения и свързочен взвод. Със заповед по военното ведомство през 1935 г. към 1-ви конен полк се създава 1-ви конно-свързочен ескадрон, с цел да подготвя свързочници за конницата, а 1-ви конно-инженерен ескадрон с два пионерни и един мостови взвода – с цел да послужат като кадър за създаването на подобни формирования за цялата конница. По същото време за нуждите на новосформиращата се 9-а пехотна дивизия 9-и конен полк се реорганизира в 1-ви дивизионен артилерийски полк и престава да съществува като конен полк в щатове на армията. Конницата през 1934 г. включва вече 9,3 % от личния състав на армията.

Схващанията в командването на войската са, че трябва да се отдава по-голямо значение на огневата мощ, което може да стане за сметка на конницата. За усиление на конницата с пехота, по подобие на някои от развитите армии, се взема решение към кав-

Генерал-майор Пенчо Златев –
Инспектор на кавалерията
(1928 – 1934 г.)
(фонд НВИМ)

лерията да се създадат преносими на камиони пехотни части. През 1936 г. се създават две преносими на камиони дружини в състав: щаб с домакинство, 2 пехотни роти, 1 картечна рота, рота леки бойни коли, моторна рота, свързочен и минохвъргачни взводове.

През 1936 г. военното министерство разработва 5-годишен план за изграждане на здрава и боеспособна армия. След подписването на Солунското споразумение на 31 юли 1938 г., което отменя военните клаузи на Ньойския договор, Българската армия фактически получава възможност за нормално, регламентирано в рамките на международните отношения развитие. А това вече бележи началото на качествено нов и отличаващ се от предишните етап в развитието на българската военна доктрина. За конницата се планира да включва 8,9 % от личния състав на армията. В плана настъпват корекции в състава на конницата. Вместо пет конни бригади се развързват четири, чийто състав претърпява промени в хода на изпълнението на плана.

Промени претърпява и дивизионната и армейската конница. В състава на пехотната дивизия се формира конен дивизион с щаб и два ударни ескадрона (шест ударни и два тежкокартечни взвода с 12 леки и 6 тежки картечници) и военнополицейски ескадрон. В разпореждане на армиите се формират армейски военнополицейски ескадрони.

През 1937 г. с царски Указ се формират две конни дивизии, наречени „бързи“, в състав от две конни бригади, всяка с два конни полка в състава си и комплект дивизионни части. 1-ва бърза дивизия – София първоначално включва 1-ва конна бригада – София (Лейбгвардейски и 5-и конен полк) и 4-а конна бригада – София (1-ви и 2-ри конни полкове). 2-ра бърза дивизия – Ямбол включва 2-ра конна бригада – Пловдив (4-и и 6-и конни полкове) и 3-та конна бригада – Шумен (8-и и 10-и конни полкове), както и 2-ри преносим полк и 2-ро конноартилерийско отделение. Полковете от състава на дивизиите са дислоцирани както следва: 1-ви – София, 2-ри – Лом, 3-ти – Пловдив, 4-ти – Ямбол, 5-и – Брезник, 6-и – Харманли, 8-и – Разград и 10-и – Шумен. Всяка бърза дивизия се предвижда да има в състава си 15 351 души и 10 405 коня. През 1937 г. 1-ва бърза дивизия участва в царските маневри край Попово, където демонстрира порасналите си възможности.

Конницата участва във възвръщането на Южна Добруджа в пределите на Царство България през 1940 г., като в групировката от Трета армия съгласно заповед № 2/604 на командващия Трета армия генерал-лейтенант Георги Попов са включени 2-ра кавалерийска (бърза) дивизия (4-ти и 6-и конни полкове, 2-ри преносим полк) и Сборна кавалерийска бригада (Лейбгвардейски конен полк, 8-и и 10-и конни полкове и 2-ро конно артилерийско отделение). Лейбгвардейският конен полк съпровожда цар Борис III, който е начело на колоната, влязла при с. Крумово. Операцията е планирана задълбочено и проведена блестящо.

Възвръщането на Южна Добруджа започва на 21 септември с прочитане на заповедта на цар Борис III, в която се казва:

„Офицери, погофицери и войници,

Вамъ се падна щастието мирно да настъпите презъ старите бойни полета, по следите на вашите бащи, които покриха българските знамена съ безсмъртна слава. Вие влизате днесъ въ тая земя, която бе откъсната отъ Държавата ни, но

която остана неразделна и жива в сърцата ни. Не забравяйте, че Добруджа е наша не само защото бе откъсната отъ насъ. Тя е двойно по-наша, защото бе облена въ българска кръвъ и пази спомена за беззаветно храбрите наши дивизии при Тутракан и Добричъ и величавите действия на нашата конница навредъ по Добруджанската равнина.“

Войските навлизат в областта на 21 септември 1940 г. сутринта и до 1 октомври установяват контрол във всички селища и достигат новата гранична линия. Операцията протича без съпротива от румънските власти, постига се бързо овладяване на територията и запазване на живота и имуществото на населението. Навсякъде войските са посрещнати тържествено от населението, страдало достатъчно под румънския гнет.

През 1941 г. щатният състав на „бързата“ дивизия предвижда численост от 12 122 души, 8942 коня и 310 моторни превозни средства – автомобили и мотоциклети, заради които бива наричана и „бърза“. Въоръжението ѝ включва 1742 пушки, 6606 карабини, 1510 пистолета, 251 леки и 147 тежки картечници, 14 броя 2-см бронираностребителни пушки, 17 минохвъргачки, 32 броя 7,5-см возими оръдия, 16 броя 10,5-см возими гаубици и 15 броя 2-см противовъздушни оръдия.

В навечерието на войната двете конни дивизии са разпределени съответно в Първа и Трета армии. Но, отчитайки огромния обем от задачи в предоставяните за администриране от Германия на България територии в Македония и Беломорието, се преразглеждат плановете за развитие на конницата и се взема решение да имаме една конна дивизия и две самостоятелни конни бригади. Бързите дивизии са преименувани отново в „конни“. 1-ва бърза дивизия е разформирана през 1941 г. и от нея са формирани две самостоятелни конни бригади: 1-ва конна бригада в състав от 1-ви и 2-ри конни полкове и 2-ра конна бригада, в състав от 3-ти и 6-и конни полкове. От двете конни артилерийски отделения на дивизиите е формиран конен артилерийски полк и включен в състава на 2-ра конна дивизия.

Втора бърза дивизия е преименувана на 21 февруари 1942 г. на 2-ра конна дивизия, в състав от 3-та конна бригада (8-и и 10-и конни полкове) и 4-та конна бригада (4-ти и 5-и конни полкове), 2-ри преносим полк и 2-ри конен артилерийски полк.

Организационно-щатните промени през 1943 г. увеличават числеността на конната дивизия и ѝ придават още по-голяма бързина и огнева мощ. Тя вече се състои от 14 512 души, 9 890 коня, 384 автомобила и 186 мотоциклета. Броят на пушките и картечниците е леко редуциран, но други видове ръчно оръжие и оръдейните системи значително увеличават количеството и разнообразието си. Огневата мощ се осигурява от 1467 пушки, 8272 карабини, 1788 пистолета, 341 картечни пистолета, 238 леки и 140 тежки картечници, 54 минохвъргачки, 14 броя 2-см бронираностребителни пушки, 27 гранатохвъргачки, 18 броя 3,7-см противоброневни оръдия, 12 броя 5-см бронираностребителни оръдия, 78 гранатохвъргачни пушки, две пехотни оръдия, 82 броя 7,5-см возими оръдия, 16 броя 10,5-см возими гаубици и 15 броя 2-см противовъздушни оръдия.

Въпреки че няколко от заложените показатели – преди всичко артилерийски средства – не са напълно постигнати, конната дивизия през този период е съединение с впечатляващи бойни възможности. Неговото усъвършенстване продължава, като през 1944 г. структурата на конната дивизия е следната: щаба

на дивизията, два щаба на бригади, четири конни полка, конноартилерийски полк, облекчен пехотен полк, дивизионна картечна дружина, противовъздушна батарея, свързочен дивизион, брониран транспортен дивизион, инженерен ескадрон, превозен дивизион със съответните поддържащи подразделения – ремонтни и санитарни.

Специално внимание заслужава появата в състава на дивизията на моторни влекачи и 7,5-см брониран транспортен оръдие. Тенденцията за насищане на конницата с повече огнестрелни средства се запазва и в бъдеще.

Светът е в тревожно очакване на нова война. Несправедливите договори от Първата световна война, наложени на победените от победителите, предизвикват желание за реванш. На 1 септември 1939 г. започва Втората световна война. През 1940 г. България избира Тристранния пакт, на страната на Германия, Япония и Италия, като се надява да осъществи своя идеал – обединението на всички българи на Балканите в една държава.

КОННИЦАТА ВЪВ ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Включването на България на страната на Тристания пакт и предоставянето от Германия на известни права за администриране в Сърбия, Македония и Гърция налагат използването на значителни конни части в интерес на администрацията и за поддържане на реда, борба с терористични и разбойнически банди и разрасналото се партизанско движение в окупираните територии. През първата половина на 1941 г. 1-ва конна бърза дивизия е изпратена в състава на Пета армия и се разполага с щаба си във Враня, а впоследствие е преместена в Скопие като 1-ва самостоятелна конна бригада (1-ви и 2-ри конни полкове) с дислокация на полковете съответно в Скопие и в Щип.

Втора бърза дивизия с щаб в Ямбол и в състав 3-та и 4-та конни бригади, от 1940 г. е включена в състава на Прикриващата армия, впоследствие преименувана в Прикриващ фронт, и изпълнява задача по плана за прикритие на южната граница, с основно внимание по границата с Турция.

През втората половина на 1941 г. обаче с включването на Беломорска Тракия в администрираните територии се налага усиляването на пехотните части с конница. Прилага се използването на по-малки конни единици като дивизионните конни ескадрони на 10-а, 11-а и 16-а пехотни дивизии, армейските и корпусни военнополойски ескадрони и отделни конни полкове и бригади. Втора отделна конна бригада (3-ти и 6-и конни полкове) е изпратена в състава на Беломорския отряд, който в началото на 1942 г. се реорганизира в 16-а пехотна дивизия със задача да отбранява целия Беломорски бряг от устието на р. Струма до гр. Дебелагач. Бригадата остава в състава на създадения в Беломорието 2-ри корпус до включването на България в антихитлеристката коалиция след 9 септември 1944 г. Конните полкове се използват по плановете за отбрана на морското крайбрежие.

На 4 декември 1943 г. 2-ра конна дивизия, усилена с осем конни дивизиона от състава на пехотните дивизии и шест возими гаубични артилерийски отделения, сменя Прикриващата армия и наблюдава и охранява цялата югоизточна граница по плана за прикритие.

Това положение се запазва до 1944 г., когато измененията във военнополитическата обстановка налагат резки промени и в дислокацията и в организацията на войските. През септември 1944 г. конницата се прибира в постоянните си гарнизони и частично демобилизира. Самостоятелните конни бригади се използват впоследствие за прикритие на границата и за усиляване на действащите войски със спешни дружини. 2-ра самостоятелна конна бригада е в долината на р. Струма, а 1-ва конна бригада отделя от състава си пехотни дружини за участие във войната с хитлеристка Германия.

В първия период от войната срещу хитлеристка Германия вземат участие 2-ра конна дивизия в състав от две конни бригади (3-та и 4-та), всяка с два конни полка в състава си, Гвардейския конен дивизион, три армейски военнополцейски ескадрони (1-ви, 2-ри и 4-ти) и дивизионните конноразузнавателни и военнополцейски ескадрони.

Дивизията участва в Нишката операция, след което е придадена на Първа армия и участва в Косовската операция. Втора самостоятелна конна бригада е включена в състава на Четвърта армия и участва в Брегалнишко-Струмишката операция на армията, след което е включена в състава на Първа армия и участва в освобождаването на Враня и Скопие.

Към 1 декември 1944 г. по бойно разписание конницата на България включва: Инспекция на конницата – София; Гвардейски на Н. В. конен дивизион – София; Кавалерийска школа – Сливен; 2-ра конна дивизия с щаб в Ямбол и дивизионни части в Ямбол, Пловдив и Харманли, включваща две конни бригади с щабове в Шумен (3-та конна бригада) и Елхово (4-та конна бригада), всяка с по два конни полка в състава си, съответно 8-и конен полк (Добрич) и 10-и конен полк (Шумен) към 3-та конна бригада и 4-и конен полк (Ямбол) и 5-и конен полк (Елхово и Тополовград) към 4-та конна бригада; две самостоятелни конни бригади, всяка с два конни полка в състава си: 1-ва самостоятелна конна бригада (София) с 1-ви конен полк (София) и 2-ри конен полк (Лом) и 2-ра самостоятелна конна бригада, която все още е за прикритие на границата на струмското направление. Конницата като цяло не участва във втория период на войната.

За кратко време към 3-ти корпус през втория период от войната се формира Сборен конен полк и участват конноразузнавателните ескадрони на 3-та, 11-а, 12-а и 16-а пехотни дивизии.

Генерал-майор Петър Пенев,
Инспектор на кавалерията
(1942 – 1944 г.)
(форум "Бойна слава")

КОННИЦАТА СЛЕД ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

След войната конницата претърпява значителни промени, каквито има и във всички родове войски. Нарастването на напрежението след войната по югоизточната ни граница принуждава правителството да поддържа Прикриващ фронт по границата с Турция до края на 1945 г. В състава му са изпращани пехотни дивизии и конни части. След приключване на първия период от войната в състава на Прикриващия фронт е изпратена 2-ра конна дивизия и 1-ва самостоятелна конна бригада. Това налага известно предислоциране на конните части. Предислоцират се в гарнизони в близост до югоизточната граница 1-ва конна бригада и 1-ви конен полк от Кавалерийската дивизия, като се преместват от Симеоновград и Елхово, а 4-ти конен полк – от Ямбол в Средец. След приключване на участието си в Прикриващия фронт 2-ра конна дивизия се завръща в постоянните си гарнизони с щаб в Ямбол, а 1-ва конна бригада в София. Разформирана е на 15 май 1945 г. 4-та конна бригада – Елхово с 5-и конен полк, а 4-ти конен полк от бригадата е включен в състава на 2-ра конна бригада, която е предислоцирана от Пловдив в Ямбол.

Промените в конницата продължават и през следващите години. На 26 януари 1946 г. е разформирана 1-ва конна бригада, през февруари същата година и 2-ри конен полк, а влизащият в състава на бригадата 1-ви конен полк е преименуван в 1-ви самостоятелен конен полк. Инспекцията на конницата е реорганизирана в Кавалерийски отдел, който с Указ №19/30.06.1947 г. е разформиран. С министърска заповед от 28 юни 1947г. е разформиран и 1-ви конен полк-София и дивизионните разузнавателни конни ескадрони.

*Генерал-майор Марко Колев
Атанасов, инспектор на
кавалерията (1944 – 1946 г.),
като подполковник
(фонд НВИМ)*

Същата година е преместена Кавалерийската школа от Сливен в София и обединена заедно с Гвардейския конен дивизион в Отделен гвардейски конен полк. Преместен е и щабът на Конната дивизия с Указ 19 от Ямбол в София и са извършени организационни изменения в дивизионните части.

По Щатно разписание към 1 юли 1947 г. в конницата се намират: Отделен гвардейски конен полк – София, 2-ра Конна дивизия с щаб в София и дивизионни части в София, Сливен, Ямбол и Елхово, включваща две конни бригади, конноартилерийски полк, моторизиран инженерен ескадрон, моторизиран свързочен ескадрон, моторизиран брониран ескадрон и дивизионен разузнавателен ескадрон. 2-ра конна бригада с щаб в Ямбол има в състава си 4-и конен полк – Ямбол и 6-и конен полк – Харманли. 3-та конна бригада с щаб в Коларовград (дн. Шумен) има в състава си 8-и конен полк – Силистра и 10-и конен полк – Шумен, която впоследствие се предислоцира в Толбухин заедно с 10-и конен полк.

Съставът на конницата непрекъснато намалява с годините. Към 1 януари 1949 г. в конницата се намират по щат 2 346 души, но по списък са 2 081. В армията се намират все още и 11 522 коня, за които се грижат от 60 до 66 ветеринари. 2-ра конна дивизия има в състава си две конни бригади (2-ра и 3-та), четири конни полка (4-ти, 6-и, 8-и и 10-и), гвардейски конен полк, конноартилерийски полк и моторизиран инженерен дивизион, включващ по щат 2 461 човека, а по списък – 2 256 души. Същата година през м. ноември е разформирован щабът на 2-ра конна дивизия, и от 30 ноември той престава да съществува. Разформирована е и 2-ра конна бригада – Ямбол. 3-та конна бригада – Шумен е реорганизирана в Отделна конна бригада, а 2-ри конноартилерийски на подполковник Векилски полк е реорганизиран в 10-и артилерийски полк, който е включен в състава на възстановената 10-а пехотна дивизия – Бургас. Реорганизиран е и Гвардейският конен полк в гвардейски представителен конен дивизион. Кавалерийската школа е преместена в Силистра в казармите на 8-и конен полк и реорганизирана в Кавалерийско Военно училище „Георги Бенковски“ през 1950 г.

През 1950 г. с министерска заповед № 527/22.09.1950 г. са преименувани и преномерирани редица конни части, което се случва с полковете и дивизиите във всички родове войски. Отделната конна бригада е преименувана във 2-ра конна бригада, 8-и конен полк – в 7-и кавалерийски, 10-и конен полк – в 9-и кавалерийски полк, отделния Гвардейски представителен конен дивизион – в 6-и отделен Гвардейски представителен кавалерийски дивизион, което е поредния опит за скриване военната история и приемствеността на военните части и съединения, като новопреименуваните получават номерата на закритите конни полкове в предишните години. 2-ра конна бригада е предислоцирана в гр. Толбухин (гн. Добрич).

На 1 май 1951 г. 2-ра кавалерийска бригада е реорганизирана във 2-ра кавалерийска дивизия и се установява на гарнизон в Разград. За допълване на щата ѝ до триполков е развърнат през 1951 г. ново 5-и конен полк с дислокация в Разград и дивизията добива състав: щаб и щабни подразделения в Разград; 5-и конен полк в Разград; 7-и конен полк в Силистра и 9-и конен полк в Толбухин.

Към дивизията е развърната и школа за подготовка на сержанти, също в Разград. Проведен е дори и учебно-мобилизационен сбор с дивизията на 10 ноември 1952 г. През 1953 г. е закрито Кавалерийското училище. С МЗ № 00269/13.11.1954 г. са закрити 2-ра кавалерийска дивизия и 6-и отделен представителен кавалерийски дивизион. Прославената българска конница, участвала в пет войни за национално обединение, остава в историята и в песните.

Инспектори на Кавалерията (Конницата):

полковник Христо Петрунов (01.01.1890 – 03.1900);
полковник Върбан Винаров (03.1900 – 05.1908);
генерал-майор Петър Марков (05.1908 – 04.1910);
генерал-майор Атанас Назлъмов (01.04.1910 – 06.08.1913);
и.д. полковник Петър Салабашев (05.08.1913 – 30.09.1913);
генерал-лейтенант Александър Танев (30.09.1913 – 10.1915);
генерал-майор Иван Колев (5.05.1916 – 07.1917);
генерал-майор Тодор Марков (07.1917 – 20.10.1919);
генерал-майор Иван Табаков (20.10.1919 – 01.01.1920);
и.д. полковник Паун Бананов (01.12.1919 – 01.01.1920);
полковник Александър Кисъов (08.12.1920 – 18.07.1928);
полковник Петко Златев (1928 – 1934);
полковник Константин Златанов (1934 – 1935);
полковник Никола Подгоров (1935 – 1936);
полковник Атанас Жилков (10.1936 – 10.1941);
генерал-майор Петър Пенев (1942 – 1944);
генерал-майор Георги Генов (1944);
генерал-майор Марко Колев (13.09.1944 – 01.01.1946);
полковник Тодор Пармаков (01.01.1946 – 01.03.1946).

2. КОННИ ПОЛКОВЕ

2.1. ЛЕЙБГВАРДЕЙСКИ НА Н. В. КОНЕН ПОЛК

С един от първите си укази новоизбраният български княз Александър I заповядва: „В ознаменования на нашето благоволение към войската възлагаме на Себе си званието шеф на софийската № 1 пеша дружина и Софийска № 1 пеша батарея. Софийска № 1 конна сотня назначавам за собствен конвой на княза. Означените части занаяпред да се наричат на наше име. Командирът на Собственият нам конвой се намира в звание наш адютант.“ Първият командир на формирования през септември 1879 г. конвой е флигел-адютант поручик Александър Мосолов.

Освен особената, почетна, конвойна служба при княза и неговия двор частта се изгражда като образцова войскова единица, и участието ѝ във войните за национално освобождение и обединение доказва това. Тази част носи личния щандарт на княза. За него няма данни къде е произведен. Прилича по рисунъка си на знамето, предназначено за 1-ва опълченска дружина, и е с образа на Св. Александър Невски, изобразен прав на бяло поле. Фактът, че знамето е лично, се подкрепя от това, че след абдикацията си князът го взема със себе си.

Според Списъчно състояние на княжеските действащи войски преди мобилизацията към 1-ви септември 1885 г. (според записките на генерал Паприков) в Конвоя на Н. В. Княза има: 2 щабни офицери, 6 обоз офицери, 16 унтерофицери, 5 музиканти, 169 редници, 6 нестроеви, всичко: 196 души. 152 строеви коне и 2 обозни коня. Командир на Конвоя е ротмистър Тодор Кабакчиев.

Лейбгвардейски ескадрон, 1894 г., София (фонд НВИМ)

При обявяването на Съединението на конвоя е наредено, след като се събере в Търново, да тръгне за Пловдив. На 10 септември 1885 г., на път през Шипка за Калофер, при пристигането на вр. Свети Никола всички със свалени шапки прекрочват границата, наложена от Берлинския договор. На 14 септември на конвоя, с изключение на щандартния взвод, който остава с княза, е разпоредено да влезе в състава на 2-ри конен полк и носейки бойна служба да участва в прикриването на границата, като се насочи към с. Хебибчево (дн. Любимец). Знаме, личен щандарт на княза с ликовете на покровителя му – Св. Александър Невски и Исус Христос, завършващо с осмоконечен кръст, носи щандартния взвод на Конвоя във войната.

Конвоят на Н. В. Княза участва в **Сръбско-българската война (1885)**. След като Сърбия обявява война на България, Конвоят пристига в София на 5 ноември и оттам веднага е изпратен на Сливнишката позиция. При атаката на хребета Три уши конвоят заема за охрана Драгоманската долина до селата Голямо и Мало Мало̀во. Участвайки в боевете, същевременно осъществява свързка между частите, разузнава и охранява новозаетите позиции.

След като главното командване взема решение за настъпление на сръбска територия в направление на Пирот, на 14 ноември Конвоят в състава на конната бригада преминава границата в преследване на отстъпващия противник. На 15 ноември след ожесточен бой е превзета височината Келташ и направлението Пирот – Бяла паланка е открито. Конвоят заема за охрана линията срещу Бяла паланка. Рано сутринта на 15 ноември Конвоят участва в знаменитата атака на конната бригада при Келташ, където десетте български конни ескадрона настъпват стремително и, уплашени от тази връхлитаща ги хала, кавалеристите на сръбската конна бригада отстъпват и отказват боя.

Подполковник Петър Марков –
Командир на Лейбгвардейския
конен полк
(фонд НВИМ)

Победните боеве на гвардейците продължават и през декември при Бански дол и Ржана. Дни по-късно гвардейците предвождат колоните на завръщащата се в София победоносна българска армия.

По-късно знамената на частите, участвали във войната, включително щандарта на Конвоя, са наградени със сребърен медал в памет на войната.

През 1887 г. Великото народно събрание избира принц Фердинанд за български княз. В делегацията, която му поднася акта за избора, е командирът на Конвоя ротмистър Петър Марков. Година по-късно той ще приеме от ръцете на княза собствения му щандарт, който той връчва на Конвоя в тържествена обстановка. Актът е официализиран в отделна заповед.

През 1891 г. Конвоят е преименуван в Лейбгвардейски на Н. В. ескадрон. С Указ № 81/29 декември 1903 г. Лейбгвардейският ескадрон се реорганизира в Лейбгвардейски конен полк.

След обявяването на Независимостта на България на 22 септември 1908 г. той се преименува в Лейбгвардейски на Негово Величество конен полк. За командир на полка е назначен полковник Иван Колев. Под негово ръководство лейбгвардейците се подготвят за участие в Балканската война.

За участие в **Първата Балканска война (1912 – 1913)**, с шифрограма № 1833 от 17 септември 1912 г. на полка е заповядано да започне мобилизация и да потегли от София за Търново Сеймен (дн. Симеоновград). Полкът е в състав от 13 офицери, 237 подофицери и войници, 235 коня и 19 коли. За по-голяма експедитивност при извозването той се разделя на два ешелона. В първи заминава 2-ри ескадрон, воден от ротмистър Александър Марков. С втория ешелон отпътува 3-ти гвардейски ескадрон, командван от ротмистър Стефан Косев. С ешелона заминава и щабът на полка начело с командира полковник Иван Колев. Лейбескадронът на полка остава в София за лична охрана на царя и подготовката на допълващия ескадрон. На 30 септември 1912 г. е прехвърлен в Стара Загора за охрана на Главната квартира и носене на караулната служба при царския влак.

На 18 септември Лейбгвардейският конен полк пристига в Харманли. Включен е заедно с 3-ти и 6-и конни полкове в състава на новосформираната Сборна конна бригада с командир полковник Александър Танев, която има за задача да наблюдава и прикрива Маричиното направление. Бригадата влиза в състава на Втора армия.

Полкът получава задача да се установи в Ярджелий (дн. Малко Брягово) и да наблюдава долината на р. Марица по посока на турската граница. Наблюдението се извършва с изпращане на офицерски разезди, наблюдателни постове и охранителни застави.

Випуск на подофицерската школа на Лейбгвардейския конен полк, 1910 г., София (фонд НВИМ)

На 24 септември Сборната конна бригада се премества в Хебибчево (дн. Любимец), където служи до 1 октомври. Предвид предстоящите бойни действия и обстоятелството, че Лейбгвардейският конен полк е най-добре запознат с района, командването на 2-ра армия разпорежда службата по долината на р. Марица да се носи само от него. Полкът остава в Хебибчево, а щаба на бригадата, 3-ти и 6-и конни полкове се преместват в Корашлий и осигуряват връзката с Хасковския отряд.

На 3 октомври 1912 г. в Хебибчево пристига последният ешелон от запасни за окончателно попълване на полка в състав от 113 души и 133 коня. Заедно с ешелона пристига майор Владимир Даскалов, който поема командването на полка, защото полковник Иван Колев е назначен за началник на щаба на Ямболския укрепен пункт. На този ден по нареждане от щаба на 8-а Тунджанска пехотна дивизия към нейната 2-ра бригада се предава един полуескадрон от гвардейския полк. В изпълнение на заповедта поручик Карастоянов с 47 гвардейци заминава за с. Бунакли. Останалата част от полка остава в разпореждане на командира на 8-а пехотна дивизия.

Лейбгвардейският конен полк получава първата си бойна задача с телеграма № 328 в 20:25 ч. на 4 октомври 1912 г., в която се съобщава, че войната е обявена и полкът да се подготви за поход. В полунощ задачата му е определена по-конкретно – да прикрива настъплението на 1-ва бригада от 8-а Тунджанска пехотна дивизия по долината на р. Марица и заслоняването на Одринската крепост от север.

При преминаване на границата през нощта на 5 октомври 1912 г. разездите от 2-ри ескадрон на полка, водени от ротмистрите Л. Босилков и Хр. Цанев и поручиците Филипов и Сарълиев, със смелите си атаки превземат турските гранични постове при Мезек и Карабаа и влизат в Мустафа паша (дн. Свиленград). Те навлизат в града към 16.30 ч., преди да е напълно напуснат от противника, като успяват да овладеят важния мост на р. Марица. Той е леко повреден, а под моста са открити три сандъка с динамит, които турците не успяват да възпламенят поради неочакваната поява на гвардейските конни разезди. По този начин се осигурява преминаването през реката на основните сили на армията.

По същество Мустафа паша е първият град, превзет от българската войска, което е и първата реална победа в бойната история на Лейбгвардейския полк. След войната в чест на тази победа на страничната каменна подпора на моста в Мустафа паша е поставена паметна плоча с надпис „Лейбгвардейски на Негово Величество конен полк 5.X.1912 г.“. Впоследствие, след завръщането си в града през 1913 г. турците я изваждат и унищожават.

От 6 до 23 октомври полкът участва в марш-манювъра на Втора армия към Одринската крепост, извършва разузнаване на противника, бродовете и състоянието на пътищата в долините на реките Арда и Марица. При тежки атмосферни условия и в непрекъснат досег с противника гвардейците своевременно донасят за всяко изменение на обстановката, определят подходящите бродове на реките и ги охраняват.

На 23 октомври със заповед № 20 на командващия 2-ра армия полкът влиза в състава на Източния сектор на войските, обкръжаващи Одринската крепост. Той трябва да заеме левия им фланг и да разузнава в зоната между пътя Одрин – Баба Ески и долината на р. Марица.

На 25 октомври вечерта полкът пристига в с. Оглу паша и на следващия ден пристъпва към изпълнението на задачата си. Височините южно от шосето и равнината между р. Сазлъдере и р. Марица се заемат все още от турците. На Гвардейския полк се възлага задачата да разчисти тази зона от турските части, да я разузнае и да започне наблюдение на Огринската крепост от южно направление. Поради недостиг на сили за покриване на такова обширно пространство майор Даскалов изпълнява задачата със самостоятелни разезди в западна посока към долината на р. Марица, а с основните сили на полка осигурява левия фланг на българските войски.

Към 9:00 ч. на същия ден се получава заповед № 18 на началника на Източния сектор, с която се разпорежда полкът да се разположи на левия фланг на войските, като се формира Конен отряд в състав: Лейбгвардейският конен полк (13 офицери, двама лекари, два ескадрона с общо 363 офицери и подофицери и 375 коня); Тимошкият сръбски конен полк (16 офицери, двама лекари и три ескадрона с 307 конници и четири картечници) и 2-ра дружина от 54-и пехотен полк (13 офицери и 1709 войници, обединени в четири роты). По-късно в състава на конния отряд влиза и новопристигналият Дунавски сръбски конен полк. За началник на отряда се назначава командирът на Лейбгвардейския конен полк майор Даскалов. За изпълняващ длъжността командир на Лейбгвардейския конен полк е назначен командирът на 2-ри ескадрон ротмистър Марков, а неговото място се заема от ротмистър Илиев.

На Конния отряд се поставя задача: да охранява местността на юг от Огрин между левия фланг на българските войски и р. Марица; да възпрепятства съобщенията и събирането на продоволствени припаси и средства от противника; да събира сведения за противника и за местността, като проучи бродовете на р. Марица и Кулели Бургас и да влезе във връзка със Сборната конна бригада на десния бряг на р. Марица. По този начин се затваря окончателно обсадата на Огринската крепост.

На 28 октомври Лейбгвардейският и Тимошкият конни полкове се придвижват по пътя от Каракасъм към долината на р. Марица. Там се натъкват на един турски табор (дружина) от около 1000 души, който се движи от юг по левия бряг на р. Марица по посока на Огрин. Командирът на отряда изпраща един взвод от трети ескадрон (18 гвардейци) начело с подпоручик Ботйов към височините, западно от чифлика Таякадима, да охраняват десния фланг на отряда. Останалите три ескадрона (от които един сръбски) и командата от четири картечници се разполагат на височините източно от Каракасъм. Втори ескадрон е оставен в резерв с готовност за действие в конен строй. Ескадроните се спешават и, прикрити от огъня на картечниците, настъпват към противника. В завързалата се престрелка турският табор е разбит и преследван от гвардейците до входовете на крепостта. Целият обоз на турците е пленен. Смелите и енергични действия на конницата предизвикват паника сред гарнизона на крепостта. Този начин на охранение на левия фланг на войските от Източния сектор и наблюдение на долината на р. Марица продължава през целия октомври. В края на месеца полкът се настанява на квартири в Каракасъм, като заема източната половина на селото, по левия бряг на р. Сазлъдере.

Полковник Генко Мархолов,
командир на Лейбгвардейския
конен полк като поручик
(фонд НВИМ)

За осигуряване на непрекъснато наблюдение на заповядания участък от състава на полка започват да се излъчват и нощни разезди

На 7 ноември командването на полка е поето от новоназначеният му командир полковник Генко Мархолов. Под неговото ръководство полкът продължава да изпълнява задачата си. Условиата са тежки, поради постоянните проливни дъждове и мъгли.

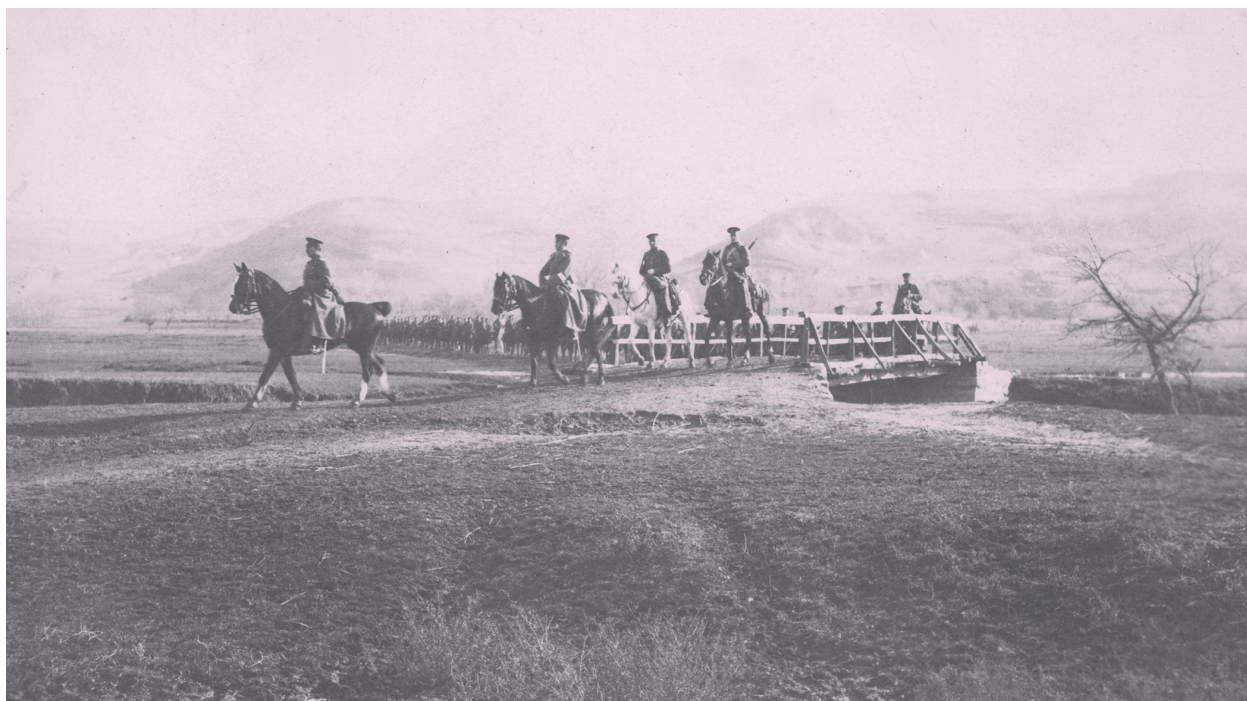
Наред с ежедневното дежурство и наблюдение се налага да се вземат мерки за недопускане на заразяване от холера и тифус. От състава на полка се изпращат непрекъснати карантинни постове в околните села. Водата за пиене се преварява, а хлябът се припича. На гвардейците се раздават топъл чай и топла храна, а землянките и квартирите се отопляват. В резултат от предприетите мерки при пребиваването си около Огрин полкът не дава нито една жертва на болестите.

В това положение, намирайки се на 18 км югоизточно от Огрин, Лейбгвардейският конен полк дочаква на 21 ноември вестта за примирието. До възобновяването на бойните действия на 22 януари 1913 г. гвардейците остават на квартири в Каракасъм.

На 11 март 1913 г. Гвардейският полк извършва обичайната охрана в долината на р. Марица. Там именно се получава очакваната с голямо нетърпение заповед за атака на Огринската крепост. Решението на командващия 2-ра армия генерал Никола Иванов е Огринската крепост да се атакува с открита сила с нощна атака за две денонощия. За целта Източният сектор се разделя на два отдела – Северен и Южен. Отрядът влиза в подчинение на началника на Южния отдел.

Около 22.00 часа полкът получава заповед № 87 от началника на Южния отдел, в която се съобщава, че предните позиции на противника са на фронта Мезартене, Демиркану и р. Марица. Конният отряд под общото командване на полковник Мархолов получава задача да атакува участъка южно от шосето Огрин – Истанбул, като поддържа най-тясно взаимодействие със съседните си части – отгясно с 58-и пехотен полк за обхват на противника в Демиркану и отляво с 8-а пехотна дивизия, по десния бряг на р. Марица.

За изпълнение на възложената задача конният отряд се съсредоточава в 02:00 ч. на 12 март източно от редут № 8 на височината Карабаур. За свързка с 58-и пехотен полк се изпраща един разезд с командир ротмистър Филипов, а в щаба на 8-а пехотна дивизия е един разезд от Тимошкия конен полк. За разузнаване по долината на р. Марица потеглят четири офицерски разезда в посока към Огрин, а един ескадрон в пеша строй с две картечници – западно от чифлика Пашатча. Конният отряд разузнава и маневрира в определения участък, готов да съдейства на левофланговата колона от 58-и пехотен полк.

Полковник Генко Мархолов с гвардейския полк на моста при Каракасъм (фонд НВИМ)

На разсъмване пехотна турска рота, която заема позицията южно от ханчето „Хадимаа“, настъпва към спешения ескадрон. В помощ на спешената част командирът на отряда веднага изпраща друг ескадрон. Гъста мъгла покрива бойното поле, и под нейното прикритие целият конен отряд се спуска в долината по посока на ханчето. Към 10:00 ч. на 12 март мъглата се вдига и отрядът се оттегля към Карабаур. Частите от лявата колона в това време са на източните склонове на Хавалджидере. Още в 7:00 ч. Мезартене и Демиркану са окончателно заети. Българското знаме се развява над фортовете Айджийолу и Айвазбаба. Пред войските на Южния сектор остава все още непревзет Кавказтабия.

В 00:10 ч. на 13 март 1913 г. се получава заповед от командващия на Източния сектор, съгласно която на войските от южния отдел се заповядва да атакуват фронтвата линия на Кавказтабия – Топйолу, като лявата колона да настъпни срещу Кавказтабия. Конният отряд изпраща един офицерски разезд със задача да разузнае препятствията, обграждащи форта, частите, заемащи окопите около шосето, и наличието на артилерия при входа на града. За осъществяване на взаимодействието с 58-и пехотен полк друг ескадрон се спешава с назначение да се движи вляво от шосето на фланга на третата му дружина.

В 3:30 ч. на 13 март 1913 г. атаката започва под гъст неприятелски огън. Разузнавателният разезд на поручик Илиев донася, че спешеният ескадрон е по-паднал под силен противников обстрел. В негова помощ е изпратен още един ескадрон. Към 7.00 ч. натискът за овладяването на Кавказтабия се усилва. Неприятелският артилерийски огън от тази посока става все по-рядък. Гъсти противникови колони се показват от склоновете на форта и започват да отстъпват на запад.

В 9:20 ч. командирът на полка полковник Генко Мархолев получава заповед конните части да настъпят и влязат в града. В изпълнение на заповедта ескадроните настъпват с галоп по шосето за Огрин. Но сред командирите на сръбските конни части настъпва разколебаване. Те заявяват, че ще настъпят напред само ако Лейбгвардейският конен полк бъде назначен в авангард. Полковник Мархолев разпорежда на първия взвод от 2-ри ескадрон под командата на ротмистър Босилков да застане в челото на колоната. Към него се присъединяват разездите на ротмистър Филипов и подпоручиците Ботев и Блъсков. Четиримата офицери застават в челната редица на гвардейците и с вихрен галоп се понасят напред. В такъв ред взводът, следван на около 300 – 400 крачки от главните сили на отряда, в походна колона по четирима с извадени саби и викове „Ура“ навлиза в града.

В Огрин царят безреגיע и уплаха. Във всички посоки бягат офицери, войници, коне и коли. Появяването на българската конница в тила на противника, докато артилерията още обстрелва града, е толкова неочаквано, че бегълците дори не посмяват да стрелят по препускащия авангард. Нещо повече – отстъпващите турци, захвърляйки оръжието си, скачат от конете и се укриват в околните къщи. Освободените коне се присъединяват към галопиращия взвод и правят гледката още по-величествена. В центъра на града конницата е посрещната от българи, които ликуват от радост.

Отрядът преминава през целия град, като го моста на р. Марица обезоръжава застигнатите турски войници. Там се оставя един взвод за охрана. За възстановяване на реда в града се изпращат конни разезди. В конака полковник Мархолев приема сабята на плацкоменданта на Огрин Исмаил паша. Двамата, придружени от един взвод от 2-ри ескадрон, се отправят към Кауктабия, след това – в укреплението Хадарлък. Там заварват коменданта на крепостта Шукри паша с неговия щаб. Полковник Мархолев му съобщава, че фортовете са в български ръце и от този момент пашата е пленник. Шукри паша му отговаря с думите: „Изпратих още тази сутрин парламентъори с условията за сдаването на крепостта, но досега никой от тях не се е завърнал, а вашата кавалерия е вече в града“. След това комендантът написва писмо на турски език, което подава на полковник Мархолев да го завери с подписа си, като го помолва да му позволи да остане с обещанието да не напуска стаята си. Пристига началникът на Източния сектор генерал-майор Георги Вазов, на когото Шукри паша предава сабята си.

Отрядът триумфално преминава през града. Радостта на гвардейците, както и на цялото християнско население на Огрин, и особено на българите, е неописуема. Така завършва славното участие на Лейбгвардейския конен полк в битката при Огрин. Действията на полка са високо оценени от командването на 2-ра армия и Източния сектор.

Командващият 2-ра армия генерал Никола Иванов споделя следното: „С голямо удоволствие си спомням за заслугите на Лейбгвардейския конен полк, въобще под Огрин и специално в деня на превземането на крепостта... Дръзкото нахлуване на Лейбгвардейския конен полк в Огрин, преди да бъде свършен боят на Западния, Южния, Северния и част от Източния сектор, е една от светлите точки на оня тъмен хоризонт, върху който се проектира изобщо дейността на нашата конница през Балканската война“.

Лейбгвардейският конен полк влиза в обсадения Одрин, 13 март 1913 г.

И генерал Никола Иванов продължава: „Действията на Гвардейския конен полк под Одрин (1912/1913 г.) бе наг всяка похвала. При самата атака той, воден от своя храбър командир, с нечувана смелост навлезе в града, където залови коменданта на крепостта, осигури реда и предотврати всяко евентуално намерение на турците да се съпротивляват там. Слава на гвардейците!“

Участието на Лейбгвардейския конен полк от началото до края на Балканската война в състава на обсадната 2-ра армия е факт, с който гвардейците особено се гордеят. Техен боен празник става именно 13 март – деня на превземането на Одрин.

Гвардейците остават в Одрин до подписването на мирния договор с Османската империя на 17 май 1913 г. Назрява новата война с досегашните съюзници от Балканския съюз и всички бойни части от Тракийския фронт се прехвърлят на запад. Полкът се изнася по маршрута Одрин, Любимец, Пловдив и на 3 юни пристига в София, настанява се в с. Иваняне, Софийско и се подготвя за участие в новата война.

Във **Втората Балканска война (1913)** полкът е част от 1-ва конна бригада на Конната дивизия, която е включена в състава на Трета армия. Тя настъпва в посока Трън – Клисуре – Власина – Сурдулица – Грамажи. Тук гвардейците записват нови славни страници в боевете при в. Букова глава. След нахлуването на румънските войски в България полкът потегля за София за защитата, като охранява, пази реда, разузнава и задържа чуждите войски. В двете войни полкът дава 16 жертви. Дванадесет офицери са наградени с ордена „За храброст“, а неговия войнишки знак получават 141 подофицери и войници. След войната през август 1913 г. командир на полка става полковник Иван Колев, но след един месец същият е отново е преместен на друга длъжност и е сменен от подполковник Паун Бананов.

Взводът на поручик Чапрашиков (фонд НВИМ)

В началото на **Първата световна война (1915 – 1918)** Лейбгвардейският конен полк е в състава на 1-ва конна бригада заедно с 1-ви конен полк и води бойни действия в състава на Първа армия на генерал Тодор Бояджиев. Към 1 октомври 1915 г. има състав от 22 офицери, 1 чиновник, 683 подофицери и войници, 669 коня, 41 коли, 508 пушки. Командир на полка е подполковник Паун Бананов. Полкът участва в Нишката операция на Първа армия и в състава на бригадата осигурява настъплението на 1-ва пехотна Софийска дивизия, която настъпва към Пирот и с левия си фланг към Лесковец.

Полкът до началото на настъплението е в района на Кебапова махала – Голем мост – Шоин рид и получава задача да овладее приграничните височини Букова глава и Панчин гроб, южно от Шоин рид, Власина Клисурска. Полкът от 1 до 10 октомври настъпва по хребетите на Велика Планина и Жеговица, участва в конната атака при превземането на Букова глава на 3 октомври и в отбраната на Клисурския пост (7 октомври). За успешните си действия при Букова глава е поздравен лично от Цар Фердинанд.

На 14 октомври 1-ва конна бригада е включена в северната група на Втора армия, която настъпва по долината на р. Морава към Лесковец. Полкът се изнася от Букова глава към с. Просеник и оттам по шосето за Враня, да заеме мястото си на левия фланг на 3-та пехотна дивизия на генерал Рибаров, който препраща бригадата към с. Върбово. Лейбгвардейският полк участва в съвместните боеве с пехотата около гара Бояновци и Враня и вечерта на 16 октомври влиза във Враня. На 18 октомври полкът в състава на конната бригада напуска Враня и настъпва към Градина, участва в авангардните бойни действия при върховете Копияк и Елата (19 – 26 октомври).

Конната бригада е пренасочена да участва в Косовската операция на армията и в състава на 2-ра пехотна Дунавска бригада настъпва към Прищина.

Гвардейците участват в разузнаването с бой около Прищина (28 – 29 октомври), в отбраната на Смелушките височини, в боевете при Призрен (16 ноември) и в преследването на бягащите сръбски войски към Албанските планини.

Краят на бойните действия в Сърбия е ознаменуван с грандиозен строеви парад в Ниш на 5 януари 1916 г. Сред представителните български части са и гвардейците, поздравени още с пристигането си от главнокомандващия съюзните войски германския фелдмаршал Аугуст фон Макензен. По-късно той изказва личната си благодарност към гвардейците пред техния командир подполковник Паун Бананов. Когато на 7 януари 1916 г. гвардейците си тръгват, те са изпратени от германски самолети, които дълго прелитат над стройните им редици.

През януари полкът се предислоцира в Добруджа, в състава на Трета армия, разполага се в с. Хърсово, където наблюдава и осигурява границата с Румъния. С формирането на 1-ва конна дивизия и изпращането ѝ на Добруджанския фронт полкът е в състава на дивизията и извършва разузнавателни и авангардни бойни действия при Куртбунар, води боеве при Кочмар, където дава 15 свидни жертви (2 – 3 септември), охранява фланга на армията при гр. Добрич, като преследва оттеглящия се от града противник с бой. От 7 до 9 септември гвардейците участват в знаменития рейд и боевете за спиране на противника, настъпващ към Добрич при Кара Синян, където е разгромена сърбохърватската дивизия на противника. Едно изгубено сражение е спечелено благодарение на бързите и смели действия на конната дивизия. Командващия Трета армия генерал Стефан Тошев поздравява спасителите на Добрич.

Паун Бананов, командир на полка, като поручик

Настъплението на конната дивизия продължава и Лейбгвардейския полк е в предните редици, действа смело при отбраната на Мустафа Ачи (21 септември), където в конен строй, заедно с 3-ти и 4-ти конни полкове контраатакуват настъпващия противник от 19-а пехотна румънска дивизия и го обръщат в бягство. Гвардейците воюват упорито за удържането на кота 90 (1 – 4 октомври) на десния фланг на отбраната на дивизията при Кобадин. В хода на настъплението на Трета армия, започнало на 19 октомври, настъпват към Тузла, участват в конната атака в покрайнините на града, където помитат противника и овладяват града, а след това достигат до Карликьой.

Настъплението на Конната дивизия продължава и Лейбгвардейския конен полк води упорити боеве за овладяването на Кюстенджа (22 октомври) и излиза на черноморския бряг. Впоследствие полкът е включен в самостоятелната лека конна група на дивизията от седем конни полка, която настъпва на запад със задача да очисти тила на армията от противникови части и осигури настъплението на армията на изток.

На 26 октомври Лейбгвардейският полк настъпва към Хърсово (дн. Хършова) и в боевете за града на 26 – 27 октомври разбива противника (пленени са около 200 руски и румънски войници, обози с оръжие и боеприпаси) и влиза в града. Умората е голяма и войските на Трета армия спират настъплението и се окопават на достигнатите рубежи. На 8 ноември лейбгвардейците водят бой с противника при с. Сарай, след което се оттеглят заедно с другите полкове на линията Ин-жирли тепе, кота 165, кота 106.

От 11 ноември Лейбгвардейският конен полк участва в действията по охрана левия фланг на Трета армия и недопускането на прехвърляне на румънски войски в тила на армията през р. Дунав. Полкът охранява участъка по реката от с. Маралуи Мамий до езерото Олтина.

В края на ноември се извършват кадрови промени в конницата. Командирът на лейбгвардейците полковник Паун Бананов е назначен за командир на 5-а конна бригада и на негово място идва подполковникът от Генералния щаб Александър Кисьов, началник на щаба на дивизията. Под неговото ръководство Лейбгвардейският конен полк воюва на Добруджанския фронт до завършване на войната с Румъния и нейния разгром. От 17 декември лейбгвардейците водят усилено разузнаване към Черна, където противникът се опитва да даде последно сражение и да спре настъплението на източната групировка българо-германски войски в Северна Добруджа, води бой при Сатул Ноу (18 декември).

С два ескадрона лейбгвардейците водят бой с противника на 21 декември на левия бряг на р. Гречи, след което овладяват с конна атака с. Гречи и кота 90. Атаката се осигурява и поддържа от 1-ви конен полк. Настъплението продължава, и на 2 януари 1917 г. лейбгвардейците влизат в гр. Мачин.

Подполковник Александър Кисьов
(фонд НВИМ)

Бойните действия в Добруджа завършват. От 3 януари Лейбгвардейският конен полк е включен в групата конни полкове, които охраняват р. Дунав от с. Туркоя до морето. От 6 януари до 27 април 1917 г. е в състава на завърналата се от Румъния 12-а пехотна дивизия, когато е заменен от 5-и конен полк.

През 1918 г. Лейбгвардейският конен полк е прехвърлен в Беломорието. От края на август 1918 г. конницата, в това число и гвардейците, осъществява отбраната на беломорския бряг от Кара Орман до мостовете на Порто Лагос, за да не се допусне противников десант.

На 26 септември 1918 г. бойните действия на полка по фронтовете приключват. След това на полка се пада трудната задача да защитава София, обявена за „крепост в обсадно положение“ от разбунтувалите се войници, да преследва и обезоръжава отделни групи.

В Първата световна война гвардейците дават 53 свидни жертви. Тридесет и осем офицери окичват гърдите си с ордените „За храброст“, „Свети Александър“ и „За военна заслуга“. Знакът на ордена „За храброст“ получават 207 подофицери и войници.

Конните полкове, в това число и гвардейският, са по-малко засегнати от клаузите на Ньойския договор. Лейбгвардейският конен полк е един от трите конни полка, които не променят наименованието си и не се реорганизируют в жангармерийски. На 6 май 1937 г. полкът получава новото си бойно знаме, заедно с останалите части на софийския гарнизон. Знамето е прието от командира полковник Михаил Минчов, който се обръща към царя-главнокомандващ с думите: „...приемам знамето за предана служба Вам и на Родината. Ще го пазя като честта на България“. След това го предава в ръцете на знаменосеца фелдфебел Найден Попов. Старото бойно знаме на полка, запазило спомена за героични боеве, е прибрано с почести в двореца.

След подписването на Крайовския договор на 7 септември 1940 г. Министерство на войната пристъпва към заемане на територията на Южна Добруджа. Във вихрен галоп, с развято знаме, под звуците на „Шуми Марица“ и „Ура“ гвардейците първи стъпват в тази изконна българска земя, след което влизат в Добрич, посрещнати с цветя от населението.

На 1 септември 1939 г. започва новата – Втора световна война. Коалициите търсят нови съюзници, които да променят положението по фронтовете. България избира Тристранния пакт, на страната на Германия, Япония и Италия, като се надява да осъществи своя идеал – обединението на всички българи на Балканите в една държава, и влиза във войната през март 1941 г.

Лейбгвардейският конен полк участва във **Втората световна война (1941 – 1945)**. След присъединяването на България към Тристранния пакт (март 1941 г.) и безусловната капитулация на Кралство Югославия (17 април 1941 г.) българската Пета армия навлиза в Македония. Гвардейският полк е изпратен временно в състава на армията и влиза в изконните български земи в състава на колоните. На 25 април, движейки се по бойния път, изминат през 1915 г., гвардейците са посрещнати в Босилеград, Жеравно, Ново село, Търговище, Бояновци, Прешево като освободители. Командир на полка е полковник Тодор Антонов.

Полкът остава на гарнизон в Скопие до февруари 1942 г., след което се връща в София и малко по-късно е реорганизиран в Гвардейски на Н. В. конен дивизион. След включването на страната ни в антихитлеристката коалиция, в началото на ноември 1944 г. дивизионът е придаден към 11-а пехотна дивизия за участие в заключителния етап на Втората световна война. В резултат и на неговите действия е освободена територията между Куманово, Бояново, Гниляне, Прищина, Урошевац, Качаник и Скопие. С това бойния път на гвардейците в тази война завършва. С пет прехода, на 26 ноември те преминават българската граница и на 29 ноември се прибират в София, посрещнати тържествено от софийското гражданство. За безпределната си смелост 8 офицери и 20 подофицери и войници – гвардейци са наградени с военния орден „За храброст“.

След завършването на войната новото правителство започва бурни промени във войската, които засягат и гвардейците.

С Указ № 6 от 5 март 1946 г., с който се премахва шефството на царски фамилии над воински части, е преобразуван в Гвардейски конен дивизион.

През 1947 г. Кавалерийската школа от Сливен е преместена в София и обединена заедно с Гвардейския конен дивизион в Отделен кавалерийски гвардейски полк, но това не трае дълго време и полкът следващата година е вече част от състава на 2-ра кавалерийска дивизия като Гвардейски кавалерийски полк.

След закриването на 2-ра кавалерийска дивизия през ноември 1949 г. Гвардейският кавалерийски полк е реорганизиран в Отделен представителен кавалерийски дивизион, който със заповед № 527 от 22 септември 1950 г. е отново преименуван в 6-и отделен гвардейски представителен кавалерийски дивизион.

С МЗ 00269/13.11.1954 г., представителният 6-и отделен гвардейски дивизион, приемникът на прославения във войните Лейбгвардейски конен полк, е разформиран. Част от него, само с представителни функции, участва в Гвардейската част, а впоследствие в конния ескадрон на Народната милиция, като постепенно намалява числеността си и губи самостоятелността си. Но споменът за Лейбгвардейския конен полк остава да живее в сърцата на българите.

2.2. ПЪРВИ КОНЕН НА Н. В. ЦАР ФЕРДИНАНД I ПОЛК

С указ № 234 от 20 декември 1883 г. от 1-ва и 3-та сотни и музикантската част се формира 1-ви конен на Н. В. Княз Александър I полк с дислокация в София.

Първият командир на полка е подполковник Дмитрий Розенкамф. На 25 декември 1883 г. той получава първото си бойно знаме. С него участва в Сръбско-българската, Балканските и Първата световна войни.

След Съединението 1-ви конен полк е изпратен на южната граница поради опасността от нападение от Турция и е в състава на Източния корпус. Командир на полка е ротмистър Христо Петрунов. На 12 септември получава нареждане да се изнесе от 13 до 15 септември по посока София – Вакарел – Траянови врата – Татар Пазарджик – Пловдив. Разстоянието от 146 км е преодоляно на четири прехода. На 22 септември два ескадрона са изпратени в Търново Сеймен. Други два ескадрона на 25 септември са дадени в разпореждане на началника на Ямболския отряд.

Първи конен полк участва в **Сръбско-българската война (1885)**, но не на активния западен фронт, а остава в състава на Източния корпус. Мобилизацията е обявена и след провеждането ѝ към 1 октомври 1885 г. 1-ви конен полк има в състава си: 13 офицери; 410 строеви войници; 55 нестроеви войници; всичко – 498 души. Дислокацията на полка е следната: щаб, 3-ти и 4-ти ескадрони – в Ени бейли (вер. Ени Бегли – сега Кирилово, Ямболоко); 1-ви и 2-ри ескадрони – в с. Хебибчево (сега Любимец). С обявяването на войната от Сърбия полкът остава в заетите райони в състава на Търновосейменския отряд и поема участъците за охрана на ескадроните от 2-ри конен полк и Конвоя на Н. В. Княза, които се изнасят за участие в боевете на западния фронт.

След победния край на войната полкът се завръща в София. През последващите години полкът претърпява няколко реорганизации, сменят се командири, води се интензивна подготовка на състава и запаса към полка. В течение на осем години (от 1890 до 1898-а) командир е майор Велико Кърджиев.

За участие в **Първата Балканска война (1912 – 1913)** 1-ви конен полк е в състава на 1-ва конна бригада на Кавалерийската дивизия и има състав: 29 офицери; 1 чиновник; 558 под-офицери и войници; 565 коне; 36 коли; 390 пушки и карабини и 4 картечници. Командир на полка е полковник Стефан Салабашев.

До началото на войната полкът се разполага в с. Слиново. На 6 октомври, в състава на главните сили на Конната дивизия, настъпва и до вечерта пристига в Кайбиляр. Следва ново пренасочване на посоката на настъплението от Щаба на Действащата армия.

Майор Велико Кърджиев,
командир на полка (1890 – 1898 г.)

1-ви конен полк от 6 до 8 октомври участва в настъплението и боевете за Лозенград, като настъпва към Вайсал и Казълагач. От 9 октомври полкът е в авангард на Конната дивизия и настъпва по пътя Саръталишман – Татарлар, изпращайки конни разузнавателни разезди напред, които откриват, че Селиолу е все още в турски ръце.

При Селиолу – Гечкенли полкът участва в краткотрайни боеве с турската конна бригада. 4-ти конен ескадрон на полка разбива турския 3-ти ескадрон от 4-та турска конна бригада, който отстъпва. 2-ри конен ескадрон води разузнаване за турската конна дивизия, разположена в Гечкенли. В авангардния бой при Гечкенли 1-ви дивизон от полка обхожда десния турски фланг, но не успява да спре оттеглянето на турците от срещния бой.

На 11 октомври е първото бойно кръщение на полка. 1-ва конна бригада бърза на помощ на авангарда от 2-ра конна бригада, която води бой с турска пехота при Кавакли. По пътя Енидже – Кавакли авангардът е атакуван от турска пехота, изпада в тежко положение и е принуден да отстъпи. Пристигат главните сили на бригадата (2-ри и 7-и конни полкове) и турците се оттеглят. На 12 октомври полкът е в почивка, след почти едноседмичните непрекъснати маршове и бойни действия. Вечерта се получава заповед от командващия Трета армия да се унищожи турския отряд от близо пет пехотни полка в района на Кавакли. 1-ви конен полк в състава на бригадата подпомага действията на частите от 4-та и 6-а пехотни дивизии в разбиването на турския отряд, който се оттегля към Виза.

Офицерите от 1-ви конен полк, 1910 г. (фонд НВИМ)

Полкът участва в боевете с предните части на турската конна дивизия при Баба Ески, но до срещен бой между двете дивизии не се стига поради факта, че дивизията не разполага с достатъчно усиления от пехота и артилерия за такъв бой. Турската конна дивизия, която има превъзходство в конни части и артилерия, необезпокоявана стига до линията Люле Бургас – Бунар Хисар.

След боя при Кавакли, на 14 октомври 1-ви конен полк води разузнаване, с 4-ти ескадрон в аванград, към Баба Ески, разкрива, че противникът е напуснал Баба Ески и се оттегля към Люле Бургас. Полкът участва в петдневните кръвопролитни боеве, като води разузнаване и осветлява противника, а с картечния си ескадрон участва в боя при Карагач дере, където генерал Димитриеви вкарва в критичния момент на боя всички картечни ескадрони на дивизията от 1-ви, 2-ри и 4-и конни полкове в подкрепа на изнемогващата пехотна бригада от 4-та Преславска дивизия.

На 19 октомври 1-ви конен полк е в аванград на конната дивизия заедно с 4-ти конен полк и изпраща първия си ескадрон на разузнаване. Авангардът завзема ст. Сейдлер, отбранявана от турска пехотна рота, и пленява обоз на турците при моста на Беаскьой дере при с. Каристрен, където се проявява 2-ри конен ескадрон на полка. Впоследствие участва като втора линия в бойния ред на бригадата в унищожаването на турски транспорт. Авангардът среща предните части на турската конна дивизия, но до срещен бой отново не се стига. Полкът ношува в Каристрен.

В боевете за укрепената линия полкът дава убити 16 коня, ранени един офицер, един подофицер и четирима войници и 30 коня.

Разгромените в боевете турски армии се оттеглят безпорядъчно към Чаталджа, следвани от българите. Конната дивизия осигурява марш-манювъра на Първа армия към Чаталджа. От 24 до 26 октомври 1-ви конен полк води разузнаване с 1-ви ескадрон на сектора Ахъркьой – чифл. Вели Меше и Ахъркьой – Чорлу, с 2-ри конен ескадрон на сектора Мисине Чорлу и Мисине – Конекли. Разузнаването разкрива, че противник пред фронта на армията няма и е отстъпил на укрепената линия на Чаталджа.

По време на двудневните боеве на Чаталджанската укрепена линия 1-ва конна бригада (1-ви, 2-ри и 4-ти конни полкове) е изолирана заради холерата и е под карантина в Хаджи Муратлъ до 29 – 30 октомври.

Към 3 ноември 1912 г. 1-ви конен полк има в състава си: 21 офицери; 557 подофицери и войници и 578 коне. Полкът с щаб в Кюсерлер води наблюдение и охрана на морския бряг от Шерифли до Родосто през декември 1912 г. и януари 1913 г. От тези си позиции съдейства и на действията на Македоно-одринското опълчение и 2-ра пехотна тракийска бригада при отразяване на турския десант при Шаркьой на 27 и 28 януари 1913 г. След приключване на бойните действия временно е в състава на Сборната конна бригада.

Назрява опасността от нова война с досегашните съюзници. На 12 април 1913 г. Сборната конна бригада получава заповед да се предислоцира в Сяр, като сдаде охраняваните участъци по беломорския бряг на 4-ти конен полк. 1-ви конен полк предава под охрана поверените му участъци на полка и на 13 април е вече в Айнарджик, заедно с щаба на бригадата.

Полковник Стефан Салабашев,
командир на 1-ви конен полк по
време на Балканските войни
(1912 – 1913 г.)
(фонд НВИМ)

На 14 април полкът пристига в Девели, където получава нова заповед от ЩДА – да се върне в Родосто и да влезе в състава на Конната дивизия, като продължи да охранява поверените отпреди участъци по морския бряг. На 24 май с ново разпореждане от ЩДА полкът в състава на 1-ва конна бригада тръгва за София по маршрута Одрин, Любимец, Пловдив и на 3 юни пристига в София. Разполага се в района на с. Филиповци, където е и щаба на бригадата.

В Междусъюзническата война (1913) 1-ви конен полк отново е част от 1-ва конна бригада на Кавалерийската дивизия, която води бойни действия в състава на Трета армия. На 22 юни 1-ви конен полк настъпва в направление Трън – Клисурса – Власина и до вечерта достига с. Клисурса. На 23 юни разузнавателните ескадрони овладяват граничните постове Власина и западно от Клисурса. Сърбите изпращат подкрепления. Авангардът на конната дивизия в боен ред отстранява опасността и се опитва да отвори пътя към долината на р. Морава, но не успява, и настъплението се забавя.

1-ви конен полк остава в Клисурса и заедно с другите конни полкове очаква отварянето на пътя. Настъплението на армията е спряно. Войната е загубена за България и 1-ви конен полк се завръща в София. След две години Родината отново призовава първоконци на бой. Започва кървавата Първа световна война.

В Първата световна война (1915 – 1918) 1-ви конен полк е в състава отново на усилената 1-ва конна бригада, заедно с Лейбгвардейския конен полк, 26-и пехотен Пернишки полк и артилерийски части. Командир на полка е полковник Константин Михайлов.

През 1915 г. води боеве със сърбите при височината Панчин гроб, Враня, Сурдулица, Куманово, Велес, Дяково, Дебър, Прилеп, Охрид.

С началото на бойните действия 1-ви конен полк в състава на бригадата води разузнаване за противника и пътищата, мостовете и бродовете през реките, осигурява фланга на Първа армия в Нишката операция, като настъпва по долината на р. Морава към Парачин, Власотинци и Ниш. Полкът води боеве със сръбски части за височината Панчин гроб и впоследствие при Враня, и заедно с гвардейците влиза във Враня.

От 14 октомври 1915 г. бригадата е включена в Северната група на Втора армия за подкрепа на настъплението на Гулянското направление и впоследствие към Прищина. 1-ви конен полк участва в боевете за Сурдулица и Куманово, настъпва по долината на р. Хайновци за да излезе на левия фланг на 3-та пехотна дивизия. На 24 октомври води бой с противника при с. Хайновци, на 25 октомври е в с. Тучевци, на 26 октомври е в с. Дабишевци.

От 27 октомври в състава на 1-ва конна бригада полкът настъпва по билото на Прапащица планина, води бой със сръбите за вр. Лисица северно от Прапащица и взема участие в пленяването на сръбски транспорт от 250 Волски коли с боеприпаси, тел за заграждения и грузи припаси. Действията на конната бригада предизвикват смут и безреגיע в тила на противника.

Прехранването на хората и конете се влошава, но моралът на хората е висок, състоянието на 1-ви конен полк се отчита като добро, и той продължава да изпълнява своите задачи.

От 29 октомври 1-ва конна бригада е включена заедно с придадените ѝ части в състава на 3-та пехотна Балканска дивизия. 1-ви конен полк с четири разезда води разузнаване към Прапащица, Глоговци, Стрезовци и Витиния, като донася ценни сведения за противника, отстъпващ към Прищина.

Полкът участва в Косовската операция и в преследването на сръбската армия, отстъпваща към Албанските планини. С конни разезди 1-ви конен полк осветлява фронта пред настъпващите български дивизии и участва в овладяването на Велес, Дяково, Дебър, Прилеп и Охрид.

След приключване на активните бойни действия през 1915 г. в Сърбия и Македония 1-ва конна бригада е изпратена в Добруджа да смени 3-та конна бригада. Сменено е командването на полка, като командир става полковник Никола Кметов, а полковник Михайлов е назначен за командир на 1-ва конна бригада. През януари 1916 г. 1-ви конен полк е превозен с жп транспорт и до 21 януари е в Хърсово, където се включва в състава на бригадата. От 18 февруари полкът е изпратен в Плевен в състава на 12-а Сборна дивизия на смяна на 7-и конен полк. Полкът поема задачите на 7-и конен полк по охрана на Дунавския бряг, която задача изпълнява до края на м. юли. На 31 юли 1-ви конен полк предава задачите си на 5-и конен полк, излиза от подчинение на 12-а пехотна дивизия и се включва в състава на 1-ва конна бригада от 1-ва конна дивизия.

Полкът, в състава на 1-ва конна бригада участва във войната с Румъния на Добруджанския фронт, воюва при Курт бунар, Кочмар, Конак куюсу, Карапелит, Добрич, Чифут Куюсу, Кара Омер, Мангалия, Топрак Хисар, Узунлар, Кобагин, Мустафа Ачи, кота 90, Мулчова, Текиргьол, Кюстенджа, Кара Мураг, Хърсово, Бабагаз, Попина, Черна, Гарван, Мачин, Тулча.

На 31 август 1-ва конна бригада заема изходно положение за настъпление с щаба и 1-ви конен полк в с. Кораджа. Войната е обявена на 1 септември, и 1-ви конен полк в състава на бригадата формира средната колона на конната дивизия, която настъпва към Курт Бунар, отбраняван от една пехотна дружина, и с обходни действия го превзема. Съзнавайки важността на Курт Бунар, противникът изпраща една пехотна бригада, намираща се на първа линия, да го върне обратно, но е пресрещната при Курт Бунар от конната дивизия.

Полковник Никола Кметов,
командир на 1-ви конен
полк (1915 – 1916 г.)

*Великият български бас
Борис Христов като кавалерист
от 1-ви конен полк*

Първа конна бригада получава задача да унищожи авангарда на пехотната бригада от две пехотни дружини. На 3 септември бригадата (1-ви и 2-ри конни полкове) атакува противниковия авангард в конен строй при с. Кочмар и напълно го унищожава.

Съгласенското командване се опитва да си върне обратно гр. Добрич и изпраща силния корпус на руския генерал Зайончковски да го превземе. Отбраняващите Добрич войски търпят значителни загуби, но се сражават със сетни сили. На помощ пристига 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев. На 7 септември конната дивизия атакува в конен строй настъпващата към града сърбо-хърватска дивизия, която застрашава фланга на 6-а пехотна Бдинска дивизия

при с. Арабаджи. 1-ви конен полк участва в конната атака на противника при с. Кара Синян. Противникът, изненадан от внезапния удар, се разбягва. Добрич е спасен.

В следващите дни 1-ва конна бригада участва в поддържането на конната завеса, която скрива презгрупирането на Трета армия за настъплението си на изток. Конното разузнаване разкрива, че противникът се оттегля и групира сили за отбрана на Кобадинската укрепена линия. На 17 септември започват боевете за укрепената линия. Поради недостатъчната подготовка и недостига на артилерия първите атаки са неуспешни.

На 19 септември 1-ва конна дивизия получава заповед да тръгне към с. Узунлар и с. Топрахисар, като остави пехотен заслон южно от с. Муритано. 1-ви конен полк е в главните сили и настъпва към Узунлар и Топрахисар. Атаката е неуспешна и дивизията се оттегля на линията Мустафа Ачи – Азаплар. 1-ва конна бригада с 1-ви конен полк се оттегля към Азаплар.

Противникът подвежда свежи сили и контраатакува. На 21 септември 1-ва конна бригада участва в знаменития бой при Мустафа ачи, където противникът се опитва да настъпи към Добрич. Настъплението на противника е спряно от конните артилеристи на майор Векулски, който успява под огъня на противника да формира карета около своите шест оръдия и с огън да спре настъпващите румънски части. В боя се включват главните сили. Ескадроните на 1-ви и 2-ри конни полкове са спешени в този бой и осигуряват фланга на настъпващото конно ядро от над девет ескадрона, които в конен строй атакуват настъпващите румънски части. Полето се покрива с убити и изсечени румънски воители. Румънската 19-а пехотна дивизия е обърната в бягство. На 24 септември 1-ви конен полк в състава на конната бригада води бой с противника при Амузачи и Первели.

След боя 1-ва конна бригада настъпва към Первели и го превзема. Конната бригада организира за отбрана линията кота 90 – Первели и се подготвя за тежките боеве, които започват на 1 октомври 1916 г. В първа линия на участъка при Первели е 2-ри конен полк, в резерв е 1-ви конен полк. Възниква опасност от

проби в отбраната, и генерал Колев заповядва контраатака с 1-ви конен полк. Ескадроните атакуват в пеши строй, защото гъстата кал спира устрема на конниците. Полкът търпи загуби, но с подвеждането на нови сили отбраната е запущена и положението овладяно. Тежките боеве продължават до 19 октомври, когато Трета армия регрупира силите си и преминава в настъпление.

Първи конен полк е в състава на силния резерв на дивизията в района северно от Геренджик, който участва в пробива на отбраната на противника и в боевете на линията Топра Хисар – Урликъой. На 20 октомври главната линия на отбраната на противника е пробита, 1-ви конен полк участва в конната атака по северните склонове на кота 79, където противникът е смлян и обърнат в бягство. 1-ви конен полк, в състава на бригадата достига до Карликъой. На 21 октомври води бой с противникови части за с. Мулчова и с. Текиргьол, след което е изпратен в района на с. Урликъой в подкрепа на придадените пехотни части на дивизията. На 22 октомври 1-ви конен полк води бой при Кюстенджа. Конната дивизия пробива и втората линия на отбраната и изпълнява главната задача на армията. На 23 октомври полкът участва в знаменития бой на конната дивизия при Кара Мурад, където е разбита силна пехотна групировка на противника и са взети голямо количество пленници.

От 24 октомври 1-ви конен полк е в състава на самостоятелната лека група от седем конни полка и седем картечни ескадрона, която преследва противника на запад към с. Кажалак и до вечерта достига до с. Тари Верге, където пренощува. В следващите дни 1-ви конен полк в състава на групата продължава преследването на противника с цел прекъсване пътищата за неговото отстъпление към Черна вода. Добруджа е освободена. Първи конен полк е изпратен да разузнава за намеренията на противника в участъка от р. Дунав до в. Дюлгору. До 31 октомври временно боевете затихват.

Командирът на 1-ви конен полк с конниците от картечния ескадрон (фонд НВИМ)

Състезателни игри в 1-ви конен на Н. В. Фердинанд I полк в с. Поща, Тулчанско, 30 май 1918 г. (фонд НВИМ)

На 1 ноември настъплението на Трета армия се възобновява. Конното и друго разузнаване разкрива подготовка на руско-румънски войски за настъпление от с. Остров до гр. Мачин. Трета армия презгрупира силите си със задача да отхвърли противника северно от р. Дунав. На 2 ноември 1-ва конна дивизия формира колоните за настъпление. 1-ви конен полк е в лявата колона на полковник Табаков, усилен е с два картечни ескадрона и 2-ра дружина от 16-и пехотен полк със задача да овладее вис. южно от Айгар Амет. Но настъплението се отлага. Конната дивизия изпълнява задачи по охрана на левия фланг и тила на армията и не допуска прехвърляне на противникови части през реката във фланг и в тила на армията. 1-ви конен полк охранява участъка от вис. Черна вода до с. Маралуй Мамий.

На 18 ноември е сменено командването на Трета армия и измененията засягат и конницата. Командир на 1-ви конен полк става командирът на 3-ти конен полк полковник Константин Митов. Полкът е на квартири в Черна вода.

Противникът се прехвърля през р. Дунав при с. Фитещи. Трета армия продължава настъплението си, което започва на 15 декември в общо направление към Мачин. 1-ви конен полк е в с. Ташбунар. Настъплението започва на 17 декември. 1-ви конен полк води усилено разузнаване в направление на с. Черна, където разкрива подготовка на противникова отбрана на рубежа с. Черна – с. Туркоя. Конната дивизия води откъслечни боеве с казашката конна дивизия. 1-ви конен полк изтласква противника от кота 336, за да не се организира за отбрана. До 21 декември участва в боевете за кота 336, след това подпомага Лейбгвардейския конен полк при овладяването на с. Гречи – кота 96. На 25 декември участва в боевете за Мачин, след което в боевете при Хърсово, Бабадаг и Попина.

1-ва конна бригада е изпратена в Тулча в разпореждане на Сборната пехотна дивизия за охрана на р. Дунав от Исакча до морето. 1-ви конен полк охранява участъка от с. Исакча до Тулча. На тези позиции остава до лятото на 1918 г., когато е върнат в Беломорието. В състава на 1-ва конна бригада от 1-ва конна дивизия участва в поддържането на реда в Беломорието и охраната на морския бряг. След пробива при Добро поле и сключеното примирие 1-ви конен полк се прибира в София и демобилизира.

През декември 1920 г., във връзка с клаузите на Ньойския договор полкът се реорганизира в 1-ви жандармерийски конен полк, а от 1922 г. в 1-ва жандармерийска конна група. През 1928 г. е организиран отново в полкови състав.

На 16-и април 1937 г. от горния сърмен плат на старото знаме се изрязва и изпраща в 1-ва софийска дивизионна област едно правоъгълно парче 8/5 см, което се пришива към новото знаме. Изрязаното място на старото знаме се обшива със златен сърмен шнур. На 6 май 1937 г. чиновите на полка се сбогуват със старото знаме и последното в същия ден при определен церемониал е издадено в Двореца на Негово Величество Царя. С тържествен ритуал в същия ден в София полкът получава новото си знаме. При даряването му Н. В. цар Борис III казва: „...носете го с гордост и сплотени под свещената му сянка, единни и силни, покрийте го с нова слава и с нови победни лаври...“ Командирът на полка подполковник Михаил Антонов го поема от ръцете на главнокомандващия и го предава на първия му знаменосец – фелдфебел Борис Георгиев. Знамето, заедно с полка, през август 1937 г. участва в летните занятия при с. Тулово, Казанлъшко и в големите царски маневри през септември – октомври при гр. Попово.

Полагане на клетва от младите воители в 1-ви конен полк, 1934 г. (фонд НВИМ)

Полагане на клетва от младите воини в 1-ви конен полк, 1934 г.
(фонд НВИМ)

Първи конен полк участва във **Втората световна война (1941 – 1945)**. От 1941 г. до 1944 г. той е в състава на Пета армия, в подчинение на 1-ва конна бригада. „На 23 април 1941 г. полка, строен в парадна възводна колона на старата сръбско-българска граница, след високопатриотична реч от командира на полка полковник Делчо Стратиев, начело с щандарта при поста „Славчето“ между с. Трекляно и гр. Босилеград, с мощно „ура“ премина границата и настъпи в походен ред в новоосвободените земи“. Установява се първоначално в гр. Враня, впоследствие към 1 януари 1942 г. е в гр. Щип с командир полковник Ванев, като полковник Делчо Стратиев поема командването на 2-ра конна бригада.

Към 1 януари 1943 г. полкът е в гр. Скопие с командир полковник Георги Хайвев-ров. Под дуплите на полковото знаме в продължение на четири години полагат клетва хиляди млади войници от наборите на полка, от гарнизоните на градовете Скопие, Враня, Ресен и Охрид, както и десетки трудови войници. На 10 септември 1944 г. бригадата получава заповед за изтегляне от Скопския гарнизон в посока Куманово – Крива паланка – Кюстендил. При опита да бъде разоръжен от германските войски и от сръбските партизани 1-ви конен полк успява да се спаси. В хода на военните действия срещу германските войски полкът дава 4 убити и много ранени войници.

На 9 септември 1944 г. 1-ви конен полк пристига в с. Слаковци, Брезнишко, след което се прибира в гарнизона си в София. Няколко дни след това от състава му се формира спешна дружина, която отново се отправя към фронта и влиза в състава на 42-ри пехотен полк. В редовете на пехотния полк дружината достига до Скопска Черна гора и Урошевац.

Засилването на напрежението по границата с Турция след войната и недостига на войски за прикритие на границите налага предислоциране на войски по тази граница. С Указ №1-147 от 30.04.1945 г. на Председателството на НС 1-ви конен полк е прехвърлен от София в Симеоновград и след това в Елхово в състава на 1-ва кавалерийска бригада. Командир на полка е полковник Георги Бакърджиев. С Указ № 6 от 5 март 1945 г. на полка му е отнето шефското наименование и е преименуван в 1-ви кавалерийски полк. След изпълнение на задачата от 1 октомври 1945 г. е прехвърлен на гарнизон в Брезник. От 26 януари 1946 г. е разформирана 1-ва кавалерийска бригада и 1-ви конен полк е преименуван в 1-ви самостоятелен конен полк.

С Указ №19 по доклад на министъра на войната № 81 от 30 юни 1947 г. 1-ви кавалерийски полк е разформиран и щандартът му е предаден на 6-и конен полк, а срочнослужещият войнишки състав е преведен в Общовойсковия трудов полк за дослужване срока на службата.

Казармите на 1-ви конен полк

2.3. ВТОРИ КОНЕН НА Н. Ц. В. КНЯГИНЯ МАРИЯ ЛУИЗА ПОЛК

Втори конен полк се счита за най-старият полк в българската армия и за родоначалник на нашата конница. Той има славата на полк, където се раждат и поддържат традициите в българската конница. Втори конен полк има реномето на най-сериозната строева школа в конницата, отличава се с нравствено обаяние и авторитет на началници и подчинени, които са се надпреварвали да бъдат достойни едни за други

Формирането му се извършва с Указ 234/24.12.1883 г., като съществуващият Конен полк от 6 сотни минава в 4-сотен състав (2-ра, 4-та, 5-а и 6-а сотни) и получава името 2-ри конен полк (с щаб в Шумен). Той получава дареното през 1881 г. знаме на Първия конен полк. За негов патронен празник е установен 6 декември – Никулден. Командир на полка е майор Николай Сулима.

Полкът взема участие в Сръбско-българската, Балканските, Първата и Втората световни войни. Според Списъчно състояние на княжеските действащи войски преди мобилизацията към 1-ви септември 1885 г. (според записките на генерал Паприков) във 2-ри конен полк има: 3 щаб офицери, 26 обоз офицери, 44 унтер-офицери, 9 музиканти, 422 редници, 35 нестроеви, всичко 510 души, 426 строеви коне и 6 обозни коне.

След обявяване на Съединението на 6 септември 1885 г. полкът се отправя към южната граница. Той е първият севернобългарски полк, изпратен в Южна България. Още на 6 септември князът телеграфически нарежда Конвоят да се отправи от София в с. Чукурлий (дн. Песнопой) на шосето Калофер – Пловдив, където да го чака, а за съпровождането му от Северна България определя 2-ри конен полк. В изпълнение на тази задача, полкът по тревога тръгва още на 7 септември от Шумен и с една нощувка в Хасан факъ (дн. Камбурово, Търговишко) на 8 септември е в Търново и оттам, под личната отговорност на командира, придружава Негово Височество до Пловдив. След изпълнение на ескортната задача, на 15 септември полкът е зачислен в Източния корпус и включен в Търновосейменския отряд. На следващия ден командирът на отряда му възлага наблюдението на граничното пространство от десен фланг – с. Алван даре (дн. Малко градище, Хасковско) до ляв фланг – с. Кавур алан (дн. Българска поляна, Хасковско), както и да се изнесе в Хебибчево, за да смени Пловдивския подвижен ескадрон от бившата Източнорумелийска войска, където остава и към 1 октомври. След мобилизацията към 1 октомври 1885 г. 2-ри конен полк има в състава си: 18 офицери, 420 строеви войници, нестроеви няма, или всичко 438 души.

Втори конен полк участва в **Сръбско-българската война (1885)** и е единственият строеви конен полк, участвал в активни бойни действия през цялата война. Заплахата от война със Сърбия налага предислоциране на българската войска от южната на западната граница. 2-ри конен полк е включен в състава на Западния отряд и получава задача да се завърне в София. Командирът на 2-ри конен полк организира завръщането му поескадронно. До 15 октомври един дивизион от полка (3-ти и 4-ти ескадрони) се завръща в София и остава в разпореждане на Щаба на армията, след което ескадроните са разпределени по отряди.

Трети ескадрон е в състава на Смиловския отряд, а 4-и ескадрон – в резерв за подпомагане на боя на предните отряди. Ескадроните воюват при с. Одоровци и Невля, а със започване на боевете при Сливница участват в боя при Мало Мало̀во на десния фланг на отбраната на 5 ноември. На 6 ноември 3-ти ескадрон поддържа боя на десния фланг, след което се съсредоточава в Гълъбовци. 4-ти ескадрон в състава на отряда на капитан Попов участва в боя при Гургулят, където е спряна Моравската дивизия и остава на левия фланг на Сливнишката позиция. Тези ескадрони след боевете имат в състава си едва около 80 коня.

Майор Наум Никушев, командир на 2-ри конен полк (1886 – 1889 г.) със съпругата си (сайт "Русчук.бг")

Полкът с останалата част от ескадроните с началото на войната се придвижва през Вакарел и влиза в състава на Западния отряд чак на 5 ноември вечерта. Командир на полка е ротмистър Георги Люцканов. Състоянието на ескадроните в края на Сливнишката битка не е добро. Пристигналите два ескадрона (1-ви и 2-ри ескадрони) са крайно изтощени от дългия път, който преминават почти без почивка от Хебибчево, Ямболско. По същество тези ескадрони не са били в състояние да водят активни бойни действия следващите два дни. Въпреки умората на 7 ноември 1-ви ескадрон е при с. Алдомировци, 2-ри ескадрон е на позиция на запад от с. Реброво.

Сърбите прекратяват настъпателните действия и се подготвят за оттегляне. Българската войска след сражението при Сливница се подготвя за преминаване в контранастъпление. На 9 ноември 2-ри конен полк участва в рекогносцировъчния отряд, който разузнава към Брезник и Трън със задача да разкрие разположението на противниковите части.

Контранастъплението на българските войски започва на 10 ноември. На 11 ноември полкът участва в боевете за Цариброд. Сърбите отстъпват от Цариброд и запалват моста над р. Лукавица, за да спрат настъпващите български войски. Командирът на 2-ри ескадрон подпоручик Велчев преминава в галоп през горящия мост. Мостът е загасен и полкът продължава настъплението си в състава на конната бригада към Пирот. На 14 и 15 ноември полкът воюва при гр. Пирот. Войната е спечелена. 2-ри конен полк участва в парада на победата в Пирот и в състава на победоносните български войски се завръща в София, посрещнат тържествено от населението. Впоследствие полкът се завръща в постоянния си гарнизон в гр. Шумен.

От 19 септември 1891 г. полкът е предислоциран и квартирува в гр. Лом, където остава до неговото разформироване. През 1893 г. княз Фердинанд I назначава Н. Ц. В. княгиня Мария Луиза за шеф на 2-ри конен полк.

Войници от 2-ри конен полк, 1896 г.

В първата **Балканска война (1912 – 1913)** 2-ри конен полк е в състава на 1-ва конна бригада на Кавалерийската дивизия на генерал Назлъмов. Командир на полка е полковник Недялко Тодоров. На 5 октомври 1912 г. вечерта полкът заема изходен район в граничното с. Казълкиче. На следващия ден Конната дивизия прикрива изнасянето на Трета армия и 2-ри конен полк е в състава на главните сили на дивизията. Вечерта Конната дивизия преминава в пряко подчинение на Щаба на Действащата армия (ЩДА) и е препратена към Казълагач.

От 5 до 9 октомври 1912 г. Конната дивизия има за цел да разузнава силата и групировката на турците около крепостта Лозенград и междинната Лозенград – Одрин. 2-ри конен полк участва в Лозенградската операция, като на 9 октомври се сражава при Селиолу, на 11 октомври – при Коюн Гявур, участва в преследването на османската армия източно от с. Енидже, както и в славните боеве при Люлебургаз.

„Времето беше гъждовно, пътищата – силно разкаляни, и движението по тях ставаше извънредно трудно.“ – пише подп. В. Бойдев в сп. „Нашата конница“, 1931 г. По това време една част от османските войски са групирани южно от района Ески Полос – Петра – Селиолу – Гечкенли, а друга част – в околността на крепостта Одрин. Разузнаването установява движението на големи съгъстени пехотни части с артилерия и конница. Това са турските 2-ра и 3-та пехотни дивизии, бързащи да заемат платото при Селиолу и Гечкенли.

В хода на операцията Втори конен полк (авангардът), като и четирите му ескадрона получават отговорни задачи и успяват да ги изпълнят напълно.

Втори конен полк заедно с другите полкове се движи от североизток с цел да обхоят фланга на противника, който от своя страна започва да ги обстрелва с бърз артилерийски огън. В същото време картечните ескадрони на двата конни полка продължават да водят бой с противника към Селиолу на заетата от по-рано позиция. „Тук за пръв път бяха поставени на изпитание два противника. Духът на българина се оказва по-висок и по-жилав... турците започнаха да отстъпват в безреגיע.“ (сп. „Нашата конница“, 1931 г.) Няколко ескадрона от Конната дивизия се насочват и атакуват турците, а картечните ескадрони на Първи, Втори и Четвърти конни полкове съдействат с огън при атаката. Втори конен полк в тия героични боеве остава при главните сили на дивизията.

В периода 12 – 16 октомври 1912 г. Конната дивизия се насочва отначало към Баба Ески, а след това към Люле Бургас. В този период от време 2-ри конен полк има изключително важно участие в организацията на разузнаването за противника и местността и охраната на фланга на настъпващите дивизии.

2-ри конен полк взема участие в Люлебургас-Бунархисарската операция, която е най-кръвопролитното сражение в цялата война. При него българските войски нанасят тежко поражение на османските сили в Източна Тракия, които са принудени да отстъпят към Чаталджа, в непосредствена близост до османската столица Цариград. Ескадрони от 2-ри конен полк осигуряват марш-маньовъра на българските войски към Чаталджа.

Втори конен полк не участва в сражението при Чаталджа поради карантината от холера, покосила бригадата. По време на двудневните боеве на Чаталджанската укрепена линия полкът е изолиран заради холера в Хаджи Муратлъ до 29 – 30 октомври. Към 3 ноември 1912 г. 2-ри конен полк има в състава си 21 офицери, 557 подофицери и войници, и 578 коне.

След карантината 2-ри конен полк в състава на бригадата заема участък за отбрана на беломорския бряг с щаб в с. Селвели и охранява брега от Шерефли до Ерикли. От тези си позиции съдейства на действията на войските на Четвърта армия за отразяване на удара на Галиполския корпус на противника при Булаир и на десанта при Шаркьой през януари 1913 г. След приключване на бойните действия продължава охраната на беломорския бряг до пролетта на 1913 г.

Назрява новата война с досегашните съюзници и ЩДА започва прехвърляне на войските от Тракийския на Западния и Южния фронтове. 2-ри конен полк в състава на 1-ва конна бригада от конната дивизия на генерал-майор Назлъмов тръгва на поход на 18 май 1913 г. по маршрута Любимец, Пловдив, София и пристига в столицата на 3 юни. Полкът е разположен в Суходол заедно с картечната батарея.

*Полковник Недялко Тодоров,
командир на 2-ри конен полк в
Балканската война
(фонд НВИМ)*

Втори конен полк участва в **Междусъюзническата война (1913)** в състава на 2-ра конна бригада, заедно със 7-и конен полк. От 22 юни до 19 юли 1913 г. Конната дивизия е придадена в състава на Трета армия и формира Трънския отряд. На 22 юни Конната дивизия, усилена с две пехотни дружини от 1-ва Софийска бригада, настъпва в направление Трън – Клисурска – Власина.

На 23 юни разузнавателните ескадрони овладяват граничните постове Власина и западно от Клисурска. Сърбите изпращат подкрепления. Авангардът на конната дивизия в боен ред отстранява опасността и се опитва да отвори пътя към долината на р. Морава. Главните сили остават в с. Клисурска и изчакват резултата от фронталите удари на пехотата при Букова глава и Панджин гроб, които да отворят пътя към долината на р. Морава. Но това не става. Войната е загубена и 2-ри конен полк се прибира в София, в очакване румънските войски да напуснат Северна България. След това 2-ри конен полк се прибира в гарнизона си в Лом, където дочаква Световната война.

В началото на **Първата световна война (1915 – 1918)** 2-ри конен полк е в състава на 1-ва конна бригада, която е придадена на Първа армия. Полкът участва в овладяването на приграничните контролни постове при Панчин гроб, Сурдулица и връх Букова глава, след което е придаден за усиление на 6-а пехотна Бдинска дивизия, която в този момент е без конница и взема участие в настъплението на дивизията към Неготин. Полкът охранява фланга и щаба на дивизията, поддържа комуникацията с бригадите и бойните действия. В края на първия етап от операцията командирът на дивизията го разпределя за усиление и подкрепя частите на дивизията: 1-ви ескадрон в щаба на дивизията в Зайчар; 4-и ескадрон за щаба на армията в Кралево село; останалите – в Бърза Паланка в разпореждане на командира на дивизията.

На 14 октомври в Неготин 2-ри конен полк се завръща в състава на 1-ва конна бригада и участва в боевете за Враня, Куманово, Велес, Дяково, Дебър, Прилеп и Охрид.

Полковник Никола Брадинов,
командир на 2-ри конен полк
(1915 – 1916 г.)

След деветдневни боеве, в които участва и 2-ри конен полк, на 10 ноември 1915 г. в 2 ч. след обяд, победоносните български войски влизат в Прищина. Начело на колоните е 2-ри конен полк, следван от 2-ра плевенска бригада.

Пътят на сърбите за оттегляне през прохода Качаник към Битоля и Охрид е отрязан. Те отстъпват към Призрен, преследвани от полковете на 3-та Тунджанска бригада.

Полкът остава в дивизията до края на бойните действия, след което е изведен в България и прекарва зимата и пролетта на 1916 г. в с. Сливница.

През 1916 г. с откриването на Добруджанския фронт 2-ри конен полк е включен в състава на 4-та конна бригада на 1-ва конна дивизия и към 1 септември 1916 г. е разположен на квартири в с. Хамбурлак. Командир на полка е подполковник Никола Брадинов.

В състава на 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев участва в боевете от Добрич до Мачин за освобождението на Добруджа – Курт Бунар, Кочмар, Конак Куюсу, Карапелит, Добрич, Чифут Куюсу, Кара Омер, Мангалия, Топрак Хисар, Узунлар, Кобадин, Мустафа Ачи, кота 90, Мулчова, Текиргьол, Кюстенджа, Кара Мурад, Хърсово, Бабадаг, Попина, Черна, Гарван, Мачин и Тулча.

В началото на войната един ескадрон от 2-ри конен полк е оставен за охрана на завладения мост при с. Ново Ботево и осигурява преминаването на българските войски през него. Полкът в състава на дясната колона на полковник Табаков настъпва на главното направление към Курт Бунар (дн. Тервел) заедно с 6-и конен полк. Полкът отделя от състава си две разузнавателни части. Първата, дясната, с командир ротмистър Кикименов, води бой при с. Владимирово и с. Езирдже, заема с. Конак и прекъсва съобщенията между Добрич и Силистра. Втората, лявата, с командир ротмистър Първанов, разузнава към Кочмар, натъква се на силен противник и иска помощ от авангарда на средната колона, овладява с. Омурфакъ и влиза в с. Кочмар. Главните сили овладяват Курт Бунар.

Румънското командване, отчитайки важността на Курт Бунар, изпраща една румънска пехотна бригада със задача да си върне селото. В района на Кочмар, Конак и Карапелит конната дивизия води бой с превъзходящи сили на противника. 4-та конна бригада е пренасочена към с. Конак Куюсу за удар по неприятелската колона, настъпваща към Кочмар и Курт Бунар. При с. Карапелит бригадата среща колоната на румънската бригада.

Първи атакуват кавалеристите на 6-и конен полк, но са спрени от насрещния огън на румънските пехотинци. Загубите на полка нарастват застрашително. На помощ пристига 2-ри конен полк на полковник Брадинов. От движение се развързват конните картечари на позиции за стрелба, а полкът се престроява в очакване на момента за атака. Румънците са стъписани от появата на 2-ри конен полк и спират своята съпротива. Полкът атакува в конен строй и трите ескадрона политат напред. Врагът се разбягва, полето се покрива със съсечени румънски пехотинци. Четвъртият ескадрон на ротмистър Никола Кямилев се появява на бойното поле и завършва преследването на противника.

Потресено от победата на българите при Курт Бунар, Кочмар и Карапелит, румънското командване изоставя Добрич, в града влизат войските на генерал Тодор Катранджиев. Но руско-румънското командване изпраща значителни сили за превземане обратно на града и в продължение на три дни, от 5 до 7 септември, се водят ожесточени боеве от храбрите защитници на града. 1-ва конна дивизия на 7 септември се насочва в помощ на отбраняващите се войски в Добрич.

Втори конен полк е в авангард на дивизията и при с. Кара Синан среща предните части на сърбо-хърватската пехотна дивизия и завързва бой. В сражението влизат и главните сили на 1-ва конна дивизия. Виждайки връхлитащата конна лавина, противниковата дивизия отстъпва. Добрич е спасен и ескадроните на 2-ри конен полк участват в очистването на околностите на града от изостанали неприятелски части през следващите дни.

От 10 до 12 септември конната дивизия осигурява фланга на Трета армия, която настъпва към Кобадин, като 2-ри конен полк е в разузнавателна част към с. Продел.

Ротмистър Кукименов от 2-ри конен полк и подпоручик Анчов (фонд НВИМ)

При гвижението си напред разузнавателните разезди срещат руски конни разезди, но до боеве с тях не се стига. Разузнаването открива, че противникът се оттегля и се подготвя за упорна отбрана на Кобадинската укрепена линия.

Първата атака на Кобадинската укрепена линия е неуспешна и войските на Трета армия преминават временно към отбрана. 1-ва конна дивизия, усилена с пехотни части и артилерия, води тежки отбранителни боеве на линията кота 90 – Первели. Спешен, 2-ри конен полк е в първата линия при кота 90 на левия участък на отбраната заедно с 4-ти конен полк. Възниква опасност от пробив, запушен от 1-ви конен полк. Боевете продължават до 8 октомври, умората е голяма, но спешените конни части удържат отбраната.

На 19 октомври Трета армия възобновява настъплението. 2-ри конен полк е в състава на резерва на конната дивизия и се разполага в района на с. Геренджик. Но първата атака е неуспешна поради недостатъчната артилерийска подготовка на атаката. След презгрупиране атаката се повтаря, 2-ри конен полк се включва в атаката на левия фланг. Боевете продължават до 20 октомври, когато главната отбранителна позиция на румънците е пробита и конната дивизия достига до Карликъой.

На 23 октомври дивизията води боеве при с. Кара Мурад, излиза на морския бряг и преминава в преследване на противника. Дивизията настъпва по шосето село Канаре – село Кара Мурад, в авангард е 5-а конна бригада, а 2-ри конен полк е в състава на главните сили на бригадата. Авангардът води бой с противникови части при пътя Ислам тепе – с. Кожело и излиза на гребена, откъдето се вижда цялото пространство в равнината, осеяно с неприятелски разпръснати части, бягащи на север. Генерал Колев изпраща цялата 5-а конна бригада (6-и, 9-и и 2-ри конни полкове) да преследва с огън противника. 2-ри конен полк е на втора линия зад 9-и конен полк. Боят започва с огъня на трите конни батареи и конницата атакува. Румънците оказват слаба съпротива и бързо се предават. Към 8:30 ч. при шосето между Кара Мурад и Чикрачи ескадроните на 9-и конен полк се натъкват на румънски части, които не са загубили желанието си за бой.

В предната линия са 2-ри и 9-и конни полкове. От близките хълмове румънски и руски войски обстрелват ескадроните, но подкрепени от артилерийски огън, те прогонват противника. Генерал Колев нарежда отстъпващите чужди части да се атакуват, и двата конни полка тръгват напред с мощно „Ура!“ и извадени саби. В започналата свирена битка ескадронът на ротмистър Добрилов от 2-ри ломски конен полк помита румънците и атакува друга, отстъпваща към морето, военна част. Това е руската 265-а Оренбургска дружина.

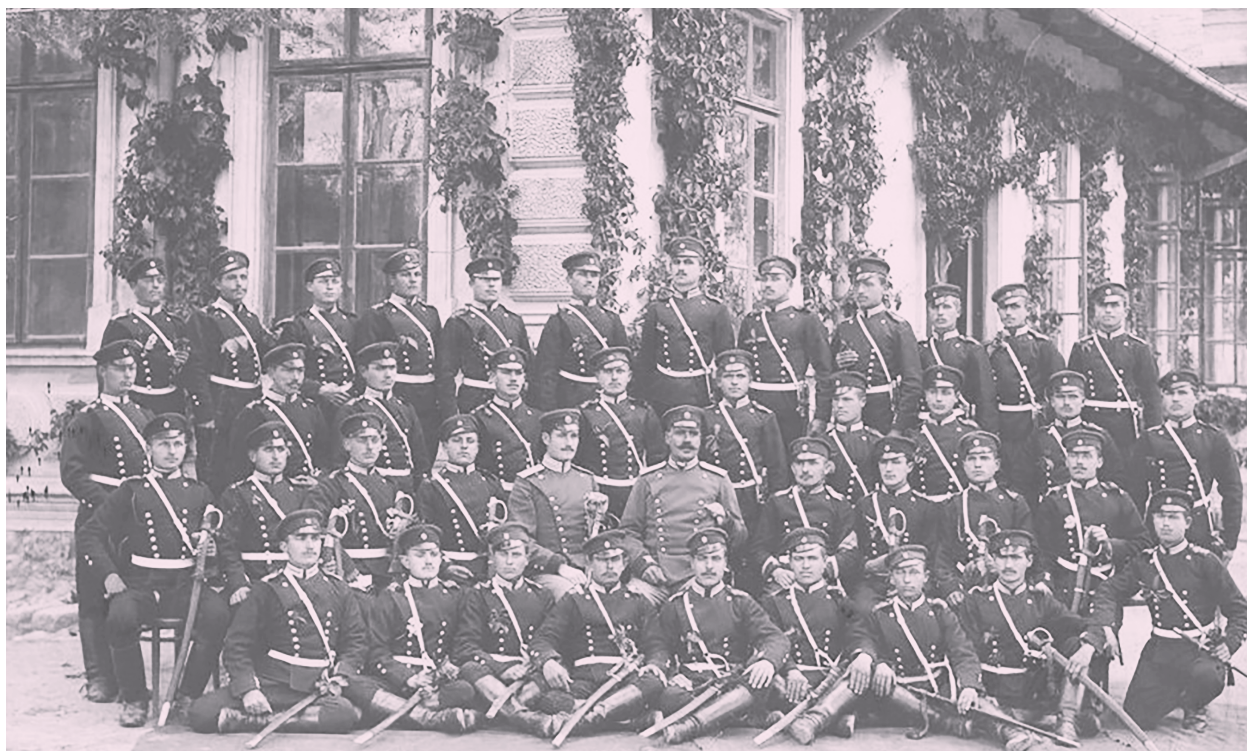
Боят при Кара Мурад на 2-ри конен полк

Офицерът Мавродинов в списание „Нашата конница“ 15 години след боя разказва: „Русите останаха няколко мига като вкаменени. Те виждаха каква страшна буря ги застига и потърсиха спасение. Някои хвърлиха оръжието и вдигнаха ръце, други се разбягаха, а трети насочиха пушките и започнаха да стрелят. Конните групи като чукове се стовариха върху тях и ги прегазиха. Саблени удари, стрелба, грезгави виковете. Русите загубиха кураж, захвърлиха оръжието и вдигнаха ръце!“

Ломските кавалеристи пленяват около 300 руснаци, но една рота успява да се измъкне и от близка височина открива огън срещу атакуващите ги конници. Първият залп поваля ротмистър Добрилов и кавалеристите, смутени, забавят галоп си. Но макар и ранен, от земята офицерът командва „Напред!“. Окуражени, кавалеристите влизат сред руснаците и започват сеч.

„Всеки изправил се руснак мигновено е повален на земята. Ранени и убити кони падат, притискайки живи хора. Червени струи текат по лицата на ранените, кървави локви блестят по земята!“, – описва страшния бой Мавродинов. Подофицерът Ставри Младенов вижда група руснаци да крият дружинното си знаме, стига до тях и го сграбчва, но няколко куршума го събарят от коня. Българите обаче вече са забелязали флага на противника и се хвърлят в битка за него. Знамето минава от ръка на ръка, но всеки хванал го руснак е повален със саблен удар. Кандидат подофицерът Величко Митев си пробива с бой път до флага, грабва го и, охраняван от подофициера Георги Христов, го изнася от полесражението. Видели, че знамето им е пленено, руските войници се пръскат, а мнозина се предават.

Битката на 2-ри Ломски конен полк, в която се включват и няколко конника от 9-и конен полк, започва в 7:30 часа на 23 октомври 1916 г. и свършва в 9 часа. В нея са съсечени 400 души, пленени са 10 офицери и 1000 войници заедно със знамето на 265-а Оренбургска дружина. На мястото на сражението ломският полк оставя 22 убити войници, ранени са двама офицери и 14 конници. Знамето, пленено в боя при Кара Мурад, е боен трофей на 2-ри конен полк.

3-ти ескадрон от 2-ри конен полк, 1920 г.

От 11 ноември 1-ва конна дивизия изпълнява задачи по охрана на левия фланг и тила на Трета армия и не допуска прехвърляне на противникови части през р. Дунав. 2-ри конен полк охранява участъка от с. Бонасчик до моста при Мик-Сеймен в десния участък от полосата на дивизията. Полкът участва в боевете при Хърсово, Бабадаг, Попина, Черна, Гарван, Мачин и Тулча в състава на 5-а конна бригада.

След изпълнението на задачите на Добруджанския фронт 2-ри конен полк е прехвърлен в Беломорието и изпълнява задачи по поддържането на реда и отбраната на беломорския бряг в състава на 5-а конна бригада. През септември 1918 г. 2-ри конен полк е прехвърлен в Македония, осигурява и охранява тила на сражаващите се при Дойран части на 9-а Плевенска и 5-а Дунавска дивизии, осигурява комуникациите и подвоза на боеприпаси и други материални средства, поддържа отстъплението на войските през септември 1918 г. и прибирането им на територията на България. Полкът води боеве при Царево село, един ескадрон от полка е включен в състава на временно създаваните бойни групи „Градско“ и „Криволак“, които се опитват да задържат разпада на фронта и участват в боевете на тези групи. След подписване на Солунското примирие, 2-ри конен полк се завръща в родната казарма в Лом, посрещнат тържествено от населението.

През декември 1920 г. е реорганизиран във 2-ри жангармерийски конен полк, а от 1922 г. – във 2-ра жангармерийска конна група. Групата участва в потушаване на Септемврийското въстание (1923 г.) в този край, което е причина за принудителната забрава, на която е подложен полкът след 1945 г. През 1928 г. групата отново преминава към полкова организация и връща името си – 2-ри конен полк.

През 1937 г. на тържествена церемония Н. В. цар Борис III връчва новото знаме на командира на полка подполковник Неделчо Г. Стаматов, който го предава в ръцете на знаменосеца фелдфебел Петър Петров. На новото знаме е пришито специално изрязаното и изпратено през април с. г. парченце от първото знаме на полка. На 10 май знамето е посрещнато тържествено в Лом от целия гарнизон и гражданството. С развързването на 4-та конна бригада 2-ри конен полк е включен в нейния състав, но през 1941 г. е отново в състава на 1-ва конна бригада

След подписването на Крайовския договор на 7 септември 1940 г. полкът взема участие в заемаването на територията на Южна Добруджа в посока с. Загоричане – с. Акаджилар – с. Алфатар – с. Кьосе Айгъм – гр. Добрич.

Втори конен полк участва във **Втората световна война (1941 – 1945)** в състава на 1-ва конна бригада, която е самостоятелна част от състава на Пета армия. Командир на 2-ри конен полк е подполковник Стоян Иванов, сменен през 1942 г. от полковник Илия Добрев. 2-ри конен полк е разположен на гарнизон в гр. Щип. Полкът участва в поддържането на реда в администрираните области, а също и в борбата срещу партизанското движение, където дава нови жертви. Сменя често местостоянката си с 1-ви конен полк и в началото на м. септември 1944 г. е в Скопие в състава на бригадата.

На 10 септември 1944 г. бригадата получава заповед за изтегляне от Скопския гарнизон в посока Куманово – Крива паланка – Кюстендил. При опита да бъде разоръжена от германските войски и от сръбските партизани бригадата успява да се спаси.

На 24 септември 2-ри конен полк пристига в Перник, след което на 7 октомври пристига в София. На 17 октомври със заповед № 8 е обявен личния състав на полка: щабен ескадрон; 6 ударни ескадрона и един домакински ескадрон. Няколко дни след това част от него като една спешна дружина отново се отправя към фронта като част от състава на 13-и пехотен рилски полк. В редовете на пехотния полк дружината достига до Скопска Черна гора и Урошевац. Към 22 ноември 1944 г. 2-ри конен полк се установява на гарнизон в гр. Лом и демобилизира.

От 1 февруари 1945 г. 2-ри конен полк е на прикриващия фронт и се разполага в гара Гълъбово. След изпълнение на задачите по прикритието се завръща в Лом. Разформиран е през м. февруари 1946 г. Прославеният Ломски конен полк остава в историята, но признателните ломчани му издигат паметник, който остава за спомен на поколенията.

Паметникът на 2-ри конен полк в гр. Лом

2.4. ТРЕТИ КОНЕН НА Н. ИМП. В. ВЕЛИКАТА КНЯГИНЯ МАРИЯ ПАВЛОВНА ПОЛК

Трети конен полк първоначално е формиран с Указ 31 от 11 септември 1885 г. от конните „стражари“ на Софийското, Кюстендилското, Видинското, Ломското, Раховското, Врачанското и Свищовското военно окръжие като 3-ти жангармерийски конен полк. Кадърът от офицери и подофицери се взема от 1-ви конен полк. След мобилизацията 3-ти жангармерийски конен полк има в състава си: 7 офицери; 418 жангарми, всичко 425 души. Всички жангарми участват със собствените си коне в боевете.

На 20 септември военният министър нарежда 1-ви софийски ескадрон незабавно да се отправя към Кюстендил, където да влезе в състава на Кюстендилския отряд под общото командване на майор Аврам Гуджев. Ескадронът потегля на 21 септември по маршрут София – Радомир – Кюстендил (69 км) и пристига на следващия ден в Кюстендил. Същият ден е формиран и 2-ри ескадрон. До края на месеца те изпълняват задачи по охрана на границата в района на Царево село, Дупница, Кюстендил, Кадин мост (Невестино, Кюстендилско), а на 1 октомври и останалите подразделения от София получават нареждане да се съсредоточат в Кюстендил. Полкът участва поескадронно в Сръбско-българската война, в приграничните боеве и в решителното сражение при Сливница. За участие в контранастъплението на българските войски в пълен състав влиза в състава на конната бригада и се включва в боевете при Келташ и при Пирот. След войната през м. декември е разформиран и кадрите му се връщат в частите, от които са взети.

Кирил Ботеv, командир на 3-ти конен полк, като полковник (фонд НВИМ)

Формираният в София с Указ 227/23.12.1885 г. 4-ти конен полк се преименува на 3-ти конен полк и е в четириескадронен състав с кадри от 1-ви и 2-ри конни полкове и в състава му влиза Южно-румелийския български ескадрон. С коне се снабдява от 30-и Шейновски полк и чрез реквизиране. Командир на полка е ротмистър Кирил Ботеv, брат на поета и революционер Христо Ботеv.

В състава на полка влизат: 13 офицери; 1 военен лекар; 489 унтерофицери и войници; 261 коне (144 строеви и 117 реквизирани). На 26 януари 1886 г. в полка пристига княз Александър Батенберг.

От 20 март 1886 г. е на гарнизон в Пловдив. Казарми няма. Щабът е в Околийското управление, 1-ви ескадрон – в Чалъковия чифлик, 2-ри и 4-ти ескадрони – в турските казарми, а 3-ти ескадрон – във Войводиново. Командването на полка в Пловдив е поето временно от майор Михайлов.

Трети конен полк, с 1-ви, 3-ти и 4-ти ескадрони, под командването на подполковник Муткуров, на 15 август 1886 г. тръгва за София и участва във възстановяването на княз Александър Батенберг I на престола и по време на контрапревата стига до Кюстендил. На 28 август полкът се връща в София. На 31 август 1886 г. той получава първото си бойно знаме.

На 14 януари в полка се открива учебна команда за подготовка на кавалеристи. За боен празник на полка първоначално е определен 23 април – „Гергьовден“, но впоследствие е променен на 15 ноември, денят на превземането на Пирот, в което участва Румелийския ескадрон, част от полка. През 1889 г. казармите и конюшните са завършени, което дава възможност на полка да прибере формированията си в един гарнизон.

С Указ 1/1.1.1895 г. е формиран 5-и ескадрон към полка в състав от 106 войника и 75 коня. На 11 февруари 1898 г. 5-и ескадрон е изпратен в Добрич и служи за кадър на новосформирания 5-и конен полк. От 1 октомври 1898 г. 1-ви и 2-ри ескадрони се преместват на постоянно квартируване в Харманли. През м. август 1900 г. поради конфликта, възникнал с Румъния относно убийството на Михаилу, полкът, под командването на подполковник Тодор Попов, се изнася на северната граница в Ак-Кадънлар и остава там до 10 октомври. През септември 1903 г. 1-ви и 2-ри ескадрони се завръщат в състава на полка в Пловдив. Командир на полка от 1902 до 1907 г. е полковник Александър Танев.

През 1907 г. с Указ на княз Фердинанд за шеф на полка е определена великата княгиня Марина Павловна, съпруга на престолонаследника на Русия. Тя не успява поради войните да посети полка съгласно изискванията за шефство. В нейна чест се променя и част от униформата на полка.

Трети конен полк участва в **Първата Балканска война (1912 – 1913)** в състав: ескадрони – 4, офицери – 33, чиновници – 1, подофицери и войници – 490, коне – 618, каруци – 36 и картечници – 4. Към 21.1.1913 г. е в състава на Сборната кавалерийска дивизия. Командир на полка е полковник Юрган Велчев. Бойните действия започва в състава на 2-ра конна бригада на 2-ра армия. На 16 септември 1912 г. полкът се изнася до Търново Сеймен и оттам до Харманли със задача да разузнава и наблюдава границата с Турция. Включен е в състава на Сборната конна бригада на полковник Танев и се изнася до с. Хабичево, където дочаква обявяването на войната. 4-и ескадрон остава в Пловдив със задача да охранява жп линията. Един полуескадрон от него е придаден към Кърджалийския отряд и се включва в състава на полка през май 1913 г. в гр. Серес, а втория полуескадрон е включен в Източния сектор на обсадата на Одринската крепост.

Полковник Юрган Велчев,
командир на 3-ти конен полк
(1910 – 1914 г.)
(фонд НВИМ)

В първия ден на Първата Балканска война, на 5 октомври 1912 г., ескадроните на 3-и конен полк преминават границата и с бой превземат пограничния пост „Мешелика“. Три дни по-късно провеждат впечатляваща конна атака, като обръщат противника в паническо бягство при с. Юва Бюк. Първата атака и първите жертви белаяват бойното кръщение на полка. От 9 до 16 октомври полкът атакува и разузнава в тила на противника. На 16 и 17 октомври се водят краткотрайни боеве по източния бряг на р. Арда. На 17 октомври предният разезд на полка, състоящ се само от шест конника под командването на ротмистър Кемилев, се промъква в гр. Димотика и започва да обстрелва хранещите се на двора над 400 противникови войници и башибозук. Разбирайки, че срещу тях има малка група българи, турците отвърщат на огъня и принуждават разезда да се изтегли. На следващия ден ескадроните на полка настъпват стремително към града, поручик Чунчев и подпоручик Станишев изнасят на ръка картечница на самото кале на Димотика и с точен огън обръщат противника в бягство. В края на деня градът е превзет. Ранен е командирът на полка, но остава в редиците му.

От 19 до 24 октомври полкът е в с. Сейменли и води разузнаване в посока Димотика – Одрин – Чанчи. На 25 октомври настъпва в посока на гр. Софлу, води разузнаване към Дедеагач и влиза във връзка с Кърджалийския отряд. В хода на разузнаването води краткотрайни боеве с разпръснати турски части. На 5 ноември пленява влак, идващ от Фере, и на 6 ноември влиза в Дедеагач. Атакуван от превъзхождащи го турски части, полкът се оттегля към гр. Софлу.

От 10 до 16 ноември полкът води боеве в състава на Сборната конна бригада за обкръжаването на корпуса на Явер паша и на 17 ноември участва в заключителния бой при с. Мерхамли. Обкръжен от всички страни, Явер паша се предава с целия си корпус от 6000 души. 3-ти конен полк води разузнаване в направление на Одрин и на 27 ноември пристига в с. Абалар. На 28 ноември е придаден към Кърджалийския отряд, изпратен е в Родосто да охранява брега на Мраморно море. На 29 януари полкът влиза в състава на Конната дивизия и охранява бреговете на р. Марица в участъка южно от Родосто до чифлика Узунлии-Калаудлу. На този участък престоява до 12 април 1913 г.

Назрява войната между съюзниците за подялба на завзетите от турската империя територии на Балканите. Щабът на Действащата армия започва да прехвърля войски на границите със Сърбия и Гърция. 3-ти конен полк в състава на Сборната конна бригада на собствен ход на 13 април тръгва за Цариброд, преминавайки през Ипсала, Фере, Гюмюрджина, Скоче, Сара-Табак, Кавала, Драма, Зиляхово, Серес, Демир Хисар, Оринга, Дупница, и на 15 май 1913 г. пристига в с. Габер. На 18 май 1913 г. е вече в София. Влиза в подчинение на Трета армия.

Междусъюзническата война (1913 г.) започва с настъпление на българските Втора и Четвърта армии, но скоро то е спряно от българското правителство. 3-ти конен полк още на 15 юни е разпръснат за усиление на пехотните дивизии на армията, останали без конните си ескадрони в предишната война. 1-ви ескадрон е изпратен като усиление на 13-а пехотна дивизия, 2 1/2 ескадрона – към 1-ва Софийска дивизия, по един конен взвод – за подкрепа на щаба на армията и 5-а пехотна Дунавска дивизия и един тежкокартечен взвод – към 6-и конен полк. Щабът на полка достига до Цариброд. В частта, която е придадена към 6 конен полк, е

поручик Асен Минков, който е пленен в Босилеград от сърбите заедно с командира на 6-и конен полк и други офицери и войници, и е екзекутиран в разрез с всички действащи военни конвенции за отношение към военнопленниците по време на война. В боевете 3-ти конен полк дава убити: 1 офицер, 2 подофицери и 1 войник.

Войната е загубена и на 29 юни 1913 г. 3-и конен полк е в Драгоман. На 6 август в пълен състав се прибира в Пловдив, където е демобилизиран. От 9 август полкът участва в прикритието на турската граница и отива в Кърджали, където престоява до 22 октомври. На 3 ноември 1913 г. се завръща в Пловдив и започва мирновременната дейност, но не задълго. Започва Първата световна война.

Третоконци вземат дейно участие в **Първата световна война (1915 – 1918 г.)** и с чест защитават България в битката за Македония със сърбите от 1 октомври 1915 до 12 юни 1916 г. На 15 септември полкът тръгва в поход през с. Герсин, бивакува при Черната скала, Царево село. Командир на полка е полковник Мачев. На 5 октомври 1915 г. при Криводол атакуват в конен строй отстъпващ полк сръбска пехота и спомагат за унищожаването му. От 6 октомври полкът е на бивак при гр. Велес, води боеве при с. Драгоево и с. Долно Оряхово, Прилепско. На 27 ноември заедно с 5-и конен полк атакува с. Горничет, превзема го, но впоследствие, атакуван от силни сръбски части, се оттегля на 3 км южно от селото. На 29 ноември при с. Мойна, Гевгелийско, атакува и разгромява френски обоз, пленявайки десетки противникови войници. В хода на настъплението достига до Прилеп и Битоля.

След спирането на настъплението на българските войски в Македония 3-ти конен полк в състава на 2-ра конна бригада е преподчинен на Втора армия и заедно с 4-ти конен полк изпълнява задачи в долината на Струма. През зимата и пролетта на 1916 г. те осигуряват тила на армията, поддържат управлението и възстановяват конския състав след изтощителните преходи през есента на 1915 г.

3-ти ескадрон на 3-ти конен полк на път от Прилеп за Битоля, 1916 г.
(архив на Николай Гичев)

На 11 юни 1916 г. полкът е изпратен в днешно Косово – в района Прокупле, Лебане, Прищина и Призрен, в състава на окупационните войски в Сърбия, с цел опазване на реда, очистване на района от разбойнически чети и реквизиция на стоки за осигуряване на продоволствието на войската. Престоява там до септември 1916 г. В състава на 2-ра конна бригада 3-и конен полк е изпратен на Добруджанския фронт и поескадронно според пристигането си е включен в състава на 1-ва конна дивизия на генерал Колев. Картечният ескадрон е оставен в състава на Втора армия. Още с пристигането си ескадроните влизат в боя на пехотните части. Един ескадрон от полка участва в добричките боеве, друг е в разпореждане на 4-а Преславска дивизия, а третият ескадрон пристига към 17 септември.

При първата атака на Кобадин на 19 септември 1916 г. кавалеристите от 3-и конен полк атакуват спешени хребета Балабанлий. На 5 – 6 км от с. Узунлар ескадроните се спешават и настъпват към хребета. Достигат на 200 – 300 м от главната полоса за отбрана на румънците южно от селото, но са спрени от превъзходен пушечен и картечен огън на противника. При атаката загибват героически командирът на четвърти ескадрон ротмистър Чунчев. Третоконци залепват за земята, те не разполагат нито с достатъчно окопни инструменти, нито с ножове за карабините си. Въпреки това продължават боя и не допускат пробив.

На 21 септември при с. Мустафа Ачи ескадроните на 3-ти конен полк са в състава на конната лавина, която във вихрен галоп помита атакуващите румънци, които са на няколко десетки крачки от конната батарея на капитан Векилски и малобройните пехотинци и колоездачи, укрепили се на кота 125. В безпощадната сеч противникът е обърнат в паническо бягство и само тъмнината на нощта спасява румънските части от пълно унищожение. На 23 септември с блестяща и храбра конна атака 3-ти конен полк овладява с. Геленджик.

От 24 септември до 19 октомври 3-и конен полк участва в страховитата отбрана на линията Первели – кота 90. Конната дивизия успява да отбие атаките на превъзхождащи руски и румънски части, не допускайки пробив и удар по фланга на Трета армия. Участва и при втората атака на Кобадин и е част от успешния пробив на Кобадинската укрепена позиция. От 20 до 26 октомври взема участие в боевете около Текиргьол, Кюстенджа, Карамурат, Коджаолу и Сатискьой.

От 27 октомври 1916 г. полкът разузнава посоките Карапилит, Саръгьол, Принчин и Николау и наблюдава моста за Бабадаг. Източно от Саръгьол е спрял от противников руски конен полк (6 ескадрона), който заема височините източно и североизточно от селото. 3-и конен полк атакува в конен строй, имайки в първи ешелон два ескадрона и картечен ескадрон, пробива отбраната на противника, който отстъпва към Бейлаут, и полкът овладява с. Саръгьол.

От 3 ноември 3-и конен полк е придан на Сборната пехотна дивизия на генерал Катранджиев и участва във всички боеве на дивизията до 11 ноември около Коджалак, Тариверде и Пелитлий. На 11 ноември получава заповед да настъпни към с. Дуанджий. С пристигането си в селото предприема конна атака срещу руски конен полк при Каранасуф, който атакува наши позиции при кота 80, и го отблъсква. От 12 до 21 ноември в състава на дясната предна охрана на дивизията разузнава и заема зоната между Черно море и пътя от с. Кирилиик до Саръгьол и поддържа връзка с 1-ва пехотна дивизия.

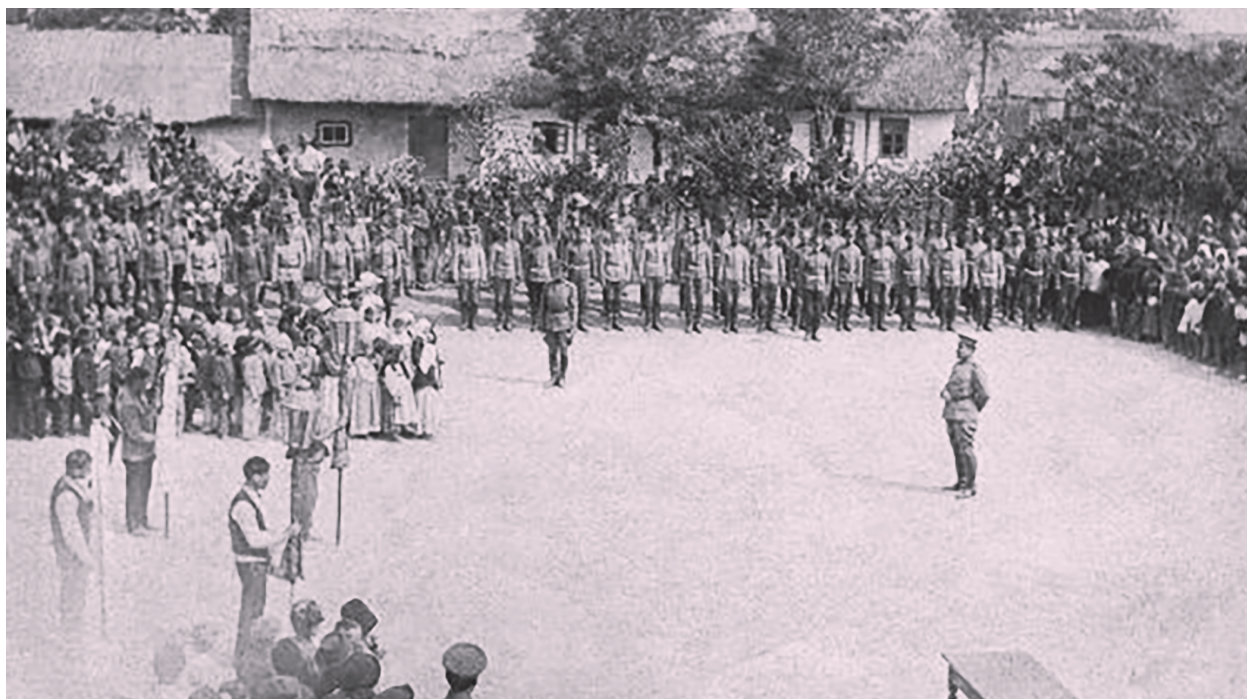
На 27 ноември 1916 г. 3-ти конен полк е прехвърлен на румънска територия, заедно с 6-и и 9-и конни полкове под общото командване на полковник Иван Табаков в състава на Дунавската армия на генерал Роберт Кош. Българските конни полкове минават Дунав при Русе, включени са в кавалерийската дивизия на фон дер Голц като 2-ра конна бригада и имат специална задача – да охраняват фланга на 1-ва Софийска дивизия и да съдействат за отхвърляне на противника от Комана. На 10 – 11 декември 3-ти конен полк пленява руски обоз, но при с. Раши е атакуван от силни неприятелски части. Полкът се спешава и успява да спре настъплението на противника. На тези позиции остава до 12 декември, когато се включва в състава на конната бригада.

След падането на Букурещ с тежки боеве третоконци преследват отстъпващите руски и румънски войски, достигайки до град Браила. Особено тежки са боевете при Татарул – гара Дугеши. На 15 декември полкът като предна охрана настъпва към с. Гривница по пътя за с. Татарул. Влиза в бой с противников пехотен полк, който отстъпва. 3-ти конен полк взема много пленници и жп материал (около 300 вагона с 14 машини) на гара Додекул. Същият ден настъпва към с. Ижурацей и в нощен бой го овладява. На следващия ден продължава настъплението си към с. Флеашка и се присъединява към 2-ра конна бригада. В състава на бригадата от 17 до 28 декември води боеве с руски и румънски части в посока на р. Серет и достига до гр. Браила и Парачин, където охранява рега.

На 8 януари 1917 г. 3-ти конен полк, в състава на 2-ра конна бригада, се завръща в Добруджа, преминава р. Дунав при Хърсово по понтонен мост, построен от австрийците, и на 13 януари пристига в с. Аджигьол, където влиза в състава на 1-ва конна дивизия. От 13 януари 1917 г. до 24 юни 1918 г. полкът е в с. Саркьой, околия Тулчанска и охранява делтата на р. Дунав в Тулчанско, като отблъсква няколко руски атаки. След изпълнение на задачата се съсредоточава в гр. Парачин, където потяга редиците си и конския състав след непрекъснатата и усилна бойна служба. За отлично държане в сраженията по време на войната с румънците и техните съюзници от полка са наградени 178 души. На 25 и 26 юни 1918 г. поешелонно е превозен от гр. Парачин до гр. Кюприя в Сърбия и влиза в разпореждане на Щаба на Действащата армия. Командир на полка става полковник Димчев.

След пробива при Добро поле, на 25 – 26 септември 1918 г. 3-ти конен полк е изпратен в района на 2-ра пехотна Тракийска дивизия и с артилерийски боеве прикрива отстъплението на нашите войски. Ескадрони от 3-ти конен полк от 21 септември изпълняват задачи в състава на временно формираната бойна група „Градско“, след което са включени в дивизията „Дитерих“, която се формира от състава на отстъпващите войски за временно спиране на настъплението на съглашенските войски. След подписване на Солунското примирие 3-ти конен полк се завръща на територията на страната и е демобилизиран в село Мрамор, Софийско на 15 октомври 1918 г., след което се отправя към Пловдив, където демобилизира и очаква решенията на мирния договор.

След войната 3-ти конен полк е един от трите полка, които са пощадени от разформирване и преобразуване в жандармерийски, и остава в пълен състав съгласно изискванията на Ньойския договор. Преименуван е в 3-ти армейски конен полк.

Кавалеристи от Трети конен полк, 5 май 1918 г., с. Саръкой, околия Тулчанска

Трети конен полк при завръщането си в Пловдив, октомври 1918 г.

На 6 май 1937 г. на тържествен молебен 3-ти конен полк получава новото си знаме. В заповедта на командира на полка, издадена по този повод се казва: "... Поклон смирен пред светлата памет на пагналите за Родината доблестни наши герои, почит и признателност към техните живи сподвижници... Под своите знамена скромните, но велики по дух български войни изпълниха вярно, самоотвержено върховния си дълг към Отечеството..."

За участие във Втората световна война (1941 – 1945) в полка на 31 декември 1940 се мобилизира 2-ри конен дивизион и се включва в състава на полка. На 13 април полкът е в поход през София, хановите, с. Владичин хан и на 12 май 1941 г. е в с. Сурдулица, Горноджумайско. На 5 май се отмобилизира по щата за военно време и се установява на гарнизон в Драма. На 29 юли се установява на гарнизон в Кавала, в състава на 2-ра самостоятелна кавалерийска бригада. Командир на полка е полковник Михаил Минчов.

На 25 ноември 1941 г. с министерска заповед № 439 Беломорският отряд се преименува в 16-а пехотна дивизия. Тя е на пряко подчинение на началник-щаба на войската, който я усилва с 3-ти и 6-и конни полкове. Кавалерията се разполага в близост до най-уязвимите за десант места, и 3-ти конен полк е разположен в Кавала. Полкът приема нова организация от щаб, два ударни ескадрона, един тежкокартечен ескадрон и един противоброневи взвод и участва в организацията на отбраната поескадронно, разпределен по опорни точки.

През 1943 г. общата военнополитическа обстановка се променя. Формиран е 2-ри окупационен корпус и 16-а пехотна дивизия е включена в състава му. 3-ти конен полк с щаб в Доксат е в резерв на дивизията и отговаря за района между Драма и Доксат, като има готовност да провежда контраатаки в участъците на 59-и и 57-и пехотни полкове. Командир на полка е подполковник Петър Ангелов. Полкът участва в акции срещу гръцки четници в местността Шарлията, за което му е обявена похвала от командира на 2-ри корпус.

В този район 3-ти конен полк остава до 8 септември 1944 г. край с. Чаталджа, Драмско. Командир на полка временно е подполковник Бонев. На 10 септември заминува в района на гр. Петрич и гр. Струмица в зоната на военните действия и води сражения с немски части западно от Струмица, в района на кота 717, с. Смоларе, Ново село. На 14 септември подполковник Бонев в интерес на службата предава командването на полка на майор Хумбаджиев. От същата дата за командир на полка е назначен подполковник Константин Даскалов и под негово командване участва в заключителната фаза от войната срещу хитлеристка Германия.

3-ти конен полк участва в операциите на армията, като води бойни действия при Кочани, придвижва се през Зърновци, Кочанско, влиза в бой при Злетовска река, достига до с. Винци, Кумановско и Крива Паланка. В боевете 3-и конен полк дава 33 убити.

Във войните за национално обединение полкът губи 71 убити офицери, под-офицери и конници. Кавалеристите от полка получават общо 330 награди, като 300 от тях са ордени „За Храброст“ или войнишки кръстове „За Храброст“.

След завършване на бойните действия на 25 ноември 1944 г. 3-ти конен полк се завръща в Пловдив и демобилизира. На 3 януари 1945 г. полкът бива преместен в с. Средец с временен командир подполковник Иван Тодоров. На 15 май 1945 г. прославеният 3-ти конен полк е разформиран и състава му се превежда в други конни полкове и новоформиращите се дивизионни разузнавателни дивизиони и престава да съществува по списъците на БНА.

2.5. ЧЕТВЪРТИ КОНЕН НА Н. Ц. В. БОРИС, КНЯЗ ТЪРНОВСКИ ПОЛК

Четвърти конен полк е български кавалерийски полк, формиран с Указ № 9 от 1 февруари 1889 г. За формирането му са взети и преименувани ескадрони от 1-ви, 2-ри и 3-ти конни полкове: 2/1 ескадрон (станал 1/4 ескадрон), 4/2 ескадрон (станал 2/4 ескадрон), 5/3 ескадрон (станал 3/4 ескадрон) и нов 4-ти ескадрон, образуван с кадър от останалите три полка. Първи командир на полка е майор Велико Кърджиев. От 27 април 1889 г. е на постоянен гарнизон в Ямбол. През февруари 1890 г. командването е поето от майор Никола Иванов, бъдещият генерал и командващ победоносната при Одрин Втора армия, сменен след година от майор Петър Салабашев. Полкът взема участие в Балканските (1912 – 1913), Първата световна война (1915 – 1918) и Втората световна война (1941 – 1945). Полкът е един от шефските полкове и с раждането на престолонаследника Борис му е присвоено звание 4-ти конен на Престолонаследника полк, а с поемането на царската титла от Борис III полкът придобива името 4-ти конен на Н. Ц. В. Борис, Княз Търновски полк.

През Балканската война (1912 – 1913) 4-ти конен полк е в състава на 2-ра конна бригада на Кавалерийската дивизия. Полкът е в състав: офицери – 27; чиновници – 1; подофицери и войници – 761; коне яздитни – 685, коне обозни – 72, коли – 32. От 1 януари 1912 г. командването на полка е поето от полковник Павел Мачев.

От 18 септември 1912 г. е обявена обща мобилизация и реквизиция и 4-ти конен полк потегля към изходния район за настъпление на 2-ра конна бригада в с. Славово и с. Казъклизе.

Никола Иванов, командир на 4-ти конен полк като генерал-лейтенант (фонд НВИМ)

В изпълнение на тайното предписание на командира на 4-ти конен полк в Ямбол от 21 септември се формира допълващ конен ескадрон, който поема охраната на гарнизона и от 23 декември е преместен в Сливен.

В началото на войната конната дивизия е в подчинение на Трета армия и задачата ѝ е да прикрива изнасянето и да осветлява фронта пред армията. В хода на настъплението 4-ти конен полк е в авангард на дивизията, води разузнаване по пътя Кайбиляр – Ески Полос, осигурява връзката с Първа армия и с един ескадрон към Ковчас осигурява връзката с Бургаския отряд. Авангардът установява контакт с противника, който в този момент събира войските си при с. Ериклер. Дивизията получава задача да пристигне в Казълагач и да остане в разпореждане на Н. В. Главнокомандващия. В авангард е изпратена 2-ра конна бригада. По пътя ескадрони от авангардните 4-ти и 7-и конни полкове влизат в съприкосновение с про-

тивника и водят краткотрайни боеве при с. Кинкерлик с две пехотни роти и един полуюескадрон от подофицерската школа в Огрин.

На 8 октомври Конната дивизия се премества пред фронта на Първа армия. 4-ти конен полк в състава на бригадата пренощува в с. Карамза и на следващия ден по пладне пристига в с. Вайсал. На следващия ден, 10 октомври, в изпълнение на заповедта на командващия Трета армия, 2-ра конна бригада получава задача да разруши жп линията от Огрин до Лозенград. В авангард са изпратени 4-ти и 9-и конни полкове, но съпротивата на турците е голяма и задачата се отлага.

По време на настъплението към Лозенград 2-ра конна бригада среща съпротива от турците при с. Кавакли, където 4-ти конен полк изпада в тежко положение. Пристига обаче 1-ва конна бригада, но е атакувана от турска пехота. В състава на 2-ра конна бригада полкът воюва при Селиолу и Коюн Гяур Кавакли.

Четвърти конен полк участва в тежките боеве на линията Люле Бургас – Бунар Хисар. На 15 октомври Конната дивизия настъпва с главните сили в посока чифлик Татаркьой – Тюркбей – Татарлъ. В авангард на дивизията са 4-ти и 7-и конни полкове. На 19 октомври 1912 г. атакуват турските войски при гара Сейдлер и Каристран и я превземат.

На 25 октомври конната дивизия тръгва към Чорлу, Еретли и Родосто, като 2-ра конна бригада е в челото на колоната и изпраща авангард в състава от 4-ти конен полк, два ескадрона от 9-и конен полк и един ескадрон от 7-и конен полк към Чорлу. Чорлу се отбранява от турски отряд, който се стреми да удържи града. Авангардът атакува противника, който отстъпва.

При марш-маньовъра на българските войски към Чаталджа до 26 октомври, само една конна бригада оперира пред фронта на армиите, настъпващи към Чаталджа, и това е 2-ра конна бригада. Временно 4-ти конен полк е преподчинен на 1-ва конна бригада. Преди атаката на Чаталджанската укрепена линия 1-ва конна бригада с 4-ти конен полк е изолирана поради заболявания от холера и съсредоточена в Хаджи Муратлъ.

Турското главно командване прави опит да обърне войната в своя полза и формира Галиполска ударна групировка, която да удари във фланг българските войски при Чаталджа и снеемe обсадата на Огрин. Почти цялата българска конница е включена в състава на Четвърта армия и участва в боевете при Булаир и Шаркьой.

В хода на боевете 2-ра конна бригада (4-ти и 7-и конни полкове) от районите в Солвели, Хаджи Муратлъ и Ченгерли осигурява действията на 2-ра пехотна Тракийска дивизия и тила на Македоно-огринското опълчение при отразяване на десанта на турците при Шаркьой. След победните боеве до подписването на мирния договор с Турция 4-ти конен полк, в състава на 2-ра конна бригада, охранява беломорския бряг от Ерегли до Лимни Бурну, поема отговорностите по охраната от завръщащите се

Полковник Павел Мачев,
командир на 4-ти конен полк

на запад конни полкове, прегрупиращи се за участие в новата война.

През **Междусъюзническата война (1913)** 4-ти конен полк е оставен в състава на отново сформирания на 19 май 1913 г. 3-та конна бригада, заедно с 8-и и 9-и конни полкове. Бригадата е в състава на Окупационния корпус в Югоизточна Тракия със задача да поддържа режима в новоосвободените земи, които според мирния договор с Турция остават в пределите на българската държава.

2-ри и 3-ти ескадрони на 4-ти конен полк охраняват линията Мидия – Енос, водят борба с разбойнически банди, тероризират населението, и поддържат реда.

С включването на Турция във войната ескадроните на полка прикриват с бобе отстъплението на 47-и и 48-и пехотни полкове. От 3 до 14 юни 1913 г. 1-ви ескадрон е разположен в Димотика, а 4-ти ескадрон е придаден в състава на Първа армия за действия срещу сърбите по направление Салаш – Ново корито – Кралево село – Княжевац след 23 юни 1913 г.

На 17 февруари 1913 г. в Ямбол се формира отново допълващия конен ескадрон от 4-ти конен полк, който е придаден на генерал-губернатора на Македония в района гр. Серес. През март ескадронът охранява Комаревския мост на бойната линия и левия бряг на р. Струма, след което заминава за Дойран, Струмица, Пехчево, Царево село. На 21 август ескадронът се завръща в Ямбол и демобилизира. От 1914 г. командването на полка е поето от полковник Мирон Тошков.

По време на **Първата световна война (1915 – 1918)** 4-ти конен полк е в състава на 2-ра конна бригада от Конната дивизия, действаща в състава на Втора армия през първия период от войната.

При намесата на България във войната полкът разполага със следния числен състав, добитък, обоз и въоръжение: офицери – 24; чиновници – 1; погофицери и войници – 1036; коне – 984; обикновени коли – 50; товарни коли – 69; специални коли – 2; въоръжение: пушки и карабини – 625; картечници – 4; саби – 692.

*Подполковник Йордан Наумов,
командир на 4-ти конен полк
през 1915 г., като генерал*

Четвърти конен полк воюва последователно на Македонския и Добруджанския фронтове. Командир на полка е полковник Йордан Наумов. Под негово командване от 1 октомври до 22 ноември 1915 г. 4-ти конен полк в състава на Конната дивизия воюва в направление Царево село, Кочани и Прилеп.

Преди началото на войната полкът се съсредоточава в с. Граница заедно с щаба на бригадата. С началото на войната на 2 октомври 1915 г. настъпва в направление на гр. Велес, като прикрива левия фланг на армията и прекъсва съобщенията в долината на Вардар. Разузнавателните разезди разкриват, че противникът е напуснал без бой гр. Велес, и конната дивизия на 6 октомври влиза в града.

Разузнавателните разезди на полка водят разузнаване на бреговете и мостовете на Вардар.

3-ти и 4-ти ескадрони от полка участват в боя при Враня на 4 октомври 1915 г. Студеното време и непроходимата кал затрудняват неимоверно изпълнението на задачите от конницата. Конете и войниците са непрекъснато мокри и не могат да легнат и отпочинат.

Командирът на дивизията изпраща 4-ти конен полк да взриви мостовете на р. Вардар, но след това заповедта е отменена поради липса на опасност за тях. Настъплението продължава и на 9 октомври частите на 2-ра конна бригада влизат в Скопие, тържествено посрещнати от населението като освободители.

От 22 ноември командир на полка е Йордан Венедиков. Кавалеристите преследват противника по пътя Ресен-Охрид на 23 и 24 ноември 1915 г.

На 24 ноември 1915 г., сряда, 2-ра Тунджанска бригада и 4-ти конен полк освобождават свещения за всички българи старопрестолени град Охрид, Българския Ерусалим. Само ден по-късно, на 25 ноември 1915 г., частите влизат в с. Подградец, разположен на югозападния бряг на езерото и свеждат знамената си пред порутените кули на крепостта на цар Самуил на пътя между Охрид и Струга.

След завършване на боевете в Македония 4-ти конен полк в състава на 2-ра конна бригада изпълнява охранителни задачи в долината на р. Струма. Бригадата е подчинена на Втора армия. Зимата и пролетта на 1916 г. полкът прекарва в долината на Струма и възстановява силите на конския състав, изтощен в тежките преходи през първия период от войната.

През лятото на 1916 г. 4-и конен полк 1 1/2 ескадрон е изпратен в състава на Моравската експедиционна област в Сърбия, където участва в реквизицията на стоки и поддържането на реда в областта. Картечният ескадрон е придаден временно на Втора армия. В края на лятото започва прехвърлянето на полка на Добруджанския фронт и към 17 септември 2 1/2 ескадрона от полка са вече в състава на 2-ра конна бригада от 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев. Един ескадрон от полка е даден като усиление на 4-та пехотна дивизия. Полкът е усилен с картечния ескадрон от 10-и конен полк и участва в боя при Топра Хисар на 19 септември 1916 г. На 21 септември 1916 г. двата ескадрона на 4-ти конен полк в състава на ударната конна групировка участват в разгрома на румънците при Мустафа Ачи. На 23 и 24 септември 1916 г. 4-ти конен полк води бой при Герингеч. От 1 до 3 октомври участва в страховитата отбрана на конната дивизия при Первеля и Кота 90, намирайки се на първа линия в отбраната.

На 19 октомври 1-ва конна дивизия преминава в настъпление към Тузла. 4-ти конен полк води боеве на 20, 21 и 22 октомври при Тузла – Тахир Гьол. На 24 октомври полкът воюва при Бериш Тене и с. Тари Верди. На 16 декември воюва при с. Докузачи.

Подполковник Йордан Венедиков, командир на 4-ти конен полк (1916 – 1917 г.)
(фонд НВИМ)

Офицери от 4-ти конен полк на Нова година, 1917 г.
(фонд НВИМ)

През 1917 и 1918 г. 4-ти конен полк охранява участъка на река Дунав от град Тулча на изток до устието на ръкава „Свети Георги“. От 14 април 1917 г. командир на полка е подполковник Славейко Василев.

От 25 юли 1918 г. 4-ти конен полк в състава на 2-ра конна бригада, заедно с 9-и конен полк, е включен в състава на окупационните войски в Добруджа и изпълнява задачи по охрана на р. Дунав от град Тулча на изток до устието на ръкава „Свети Георги“ до края на войната.

След примирието 4-ти конен полк се завръща в Ямбол, където гочаква мирния договор.

Съгласно указ № 96 от 19 декември 1920 г. и в изпълнение на клаузите на Ньойския мирен договор полкът е реорганизиран в 4-ти жангармерийски полк.

През 1922 г. полкът е реорганизиран в 4-та жангармерийска група.

През 1923 г. конната група взема участие в обезоръжаването на населението от Ямболска околия след деветоюнските събития и в потушаване на Септемврийското въстание същата година в района на Нова Загора.

През 1928 г. конната група обратно е реорганизирана в 4-ти конен полк с командир подполковник Николай Куюмджиев.

Четвърти конен полк в състава на 2-ра бърза дивизия участва във военната операция за връщането на Южна Добруджа в пределите на българската държава. Командир на полка е подполковник Георги Хайверов.

В утрото на 21 септември 1940 г. съгласно предварително разработения и утвърден план 4-ти конен полк пресича гържавната граница и навлиза в Южна Добруджа по определения му маршрут. На 1 октомври достига новата гранична линия и поема охраната ѝ в поверения му участък.

Четвърти конен полк участва в първия период на **Втората световна война (1941 – 1945)** в състава на 4-та конна бригада от 2-ра конна дивизия. През 1943 г. е на Прикриващия фронт. На 14 септември за командир на полка е назначен полковник Тодор Семов, а на 14 октомври 1944 г. е придаден към Бронираната бригада за преследване на противника от Ниш към Прокупле. След това е придаден към 6-а пехотна дивизия, в чийто състав взема участие в Косовската операция.

В хода на операцията 4-ти конен полк настъпва и води боеве при Куршумлия, Добриновец, Алексинац и достига до вр. Остро купле на Копанник планина.

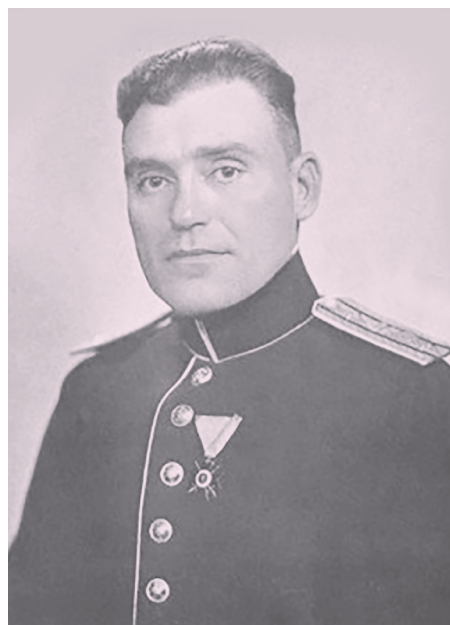
На 23 ноември 1944 г. влиза в Митровица, където завършва бойният му път. На 4 декември 1944 г. се завръща в Ямбол и е демобилизиран. В хода на боевете полкът дава 35 убити.

Когато полкът отсъства от мирновременния си гарнизон, на негово място се формира 4-ти допълващ ескадрон.

След завършване на първия период от войната срещу Германия 4-та конна бригада се завръща в България и демобилизира. Демобилизира и 4-ти конен полк в Ямбол.

Бригадата е разформирана на 15 май 1945 г., като 4-ти конен полк е прехвърлен в състава на 2-ра конна бригада с щаб в Ямбол. Същата година през м. май 4-ти конен полк е прехвърлен на подготовка в Средец, преименуван впоследствие в Грудово (сега отново Средец), впоследствие през август е в с. Габер, гр. Карнобат и през септември се завръща в Ямбол. Командир на полка е полковник Касабов, а от 1947 г. е полковник Тодор Азманов. Започва разформирането на полка.

През декември 1949 г. е формиран ликвидационен щаб на полка, който се разформира на 28 декември 1949 г. и 4-и конен полк престава да съществува по списъците на БНА.

Полковник Георги Хайверов,
командир
на 4-ти конен полк
(1938 – 1943 г.)

2.6. ПЕТИ КОНЕН ПОЛК

Пети конен полк е формиран съгласно указ № 2 от 1 януари 1898 г. в Добрич, съставен е от четири ескадрона, като за кадър се взема отделният кавалерийски дивизион и по един ескадрон от 3-ти и 4-и конни полкове. Командир на полка е полковник Петър Салабашев.

По времето на правителството на Тодор Иванчов (1900 – 1901) с цел заздравяване на финансовото състояние на държавата се приема закона за натуралния десятък в селското стопанство. Селски бунтове избухват в различни краища на страната. За запазване на реда са използвани и ескадроните на 5-и конен полк. Сблъсъци между селяните и войската има край с. Тръстеник. На 1 август 1901 г. с Указ 40/04.07.1901 г. и заповед №225 5-и конен полк е разформиран, а неговите ескадрони и петите ескадрони от 1-ви и 2-ри конни полкове формират шест отделни кавалерийски дивизиона, по един за всяка пехотна дивизия.

В периода 1901 – 1907 г. полкът съществува като 1-ви кавалерийски дивизион с командири последователно подполковник Александър Танев (1901 – 1902), подполковник Юрган Велчев (1902 – 1903), майор Стефан Николов (1903 – 1906) и майор Петър Кацаров (1907 и 1910 – 1911). От 10 януари 1907 г. от дивизиона се формира отново 5-и конен полк и на 31 август 1909 г. се установява на гарнизон в Брезник с командир на полка подполковник Константин Михайлов.

В **Първата Балканска война (1912 – 1913)** 5-и конен полк е включен в състава на 7-а пехотна Рилска дивизия. Командир на полка е подполковник Иван Табаков, който остава начело на полка през двете Балкански войни. В началото на бойните действия полкът води разузнаване за противника и състоянието на пътищата по посоките Пехчево – Царево село – Кочани – Щип и Струмица и поддържа комуникацията с частите на дивизията и съседите от 2-ра Сръбска армия. Полкът участва във всички боеве на дивизията, които тя води в района на Царево село, Кочани и Щип от 5-и до 23-ти октомври 1912 г. Един ескадрон от полка съпровожда българските князе Борис и Кирил при влизането им в Солун на 28 октомври 1912 г.

През януари 1913 г. 5-и конен полк (без два ескадрона, останали в Серес), отново в състава на 7-а пехотна Рилска дивизия, е включен в новосформираната Четвърта армия и участва в боевете при р. Кавак (21 – 23 януари 1913 г.) и в страховитите боеве при Булаир на 26 януари 1913 г., където е спрял Галиполския турски корпус, опитващ се за последно да обърне изхода на войната. След завършване на боевете полкът отново е върнат в Беломорието в гр. Серес.

5-и конен полк остава в Беломорието на гарнизон в Серес до пролетта на 1913 г., подкрепя установяването на властта в окупираните територии, участва в поддържането на реда. Започват провокации от гръцка страна срещу българското население и войскови български части в Беломорска Македония. Части от 5-и конен полк участват в ликвидране на провокациите в Нигритско през февруари 1913 г., където командирът на полка полковник Табаков е назначен за началник на отряда, формиран да потуши размириците, както и при десетките други провокации в различни населени места.

През пролетта на 1913 г. назрява опасността от нова война с досегашните съюзници. 5-и конен полк е в състав: 11 офицери, 340 подофицери и войници, 270 сабли и 353 коне. В започналото предислоциране на българската войска от Тракийския театър на Западния и Южния фронт 5-и конен полк осигурява действията на пехотата в участъка на 8-а пехотна Тунджанска дивизия в района източно от езерото Тахино. Със заповед на началника на войските в Македония на основата на два ескадрона от полка се формира конен отряд като резерв, който поема охраната на моста на р. Струма при с. Каяла, като оставя гарнизони в Демир хан и гр. Сяр.

В заповедта от 2 май 1913 г. 5-и конен полк (два ескадрона) е включен в състава на Втора армия, за действия на фронта срещу Гърция и изпълнява задачи директно от щаба на армията, разположен също в Серес. Със заповед № 78 на командващия Втора армия на полка се преподчиняват част от пешите команди от конните полкове, припадени в състава на армията. На 1 май е преподчинен за кратко време на Серската пехотна бригада, където сменя 6-и конен полк. Със заповедта по Действащата армия от 19 май 1913 г. 5-и конен полк е включен в състава на Четвърта армия и е изпратен в Раговиш, Македония.

Тренировките на кон Жук в 5-и конен полк (фонд НВИМ)

През **Междусъюзническата война (1913 г.)** 5-и конен полк изпълнява задачи в състава на Четвърта армия. На 15 и 16 юни по заповед на командващия армията 5-и конен полк (в състав само от два ескадрона) е изпратен да събира разбягали се войници от 40-и пехотен полк в района на Раговиш, след което е пренасочен към Шопури и влиза в разпореждане на 2-ра пехотна Тракийска дивизия, като разузнава и охранява левия бряг на р. Брегалница. Полкът осигурява и поддържа атаката на Криволашката позиция от 2-ра пехотна дивизия на 18 юни, където е разгромена Тимошката сръбска дивизия (втори позив), след което е изпратен да разузнава пространството между р. Брегалница, р. Вардар и р. Лъкавица.

Петти конен полк настъпва от Балталия в 6 ч. сутринта и се спира с един ескадрон пред Селуе, а с втория си ескадрон – на височините южно от Пуще. Полкът се събира в 4 ч. следобед в Пуще, откъдето получава заповед да изпрати разезди към р. Брегалница, а с два взвода да заеме височините южно от Пуще. На 19 юни полкът разузнава с един ескадрон левия бряг на р. Брегалница от Щип към Драговево и възстановява свързката между 8-а и 7-а пехотни дивизии. В следващите дни води разузнаване и осигурява действията на частите от 7-а пехотна дивизия при реките Злетовска и Брегалница, както и на Калиманската позиция (19 юни – 11 юли). На 27 юни полкът е в Царево село. Войната е загубена и 5-и конен полк се завръща в Брезник, където демобилизира и се подготвя за новата война.

В началото на **Първата световна война (1915 – 1918)** 5-и конен полк влиза в състава на 2-ра конна бригада от Конната дивизия, заедно с 4-ти конен полк. Численият състав на полка е: 28 офицери, 750 подофицери и войници и 1 чиновник. Добитъкът е съставен от 782 коня. Командир на полка е все още полковник Табаков. Обозът включва 44 обикновени и 2 специални коли. Въоръжението на полка е 625 пушки и карабини, както и 692 сабли. Полкът извършва разузнавателни и охранителни действия по посока поста Черна скала на границата – Царево село – Калиманската позиция – Кочани – Велес – Прилеп.

На 3 октомври Конната дивизия излиза на фланга на 7-а пехотна дивизия и разузнава в направление на Куманово. По искане на командира на 7-а пехотна дивизия 1-ви и 4-ти конни ескадрони и конно-пионерния взвод тръгват по шосето към Куманово под командването на командира на 5-и конен полк полковник Табаков, който взема в състава си и картечния взвод от 4-ти конен полк. По пътя, южно от с. Баньо Кука, присъединява към отряда си остатъците от 3-ти ескадрон (40 конника) и от 7-и ескадрон (80 конника) на Калиманската позиция. Отрядът достига р. Брегалница южно от с. Оризаре.

Отрядът се опитва да премине р. Брегалница, но е спрял от силен насрещен огън на сърбите, закрепил се на отсрещния бряг на реката. Картечният взвод отговаря на огъня. Ескадроните на полка преминават реката под моста и се озовават във фланг на сръбската позиция, развърщат се в боен ред и с конна атака помитат противниковата отбрана, организирана от 20-и пехотен сръбски полк. Наг 250 – 260 сръбски войници са посечени и остават да лежат на бойното поле. Първи загуби понася и 5-и конен полк. Убити са: 3 подофицери, 7 конници и 16 коня. Ранени са 6 души и 5 коня. След боя 5-и конен полк се връща в Истибана за нощувка. На 4 октомври 5-и конен полк настъпва към Кочани. Сърбите се оттеглят на Страцинската позиция.

Конната дивизия изпраща офицерски разузнавателни разезди, които осветляват фронта. На 5 октомври войските на армията достигат Страцинската позиция. В авангард на дивизията са 3 1/2 ескадрона от 5-и конен полк, един ескадрон от 3-ти конен полк и 2-ра конна батарея. 5-и конен полк е изпратен да плени сръбски обоз, източно от с. Варсенево. След овладяването на Страцинската позиция полкът настъпва към Битоля. На 21 ноември 1915 г., в неделя, точно по план 5-и конен полк влиза в Битоля, заедно с един германски ескадрон от 5-и хусарски полк.

В периода 24 – 29 ноември 1-ви ескадрон от полка взема участие в боевете при селата Габрово, Серменин, Негорци, Горничет и Гевгели. Полкът участва в освобождаването на Прилеп, Ресен, Томорос, Баница, Върбени, Лерин, Охрид, Подградец и Струга.

След завършване на активните бойни действия срещу Сърбия конните полкове за изтеглени в страната за отхранване на конете и попълване на състава им. 5-и конен полк е в Брезник, където дочаква новото си разпределение.

На 8 май 1916 г. е формирана 1-ва конна дивизия на генерал Колев и 5-и конен полк е включен в нейния състав. Полкът е изпратен в Плевен и впоследствие, на 23 юли 1916 г. сменя 1-ви конен полк от състава на 12-а пехотна сборна дивизия и поема участъците за охрана по р. Дунав от р. Цибър до р. Янтра. Към 1 септември 1916 г. 5-и конен полк има в състава си: 14 офицери, 1 чиновник, 544 погофицери и войници; всичко – 559 души с 597 коня. Въоръжението включва: 305 карабини, 330 сабли, 33 коли и 44 товари.

5-и конен полк в Ксанти, 1918 г. (фонд НВИМ)

Първи ескадрон на полка участва в десанта при Ряхово на 4 октомври. В периода 25.11.1916 – 09.01.1917 г. полкът в състава на 12-а пехотна дивизия преминава р. Дунав при Свищов, участва в боевете за овладяване на Букурещ и преследва противника в посока на р. Серет. Командването на полка е поето от подполковник Гаврил Атанасов, тъй като полковник Иван Табаков поема командването на сборната бригада, действаща северно от р. Дунав. На 9 януари преминава на десния дунавски бряг при Хърсово и квартирува във Фрикацей, където остава до 5 октомври и охранява участъка източно от Тулча Кашль, Сомово – Парлита. От 27 април 1917 г. е включен в състава на 12-а сборна пехотна дивизия и сменя Лейбгвардейския конен полк, като продължава да охранява поверения му участък от р. Дунав до 14 септември 1917 г.

През септември 1917 г. 5-и конен полк отново е прехвърлен на Македонския фронт и влиза в състава на Втора армия. От 17 октомври до 15 ноември 1917 г. е в състава на Втора армия и охранява участъка от развалините Петелинос – Доксан бос по брега на Тахинското езеро в Серското поле. През май 1917 г. е в състава на Четвърта армия и до 10 май 1918 г. квартирува в Ксанти. От 11 май до 16 декември е на бивак, първоначално при Киречлер и Кизилджа (до 9 октомври), а след това – в Одрин. Войната е загубена и полкът се прибира в постоянния си гарнизон, където демобилизира.

Парадът на 1-ви ескадрон от 5-и конен полк с командир подполковник Подгоров, Ксанти, 1918 г.

На 19 декември 1920 г. с Указ № 96 в изпълнение на клаузите на Ньойския мирен договор полкът е реорганизиран в 5-и жандармерийски конен полк. През 1922 г. отново е реорганизиран в 5-а жандармерийска конна група. За командир на полка е назначен полковник Александър Стоянов. През 1928 г. конната група отново е реорганизирана в 5-и конен полк. Командването на полка е поето от подполковник Христо Мархолов, сменен през 1931 г. от Георги Пенеv и след това от подполковник Петър Тяновски и подполковник Енчо Петров. Той е сред малкото полкове, които получават бойните си знамена едва през 20-те години на XX век. Разформиран е на 1 март 1936 г.

За участие във **Втората световна война (1941 – 1945)** 5-и конен полк е отново формиран през ноември 1941 г. в Брезник и влиза в състава на 1-ва бърза дивизия, а след това в 4-та конна бригада от 2-ра конна дивизия. От декември 1943 г. е на Прикриващия фронт в района на свиленградското село Момково, където остава до септември 1944 г.

5-и конен полк участва в заключителния етап от войната срещу хитлеристка Германия. На 14 септември 1944 г. за командир на полка е назначен подполковник Мъйно Мъйнов. На 16 октомври полкът настъпва към Бояново, преминава през Враня и продължава от двете страни на река Морава. След успешните боеве, на 8 декември полкът овладява Бояново, на 9 декември влиза в Гниляне, а на 18 ноември – в Прищина, където завършва бойният път на полка, който дава 104 убити.

След войната 5-и конен полк е предислоциран в Елхово и Тополовград, а на негово място в Брезник през 1945 г. е предислоциран 1-ви конен полк от София.

5-и конен полк е разформиран на 18 май 1945 г., като чиновите му са преведени в новосформирания 11-и конен разузнавателен дивизион.

През май 1951 г. полкът е отново формиран в Разград с командир полковник Борислав Йорданов и е включен в състава на възстановената 2-ра кавалерийска дивизия. Разформиран е отново на 31 декември 1954 г. и престава да съществува по списъците на Българската армия.

2.7. ШЕСТИ КОНЕН НА Н. ИМП. В. ИМПЕРАТОР ВИЛХЕЛМ II ПОЛК

Шести конен полк е български кавалерийски полк, формиран на 1 януари 1907 г. в Харманли, съгласно указ № 149 от 27 декември 1906 г. Състои се от три ескадрона и е включен в състава на 2-ра конна бригада.

През **Балканската война (1912 – 1913)** 6-и конен полк е включен в състава на Сборната конна бригада на полковник Александър Танев и действа в състава на Втора армия. Състав на полка: 30 офицери, 1 чиновник, 490 подофицери и войници, 430 коня, 62 коли, 2 картечници. Командир на полка е полковник Иларион Танев.

6-и конен полк взема участие в боевете при Димотика (17 октомври 1912 г.), при Фере (5 ноември 1912 г.) и при Мерхамлъ (14 ноември 1912 г.).

Полкът в състава на бригадата осигурява действията на Четвърта армия в разузнавателно отношение, води наблюдение на морския бряг и подпомага бойните действия на армията при Булаир и при ликвидиране на десанта при Шаркьой.

Впоследствие, с цел осигуряване действията на окупационните войски след приключване на активните бойни действия, два ескадрона от полка (1-ви и 2-ри) са върнати в Одрин за подкрепа на реда в Одринския вилает, с един полуескадрон от 3-ти ескадрон е усилен 2-ра Тракийска пехотна бригада, с един полуескадрон от 4-ти ескадрон е усилен 11-а пехотна дивизия и Македоно-Одринското опълчение, които не разполагат със собствена конница. В състава на Сборната конна бригада остава само един полуескадрон от полка, разположен в Родосто.

Така 6-и конен полк остава в това си състояние до 12 април 1913 г., когато Сборната конна бригада получава заповед да се завърне в София и на 13 април е вече в Малград. Когато бригадата пристига във Фере, 6-и конен полк пренощува във Фере.

Следват заповед след заповед до полка, който извършва марш по маршрута Гюмюрджина, Ксанти, Кавала, Саръ Шабан.

На 27 април полкът е изпратен в Правище в разпореждане на новосъздадената Серска бригада.

На 1-ви май е сменен от 5-и конен полк и изпратен в Сяр, където се присъединява към Сборната конна бригада и след това в състава на бригадата извършва марш до Дупница, откъдето е изпратен в Кюстендил в разпореждане на Пета армия.

Поради опасността от сръбска агресия на 15 май 6-и конен полк е изпратен в Коньово да поправя полуразрушените укрепления.

Иларион Танев, командир на 6-и конен полк през Балканските войни, като поручик (фонд НВИМ)

За участие в **Междусъюзническата война (1913)** 6-и конен полк с два ескадрона е изпратен от командващия Пета армия от Коньово в с. Бистър, където влиза в разпореждане на 4-та пехотна Преславска дивизия. Полкът на 18 юни охранява и разузнава фланга на 4-та пехотна дивизия при Стаювци, на 19 и 20 юни се премества в с. Црешово и с 2-ри дивизион в с. Бобошино, като разузнава и осигурява десния фланг на Пета армия. Разузнаването разкрива, че сърбите са заели с един полк височините Голеш, Амверил, Голям и Побиев камък.

В периода 25 юни – 10 юли 6-и конен полк извършва охранителни действия в посока Босилеград, Любата, Черни връх, Бясна кобила и Патарица. Частта, в която е и командира на полка, е обкръжена от части на сръбски пехотен полк близо до Босилеград и е пленена. На 28 юни 1913 г. полковник Танев е разстрелян, заедно с поручиците Стефан Контев, Станислав Стефанов, Христо Владев и Асен Минков (последният е като усиление от 3-ти конен полк) в разрез с всички военни конвенции по това време. След войната тленните му останки (както и на останалите разстреляни офицери и войници) са пренесени в гробището на църквата в Босилеград. Командването на полка е поето от подполковник Спас Манжуков. Войната е загубена и полкът се прибира в постоянния си гарнизон в Харманли, където дочаква Световната война.

В началото на **Първата световна война (1915 – 1918)** 6-и конен полк влиза в състава на 4-та конна бригада от състава на Конната дивизия (1.10. – 20.11.1915). За ознаменуване на участието ни във войната на страната на Германия и по случай посещението на германския император в някои войскове части на 6-и конен полк е присвоено шефското име Шести конен на Н. Император Вилхелм II полк.

При намесата на България във войната полкът разполага със следния числен състав, добитък, обоз и въоръжение. Личен състав: 26 офицери, 1 чиновник, 619 подофицери и войници, 681 коня. Обоз: 32 обикновени коли, 10 товарни коли, 2 специални коли. Въоръжение: 598 пушки и карабини, 598 саби.

Командир на полка е подполковник Христо Начев. Полкът изпълнява охранителни функции по линията Царево село – Калиманска позиция – Кочани – Велес – Прилеп – Битоля в интерес на Втора армия.

Настъплението върви трудно поради лошото време и непроходимата кал. Сърбите се оттеглят на Страцинската позиция, където се очаква да дадат отпор на настъплението на българите. Изпратени са офицерски разезди от 6-и конен полк да разузнават и осветляват фронта пред настъпващите дивизии на Втора армия. На 5 октомври частите на Втора армия приближават Страцинската позиция.

Авангардът на Конната дивизия от 2-ра конна бригада се сблъсква с пехотни части от 13-и сръбски пехотен полк на Богословенските височини при с. Варсенево.

Полковник Христо Начев,
командир на 6-и конен полк
(1915 – 1916 г.)

Командирът на бригадата полковник Мархолев взема решение с наличните сили и в конен строй да атакува противника. В атаката вземат участие 3 1/2 ескадрона на 6-и конен полк, от които само два атакуват в конен строй. Сръбският 13-и пехотен полк не издържа на внезапната атака и се разбягва. Богословенските височини са превзети и покрити с трупове на противника. Конната дивизия и 6-и конен полк в състава ѝ нощуват в с. Варсенево.

На 6 октомври войските на армията настъпват към Куманово, а по заповед на командващия армията Конната дивизия е насочена към Велес за да го превземе. На 6 октомври 1915 г. 6-и конен полк участва в боевете за Велес. Сърбите се оттеглят и конните полкове на дивизията влизат във Велес, тържествено посрещнати от населението. Командирът изпраща разузнавателни разезди към моста на р. Тополка и мостовете на р. Вардар.

До 3 ноември 1915 г. 6-и конен полк участва в боевете на Бабуна планина и освобождаването на Прилеп, след това – в боевете за овладяване на Алинцката позиция.

До 25 ноември 1915 г. 6-и конен полк воюва за освобождаването на Битоля, Ресен и Охрид.

Конните полкове са изтеглени назад на територията на страната, където да възстановят боеспособността си. 6-и конен полк е съсредоточен в Цариброд.

През май 1916 г. Конната дивизия се разформира и от бригадите и новосформираната 5-а конна бригада се формират 1-ва и 2-ра конни дивизии.

През лятото на 1916 г. 4-та конна бригада с 6-и конен полк е включена в състава на 1-ва конна дивизия и взема участие в боевете при Ескиче – Кочмар – Карапелит (2 септември), с. Канлъ Чукур (14 септември), с. Амузача (18 септември), гара Касичи (21 септември), Татладжа (4 – 11 октомври) и в боя при Сарай (7 – 8 ноември).

Запомнящ се е кръвопролитният бой, който води 6-и конен полк при Карапелит на 2 септември. 4-а конна бригада е изпратена в посока селата Карапелит и Конак Куюсу със задача да не допусне основните противникови сили да се притекат на помощ на авангарда на румънската бригада, водещ бой при Кочмар.

Полковник Сава Вуйчев, като командир на 6-и конен полк, 1916 г.

6-и конен полк на полковник Сава Вуйчев е в състава на главните сили на бригадата, а на 10 – 15 минути след шестоконци се придвижва 2-ри конен полк на полковник Никола Брадинов.

В това време основните сили на румънската бригада са на почивка при с. Конак Куюсу. Техният командир генерал Боуряну вече е получил заповед да не се ангажира в бой, тъй като са постъпили сведения за настъплението на бригадата от 6-та пехотна Бдинска дивизия в близост до неговото местоположение. В тази ситуация той решава да остави авангарда си на произвола на съдбата и да отстъпи. В този момент командирът на бригадата полковник Табаков преценява, че трябва да атакува само с Шести конен полк, без да изчака 2-ри конен полк и да проведе атаката с повече сили.

При кота 268 конните пионери се спешават и откриват огън по противника с карабините, а 3-и ескадрон на ротмистър Берборов в галоп и с извадени саби се хвърля в атака срещу румънците, но е спрял от силния огън на противника и се спешава. Огънят на противника се прехвърля върху конните пионери, които търпят големи загуби.

В този момент, излезли от прикритията си, върху противника се нахвърлят ескадроните на ротмистрите Шишков и Сарафов, начело с командира на полка полковник Сава Вуйчев, а с тях в атака се впускат и два взвода от ескадрона на ротмистър Берон. Ранени са почти всички командващи офицери в полка, както и поручик Евгени Манов от Втори конен полк. Особено тежки са загубите при ротмистър Атанас Сарафов. Неговият 4-ти ескадрон е единственият, в който има само бели коне, за това получава названието „белият ескадрон“. Йордан Йовков, по онова време военен кореспондент, описва атаката на белия ескадрон и така остава в историята.

Години по-късно ротмистър Сарафов с кървящо сърце пише за подвига и смъртта на своите конници в битката при Карапелит. Още в началото на атаката ескадронът губи 60 % от хората и 77 % от конете. Големи са загубите и в другите ескадрони. Най-големи са загубите сред командния състав, който язди най-силните и бързи коне и първи влиза в обсега на огъня на противника. Чутовни прояви на храброст показват кавалеристите от взвода на подпоручик Стефан Гешанов, който повежда своя 4-и взвод с насочена напред сабя, те в кариер разкъсват предните вериги и се връзват в противника. В боя Гешанов намира смъртта си, заедно със своя помощник вахмистър Христо Атанасов, старши подофицер Господин Делчев и още шест конници. Певецът на ескадрона подпоручик Методи Бъчваров, командир на 2-ри взвод, е тежко ранен. Той воюва за свободата на своя роден град Добрич. Неговият взвод също дава скъпи жертви. При атаката 2-ри и 4-ти ескадрони се смесват. В сърцето на боя са ескадронните командири ротмистрите Шишков и Сарафов. Прояви на храброст показват всички чинове от ескадроните. Загиба и командир на 2-ри ескадрон ротмистър Шишков. Забравили страха, шестоконци секаят като обезумели, увеличават се убитите и ранените, полето се покрива с трупове на убити и ранени коне. В сражението влиза 2-ри конен полк на полковник Брадинов, и това обръща хода на боя.

Победата при Карапелит е спечелена от безумната храброст на шестоконци. Масата от румънските войници се разбягва, някои се предават. Остатъци от основните сили на тяхната бригада се оттеглят на изток под прикритието на огъня на румънски батареи.

Разказът на ротмистър Сарафов за битката при Конак и Карапелит завършва така: „Карапелит бе борба на материята с духа, на числото с решението да се победи или да се умре. На рояка куршуми и гората от ножове, чиновите от 6-и конен полк противопоставиха своите железни гърди и юнашки сърца.

Много от тия сърца престанаха там да туптят, за да тупти едно само сърце – сърцето на измъчена България!“

След боя белият ескадрон вече не е бял, след попълването му с нови коне.

На 23 октомври 1-ва конна дивизия води боеве при с. Кара Мурад (дн. Златия), излиза на морския бряг и преминава в преследване на противника.

6-и конен полк е временно включен в състава на 5-а конна бригада, която е в авангард на дивизията и настъпва по шосето с. Канаре – с. Кара Мурад. В челото на авангарда е 6-и конен полк, който води бой с противникови части при пътя Ислам тепе – с. Кожело и излиза на гребена, откъдето се вижда цялото пространство в равнината, осеяно с неприятелски разпръснати части, бягащи на север. В далечината се виждат чифликът Йонеску и селата Кара Мурад и Чирекчий (дн. Прохлада). Генерал Колев изпраща цялата 5-а конна бригада (6-и, 9-и и 2-ри конни полкове) да преследва с огън противника.

6-и конен полк настъпва към Чикарчи, 9-и конен полк и един от ескадроните на 6-и конен полк – към чифлика и Кара Мурад, а 2-ри конен полк е на втора линия зад 9-и конен полк.

Трите конни батареи откриват огън и конницата атакува. Под прикритието на огъня ескадроните на 6-и и 9-и конни полкове преминават в галоп. В междуната между двата полка влиза в бой и се развърща 2-ри конен полк. Противникът е разбит и отстъпва на север. Полето се покрива със стотици трупове на румънски войници, убити и изсечени. Много от тях се предават. Наг 600 са пленените. Генерал Колев спира настъплението и дава почивка на уморените и победоносни конници от 5-а конна бригада.

На 24 октомври генерал Колев формира лек конен отряд от седем конни полка и седем картечни ескадрона да преследва противника, и 6-и конен полк е в състава му. Отрядът преследва отстъпващите румънски войски като променя направлението от север на запад към с. Кажалак. Вечерта 6-и конен полк достига до Тариверде, където ноцува в състава на бригадата. На следващия ден преследването на противника продължава. 1-ва конна дивизия има за цел да прекъсне пътя за отстъпление на противника към Черна вода и 6-и конен полк в състава на бригадата прикрива настъплението на дивизията на хребета Кашкалак-Баур, след което в състава на дясната колона настъпва в посока към Хърсово. Противникът отстъпва, Черна вода е превзет, Добруджа е освободена. 6-и конен полк достига до с. Тасков, където се установява на почивка. Умората е голяма след няколкодневните преходи, снабдяването с продукти и фураж за конете е нарушено, но духът от победите е висок. От 27 до 30 октомври с част от силите си полкът води разузнаване по заповяданите маршрути към Хърсово и Бабагаг.

На 1 ноември 1916 г. Трета армия възобновява настъплението със задача да отхвърли противника оттатък р. Дунав. 6-и конен полк е включен в състава на 2-ра конна бригада на полковник Мархолов, която е изпратена да спре настъпление на противника от с. Хаджи Омар към кота 304. Задачата е изпълнена.

Разузнаването разкрива подготовката на противника за презгрупиране и прехвърляне оттатък р. Дунав. Презгрупират се и войските на Трета армия. 6-и конен полк води бой на 8 ноември с превъзхождащите сили на противника южно от с. Ески Сарай, след което води наблюдение по р. Дунав. От 11 ноември цялата Конна дивизия охранява брега на р. Дунав и левия фланг на Трета армия, а 6-и конен полк е в разпореждане на щаба на армията.

На 18 ноември 6-и конен полк е в състава на отделната конна бригада на полковник Табаков, която е включена в състава на Дунавската армия за действие на

румънска територия и превземането на Букурещ. Командирът на полка полковник Вуйчев поема командването на 1-ва конна бригада, а командир на 6-и конен полк става подполковник Михаил Войников.

На 23 ноември 1916 г. 6-и конен полк е прехвърлен на румънска територия, заедно с 3-ти и 9-и конни полкове. Българските конни полкове минават Дунав при Русе, включени са в кавалерийската дивизия на генерал Фон дер Голц като 2-ра конна бригада. 6-и конен полк участва в Аржешките боеве и в боевете при р. Калмациул и Романул, преследва противника и достига до р. Серет. Румъния е изкарана от войната и в началото на 1917 г. полкът се завръща в състава на Сборната конна бригада в Добруджа и води наблюдение и охрана по брега на р. Дунав.

Посещението на германския император Вилхелм II в 6-и конен полк, 1917 г.

На 27 април 1918 г. дивизията се отправя от Туркоя към Скопие, където пристига на 4 май, като престоява на гара Куманово до 19 септември. В периода 12 – 28 септември 6-и конен полк действа на позициите при Кафадарци, Неготино, гара Криволак, Щип, Кочан и Царево село. В състава на бойната група „Криволак“ от сборната дивизия Дитерих води боеве с противника при Криволак и на позициите при р. Бабуна, прикрива отстъплението на българските войски и съдейства на бежанците. Войната е загубена и 6-и конен полк се прибира в Харманли, където демобилизира.

На 19 декември 1920 г. с указ № 96 и в изпълнение на клаузите на Ньойския мирен договор е реорганизиран в 6-и жандармерийски конен полк с командир подполковник Петко Златев, след което през 1922 г. е реорганизиран в 6-а жандармерийска конна група. През 1923 г., по време на Деветоюнския преврат, участва във въоръжаването на реда в Хасковско и Харманлийско, след което същата година участва в потушаването на Септемврийското въстание. През 1928 г. конната група обратно е реорганизирана в 6-и конен полк.

Молебен на Гергьовден в 6-и конен полк (фонд НВИМ)

6-и конен полк в състава на 2-ра бърза дивизия участва във военната операция за връщането на Южна Добруджа в пределите на българската държава. В утрото на 21 септември 1940 г. българската войска съгласно предварително разработения и утвърден план по протежение на цялата 200-км граница навлиза в Южна Добруджа. На 1 октомври 6-и конен полк достига новата гранична линия и поема охраната ѝ в определения му участък.

По време на **Втората световна война (1941 – 1945)** 6-и конен полк е на Прикриващия фронт в района на с. Близнак (1 март – юли 1941 г.), а от юли 1941 г. е мобилизиран по щатовете за военно време в Момчилград и се установява на гарнизон в Гюмюрджина. Командир на полка е подполковник Иван Кефсизов. Включен е в състава на 2-ра самостоятелна конна бригада и е в подчинение на Беломорския отряд. Преименуван е в 58-и Гюмюрджински полк, като от него се отделя конен дивизион, под името 6-и конен дивизион, усилен с един минохвъргачен взвод и една возима 7,5 мм батарея, който се разполага на гарнизон в Дедеагач, и конен противобронев взвод и домакински ескадрон – в Гюмюрджина. На 4 октомври дивизионът участва в ликвидирането на метеж в Драмска околия и има убити чиновци от състава му.

На 25 ноември 1941 г. с Министерска заповед № 439 Беломорският отряд се преименува в 16-а пехотна дивизия. Тя е на пряко подчинение на началник-щаба на войската, който я усилява с 3-ти и 6-и конни полкове. По тази причина на 1 януари 1942 г. Гюмюрджинският пехотен полк е разделен на 6-и конен полк и Гюмюрджински пехотен полк. 6-и конен полк се установява на гарнизон в Дедеагач.

С преименуването на Беломорския отряд в 16-а пехотна дивизия е сменено и нейното командване. Извършват се и организационни изменения. 6-и конен полк в Дедеагач приема нова организация, като се състои от щаб, два ударни ескадрона, един тежкокартечен ескадрон и един противоброневън взвод.

През 1943 г. общата военнополитическа обстановка налага промени в плановете. България формира 2-ри окупационен корпус и го въвежда в Беломорска Тракия. 6-и конен полк е изваден от състава на 16-а пехотна дивизия и придаден на 28-а пехотна дивизия, като остава в предишната си дислокация в Гюмюрджина. Полкът (без един конен ескадрон и един тежкокартечен взвод) е предназначен за резерв на дивизията и е усилен с един 5-см брониран изстребителен взвод. От 10 април 1944 г. командването на полка се поема от полковник Гроздан Грозданов.

Шести конен полк взема участие в първия период на войната срещу хитлеристка Германия в състава на 2-ра конна бригада, заедно с 3-и конен полк и 2-ри преносим полк. На 14 септември 1944 г. за командир на полка е назначен полковник Борис Гайдаров.

На 19 октомври 1944 г. 2-ра конна бригада влиза в състава на Четвърта армия и е съсредоточена в района на Пехчево, Кочани към Свети Никола. Бригадата настъпва в общо направление към Струмица и Валандово. 6-и конен полк участва в боевете при Теринци и Колишино, на Струмишкото направление. В заключителния етап на Втората световна война участва в боевете при Куманово и Кочани, води частични боеве при селата Турново, Ново село, Куклиш, Съчево, Мокриево, Костурно, Свищовци и Зъбово. В боевете полкът дава 37 убити свои чинове.

Допълващият ескадрон на полка с командир подполковник Петров към 5 юни 1944 г. е изпратен в Дедеагач, където престоява до 15 октомври, след което се връща в Харманли и демобилизира.

6-и конен полк е демобилизиран на 30 ноември 1944 г.

През август 1946 г. при разформирането на 1-ви конен полк щандартът му е предаден на 6-и конен полк. Командир на полка през 1946 г. е полковник Мъйнов. От м. март 1946 г. полкът е преименуван на 6-и конен на генерал Колев полк.

През 1947 г. командир е подполковник Янев, сменен следващата година от майор Тимнев.

През 1948 г. полкът е предислоциран в Ямбол в състава на 2-ра конна бригада, щабът на която е преместен в Елхово. През 1949 г. командването на полка е поето от майор Ковачки.

6-и конен полк е разформиран през декември 1949 г. при закриването на 2-ра кавалерийска дивизия.

2.8. СЕДМИ КОНЕН ПОЛК

Седми конен полк е формиран на 1 януари 1907 г. в Сливен, съгласно указ № 149 от 27 декември 1906 г. Включен е в състава на 2-ра конна бригада. Командир на полка е майор Стойчо Ковачев, сменен през 1910 г. от подполковник Стефан Николов. Полкът е в триескадронен състав.

*Подполковник Стефан Николов,
командир на 7-и конен полк,
като капитан, 1898 г.*

През **Балканската война (1912 – 1913)** 7-и конен полк е в състава на 2-ра конна бригада от Конната дивизия и има 3 ескадрона. Бойният състав на полка към 4 октомври се състои от 18 офицера, 1 чиновник и 495 подофицери и войници. Разполага с 520 коня (458 яздитни, 60 впрегатни и 2 товарни). Има 30 коли и 403 пушки и карабини. Към 4 ноември 1912 г. щабът на полка и ескадроните са в с. Казъклизе. Командир на полка е подполковник Стефан Николов. До началото на войната полкът води разузнаване и наблюдение в граничните села.

Войната е обявена и на 6 октомври 1912 г. 7-и конен полк с един ескадрон в разузнавателна част наблюдава и контролира пътя Дерекьой – Омер Абас, а с другите два ескадрона в състава на главните сили на бригадата се изнася към с. Кайбиляр. Вечерта ескадроните нощуват в селото. Контакт с противника не се осъществява.

На следващия ден ескадроните на полка са в авангард на бригадата и конната дивизия и водят кратки боеве с турски пеши и конни разезди при с. Кингерлик. Вечерта на 7 октомври пренощуват в с. Карамза. Ескадроните в разузнавателна част събират ценни сведения за презгрупиране на турски части в районите на Селиолу и Кавакли. Полкът участва в Лозенградската настъпателна операция, изпълнява разузнавателни и охранителни функции в боевете при с. Селиолу (9 октомври) и при с. Кавакли (11 октомври). Лозенград е превзет, турците панически отстъпват на укрепената линия Люле Бургас – Бунархисар. Ескадроните водят разузнаване за противника и охраняват фланговете на настъпващите български пехотни части.

Седми конен полк участва и в кръвопролитното сражение за укрепената линия Люле Бургас – Бунархисар. Към 16 октомври полкът е в състав: 17 офицери, 1 чиновник, 492 подофицери и войници; разполага с 520 коня, 30 обикновени коли и 2 товарни, въоръжен е с 400 пушки и карабини. В боя при гара Сейдлер (19 октомври) полкът има 3 ранени подофицери и войници, както и 1 убит, и 3 ранени коня.

На 24 октомври сутринта съгласно новата заповед на командира на Конната дивизия 7-и конен полк изпраща един ескадрон да заеме Родосто, а с главните сили настъпва към Чорлу. На 25 октомври ескадроните влизат в бой с турски отряд, опитващ се да задържи Чорлу на всяка цена. С подкрепата на 10-и конен полк и пристигналата пехотна дружина от 1-ва пехотна дивизия Чорлу е превзет и

конната дивизия пренощува в града. Конният ескадрон взема участие в превземането на Родосто на 28 октомври. Впоследствие част от ескадроните участват в боевете при Малгара (6 ноември), както и в боя при Хайдърлъ (14 – 15 ноември).

До края на войната с Турция 7-и конен полк е в района на гр. Айробол, преодолява последствията от връхлетялата го холера, с офицерски разезди наблюдава морския бряг и участва в очистването на тила на действащите при Чаталджа армии от башибозушки банди. Но се задава нова война с досегашните съюзници. 7-и конен полк в състава на Конната дивизия е изпратен на западния фронт в състава на Трета армия.

По време на **Междусъюзническата война (1913)** извършва охранителни и разузнавателни дейности в посоката Клисурса – Власина – Сурдулица, в зоната Мали мост, Кушли гроб до линията Панджин гроб – Стрешер – Гарваница – Тумба – Богошево – Пробой. Взема участие в боя при поста Власина (23 юни), в атаката на Букова глава (24 юни).

На 30 юни охранява и разузнава посоката Гръкляно – Горна мелия – Стрезимировци – Ярловци. В периода 1 – 16 юни охранява и разузнава в района на военните действия на частите на поста Кебапов, Горна и Долна мелия – Стойчевци – Клисурса – Букова глава – махала Рудина. Войната е загубена, 7-и конен полк се връща в Ямбол към 12 август 1913 г. заедно със 7-и подвижен полевеи Македонски ескадрон в състав от 514 долни чиновци и 519 коня, където демобилизира. След демобилизацията полкът се връща в постоянния си гарнизон в Сливен.

За участие в **Първата световна война (1915 – 1918)** 7-и конен полк провежда мобилизация на 15 септември 1915 г. Командир на полка е подполковник Ефтим Китанчев. След мобилизацията съставът на полка е: щаб, щаб на 1-ви дивизион с 1-ви и 2-ри ескадрони, щаб на 2-ри дивизион с 3-и и 4-и ескадрони, коннопионерен взвод и нестроеви взвод.

Първоначално 7-и конен полк е в състава на Трета армия, а впоследствие – в състава на 12-а сборна пехотна дивизия (22 септември 1915 г. – 7 януари 1916 г.) с щаб и три ескадрона в Плевен и 4-ти ескадрон в Бяла Слатина. Задачата му е да наблюдава и охранява Дунавския бряг от р. Цибър до р. Янтра.

От 7 януари 1916 г. полкът е изведен от състава на 12-а дивизия и заменен с 1-ви конен полк и е включен в състава на 3-а конна бригада на мястото на 9-и конен полк, която е изведена от Трета армия и преподчинена на Първа армия.

В периода от 19 януари до 1 май 1916 г. 7-и конен полк в състава на 3-та конна бригада е в Ихтиман. От 1 май до 24 юни е преместен в Самоков, а от 9 юли до 16 август 1916 г. – в Кавадарци и с. Търново, Битолско.

В състава си към 31 юли 1916 г. полкът има: офицери – 21, лекар – 1, чиновник – 1, подофицери и войници – 905; коне – 836; сабли – 646.

От 17 август 1916 г. полкът в състава на 3-а конна бригада участва в Чеганската/Леринската операция на Първа армия. Ескадроните водят разузнаване за осветляване на района на операцията пред 8-а пехотна дивизия, нарушават комуникациите на противника и осигуряват собственото управление на войските. Настъплението започва призори на 17 септември и 7-и конен полк е в предна охрана на конната бригада. Ескадроните на полка водят бой и унищожават

със сеч сръбска пехотна рота южно от с. Долни Каленик, овладяват Петорашката височина, отблъскват конна контратака на противника, разчистват пътя и охраняват фланга на настъпващата успоредно с тях 3-та бригада от 6-а пехотна Бдинска дивизия. Разездите от полка водят разузнаване за противника и донасят своевременно за неговите действия в щаба на бригадата. Вечерта на 17 август 10-и конен полк прекарва в с. Вакъфкьой. В боевете на 17 август 7-и конен полк губи само 9 ранени войника и няколко коня.

Настъплението на бригадата продължава на следващия ден с общо направление към Баница и Горничево. 7-и конен полк, след уморителните преходи и боеве от предния ден е оставен в състава на главните сили. По заповед на командира на 8-а пехотна дивизия главните сили, без достатъчно разузнаване, преминават в преследване на отстъпващия противник, в общо направление към Кучковени и Лесковец, но са спрени от силен пушечен и картечен огън и непроходимата местност. 2-ри ескадрон с командир ротмистър Ангел Симеонов овладява оръдията на една артилерийска батарея, но при с. Баница изпада в тежко положение, обстрелван от сръбска пехотна рота. Ескадронът атакува повзводно на вълни и в галоп сръбските позиции, но сръбите отвръщат със силен насрещен огън и атаката на първите взводове е неуспешна. Ескадронният командир повежда в атака 3-ти взвод от ескадрона, но е повален от два куршума и умира. Оцелелите конници от ескадрона отстъпват и отнасят тялото на легендарния си командир, участвал в двете войни за национално обединение и загинал в третата.

След кратка почивка в с. Кучковени полкът, като предна охрана на бригадата, настъпва към Лесковец. В боя 7-и конен полк губи убити 1 офицер и 7 войника и ранени – 4 войника. 24 коня са убити и изчезнали. Операцията на армията се задъхва от недостиг на сили и войските преминават към отбрана за спиране съглашенското есенно настъпление към Битоля. Започва Битолското сражение, едно от най-големите и кръвопролитни сражения във Втората световна война.

От 7 до 12 септември полкът наблюдава и отбранява участъка с. Патели – с. Нови град до с. Елевиш. Прикрива отстъплението на българските части към Крива река на 12 срещу 13 септември. Няколко дни по-късно (18 – 19 септември) наблюдава и охранява незаетото пространство между Лерин и Арменохор, участва в знаменития бой на 3-та конна бригада при с. Долно Върбени, където в конна атака бригадата унищожава френски пехотен полк. От 1 октомври до 17 ноември охранява теснините между Малик и Звезда.

За период от 7 месеца (20 ноември 1916 г. – 16 май 1917 г.) 7-и конен полк е на позицията Томороз при с. Трапезица, където е в охрана и отбрана на участъка. По-късно е дислоциран в Ниш (16 май – 8 ноември), след което заминава на квартири в Гюмюрджина, където пристига на 12 ноември. Участва в охраната на Беломорието и Беломорския бряг до края на войната.

В състава на полка е разкрита учебна команда и курс по бомбово дело. Оттам на 23 септември 1918 г. заминава през Одрин, София, Ниш и на 27 септември пристига в Куманово, за да вземе участие в отстъпателните боеве при Градище и западно от Щип на 28 – 29 септември. Войната е загубена и 7-и конен полк на 11 октомври се прибира в с. Биримирци, където демобилизира.

На 31 октомври 1918 г. полкът се завръща в Сливен в очакване на мирния договор. Към 1 октомври 1919 г. личният състав на полка се изменя в четири ескадрона, картечен ескадрон и коннопионерен взвод.

На 19 декември 1920 г. с указ № 96 и в изпълнение на клаузите на Ньойския мирен договор е реорганизиран в 7-и жангармерийски конен полк, в състав от четири ескадрона, като три от тях са строеви и един картечен. Съгласно предписание № 189 от 24 януари 1921 г. полкът наново се реорганизира в четири строеви ескадрона от по три взвода и четири отделни картечни взвода. През 1922 г. е реорганизиран в 7-а жангармерийска конна група.

През 1923 г., по време на Деветоюнския преврат, участва във въдворяването на реда в Котленско и Карнобатско, след което същата година участва в потушаването на Септемврийското въстание (23 – 26 септември), преследва „разбойническа банда“ в Котленска околия (1924 г.).

На основание на строго поверителна заповед № 226 от 20 декември 1927 г. е разформиран, като от личния и конния състав се формира Конно артилерийско отделение в Сливен, в състав от две конни батареи и една домакинска команда.

През 1928 г. в Сливен на вис. „Орлето“ е издигнат паметник, посветен на загиналите от 7-и конен полк в Балканската, Междусъюзническата и Първата световна войни.

Паметникът на 7-и конен полк в Сливен, построен през 1928 г.

2.9. ОСМИ КОНЕН ПОЛК

Осми конен полк е формиран на основата на 4-ти кавалерийски дивизион, който е формиран през 1901 г. и като дивизион съществува до 1907 г. Полкът е формиран на 1 януари 1907 г. в Добрич, съгласно Указ № 149 от 27 декември 1906 г., състои се от три ескадрона и е подчинен на 3-та конна бригада.

В първата **Балканска война (1912 – 1913)** 8-и конен полк е в състава на 3-та конна бригада на Кавалерийската дивизия. В състава си има 19 офицери, един чиновник, 442 подофицери и войници, 418 яздитни коня, 50 впрегатни и 2 товарни. Командир на полка е подполковник Недко Томов. Придаден е като усиление на Трета армия на генерал-лейтенант Радко Димитриеф.

Командващият армията разпределя полка поескадронно между пехотните дивизии: по един ескадрон в 4-та и 5-а пехотни дивизии, полуескадрон в 6-а пехотна дивизия и полуескадрон към щаба на армията. Ескадроните водят наблюдение и разузнаване пред фронта на дивизиите за противника, пътищата и мостовете, нарушават комуникациите на противника, подпомагат свързката с бригадите и полковете и горното командване, охраняват фланговете и изпълняват внезапно възникнали задачи.

Ескадроните на полка участват в боевете при Селиолу и Лозенград по време на Лозенградската настъпателна операция, а след това – в боевете при Караагач и Чонгора на укрепената линия Бунар Хисар – Люлебургас. През зимата и пролетта на 1913 г. охраняват линията р. Марица – Бабаески и разузнават към Кавакли.

В боевете 8-и конен полк дава малко жертви: 4 убити и 1 ранен войник, по двама от 1-ви и 2-ри ескадрони.

*Подполковник Недко Томов,
командир на 8-и конен полк
през Балканските войни
(1912 – 1913 г.)*

През **Междусъюзническата война (1913)** 8-и конен полк е оставен в състава на отново сформирания на 19 май 1913 г. 3-та конна бригада, заедно с 4-ти и 9-и конни полкове.

Бригадата е в състава на Окупационния корпус в Югоизточна Тракия със задача да поддържа режима в новоосвободените земи, които според мирния договор с Османската империя остават в пределите на българската държава. Ескадроните водят борба с разбойнически банди, тероризирани населението и поддържат реда. С включването на Турция във войната ескадроните на полка прикриват с боеве отстъплението на войските от окупационния корпус на територията на страната.

Когато полкът отсъства от мирновременния си гарнизон, на негово място се формира допълващ ескадрон. През Междусъюзническата война допълващият ескадрон е включен в състава на 2-ра армия и участва в бойните действия срещу гръцката армия.

8-и конен полк е включен в състава на новосформираната 10-а Беломорска пехотна дивизия и участва в поемането на управлението в новоосвободените земи в Западна Тракия след Букурещкия мирен договор. Командир на полка е подполковник Димитър Петров. До началото на Първата световна война той е на квартири в Дедеагач и подпомага администрирането на новоосвободените земи, води борба с местни разбойнически банди и охранява беломорския бряг в пределите на българската държава. Така дочаква и Световната война.

По време на **Първата световна война (1915 – 1918)** 8-и конен полк, под командването на полковник Димитър Петров, първоначално е в състава на 10-а пехотна Беломорска дивизия и изпълнява възложените му задачи от началото на войната до м. май 1916 г., като наблюдава беломорския бряг от устието на р. Места до Порто Лагос. През май 1916 г. 8-и конен полк е включен в състава на 3-та конна бригада от новосформираната 2-ра конна дивизия на генерал-майор Иван Стойков и заедно с 10-и конен полк участва в охраната на беломорския бряг до устието на Марица.

Със сформирването на Четвърта армия 2-ра конна дивизия с 8-и конен полк преминава в нейния състав. На 9 юни 1917 г. командването на полка е поето от полковник Петър Стоянов. От 25 август до 10 ноември 1917 г. полкът преминава на десния бряг на устието на р. Места и получава заповед да извършва наблюдения по реката западно от Караорман.

От 11 ноември 1917 г. до 19 септември 1918 г. полкът е разквартирован в района на селата около Ксанти. През 1918 г. е включен в състава на новосформираната 6-а конна бригада, заедно с 11-и конен полк, в състава на която участва в наблюдението и охраната на беломорския бряг и поддържането на реда в окупираните територии в Беломорска Тракия.

След войната 8-и конен полк се завръща в мирновременния си гарнизон в Добрич. През 1919 г. е предислоциран в с. Козлуджа, след което е квартирован в Добрич със заповед на командира на 3-та конна бригада.

От май до октомври 1919 г. полкът е във Варна, след това отново се завръща в Ески Джумая. Командир на полка е полковник Петър Стоянов. В този период 8-и конен полк е част от войските, които не са разформирани и са изпратени да поддържат и охраняват границата на Царство България с Румъния.

През 1920 г. в изпълнение на клаузите на Ньойския мирен договор е реорганизиран в 8-и жандармерийски конен полк, след което през 1923 г. е реорганизиран в 8-а жандармерийска конна група.

През 1928 г. конната група обратно е реорганизирана в 8-и конен полк, с дислокация в Разград. Полкът е включен впоследствие в състава на 3-а конна бригада

Полковник Димитър Петров,
командир на 8-и конен полк
(1913 – 1917 г.)

Подполковник Петър Добрев,
командир на 8-и конен полк
(1941 – 1944 г.)
(фонд НВИМ)

от 2-ра конна (бърза) дивизия, заедно с 10-и конен полк. Командир на полка в този период е полковник Драгомир Василев.

Осми конен полк участва във военната операция за връщането на Южна Добруджа в пределите на българската държава. За участие в операцията полкът е прехвърлен от 1 юли 1940 г. в с. Вълчи дол, Провадийско. След изпълнение на задачата 8-и конен полк се завръща на постоянно местоквартуване в Разград, но от 1 декември 1941 г. е преместен на постоянен гарнизон в Добрич.

По време на **Втората световна война (1941 – 1945)** 8-и конен полк е на Прикриващия фронт (14 април 1941 г. – 1 декември 1941 г.). Командир на полка е подполковник Петър Добрев. Към 1 септември 1943 г. полкът отново квартирува в Добрич. От 14 декември 1943 г. до 9 септември 1944 г. се намира в района на с. Факия и Елхово, след което влиза в състава на 3-та конна бригада от 2-ра конна дивизия и участва в първия период от войната срещу хитлеристка Германия.

На 17 октомври 8-и конен полк настъпва към Бояново и продължава на юг по река Морава, като на 19 октомври атакува с. Кралева кука.

През октомври командването на полка поема подполковник Христо Зяпков, а полковник Добрев поема командването на 4-а конна бригада.

Полкът участва в боевете при овладяването на вр. Връшник, като продължава преследването на противника и пръв влиза в Прищина на 19 ноември 1944 г., а разездите на полка влизат в Митровица. През войната полкът дава 71 убити.

След завършването на войната на 21 декември 1945 г. 8-и конен полк се завръща в гр. Силистра, където демобилизира.

През 1950 г. полкът е предислоциран временно в с. Вълчи дол, Провадийско, след това се връща в Силистра и в казармите му се разполага Кавалерийското училище „Георги Бенковски“.

В хода на масовите преименувания на войскови съединения и части със заповед № 527 от 22 септември 1950 г. 8-и конен полк е преименуван в 7-и кавалерийски полк.

След закриването на Кавалерийското училище през 1953 г. полкът е отново върнат в Силистра, където е разформирован през 1955 г. и престава да съществува по списъците на Българската армия.

2.10. ДЕВЕТИ КОНЕН ПОЛК

Девети конен полк е формиран през 1907 г. в Русе и взел участие в Балканската (1912 – 1913), Междусъюзническата (1913) и Първата световна война (1915 – 1918). Когато полкът е на фронта, на негово място в мирновременния му гарнизон се формира допълващ ескадрон.

Девети конен полк води началото си от 5-и кавалерийски дивизион, формиран съгласно Указ № 40 от 4 юли 1901 г. в Добрич. На 15 август 1901 г., когато се урежда положението на дивизиона, за негов командир е назначен майор Петър Митров от 4-ти конен полк. По време на селските бунтове (1900 – 1901) с цел запазване на обществения ред в Русе е изпратен един дивизион от 5-и конен полк, който по това време квартирува в Добрич. Сблъсъци между селяните и войската има край с. Тръстеник. След потушаване на вънненията ескадронът получава заповед да остане в Русе и да формира 5-и кавалерийски дивизион, който трябва да бъде придан към 5-а пехотна дивизия с временен командир майор Хр. Калчев, но след това от 26 септември 1901 г. е преместен в Разград, където престоява до 1904 г. като дивизион. През 1904 г. командването на дивизиона е поето от подполковник Парашкев Нотович. От 1 януари 1907 година се развърща в 9-и конен полк, с дислокация в Русе, състои се от три ескадрона и е подчинен на 3-та конна бригада. Командир на полка е подполковник Стефан Салабашев, сменен през 1908 г. от подполковник Петър Кацаров.

С обявяването на **Балканската война (1912 – 1913)** полкът мобилизира и на 16 септември тръгва на поход към Габрово, на 28 септември пристига в с. Главан, продължава през Чифлик и влиза в състава на конната дивизия.

Командир на полка през Балканските войни е полковник Константин Михайлов. В състава на полка има: 22 офицери, 1 чиновник, 481 подофицери и войници, 511 коня, 29 коли, 373 пушки и карабини.

Полкът е определен първоначално за усиление на Първа армия, но поради затруднения от организационен и времеви характер не успява да влезе в подчинение на армията и е заменен с 10-и конен полк. 9-и конен полк, след два дни препращания от командването от едно място на друго, успява на 6 октомври вечерта да пристигне в Девлет Агач и да се присъедини към Конната дивизия. Включен е в състава на 2-ра конна бригада и в нейния състав участва в Първата балканска война.

Полкът взема участие в боевете при Селиолу и Гечкенли на 9, 10 и 11 октомври 1912 г. На следващия ден участва в схватка с противниковите ескадрони в района Амур – Гебелер – Хаскьой. От 15 до 17 октомври се включва в боевете при Люлебургас и на 25 октомври – в боя при Чорлу.

*Подполковник Парашкев Нотович, командир на 5-и кавалерийски дивизион (1904 – 1907 г.)
(Фонд НВИМ)*

Участва в осигуряване на марш-маньовъра на войските до Чаталджа. На 4 и 5 ноември е на Чаталджанската позиция и води наблюдение на Черноморския бряг от Буюк Чекмедже до Силиврия, след което е върнат в Люле Бургас на 10 декември. След кратка почивка е изпратен в направление на с. Абрен фенер, Сюргин чифлик, Балабалии, достига до Родосто и Дедеагач и води наблюдение на беломорския бряг.

През **Междусъюзническата война (1913)** 9-и конен полк е оставен в състава на отново сформирания на 19 май 1913 г. 3-та конна бригада, заедно с 4-ти и 8-и конен полк. Полкът има в състава си: 25 офицери, 480 подофицери и войници, 460 коня, 373 сабли. Бригадата е в състава на Окупационния корпус в Югоизточна Тракия със задача да поддържа режима в новоосвободените земи, които според мирния договор с Турция остават в пределите на българската държава. Ескадроните водят борба с разбойнически банди, тероризирани населението, поддържат реда в окупирания територии и охраняват морския бряг.

В средата на юни 1913 г. 9-и конен полк е изведен от състава на окупационната конна бригада и изпратен в състава на Втора армия, след което командващият армията генерал Никола Иванов я придържа на 3-та пехотна Балканска дивизия. Впоследствие е прехвърлен в състава на Четвърта армия и участва в боевете при Щип и прикрива отстъплението на българските части от 20 до 24 юни. По-късно, от 4 до 7 юли, участва в боевете при върховете Сиба Кобила и Китка. Войната е загубена и 9-и конен полк на 18 юли е в района на Пашмакли (дн. Смолян), където демобилизира на 29 август 1913 г.

Войници от 9-и конен полк в Русе
(сайт "Русчук.бг")

След освобождаването на Северна България от румънските войски полкът се придвижва през Калофер и на 15 ноември се прибира в Русе. По време на отсъствието му от 1 януари 1913 г. в Русе се сформира допълващ ескадрон към 9-и конен полк с командир майор Мушанов.

По време на **Първата световна война (1915 – 1918)** 9-и конен полк не участва във военните действия до войната с Румъния и в състава на Трета армия изпълнява задачи по осигуряване на реда и по наблюдение на румънската граница. Състои се от 4 ескадрона и един картечен ескадрон и е част от състава на 3-та конна бригада. Командир на полка е подполковник Спас Манджуков. Последователно квартирува в Кеменлар, Мумджилар и село Хърсово. На 16 септември 1915 г. в Русе отново се формира допълващия ескадрон, който готви пополненията до 1918 г.

Полкът е включен в състава на новоформираната 5-а конна бригада, която е

придадена на 4-а пехотна Преславска дивизия. Командирът на бригадата полковник Марков пристига на 10 май 1916 г. в с. Хърсово и поема командването на бригадата, която в този момент е в състав: 9-и конен полк, 9-и пеши картечен ескадрон и конно-пионерен взвод.

През м. юли командването на полка е поето от подполковник Никола Топалджиков, който командва полка до завършването на войната и подписването на Ньойския договор.

До започването на военните действия на Добруджанския театър на военните действия 9-и конен полк продължава укрепителните работи, започнати отпреди в участъците си на отговорност.

Войната е обявена на 1 септември 1916 г. и 9-и конен полк е придаден като усиление на 1-ва пехотна Софийска дивизия, като поддържа връзката между 2-ра и 1-ва софийски бригади. Полкът настъпва в направление Кеманлар – Догрулар, води боеве с противникови части при Докчилар, Чилаер и Капакли, като дава и първи жертви.

От 2 до 4 септември 1916 г. полкът взема участие в боевете при селата Догрулар и Хаскьой. На 5 септември се включва в атаката при с. Полина, а на следващия ден участва в боя при с. Ялъ. След боевете 9-и конен полк излиза от пряко подчинение на 1-ва Софийска дивизия и се включва в състава на 5-а конна бригада, участва във вихровия бой на 3-та Софийска бригада при с. Сънсърлар, където е разгромена пехотна бригада на противника, изпратена на помощ на обсадената Тутраканска крепост.

В състава на 5-а конна бригада 9-и конен полк на 9 септември се сражава при селата Кочина и Кара Омур. По-късно бригадата влиза в състава на 1-ва конна дивизия и 9-и конен полк участва в боя при Кара Омур на 14 септември 1916 г.

На 18 септември 1916 г. 9-ти конен полк участва в боя около село Карликьой, от 1 до 6 октомври се сражава при кота 90 (Ташликю), а на 18 октомври участва в боя при Тузла.

На 23 октомври дивизията води боеве при с. Кара Мурад (дн. Златия), излиза на морския бряг и преминава в преследване на противника. В авангард е 5-а конна бригада, в която е и 9-и конен полк. Авангардът води бой с противникови части при пътя Ислам тепе – с. Кожело и излиза на гребена, откъдето се вижда чифлика Йонеску и селата Кара Мурад и Чирекчий (дн. Прохлада). Цялото пространство в равнината е осеяно с неприятелски разпръснати части, бягащи на север. 5-а конна бригада атакува противника, като 9-и конен полк и един от ескадроните на 6-и конен полк са на първа линия и настъпват към чифлика Йонеску и Кара Мурад.

Подполковник Спас Манжуков,
командир на 9-и конен полк
(1915 – 1916 г.), като поручик
(фонд НВИМ)

Полковник Никола Топалджиков,
командир на 9-и конен полк
(1916 – 1919 г.)

Румънците оказват слаба съпротива и бързо се предават. Към 8:30 ч. при шосето между Кара Мурад и Чикрачи ескадроните на 9-и конен полк се натъкват на румънски части, които не са загубили желанието си за бой. Групи от по 10 – 20 конници ги атакуват стремително, посрещнати са с огън и загубите на полка са тежки. Пада убит конят на подпоручик Александър Атанасов, и той не успява да се измъкне изпод тялото на верния си боен другар. Румънец разцепва черепа на българския офицер с удар със сабя. Врязал се с коня си в гъстата пехотна маса, в схватката е убит и поручик Петко Малакчиев. Ескадрони от 2-ри и 9-и конни полкове обграждат руската 265-а Оренбургска гружина и започват люта битка за пленяване на знамето ѝ. Скоро то е пленено заедно с цялата гружина и нейния командир подполковник Сенко Поповски. На 6 ноември 1916 г. 9-и конен полк се сражава при Чаушкьой, а на следващия ден – при село Коруджа.

На 23 ноември 1916 г. 9-и конен полк е прехвърлен на румънска територия заедно с 3-и и 6-и конни полкове под общото командване на полковник Иван Табаков в състава на Дунавската армия на генерал Роберт Кош. Българските конни полкове минават Дунав при Русе, включени са в кавалерийската дивизия на генерал Фон дер Голц като 2-ра конна бригада. 9-и конен полк участва в Аргъжешките боеве и в боевете при р. Калмацул и Романул, преследва противника и достига до р. Серет. Румъния е изкарана от войната и в началото на 1917 г. полкът се завръща в състава на Сборната конна бригада в Добруджа и води наблюдение и охрана по брега на р. Дунав. От 15 януари 1917 г. в състава на 12-а пехотна дивизия охранява Добруджа при Сарикьой, Хаджи Кьол, Бей Буджак и Муригьол.

От 25 юли 1918 г. 9-и конен полк в състава на 2-ра конна бригада, заедно с 4-и конен полк, е включен в състава на окупационните войски в Добруджа и изпълнява предишните задачи до края на войната. След примирието 9-и конен полк се завръща в Русе, където дочаква мирния договор.

През 1921 г. в изпълнение на клаузите на Ньойския мирен договор полкът е реорганизиран в 9-и жандармерийски конен полк, а през 1922 г. – в 9-а жандармерийска конна група. През 1923 г., по време на Деветоюнския преврат, части от групата участват във въдворяването на реда в русенския и великотърновския край, след което участват в потушаването на Септемврийското въстание. През 1928 г. конната група отново е реорганизирана в 9-и конен полк и същата година получава своето първо бойно знаме. Съгласно министерска заповед № 299 от 5 май 1935 г. се реформира в 1-ви дивизионен артилерийски полк и 9-и конен полк престава да съществува в списъците на българската войска.

С министерска заповед № 527 от 22 септември 1950 г. 10-и конен полк е преименуван в 9-и кавалерийски полк, но това не променя историята на полка.

2.11. ДЕСЕТИ КОНЕН НА Н. В. ЦАРИЦА ЙОАННА ПОЛК

10-и конен полк е формиран през 1906 г. в Шумен от създадения през 1901 г. в Лом 6-и кавалерийски дивизион на 2-ри конен полк. Включен е в състава на 3-та конна бригада.

В **Първата Балканска война (1912 – 1913)** полкът действа в състава на Първа армия. В състава на полка има: 21 офицери, 1 чиновник, 524 подофицери и войници, 508 коня, 33 коли, 403 пушки и карабини. Командир на полка е подполковник Мирон Тошков. Първоначално в състава на армията е предвиден да бъде 9-и конен полк, но поради неразбориите в командването, непрекъснатата промяна на разпореждания и лошите пътища 9-и конен полк не пристига навреме в заповядания район и командирът на Кавалерийската дивизия изпраща за смяна 10-и конен полк. Командващият армията генерал-лейтенант Кутинчев включва 10-и конен полк в състава на армията и освобождава 9-и конен полк, който се прибира в състава на Конната дивизия след две денонощия. Полкът участва в боевете при Гечкенли, Гаджа, Люлебургас, Чаталджа.

За участие в **Междусъюзническата война (1913)** със заповед № 234 от 19 май 1913 г. 10-и конен полк е включен в състава на Втора армия, но командващият армията генерал-лейтенант Иванов от 16 юни го придава за усиление на 1-ва пехотна бригада от 10-а пехотна дивизия, и той е изпратен в района на с. Негован.

В състава на бригадата води разузнавателни и охранителни действия в района на това село. От 18 юни е изпратен в участъка на 2-ра пехотна Балканска бригада и извършва разузнавателни и охранителни дейности на левия фланг на Кукушката позиция от 19 до 21 юни. Впоследствие 10-и конен полк охранява отстъплението на войските на Втора армия по линиите Демир – Хисар – Рупел, до линията на Струмица, Левуново, Баня, Св. Врач, Левуново, поддържа управлението на войските и свързката между щабовете. Войната е загубена за България и 10-и конен полк се завръща в Шумен след извеждането на румънските войски от територията на Северна България.

В началото на **Първата световна война (1915-1916)** 10-и конен полк е в състава на 3-та конна бригада, която е в състава на Трета армия, и участва в охраната на добруджанската граница.

Бригадата е придадена на 4-та пехотна Преславска дивизия и оперира на фронта Русе – Шумен в участъка между пътищата Русе – Тутракан и Ески Джумая – Силистра.

Полковник Мирон Тошков,
командир на 10-и конен полк през
Балканската война
(фонд НВИМ)

С нарастване на опасността от война с Румъния задачата на бригадата се определя във взаимодействие с граничните части да забавя внезапно нападение на противника в участъка си за отговорност до развърщането на главните сили на армията. На 24 септември 1915 г. със заповед на командващия Трета армия генерал-лейтенант Стефан Тошев задачата е конкретизирана и бригадата съсредоточава наблюдението си по пътищата Ески Джумая – Аксаково и Ак Кадънлар – Силистра.

На 25 септември 1915 г. полкът мобилизира, тръгва в поход през с. Кеманлар и заема района на Хърсово, воден от своя командир полковник Владимир Даскалов, където се присъединява към бригадата. Полкът е в състав от 4 конни ескадрона, един картечен ескадрон и коннопионерен взвод.

От 29 декември 1915 г. 3-та конна бригада е сменена от 1-ва конна бригада и е изпратена на фронта в Македония. 10-и конен полк през януари пристига в Ихтиман, но от май е преместен в Самоков. 3-а конна бригада е в разпореждане на ЩДА. До 15 август бригадата заема района на Кавадарци и се подготвя за участие в настъпателната операция на Първа армия.

10-и конен полк в състава на бригадата участва в Леринската (Чеганската) операция на Първа армия от 17 до 27 август 1916 г. в пълен състав. Бригадата е придадена на 8-а пехотна Тунджанска дивизия. Командир на бригадата е полковник Стоян Данаилов.

Настъплението започва на разсъмване на 17 септември. 10-и конен полк в състава на главните сили на бригадата настъпва след предната охрана, изтласква сърбите от гара Лерин и овладява 13 вагона и един склад с бойни припаси, води бой, изгонва сърбите от селата Орта оба и Хасан оба и овладява с. Секулево. Настъплението на бригадата продължава на следващия ден с общо направление към Баница и Горничево. 10-и конен полк е в предна охрана на бригадата.

Полковник Владимир Даскалов, командир на 10-и конен полк (1913 – 1916 г.)

Впоследствие тя настъпва в общо направление към с. Кучковени и Лесковец, но е спряна от силен картечен огън и непроходимата местност и остава в Кучковени. След кратка почивка в с. Кучковени бригадата настъпва към Лесковец, но стъмняването спира придвижването ѝ. На следващия ден бригадата настъпва към с. Церово и съдейства на атаката на 1-ва пехотна бригада от 8-а пехотна дивизия, като охранява десния ѝ фланг, а с един ескадрон води разузнаване и разчиства полосата към Патели.

Недостигът на сили за операцията започва да оказва влияние на темповете за настъпление. Съпротивата на сърбите се засилва. Бригадата заема с. Суровичево на следващия ден и настъпва към с. Патели, имайки в предна охрана един ескадрон от 10-и конен полк.

На 23 август 8-а пехотна дивизия прави опити да овладее и северните склонове на Св. Спиридонския масив, отбраняван от силни сръбски части. 3-та

конна бригада охранява южния фланг на дивизията, като изпраща охранения в състав от ескадрони от 7-и и 10-и конни полкове.

Но в 11:30 ч. командирът на бригадата получава нова заповед лично от командващия армията да изпрати един конен полк по източния бряг на Островското езеро към с. Острово и да внесе смут в тила на противника. Полковник Данаилов изпраща 10-и конен полк за изпълнение на задачата, но полкът не успява да премине реката Налбандкьой Дерее, бродовете на която се охраняват от сърби, и остава да пренощува на вис. 540. След като не получава пехотно подкрепление, полкът е оттеглен от изпълнението на задачата. На 25 – 26 август остава да охранява и наблюдава линията Мокрени – Налбанд кьой – Нови град с 1-ви и 2-ри ескадрони, а останалите два ескадрона остават при с. Елевис да наблюдават и охраняват бродовете на реката. Съглашенските войски преминават в контра-настъпление и 8-а пехотна дивизия преминава към отбрана

Към 11 септември 1916 г. 3-та конна бригада е в състава на усилената бригада на полковник Тасев, като с ядрото си заема за отбрана участъка с дължина 20 км: к. 649 – с. Чалджилар – с. Елевис. 10-и конен полк участва в отбранителните боеве на Битолския фронт за отразяване на офанзивата на съглашенските войски. Прославя се в знаменития бой на 3-та конна бригада при Долно Върбени, където конницата атакува в открит бой пехота и артилерия на противника и закрива очерталия се пробив в отбраната на нашите войски. Виждайки тежкото положение на 33-ти и 23-и пехотни полкове, които едва удържат отбраната, командирът на 8-а пехотна дивизия заповядва 3-та конна бригада да атакува противника.

Очевидците описват атаката така: „...Върбалакът при село Долно Върбени, гдето се прикриваха ескадроните, зашумя като вихрушка. Сърцата силно забиха, саблите блеснаха и ескадроните полетяха. 10 конен полк бе поведен от храбрия си и обичан командир полковник Владимир Даскалов. Страшно „ура“ и тропот на копита се разнесе по цялото поле. Противникът беше настигнат и целият френски 175-и пехотен полк беше унищожен със сеч, газене и огън. Ескадроните, оставени сами на себе си, започнаха да се топят в адския огън и оредели се връщаха победители, наблюдавани от целия Битолски фронт, на който за момент между воюващите се създаде примирие, за да наблюдават смелата атака на нашата 3-та конна бригада.“ Победата е изтръгната с цената на свидни жертви.

През 1917 г. 10-и конен полк квартирува в Скопие, а през 1918 г. – в Гюмюрджина и Драма, където дочаква края на войната.

След войната в изпълнение на Ньойския договор 10-и конен полк е един от трите полка, пощадени от разформиране и преструктуриране в жандармерийски полкове. От януари 1921 г. е преименуван в 10-и армейски конен полк. В следващите години претърпява редица структурни изменения, като в състава му се формира първоначално нестроеви ескадрон, а впоследствие и специален ескадрон и колоездачен ескадрон.

Първото си знаме получава на 6 септември 1926 г. То е прието от командира на полка подполковник Стефан Даскалов. В грамотата, която съпровожда знамето, се чете: „...като го освети по правилата да го употребява на служба нам и на отечеството с верността и усърдието, които са присъщи за българската

войска". На 3 октомври 1937 г., по време на големия войсков парад при с. Паламарци, Поповско полкът получава ново знаме. То е прието от командира на полка подполковник Христо Терзиев, който го предава в ръцете на първия му знаменосец – щандартния фелдфебел П. Георгиев.

През 1932 г. Цар Борис III му назначава шеф и му е присвоено наименование 10-и конен на Н. В. Царица Йоанна полк.

Към 1 януари 1937 г. съставът на полка е бил вече в два ескадрона, колоезачен ескадрон и специална група. През 1940 г. в състава на 3-та конна бригада 10-и конен полк участва във военната операция за връщането на Южна Добруджа в пределите на българската държава.

През 1941 г. съставът му се изменя и попълва с картечен ескадрон, щабен ескадрон, домакински ескадрон и три екипажа.

За участие във **Втората световна война (1941 – 1945)** 10-и конен полк е мобилизиран и от април до ноември 1941 г. и от декември 1943 г. до септември 1944 г. е на Прикриващия фронт в района на Звездец и Елхово. От състава му се формират ескадрони за смяна на дивизионните конни ескадрони на 24-та и 27-а пехотни дивизии от 1-ви окупационен корпус в Сърбия.

Десети конен полк взема участие в заключителния етап на Втората световна война (1944 г.) в състава на 3-та конна бригада от 2-ра конна дивизия. Командир на полка е подполковник Благой Петров, заменен впоследствие от подполковник Владимир Дограмаджиев. През септември 1944 г. получава заповед да се изнесе в района на с. Суково, Царибродско.

Георги Генеv, командир на 10-и конен полк (1938 – 1939 г.) и инспектор на кавалерията от 1944 г.

В средата на октомври 1944 г. заедно с Бронираната бригада заема линията Власотинци – Враня. След като достига Враня, полкът настъпва към с. Жбевац, като по пътя си е обстрелван от артилерия и минохвъргачки, но въпреки това достига до с. Лилянци.

На 18 октомври, макар и нападнат от всички страни, полкът атакува противниковите позиции южно от с. Лилянци. Принуден да се оттегли временно, в следващите дни той заема позиция южно от с. Д. Жабино (к. 534) и прикрива оттеглянето на 5-и конен полк.

От 30 октомври до 6 ноември той води непрекъснати боеве в района на селата Жабино и Лилянце и в следващите дни продължава настъплението на север. Води боеве с противника при Павловец, Давидовец, Ястреб, Кършевица, Бояновци, Милановец. Особено кръвопролитни са боевете при Кършевица, Лилянци и Давидовец, където дава много жертви. На 17 декември 1944 г. полкът се прибира в гарнизона си в Шумен. Командир на полка от 1944 до 1946 г. е полковник Иван Хубенов.

През пролетта на 1947 г. е преместен в Добрич, все още в състава на 3-та конна бригада. С министерска заповед № 527 от 22 септември 1950 г. е преименуван в 9-и кавалерийски полк и има в състава си три саблени ескадрона, тежкокартечен ескадрон, противотанков взвод, минохвъргачен взвод, полкова батарея и служби. Към 1 януари 1954 г. към състава му се развърщат допълнително химически и сапъорен взвод и ДШК батарея.

Разформиран е през септември 1954 г. с разформирането на 2-ра конна дивизия.

Офицери от 10-и конен полк
(фонд НВИМ)

2.12. ЕДИНАДЕСЕТИ КОНЕН ПОЛК

Единадесети конен полк е формиран на 1 декември 1917 г. в село Керичлер, Западна Тракия. Състои се от четири строеви конни и един конен картечен ескадрон, един нестроеви и един конно-пионерен взвод. Командир на полка е полковник Константин Митов. Влиза в състава на 3-та конна бригада от 2-ра конна дивизия.

*Полковник Константин Митов,
командир на 11-и конен полк
(1917 – 1918 г.)
(фонд НВИМ)*

През 1918 г. полкът е в Гюмюрджина и Драма, изпълнява задачи по поддържане на реда в Западна Тракия и охраната на беломорския бряг в района. Там дочаква края на войната. От там на 23 септември 1918 г. заминава през Одрин, София, Ниш и на 27 септември пристига в Куманово, за да вземе участие в прикриване на отстъплението на нашите войски при Градище.

Войната е загубена, 11-и конен полк се завръща в България и временно е настанен в Харманли. Командването на полка е поето от полковник Диаманди Николов. Полкът демобилизира през декември 1918 г., а през ноември 1919 г. е един от първите конни полкове, който е разформирован в Харманли.

Единадесети конен полк престава да съществува по списъците на Българската армия и не е развърщан за участие в последващите войни за национално обединение.

2.13. СБОРЕН КОНЕН ПОЛК

Сборен конен полк е български кавалерийски полк, формиран през 1945 г. и взел участие в Мурската операция по време на заключителния етап от Втората световна война (1941 – 1945).

Полкът е формиран съгласно лично поверително писмо № I-0-627 от 27 март 1945 г. на командира на Първа Българска армия генерал-лейтенант Владимир Стойчев. За командир е назначен подполковник Добри Касабов.

В състава му влизат 3-ти, 12-и и 16-и дивизионни ескадрони, батарея от 16-и дивизионен артилерийски полк, брониран батальон от 2-ра армейска брониран батальон и 6 танка.

Сборен конен полк взема участие във втората фаза на Втората световна война в състава на 3-ти корпус, като на 30 март започва преследване на противника в посока с. Накгорнаг, с. Болхаш и гр. Чурго. На следващия ден овладява Чурго и настъпва към укрепената линия „Маргит“. На 1 април при канала „Принципалис“ пленява 300 вагона военен трофей, съдържащ промишлено оборудване, загребено от унгарски заводи, предназначено за Германия. На 2 април 1945 г. достига до селата Света Мария и Свети Криж. На 5 април полкът води ръкопашни боеве за селата Света Мария и Свети Криж. На 6 април продължава преследването на противника към с. Ормож, град Птуй и до вечерта превзема и с. Горни Хращан.

От 2 до 4 април българските войски преминават 60 км с конете и овладяват 13 населени места, като не позволяват противникът да се задържи и да окаже съпротива. Пленени са над 400 германци. Загубите на полка са значителни. Убитите по време на военните действия са 33, а ранените – 97.

На 9 май в 6 часа сутринта полкът участва в овладяването на град Марибор. На 10 май продължават настъплението към град Клагенфурт.

Полкът е разформиран на 14 май 1945 г. в с. Горни Хращан, като ескадроните са причислени отново в състава на дивизиите си.

*Подполковник Добри Касабов,
командир на Сборния конен полк
със семейството си
в навечерието на войната*

3. КОННИ БРИГАДИ

3.1. ПЪРВА КОННА БРИГАДА

Първа конна бригада води началото си от Конната бригада, формирана през 1883 г. в София, която включва в състава си 1-ви и 2-ри конни полкове. Командир на бригадата е полковник барон Алфред фон Корвин.

Бригадата участва в защитата на Съединението. През септември 1885 г. бригадата е изпратена в състава на Източната група войски за прикритие при евентуална война с Турция в състав: 1-ви конен полк – 4 ескадрона; 2-ри конен полк – два ескадрона (3-ти и 4-ти ескадрони); Конвой на Н. В. Княза. Ескадроните на бригадата са основно в състава на Търновосейменския отряд и два ескадрона от 2-ри конен полк са в Ямболския отряд и участват в наблюдението и охраната на българо-турската граница. 1-ви и 2-ри ескадрон на 2-ри конен полк са оставени в София.

Опасността от война със Сърбия принуждава военното командване в края на октомври 1885 г. да започне прехвърляне на войски от Източната група на запад в състава на Западния корпус. В първата група войски са включени щаба на конната бригада и 2-ри конен полк (два ескадрона) и Конвоя, които предават участъците си за охрана на 1-ви конен полк и от 2 до 5 ноември, в хода на започналата война със Сърбия, провеждат усилен 300-километров марш и пристигат в София. На 6 и 7 ноември ескадроните на 2-ри конен полк участват в боевете на Сливница и Гургулят. Сърбите са спрени и се оттеглят към Драгоман и Брезник.

На 10 ноември българските войски преминават в контранастъпление.

"Влизането в Пирот", худ. Антони Пьотровски, , 1885 г.

Възстановена е конната бригада в състав: 2-ри конен полк, 3-ти жандарм-рийски конен полк, Конвоя на Н. В. Княза и един непълен ескадрон от 4-ти конен полк, формиран в хода на войната, всичко 10 ескадрона. Бригадата е включена в авангарда на Западния корпус и участва в боевете при Драгоман и Цариброд, пресреща сръбската конна бригада при височината Келташ и тръгва в конна атака. Сръбската конна бригада, уплашена от връхлитащата лавина от 10 ескадрона, не приема боя и отстъпва. Бригадата участва в двудневните боеве при Пирот, който е превзет на 15 ноември. Пътят към Ниш е открит, но сърбите прекратяват съпротивата.

Конните ескадрони участват в Парада на победата, след което начело на победоносните български войски се завръщат в София, посрещнати тържествено от населението.

След Сръбско-българската война бригадата е закрыта и полковете и са на директно подчинение на министъра на войната.

Сформирана е отново с Указ № 81/29. XII. 1903 г. с щаб в София. През 1912 г. е в състав: 1-ви, 2-ри и 5-и конни полкове; 1800 офицери, подофицери и войници; 1761 коня и 102 каруци. През следващите години бригадата се подготвя активно за бойни действия, участва в ежегодните летни маневри, повишава бойното си майсторство. Командир на бригадата от 1904 до 1913 г. е полковник Петър Салабашев

По време на **Балканската война (1912 – 1913)** бригадата влиза в състава на Кавалерийската дивизия. В навечерието на войната щабът и 1-ви конен полк заемат изходен район в с. Слиово, а 2-ри конен полк – в Казъклизе и Долно Алмали. Полковете водят разузнаване и наблюдение с конни разезди по държавната граница с Турция и се подготвят за изпълнение на задачи по плана на войната. Задачата на Кавалерийската дивизия в предстоящата Лозенградска операция от 5 до 9 октомври 1912 г. е да разузнава силата и групировката на турците около крепостта Лозенград и междината Лозенград – Одрин и задачите са разпределени между бригадите.

1-ва конна бригада участва в Лозенградската операция като води разузнаване за противника и нарушава комуникациите му, осигурява фланговете на настъпващите български дивизии.

С обявяване на войната на 5 октомври бригадата, в състава на главните сили на Конната дивизия настъпва на турска територия със задача до изхода на 6 октомври да достигне с. Кайбиляръ, след което да се изнесе към Казълагач, което не успява да изпълни. Причините са недостатъчно познаване на местността и пътищата, недостиг на водачи, лошото време и липсата на достатъчно боен опит.

Полковник Петър Салабашев,
командир на 1-ва конна бригада
в Балканската война, 1912 г.
(фонд НВИМ)

Маневрите 1912 г. На снимката са поручик Подгоров, полковник Салабашев, майор Братанов и поручик Каракашев от 1-ва конна бригада (Фонд НВИМ)

На 8 октомври бригадата е в с. Вайсал, като изпраща авангарди и ляво странично прикритие от 2-ри конен полк, води разузнаване и прикрива настъплението на Първа армия, която е оставена без конница. Вечерта бригадата пристига в Саръталишман.

На 9 октомври бригадата е в авангард на Конната дивизия и настъпва по пътя Саръталишман – Татарлар – Селиолу – Ениджикато изпраща три разузнавателни ескадрона към Гебилар, Селиолу – Хаскьой и Татарлар и пет разузнавателни разезди. В хода на разузнаването се добива информация, че турската конна дивизия заема Гечкенли. Същият ден е първата среща на разездите на турската конна дивизия и тези на нашата 1-ва конна бригада, но го пряко стълкновение не се стига. 1-ва конна бригада участва в авангардния бой при Селиолу с пехотни части на противника, успява да обходи десния турски фланг, но среща силен пехотен огън и поради липса на пехотна поддръжка се оттегля назад. Подкрепена от пехотата, продължава настъплението и влиза в Селиолу.

На 10 октомври настъплението се подновява. Бригадата води разузнаване и осигурява фланга на 2-ра пехотна бригада на Преславската дивизия. Но след обяд бригадата получава нова задача – да разруши жп линията от Селиолу към Ениджик. Впоследствие заповедта е отменена.

На 11 октомври 1-ва конна бригада води бой с турски пехотни части при Ду-Вланкьой. 1-ви конен полк изпада в тежко положение и отстъпва, но подпомогнат от главните сили, успява да отблъсне противника. На 12 октомври участва в разгрома на групировка на противника в района на с. Кавакли в състав от пет пехотни полка от частите на Преславската и Бдинската дивизии.

Бригадата участва в пресичане на пътя и съобщенията с Баба Ески и настъпва към Еникьой. Ескадрони от 2-ри конен полк водят боеве с турците при Еникьой. Противникът отстъпва на укрепената линия Люле Бургас – Бунар Хисар. Главните сили на Конната дивизия влизат в Еникьой, а авангарда – в с. Енимал.

На 15 октомври 1-ва конна бригада започва участието си в операцията за укрепената линия Люлебургас – Бунар Хисар. Бригадата е усилена с 4-ти конен полк и в състава на главните сили на Конната дивизия настъпва в посока чифлик Татаркьой – Тюркбей – Татарлъ, като разузнава в зоната Тюркбей – пътя Мусина Чорлу и шосето Бунар Хисар – Виза – Серак. Заболява командирът на бригадата полковник Петър Салабашев и командването е поето от командира на 2-ри конен полк, подполковник Недялко Тодоров. Част от състава на 2-ри конен полк води бой с турска пехота източно от Ташлъ.

В критичния момент на сражението при Караагач дере командващият Трета армия, генерал-лейтенант Радко Димитриев изпраща в боя първо картечните ескадрони на 1-ви, 2-ри и 4-ти конни полкове, които подкрепят пехотните бригади. Бригадата е в готовност в чифлика Щеренберг, южно от Еркене, при гарата Люлебургас. Настъплението на 2-ра Източна турска армия е спряно и българските дивизии продължават настъплението. Укрепената линия е пробита, макар и с тежки жертви, и настъплението на българските армии продължава към Чаталджа.

Първа конна бригада е отново в авангард на дивизията и от 22 октомври по заповед на командващия Първа армия изпраща конни части на разузнаване към Ениклер, Мусини и Чифликьой и самостоятелни разезди към Софулар, Муратли, Родосто, Чорлу и Айробол. На 23 октомври 1-ва конна бригада разузнава и осветлява района пред фронта на Първа армия като остава с ядрото си в Чингерли. Разузнаването от ескадроните долага, че противникът отстъпва поголовно към Чаталджа, където се готви за упорита отбрана.

Холерата връхлита и частите на 1-ва конна бригада. Така по време на двудневните боеве на Чаталджанската укрепена линия 1-ва конна бригада (1-ви, 2-ри и 4-ти конни полкове) от 29 до 30 октомври е изолирана от холерата и е под карантина в Хаджи Муратлъ. Към 3 ноември 1912 г. в резултат на холерата в 1-ва конна бригада заболяват 17 офицери, 1234 подофицери и войници. Умират 1 офицер и 79 подофицери и войници.

Турското Главно командване прави опит да промени хода на войната в своя полза и формира Галиполска групировка, която да нанесе удар във фланга на българските войски при Чаталджа и да деблокира обсадения Одрин. За противодействие на тази опасност Главното ни командване формира на 15 декември 1912 г. нова Четвърта армия. В състава ѝ са включени Конната дивизия (1-ва и 2-ра конни бригади) и Сборната конна бригада.

1-ва конна бригада охранява морския бряг от с. Ерегли до с. Панизо. С оперативна директива №1 на командващия Четвърта армия на Конната дивизия се поставя задача да охранява морския бряг от Ерегли до Родосто и командирът на дивизията разделя зоната за охрана на два участъка в отговорност на 1-ва конна бригада, в състав вече от 1-ви и 2-ри конни полкове. Задачата се изпълнява до средата на м. май 1913 г.

Опасността от нова война със съюзниците налага презгрупиране на Действащата армия, което се извършва след подписване на мирния договор с Османската империя. На 17 май 1912 г. всички пехотни дивизии и Конната дивизия получават задача да се предислоцират на запад за участие в Междусъюзническата война.

На 18 май 1913 г. 1-ва конна бригада (Лейбгвардейският и 1-ви конен полк) в състава на Конната дивизия започва своя марш към София. Лейбгвардейският конен полк е в Одрин и получава свой маршрут за изнасяне до София. На 4 юни 1913 г. всички конни полкове са вече в София. На 7 юни 1-ва конна бригада се изнася в района на с. Филиповци, където се разполагат щаба и 1-ви конен полк, а Гвардейският полк е в Иваняне.

По време на **Междусъюзническата война (1913)** от 22 юни до 19 юли 1913 г. 1-ва конна бригада в състава на Конната дивизия е придадена на Трета армия. Бригадата участва в боевете на Трънския отряд, като настъпва по направление на Трън – Клисуря – Власина, следвайки Софийската бригада. На 22 юни бригадата в състава на дивизията настъпва от изходния район при Власотинското ханче и до вечерта частите достигат до с. Клисуря. Но настъплението се забавя поради нерешителните действия на командира на дивизията и командващият армията поема командването на отряда еднолично със своя щаб.

На 23 юни разузнавателните ескадрони овладяват граничните постове Власина и западно от Клисуря. Сърбите изпращат подкрепления. Авангардът на конната дивизия в боен ред отстранява опасността и се опитва да отвори пътя към долината на р. Морава. Главните сили остават в с. Клисуря и очакват отварянето на пътя. Но задачата остава неизпълнена до края на войната, която е загубена. 1-ва конна бригада се завръща в София, където демобилизира и дочаква новата световна война. Сменен е командирът на бригадата с полковник Стефан Салабашев, който от своя страна е сменен на 21 октомври 1913 г. от полковник Иван Колев. На негово място пък на 1 ноември 1914 г. идва полковник Иван Стойков. Започва Първата световна война и България се включва в нея на страната на Тройния съюз през 1915 г.

Полковник Иван Стойков, командир на 1-ва конна бригада, като ротмистър, със съпругата си

За участие в **Първата световна война (1915 – 1918)** 1-ва конна бригада, усилена с Лейбгвардейския конен полк, е отмоби-лизирана по военновременния си състав. Към 1 октомври 1915 г. бригадата разполага със следния числен състав, добитък, обоз и въоръжение: офицери – 12, чиновници – 6, подофицери и войници – 6086; коне – 3040, волове – 10; обикновени коли – 203, товарни коли – 504, специални коли – 2; пушки и карабини – 3966, картечници – 4, оръдия – 30, саби – 1384.

Командир на бригадата е полковник Иван Стойков, началник на щаба е ротмистър Петко Златев.

В началото на войната бригадата, усилена с 26-и пехотен Пернишки полк и две артилерийски отделения, е придатана на Първа армия. 2-ри конен полк е изпратен като усиление на 6-а пехотна Бдинска дивизия. Бригадата формира отделен отряд в състав: Лейбгвардейски конен полк, 1-ви конен полк, 26-и пехотен пернишки полк, 2/3-о с. с. арт. отделение и 1-во не с. с. арт. отделение.

В началото на войната усилената 1-ва конна бригада води разузнаване за противника и пътищата, мостовете и бродовете през реките, осигурява фланга на армията в Нишката операция, като настъпва към долината на р. Морава към Парачин, Власотинци и Ниш. Бригадата е включена в състава на 1-ва Софийска пехотна дивизия и непосредствено поддържа бойните действия на 3-та Софийска пехотна бригада, като осигурява връзката с Втора армия.

Частите на бригадата водят жестоки боеве за стратегическите височини „Букова глава“ и „Панджин гроб“. Конната атака в поддръжка на пехотата на авангардната дружина на 26-и полк не успява поради силната съпротива на сърбите. В боя се намесват и главните сили на полка, които от 3 до 5 октомври успяват да изтласкат противника от позициите му на „Букова глава“. Други конни части на бригадата отбраняват Клисурския пост (7 октомври), водят боеве по хребетите на Велика планина и Жеговица (1 – 10 октомври). От 9 до 15 октомври 26-и пехотен полк води отбранителни боеве срещу превъзхождащи го числено части на сръбската Моравска дивизия и подпомага офанзивните действия на Първа пехотна Софийска дивизия в боевете за гр. Пирот.

От 14 октомври 1915 г. бригадата е включена в Северната група на Втора армия за подкрепа на настъплението на Гилянското направление и впоследствие към Прищина. На 16 октомври генерал-майор Танев изпраща 1-ва конна бригада към Бояновци със задача да превземе селото. На 17 октомври бригадата води бой за Бояновци и достига манастира Св. Илия. Лейбгвардейският конен полк настъпва по фронта, а 1-ви конен полк – към с. Лопаница за прикритие на фланга на пехотата. След превземането на Бояновци конната бригада е изпратена през Враня за Градско на левия фланг на 3-та пехотна дивизия. Частите на бригадата участват в боевете за Сурдулица и Куманово, настъпват по долината на р. Хайновци и влизат в едноименното село, на 25 октомври са в с. Тучевци, на 26 октомври са в с. Дабишевици, водят боеве с противника при върховете Копияк и Елата (19 – 26 октомври), за да излезе на левия фланг на 3-та пехотна дивизия.

На 18 октомври 26-и пехотен полк изтласква сърбите и заема техните позиции на „Шоин рид“. На следващия ден полкът е пред силно укрепената Чемеришка позиция. На 20 октомври в 19.30 ч. е предприета устремна нощна атака на основната за позицията височина „Голям Чемерик“, която е заета в 22.00 ч. В битката загубите за полка са 8 убити и 20 ранени, сръбските загуби са шест пъти по-големи. До 22 октомври 26-и пехотен Пернишки полк последователно превзема Кушлин гроб, Плана, Църна Трава, Мали Чемерик. На 24 октомври е премината р. Морава при гара Гърделица, на 25 октомври частите на полка влизат в гр. Лесковац. От 27 октомври 1-ва конна бригада настъпва по билото на Прапащица планина, води бой със сърбите за вр. Лисица, северно от Прапащица и взема участие в пленяването на сръбски транспорт от 250 волски коли с боеприпаси, тел за заграждения и други припаси.

Преследвайки отстъпващите сръбски войски, на 29 октомври частите на 1-ва конна бригада влизат в гр. Враня, гвардейците водят разузнаване с бой около Прищина (28 – 29 октомври).

Действията на конната бригада предизвикват смут и безреגיע в тила на противника. Но прехранването на хората и конете се влошава. Конете са изтощени от гвудневните без почивка преходи и стълкновения с противника. Но морала на хората е висок, състоянието на полка е добро и той продължава да изпълнява своите задачи.

От 29 октомври 1-ва конна бригада е включена заедно с придадените ѝ части в състава на 3-та пехотна Балканска дивизия. С 1-ви конен полк (с четири разезда) води разузнаване към Прапащица, Глоговци, Стрезовци и Витиния, като донеся ценни сведения за противника, отстъпващ към Прищина. На 2 ноември 1915 г. излиза от състава на 3-та пехотна Балканска дивизия и е изпратена в района на гр. Прешово.

Бригадата участва в Косовската операция и в преследването на сръбската армия, отстъпваща към Албанските планини. С конни разезди осветлява фронта пред настъпващите български дивизии и участва в овладяването на Велес, Дяково, Дебър, Прилеп и Охрид. На 8 ноември е атакувана стратегическата кола 1250 в района на Паралово, която е превзета само с една атака. Преследването на оттеглящата се към Албанските планини сръбска армия продължава. На 11 ноември 26-и полк достига гара Липлян, където са пленени над 400 сръбски войници, 3 локомотива, 96 вагона и огромни количества патрони и друго имущество, изоставено от бягащата сръбска армия. На 16 ноември 26-и пехотен полк е изведен от състава на 1-ва конна бригада и е включен в състава на 7-а Рилска дивизия.

Със завършването на активните бойни действия срещу Сърбия в края на ноември 1915 г. 1-ва конна бригада (Лейбгвардейски и 1-ви конен полк), е изпратена на Добруджанския фронт в състава на Трета армия и сменя 3-та конна бригада. Щабът на бригадата отпътува на 6 януари с жп транспорт от Ниш за София, където пристига на 15 януари, продължава нататък и до 21 януари е в гр. Попово, след което на собствен ход пристига в Хърсово. Първоначално включва в състава си 9-и конен полк, 3-та армейска колоезачна рота, 4-та рота от 15-а гранична дружина и 16-а гранична дружина. Бригадата е в състава на 4-та пехотна Преславска дивизия. Впоследствие пристигат и Лейбгвардейският конен полк и 1-ви конен полк и на 21 януари 1916 г. в с. Хърсово се събира цялата бригада в пълен комплект. На 5 март 1916 г. бригадата поема за наблюдение и охрана участъците от 3-та конна бригада и участва в укрепителните работи по оборудването на полосите за отбрана до 9 май 1916 г., когато е сменена от новосформираната 5-а конна бригада. Полковете са изпратени като усиления на пехотните дивизии. Лейбгвардейският конен полк е придаден към 4-та пехотна Преславска дивизия, а 1-ви конен полк – на 12-а Сборна дивизия. 9-и конен полк е изпратен в Кеманлар и включен в състава на новосформираната 5-а конна бригада. Лейбгвардейският конен полк поема задачите му по разузнаването пред фронта на 4-та пехотна дивизия от Гюведже до Кючук Ахмед с един ескадрон в с. Айдогду.

На 8 май е формирана 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев и 1-ва конна бригада (Лейбгвардейски конен полк, 1-ви конен полк) е включена в нейния състав.

Последователно конните полкове на 1-ва конна бригада се събират на 5 август в Новградец и бригадата е в пълен състав. Командир на бригадата е полковник Константин Михайлов, на Лейбгвардейския конен полк – полковник Петър Бананов, на 1-ви конен полк – полковник Никола Кметов.

Бригадата участва в този състав в боевете на Добруджанския фронт, но в хода на сраженията постоянно мени състава си според бойната обстановка. На 31 август бригадата заема изходно положение за настъпление с щаб и 1-ви конен полк в с. Кораджа и Лейбгвардейски конен полк в с. Казълджилар.

Войната с Румъния е обявена на 1 септември и 1-ва конна бригада формира средната колона на конната дивизия, която настъпва към Курт Бунар, отбраняван от една пехотна дружина, и с обходни действия го превзема. На бойното поле противника оставя над 100 души убити и изсечени, а 165 души са взети в плен.

Съзнавайки важността на Курт Бунар, противникът изпраща една пехотна бригада, намираща се на първа линия, да го върне обратно, но тя е пресрещната при Курт Бунар от конната дивизия. Генерал Колев решава да бие противника на части. 1-ва конна бригада получава задача да унищожи авангарда на пехотната бригада от две пехотни дружини. На 3 септември бригадата атакува противниковия авангард в конен строй при с. Кочмар и напълно го унищожава. Успех има и 4-та конна бригада, която успява да разбие основните сили на пехотната бригада при с. Конак. Успехът при Карапелит, Кочмар и Конак принуждава румънските войски да напуснат Добрич, който е превзет от Варненските войски на 5 септември.

Отчитайки важността на Добрич за отбраната на Добруджа, командването на Антантата на Добруджанския фронт изпраща 47-и корпус на руския генерал Зайончковски да превземе обратно Добрич. Отбраната на града още не е добре организирана когато предните части на противника атакуват града на 5 септември. Започва така наречена Добричка епопея, която продължава от 5 до 7 септември. Отбраняващите Добрич войски търпят значителни загуби, но се сражават със сетни сили. На помощ пристига 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев. На 7 септември конната дивизия атакува в конен строй настъпващата към града сърбо-хърватска дивизия, която застрашава фланга на 2-ра пехотна Бдинска бригада при с. Арабаджи. 1-ва конна бригада атакува противника при с. Кара Синян и го обръща в бягство. Противникът, изненадан от внезапния удар, се разбягва. Добрич е спасен

На 19 септември 1-ва конна дивизия получава заповед да тръгне към с. Узунлар и с. Топрахисар, като остави пехотен заслон южно от с. Муритано. За заслон е оставена част от 1-ва конна бригада с трите погранични роти, пехотната дружина от 16-и пехотен полк и с картечните ескадрони, а с главните сили настъпва към Узунлар и Топрахисар. Атаката е неуспешна и 1-ва конна бригада се оттегля към Азаплар.

Полковник Константин Михайлов, командир на 1-ва конна бригада, 1916 г.

Офицери от 1-ва конна дивизия и 1-ва конна бригада при с. Агжи-Гьол, Тулчанско, февруари 1918 г. (фонд НВИМ)

Противникът подвежда свежи сили и контраатакува. На 21 септември 1-ва конна бригада участва в знаменития бой при Мустафа ачи, където противникът се опитва да настъпни към Добрич. Настъплението на противника е спряно от конните артилеристи на майор Векилски, който успява под огъня на врага да формира карета около своите шест оръдия и с огън да спре настъпващите румънски части. В боя се включват главните сили. Ескадроните на 1-ви конен полк са спешени в този бой и осигуряват фланга на настъпващото конно ядро от над девет ескадрона, сред които е и Лейбгвардейския полк, които в конен строй атакуват настъпващите румънски части. Полето се покрива с убити и посечени румънски воители. Румънската 19-а пехотна дивизия е обърната в бягство. На 24 септември 1-ва конна бригада води бой с противника при Амузача и Первели. След това бригадата настъпва към Первели и го превзема.

Първа конна бригада организира за отбрана линията кома 90 – Первели и се подготвя за тежките боеве, които започват на 1 октомври 1916 г. Гвардейският полк воюва упорито за удържането на кома 90, а 1-ви конен полк е в резерв на участъка при Первели. Общ отговорник на участъка е командирът на 1-ва конна бригада полковник Михайлов. Възниква опасност от пробив в отбраната и генерал Колев заповядва контраатака с 1-ви конен полк. Ескадроните настъпват в пеши строй, защото гъстата кал спира устрема на конниците. Полкът търпи загуби, но с подвеждането на нови сили отбраната е запушена и положението овладяно.

Ранен е командирът на бригадата полковник Михайлов и командването е поето от полковник Павел Мачев. Тежките боеве продължават до 19 октомври, умората е голяма, положението често става нетърпимо, но 1-ва конна бригада успява да удържи позицията срещу превъзходните сили на противника.

Трета армия презгрупира силите си и на 19 октомври преминава в настъпление. Конната дивизия в пълен състав и усилена с пехотни части настъпва към Туз-ла и на 20 октомври градът е превзет. 1-ва конна бригада е оставена западно от с. Урликъой в подкрепа на пехотните части. На 23 октомври дивизията води боеве при с. Кара Мурад (дн. Златия), излиза на морския бряг и преминава в преследване на противника. Румънците оказват слаба съпротива и бързо се предават.

От 24 октомври 1-ва конна бригада е включена в състава на самостоятелната конна група от седем конни полка и 7 картечни ескадрона с 28 картечници и 20 оръдия и заема с. Тара Верди. На следващия ден продължава преследването на противника на запад със задача да прекъсне пътищата за отстъпление на противника към Черна вода.

На 26 октомври частите на бригадата настъпват към Хърсово (дн. Хършова), покрай р. Дунав. Град Черна вода е превзет. Добруджа е свободна. Конната дивизия получава задача да прочисти от противникови части Северна Добруджа и да разузнава за намеренията на противника от изток. Първа конна бригада охранява левия участък – от р. Дунав до Дюлгеру с отговорник полковник Табаков и 1-ви конен полк. Разузнаването разкрива подготовка на руско-румънско настъпление от района на фронта от с. Остров до гр. Мачин и Трета армия на 2 ноември започва презгрупиране на войските за посрещане на настъплението и прогонването му откъд р. Дунав.

Конната дивизия също се презгрупира: лява колона – полковник Табаков с 1-ви конен полк, два картечни ескадрона и дружина от 16-и пехотен полк със задача да овладее височините южно от с. Айгар Амет. Но настъплението се отлага. Конната дивизия, изтощена от двумесечните боеве, се възстановява, като води разузнаване с 1-ви конен полк и изпълнява внезапно възникнали задачи.

На 18 ноември генерал Нерезов сменя генерал Тошев от командването на Трета армия. Извършени са организационни промени в дивизията. За командир на 1-ва конна бригада е назначен командира на 6-и конен полк полковник Сава Вуйчев. Усиленото разузнаване от 1-ва конна бригада разкрива оборудвана отбрана от противника на разклона на пътя с. Черна – с. Туркоя. Четири руски пехотни дивизии и една казашка конна дивизия спират настъплението на Трета армия.

1-ва конна бригада участва в ожесточените боеве с казашката дивизия. 1-ви конен полк прогонва противника от кота 336 и не му позволява да я заеме за отбрана. На 21 декември дивизията настъпва към гр. Мачин, в челото е 1-ва конна бригада, полковете на която понасят загуби в боевете. Лейбгвардейският конен полк на 23 декември с два ескадрона разузнава и води бой за с. Лукавица на левия бряг на р. Гречи и с подкрепата на 1-ви конен полк овладява с. Гречи и близката кота 90. Боят за двете височини продължава до 31 декември, когато вис. 161 и кота 90 са превзети.

1-ва конна бригада е изпратена в Тулча в подчинение на Сборната пехотна дивизия за охрана на р. Дунав от Исакча до Тулча и оттам до морето.

*Командир на 1-ва конна бригада полковник Вуйчев и дивизионния лекар д-р Томов
в с. Конгаз, Тулчанско, февруари 1918 г. (фонд НВИМ)*

След излизането на Румъния от войната 1-ва конна бригада (Лейбгвардейски и 1-ви конен полк) в състава на 1-ва конна дивизия е предислоцирана в Беломорието и включена в състава на Четвърта армия. Командир на бригадата е полковник Никола Кметов. През септември 1918 г., след пробива при Добро поле, бригадата разузнава маршрутите за отстъпление, осигурява фланговете и прикрива отстъплението на нашите войски.

Първа конна бригада е разформирана според решенията на Ньойския договор през 1919 г. Възстановена е като бригада през 1929 г. с командир полковник Младен Филипов. Сменяват се впоследствие няколко командири.

През **Втората световна война (1941 – 1945)** 1-ва конна бригада включва в състава си отново 1-ви и 2-ри конни полкове. Първоначално е дислоцирана в района на Враня, като 1-ва бърза дивизия, впоследствие преобразувана в 1-ва самостоятелна конна бригада. Командир на бригадата е полковник Неделчо Стаматов. Бригадата е в състава на Пета армия. В периода от 19 април до 28 май 1941 г. участва в завземането на определените територии в Македония до края на войната, като се установява с щаба и 1-ви конен полк в Скопие и 2-ри конен полк в Щип. От 1943 г. командир е полковник Георги Хайверов.

На 10 септември 1944 г. бригадата получава заповед за изтегляне от Скопския гарнизон в посока Куманово – Крива паланка – Кюстендил. При опита да бъде разоръжена от германските войски и от сръбските партизани бригадата успява да се спаси.

В хода на военните действия срещу германски войски дава 6 убити (1 подофицер и 5 войника) и 45 ранени, като 4 от убитите са от 1-ви конен полк. Първи конен полк пристига в София на 9 септември 1944 г., а 2-ри – на 19 септември 1944 г. в Перник. Щабът и другите бригадни части пристигат в Перник на 23 септември. За командир на бригадата е назначен полковник Асен Йонов. Няколко дни след това с част от състава си формира две спешени дружини. Дружината от 1-ви конен полк воюва в състава на 42-ри пехотен полк от 7-а пехотна Рилска дивизия, а тази от 2-ри конен полк води бойни действия в състава на 13-и пехотен рилски полк от същата дивизия. В редовете на пехотните полкове частите на бригадата достигат до Скопска Черна гора и Урошевац.

На 24 септември на основание служебно писмо № 1133 се отмобилизирват в пълен състав щаба на бригадата, щабен ескадрон, свързочен взвод, мотоциклетно отделение и домакински взвод. На 19 октомври бригадата е в София. На 26 октомври се извикват запасни чинове на временно обучение в оперативния щаб и щабния полуетескадрон и след това са изпратени на фронта, откъдето се завръщат на 30 ноември.

Първа конна бригада е на прикриващия фронт до 30 април 1945 г. и се разполага в района на Симеоновград, след което в Елхово и Ямбол. През 1945 г. 2-ри конен полк е разформирован. От 26 януари 1946 г. е разформирана и 1-ва кавалерийска бригада, 1-ви конен полк е обявен за самостоятелен конен полк и разформирован с Указ 19 от 30 юни 1947 г.

*2-ри конен полк се сбогува с командира на 1-ва конна бригада
полковник Неделчо Стаматов
(фонд НВИМ)*

3.2. ВТОРА КОННА БРИГАДА

*Полковник Михаил Стоилов,
командир на 2-ра конна
бригада, като подполковник
(фонд НВИМ)*

Втора конна бригада е сформирана с Указ № 81 от 29 декември 1903 г., в сила от 1 януари 1904 г. в гр. Пловдив. В състава ѝ влизат 3-ти и 4-ти конни полкове. Първият командир на бригадата е полковник Михаил Стоилов. Впоследствие, в състава на бригадата се включват и новосформираниите 6-и и 7-и конни полкове. От 1 януари 1910 г. командир на бригадата е полковник Александър Танев. Преди избухването на Балканската война (1912 – 1913) бригадата квартирува в Пловдив, 3-ти конен полк е също в Пловдив, 4-ти конен полк е в Ямбол, 6-и конен полк е в Харманли и 7-и конен полк е в Сливен.

Боен състав: ескадрони-14; офицери – 100; чиновници – 4; подофицери и войници – 2479: яздитни коне – 2092; впрегатни – 268; товарни – 68. Щабът на бригадата още на 15 септември заедно с 3-ти конен полк тръгват на поход и на 16 септември пристигат в Търново Сеймен (сега Симеоновград). На 17 септември бригадата е в Харманли, в казармите на 6-и конен полк.

С приближаването на войната Главното командване решава да формира една бригада, която да действа в интерес на Втора армия, която има за задача да обкръжи и превземе Одринската крепост. На 18 септември 1912 г. командирът на 2-ра конна бригада полковник Александър Танев получава заповед от ЩДА, че от 3-ти и 6-и конен полк се формира Сборна конна бригада под негово командване. Така основната част от 2-ра конна бригада в архивите става Сборна конна бригада за периода на Балканските войни, а остатъкът функционира в състава на Кавалерийската дивизия на генерал Назлъмов като 2-ра конна бригада. След два дни в състава ѝ е включен и 9-и конен полк, и тя добива състав (4-ти, 7-и и 9-и конни полкове), с който участва в Балканската война. Щабът на Конната дивизия е в района на Казъклисе, 2-ра конна бригада – в Славово и Казъклисе. Командир на бригадата е полковник Стоян Данаилов.

Войната е обявена на 5 октомври и 2-ра конна бригада рано сутринта на 6 октомври преминава границата и настъпва на турска територия. В авангард на дивизията е 4-ти конен полк, който води разузнаване по пътя Кайбиляр – Ески Полос и осигурява връзката с Първа армия, а с един ескадрон към Ковчас осъществява връзката с Бургаския отряд. 7-и конен полк, с един ескадрон в разузнавателна част, наблюдава пътя Дерекъой – Омер Абас и с други два ескадрона води разузнаване към Кайбиляр. Авангардите не установяват контакт с противника, който в този момент събира войските си при Ериклер.

На 7 октомври Конната дивизията получава задача да пристигне в Казълагач и да остане в разпореждане на Н. В. Главнотокомандващия. В авангард е изпратена

2-ра конна бригада, и по пътя ескадроните от авангардните 4-ти и 7-и конни полкове влизат в съприкосновение с противника и водят краткотрайни боеве при Кинкерлик с две пехотни роти и един полуескадрон от погофицерската школа. До вечерта бригадата с предните си части достига до линията Карамза – Ереклер – Кадъкьой.

На 8 октомври 2-ра конна бригада в състава на Конната дивизия настъпва към Саръталишман и вечерта пренощува в Карамза. На следващия ден по пладне пристига във Вайсал, където приема в състава си 9-и конен полк и попълва състава си от три конни полка (10 ескадрона и един картечен ескадрон). Вечерта на 8 октомври бригадата нощува в Хаджиталишман. Бригадата осигурява настъплението на 1-ва пехотна Софийска дивизия и на 9 октомври влиза в Селиолу.

На следващия ден, 10 октомври, следобед, в изпълнение на заповедта на командващия Трета армия, 2-ра конна бригада получава задача да разруши жп линията от Одрин до Лозенград. В авангард са изпратени 4-ти и 9-и конни полкове под командата на командира на 2-ра конна бригада. Без бой авангардът тръгва да изпълни задачата и пренощува в Гердели. По време на настъплението към Лозенград 2-ра конна бригада среща съпротива от турците при Кавакли, където 4-ти конен полк изпада в тежко положение, но, подпомогнат от части на 1-ва конна бригада, успява да се измъкне без загуби от боя.

Конното разузнаване разкрива струпване на войски на противника към Люлебургас. Бригадата участва в кървавите боеве за укрепената линия Люлебургас – Бунархисар. На 15 октомври 2-ра конна бригада с 4-ти и 7-и конни полкове е в авангарда на Конната дивизия, която настъпва с главните сили в посока чифлик Татъркьой – Тюркбей – Татарлъ и разузнава в зоната Тюрк бей – пътя Мисина Чорлу и шосето Бунархисар – Виза – Серак. Изпратени са разузнавателни ескадрони в посоките на Тюрк бей – Татарлъ, Еврен – Юлафти и Карагач – Ювалия. Бригадата води боеве при Бунархисар и Виза, където е спряно настъплението на Втора турска армия.

От 24 до 26 октомври, след кратка почивка в района на жп станция Люлебургас, 2-ра конна бригада е изпратена в района на с. Мюселум, а обоза ѝ – в Бедеркю със задача да събере частите си в Мюселум и да разузнава направиението към Кърк Каревли – жп станция Муратли, като изпраща напред разузнавателни ескадрони и разезди, а с главните си сили да се изнесе към Севирипли, а 7-и конен полк с един ескадрон да разузнае пътища, мостове и да заеме Родосто. Изпратените разезди докладват, че противник няма пред фронта на Първа армия.

На 25 октомври конната дивизия тръгва към Чорлу, Ерегли и Родосто, като 2-ра конна бригада е в челото на колоната и изпраща авангард в състав от 4-и конен полк, два ескадрона от 9-и конен полк и един ескадрон от 7-и конен полк към Чорлу, който се отбранява от турски отряд. Авангардът атакува противника, в боя се включва и 10-и конен полк. С пристигането на главните сили на конната дивизия турският отряд се оттегля от Чорлу и конната дивизия завзема града и нощува в него.

При марш-манювѐра на българските войски към Чаталджа до 26 октомври само една конна бригада оперира пред фронта на армиите, настъпващи към Чаталджа, и това е 2-ра конна бригада.

Съставът на Конната бригада непрекъснато се мени според възникналата обстановка. За кратко време в състава на 2-ра конна бригада е 9-и конен полк, после 4-ти конен полк отива в 1-ва конна бригада. На 1 ноември със заповед по съединените армии 2-ра конна бригада (7-и и 9-и конни полкове) е в Айробол, откъдето изпраща конни групи и разезди за борба с разбойнически банди в тила на войските при Чаталджа.

От 19 декември 2-ра конна бригада (4-ти и 7-и конни полкове) от районите в Солвели, Хаджи Муратлъ и Ченгерли осигурява действия на 2-ра пехотна Тракийска дивизия и осигурява тила на Македоно-Одринското опълчение при отразяване на десанта на турците при Шаркьой. След победните боеве, до подписването на мирния договор с Турция, 2-ра конна бригада охранява беломорския бряг от Ерегли до Лимни Бурну.

Назрява нова война със съюзниците и от м. май 2-ра конна бригада в състава на Конната дивизия е прехвърлена на западния фронт и участва в Междусъюзническата война в състава на Трета армия. На 18 май 1913 г. 2-ра конна бригада, вече в нов състав (2-ри и 7-и конни полкове) започва своя марш към София. 7-и конен полк в Родосто получава отделен маршрут за изнасяне до София. На 4 юни 1913 г. всички конни полкове са вече в София и бригадата заема определените ѝ райони: 2-ри конен полк и конната батарея – в Суходол, а 7-и конен полк – в Мало Бучино, където дочаква новата война.

В хода на **Междусъюзническата война (1913г)** 2-ра конна бригада (2-ри и 7-и конни полкове), усилена с пехотна дружина от 1-ва Софийска бригада, на 22 юни настъпва в направление Трън – Клисуре – Власина и до вечерта достига с. Клисуре. На 23 юни разузнавателните ескадрони овладяват граничните постове Власина и западно от Клисуре. Сърбите изпращат подкрепления. Авангардът в боен ред отстранява опасността и се опитва да отвори пътя към долината на р. Морава. Бригадата остава в с. Клисуре и очаква отварянето на пътя от пехотата, но това не става през следващите два дни и настъплението е прекратено. 7-и конен полк остава да наблюдава боя за Букова глава. Войната е загубена. 2-ра конна бригада се завръща в гарнизона си в Пловдив, като 2-ри конен полк изчаква освобождаването на Северна България от румънските войски, след което се прибира в Лом. На 2 септември 1913 г. командването на бригадата поема подполковник Недялко Тодоров. След две години Родина отново призовава бригадата на бой.

По време на **Първата световна война (1915 – 1918)** 22-ра конна бригада влиза в състава на Конната дивизия на генерал Александър Танев, която е придадена на Втора армия и включва в състава си 4-ти и 5-и конен полк. Към 1 октомври 1915 г. командир на бригадата е полковник Генко Мархолов, началник на щаба – ротмистър Петко Златев. Бригадата разполага със следния числен състав, добитък, обоз и въоръжение: 52 офицери, 1870 подофицери и войници, 1870 коня, 1255 пушки и 8 картечници.

Бригадата заема изходния район за настъпление при с. Ваксево. С началото на бойните действия на 2 октомври бригадата, в състава на главните сили на конната дивизия преминава държавната граница и настъпва към гр. Велес със задача да прекъсне съобщенията в долината на р. Вардар.

Бригадата преминава границата при Черната скала и настъпва към Царево село (дн. Делчево), имайки в авангард 5-и конен полк (два ескадрона и картечен ескадрон от 4-ти конен полк). Два ескадрона от 5-и конен полк са пренасочени към Струмица през Пехчево и разузнават в южна посока в долината на р.Струмица, като поддържат връзка с пехотната бригада, настъпваща в долината на р. Струма. Дъждовно е, гъста кал покрива полето, конете едва вадят краката си от калта и губят подковите си в хода на движението.

На 3 октомври 2-ра конна бригада излиза на фланга на 7-а пехотна дивизия, разпростира разузнаването към Куманово. По искане на командира на 7-а пехотна дивизия полковник Мархолов изпраща един авангард от два ескадрона напред по шосето начело с командира на 5-и конен полк полковник Иван Табаков и конно-пионерен взвод. Преминавайки южно от Баньо Лука, полковник Табаков прибира при отряда си 3-ти ескадрон (40 конника) и един ескадрон от 4-ти конен полк (80 конника) на Калиманската позиция. При Крива Паланка отрядът води бой с противника и излиза на брега на р. Брегалница, където на отсрещния бряг се наблюдава движение на сръбски войници.

Пети конен полк преминава реката, сърбите откриват огън, конно-пионерния взвод отговаря. Трети и 4-ти ескадрони преминават реката по моста и излизат във фланг на сърбите с конна атака южно от Оризаре, сърбите са отхвърлени назад. В този първи бой бригадата дава и първите жертви: 3 убити погофицери и 7 конника; ранени – 6 конника и 5 коня. Сърбите от 20-и пехотен полк оставят над 250 трупа по полето. Полкът спира атаката при Кочани и се прибира да нощува в Иста баня. Главните сили на бригадата са в Царево село, където е и щаба на дивизията. Сърбите се оттеглят на Страцинската позиция.

На 5 октомври войските на Втора армия достигат Страцинската позиция. При с. Варсаново авангардът от 5-и конен полк с един ескадрон от 3-ти конен полк и 2-ра картечна батарея среща противниковия 13-и пехотен полк.

Полковник Мархолов усилва авангарда с 6-и конен полк и под негово командване същият пръв тръгва в атака. 3 1/2 ескадрона атакуват, от които два в конен строй. Сърбите се разбягват. Авангардът превзема Богословенските височини, покрити със сръбски трупове. В същото време ескадрон от 4-ти конен полк, в усиление на 3-та пехотна Балканска дивизия, води бой на Страцинската позиция.

На 6 октомври 2-ра конна бригада настъпва към Велес, имайки в разузнаване един ескадрон от 4-ти конен полк. Разузнаването разкрива, че противникът е напуснал Велес и се е оттеглил към Скопие и бригадата влиза във Велес, разрушава моста на р. Тополна и организира разузнаване по р. Вардар. Времето е мокро, тежка кал сковава движението, конете и войниците са уморени от четиридневните боеве и командирът на дивизията иска да се оттегли в тила на армията за отдих и потягане на конете.

*Полковник Иван Табаков,
командир на 5-и конен полк
от 2-ра конна бригада*

В същото време сърбите започват да обстрелват конните разезди с артилерия и пушки, и те търпят загуби.

Командирът на дивизията на 7 октомври поставя задача на 2-ра конна бригада да подготви за разрушаване двата моста на р. Вардар, без да е налице опасност за тях и полковник Мархолов изпраща за това 4-ти конен полк. Два ескадрона от 6-и конен полк са изпратени в усиление на 1-ва пехотна Балканска бригада и участват в боевете за Скопие. Градът е превзет на 9 октомври и ескадроните са посрещнати тържествено от населението.

На 10 октомври за пръв път конното разузнаване забелязва френски войници в района на Криволак и предупреждава командването. Полковете на 2-ра конна бригада охраняват фланговете на сражаващите се войски, водят разузнаване за противника и съдействат за разгрома на съглашенските части и изхвърлянето им извън границата с Гърция.

Конните полкове през зимата на 1915 г. и пролетта на 1916 г. са изведени в България за почивка и изхранване на конете, като 2-ра конна бригада е в долината на р. Струма.

Назрява опасността от война с Румъния и Главното командване предислоцира войски от Македонския на Добруджанския фронт. На основата на Конната дивизия и на новосформираната 5-а конна бригада се формират две конни дивизии. 2-ра конна бригада на 5 май 1916 г. е включена в състава на 2-ра конна дивизия и е вече в състав от 3-ти и 4-ти конни полкове. След преформирането 2-ра конна бригада е изпратена отново в Сърбия, като 3-ти конен полк е в Лесковец и Прекупле, а 4-ти конен полк – в Ниш и Парачин. 2-ра конна батарея е преподчинена на 3-та конна бригада.

Започналата война в Добруджа и наличието на значителни румънски и руски конни части налага усиление на опериращата там 1-ва конна дивизия. Постепенно и поескадронно са прехвърлени в Добруджа ескадроните от 3-ти и 4-ти конни полкове, след което щаб и останалите формирования на 2-ра конна бригада. От 16 септември 1916 г. цялата 2-ра конна бригада (5 1/2 ескадрона) е включена в състава на 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев и участва в освобождаването на Добруджа.

Бригадата участва в знаменитите боеве на 1-ва конна дивизия в Добруджа при Узунлар и Топрахисар. На 19 септември 1-ва конна дивизия получава заповед да тръгне към с. Узунлар и с. Топрахисар, като остави пехотен заслон южно от с. Муритано. В челото на главните сили е 2-ра конна бригада на полковник Генко Мархолов, която настъпва спешена по фронта към Узунлар, в подкрепа на настъплението на Добричките войски. Противникът обстрелва силно частите на 2-ра конна бригада, която търпи загуби. Убит е командирът на ескадрон ротмистър Чунчев, ранен е друг командир – ротмистър Калчев. 2-ра конна бригада е изтеглена от боя за попълване и за поене на конете, които не са пили вода цял ден и не са хранени.

На 21 септември 2-ра конна бригада участва в знаменития бой при Мустафа Ачи, където е спряна една румънска пехотна бригада, настъпваща към Добрич. При с. Мустафа Ачи румънците предприемат устремна атака, временно спряна със силен артилерийски огън. Боят обаче става жесток в късния следобед. Мощната

артилерийска стрелба на противника унищожава набързо приготвените от българите окопи. Генерал Иван Колев умело изчаква решителния момент за намеса. Към 17.30 ч., когато противникът е на десетки крачки от българската позиция, той хвърля в яростна атака основното ядро на конната дивизия, в която са 2-ра конна бригада и Лейбгвардейския конен полк.

Вече в зряч двата конни полка – Лейбгвардейския и 3-ти конен полк – атакуват противника, а 4-ти конен полк остава на по-задна позиция. Неочакваната устремна кавалерийска атака от затихналата българска позиция обръща в бягство румънците и само настъпващата тъмнина спасява бягащите им части в с. Каракьой. На другата сутрин генерал Иван Колев атакува селото и прогонва румънските войски от Мустафа Ачи, като ги преследва на север от с. Амузача. Над 250 противникови войници са съсечени пред фронта на настъпващите полкове. Стотици са пленените. На следващия ден противникът прави опит отново да настъпи към Мустафа Ачи, но отново е спрял от конната дивизия, която след боя настъпва към с. Геленджик.

На 23 септември конната дивизия продължава настъплението си към с. Геленджик, като в челото на главните сили е 2-ра конна бригада, която изпраца в разузнаване 3-ти конен полк. Бригадата настъпва към с. Геленджик и го превзема.

На 24 септември конната дивизия води боеве за Амузача и Первели. 2-ра конна бригада е в авангард на дивизията и съдейства на 25-а турска пехотна дивизия да изпълни задачата си. Вечерта обаче 2-ра конна бригада е атакувана от силни противникови части източно от с. Геленджик, които превземат обратно селото. С пристигането на главните сили на Конната дивизия 2-ра конна бригада отново си връща селото, след което настъпва към кота 90, превзема височината и се укрепява на нея.

През следващите дни до 30 септември настъпва по-спокоен период, през който полковете на 2-ра конна бригада се възстановяват след многодневните преходи и боеве и попълват оределите си структури.

На 1 октомври започват отбранителните боеве на 1-ва конна дивизия при Первели. В първа линия е 2-ра конна бригада (4-ти и 2-ри конни полкове), която сутринта сменя на позициите Лейбгвардейския и 9-и конен полкове и поема удара на противника от 5-а румънска пехотна дивизия, която нанася главен удар в стика между Первели и кота 90. Боевете са ожесточени, атаките на румънците следват една след друга. Конните полкове, спешени за отбраната, се сражават отчаяно. Възниква опасност от пробив в отбраната, но той е запушен с контраатака от 1-ви конен полк.

Умората е голяма от няколкодневните боеве, патроните свършват, ножове към карабините още не са доставени, но духът е висок. Съотношението на сили е в полза на противника. Генерал Колев вкарва в боя почти всички резерви на дивизията. Остават само петте ескадрона на 2-ра конна бригада, които са сменени от първата линия за временен отдих и попълване с боеприпаси.

На 19 октомври 1-ва конна дивизия преминава в настъпление в направление на с. Тузла. В резерв е 2-ра конна бригада и други конни полкове. След мощна артилерийска подготовка, продължила 1,5 часа, в 9:30 ч. конната дивизия атакува противника в участъка с. Топрахисар – с. Урликьой и заема предните му позиции,

след което продължава настъплението като вкарва в боя резервите си. Полковете на 2-ра конна бригада са вече в първа линия на дивизията. На 21 октомври бригадата води боеве за с. Мулчава и с. Текергьол, които са превзети. Взети са в плен много румънски войници.

На 23 – 24 септември 2-ра конна бригада участва в контраудара срещу конницата на противника. Руските войски са принудени да отстъпят на север и да очистят селата Геленджик и Первели, като изоставят и укрепената кота 50. Пречупен е и този опит на противника да вземе инициативата. От 24 септември полковете на 2-ра конна бригада са в състава на самостоятелната конна група, която настъпва на запад, към с. Кажалак, където пренощуват вечерта. На следващия ден дивизията продължава преследването на противника на запад в три колони със задача да прекъсне пътищата за отстъпление на противника към Черна вода. В авангард е 2-ра конна бригада на полковник Генко Мархолев. На 25 октомври бригадата овладява селата Турско и Романеш Сатискьой, залавя 250 души пленници, продължава на запад и излиза в тила на противника, отстъпващ към Хърсово. На 26 октомври частите на 1-ва конна дивизия настъпват към Хърсово, покрай р. Дунав. Добруджа е свободна. 2-ра конна бригада, в състава на конната дивизия участва в прочистването на Северна Добруджа от противникови войски.

Но скоро разузнаването разкрива намеренията на руско-румънското командване за подновяване на настъплението от изток. На 1 ноември дивизията възобновява настъплението. 2-ра конна бригада (4-ти и 6-и конни полкове, две групи от 16-и пехотен полк) начело с полковник Мархолев е изпратена да спре настъплението на противника от с. Хаджи Омер към кота 304. Но настъплението се отлага. Конната дивизия, изтощена от двумесечните боеве, се възстановява като води разузнаване с отделни конни части.

Ловна команда от 4-ти конен полк от 2-ра конна бригада при делтата на р. Дунав, 1918 г.

Извършени са организационни промени в дивизията. За командир на 2-ра конна бригада е назначен командирът на 4-та конна бригада полковник Иван Табаков. Настъпва временен отгих и полковете на 2-ра конна бригада го използват за попълване на загубите, почивка, отмора и подхранване на конете.

На 15 декември армията настъпва в направление към гр. Мачин. 2-ра конна бригада от района на с. Муслу бей настъпва в състава на 1-ва конна дивизия на 16 декември в зоната между р. Дунав и линията с. Муслу бей – с. Айгар – Амет със задача да овладее гребена между р. Дунав и кота 197 (Д. Роши), включително юго-източно от с. Остров. В авангард са два ескадрона от 4-ти конен полк и картечен ескадрон под командването на подполковник Войников. На 25 декември авангардът води бой за тет-де-пона при гр. Мачин като атакува отбраната на противника по височините кота 90 и кота 161. Атаката е неуспешна, противникът се отбранява упорито и бригадата е изтеглена от боя. През 1917 г. бригадата отбранява определения ѝ участък в състава на дивизията източно от с. Парлита.

След завършване на активните бойни действия срещу Румъния 2-ра конна бригада (4-ти и 9-и конни полкове) от 10 юни 1918 г. е оставена в състава на Окупационните войски в Добруджа и продължава да изпълнява предишните си задачи до края на войната. Командир на бригадата е полковник Константин Митов. С подписване на Солунското примирие полковете и щаба на 2-ра конна бригада се завръщат в гарнизоните си и очакват мирния договор, който се оказва неочакван, унижителен и тежък. Бригадата е разформирана от 1 януари 1920 г.

С приетия нов план за военновременно развързване на армията, и по бойно разписание от 20 декември 1927 г., утвърдено с МЗ № 226 тайно от СЛО, се планира за военно време развързване на конни групи. 2-ра конна група (3-ти и 6-и конни полкове) е с щаб в Пловдив и се представя пред СЛО като щаб на 3-ти конен полк.

Според разработеният и въведен за изпълнение от 3 януари 1929 г. план 2-ра конна бригада (3-ти и 6-и конни полкове) се дислоцира в Пловдив. Командир на бригадата от 1928 до 1933 г. е полковник Константин Златанов, сменен от полковник Николай Куюмджиев.

През 1936 г. военното министерство разработва 5-годишен план за изграждане на здрава и боеспособна армия. 2-ра конна бригада – Пловдив е включена в състава на 1-ва бърза конна дивизия – София. С началото на войната, поради значителния обем от задачи по администрирането на територии, предоставено от Германия на България, през 1941 г. 1-ва конна дивизия е разформирана и от нея са формирани две самостоятелни конни бригади: 1-ва в състав от 1-ви и 2-ри конни полкове и 2-ра в състав от 3-и и 6-и конни полкове. В този състав 2-ра самостоятелна конна бригада участва в новата световна война.

Полковник Николай Куюмджиев, командир на 2-ра конна бригада през 1933 – 1934 г. (фонд НВИМ)

2-ра самостоятелна конна бригада (3-ти и 6-и конни полкове) провежда мобилизация и през втората половина на 1941 г. е изпратена в Беломорието в състава на Беломорския отряд. В началото на 1942 г. Беломорският отряд се реорганизира в 16-а пехотна дивизия и 2-ра отделна конна бригада е в състава на дивизията с щаб в Кавала, със задача да отбранява целия Беломорски бряг от устието на р. Струма до гр. Дедеагач. Двата конни полка на бригадата се разполагат в Гюмюрджина и Драма със замисъла да бъдат използвани за извършване на контраатаки в районите за отбрана. През януари 1943 г. бригадата отново мобилизира и с щаба си заема района на гр. Кавала. Командир на бригадата е полковник Петър Цанев, сменен през м. май от полковник Михаил Минчов.

През ноември 1943 г. е формиран 2-ри корпус с командир генерал-майор Трифон Трифонов и 2-ра самостоятелна конна бригада е включена в неговия състав, като конните полкове остават в районите, които са заемали. Бригадата участва в администрирането на Беломорието до септември 1944 г., когато е преместена в долината на р.Струма, в района на Петрич. Командир на бригадата е полковник Делчо Стратиев, от 14 септември сменен от полковник Гроздан Грозданов.

Втора самостоятелна конна бригада взема участие в първата фаза на войната срещу Германия, като на 15 септември 1944 г. настъпва към Струмица и Валандово, води боеве с превъзхождащ противник. Без достатъчно пехотни усиления боевете са неуспешни и бригадата е сменена от 7-а пехотна дивизия и е изведена в Петрич. На 1 октомври 1944 г. в гр. Петрич е обявено, че част от архивите на бригадата със заповедите е попаднала в противникови ръце, поради което от тук нататък заповедите започват от №1. На 19 октомври бригадата влиза в състава на Четвърта армия и е съсредоточена в района на Пехчево, Кочани.

*Полковник Делчо Стратиев,
командир на 2-ра конна
бригада, 1944 г.*

На 26 октомври 1944 е приджена към Първа армия, преминава р. Пчиня и достига до с. Винци, след което се отправя към Скопие, Куманово, Крива Паланка. Прибира се на българска територия в Кюстендил към 19 декември 1944 г. В първата фаза на войната бригадата дава 78 убити и 144 ранени. След завършване на бойните действия бригадата се завръща в Пловдив и демобилизира. В началото на 1945 г. бригадата е изпратена на Прикриващия фронт и през май е предислоцирана в Ямбол на мястото на 4-та конна бригада, която е разформирана. Полковете на бригадата са в Харманли (6-и конен полк) и в Средец (3-ти конен полк). На 15 май е разформиран 3-ти конен полк и е включен в състава на бригадата 4-ти конен полк с дислокация в Ямбол. В този си състав бригадата остава до разформирването на 2-ра конна дивизия през 1949 г., когато е разформирана и 2-ра конна бригада. През 1950 г. отделната конна бригада в Шумен е преименувана във 2-ра конна бригада, но новата бригада няма вече нищо общо с прославената във войните 2-ра конна бригада.

3.3. ТРЕТА КОННА БРИГАДА

Трета конна бригада е българска кавалерийска бригада формирана с Указ № 150 през 1906 г. в Шумен. Първоначално в нейния състав влизат 9-и конен полк – Русе и 10-и конен полк – Шумен, впоследствие в нея е включен и 8-и конен полк – Добрич и една митрелиозна команда. Първият командир на бригадата е полковник Тошев. От 1907 до 1909 г. командир е полковник Александър Танев.

Бригадата взема участие във всички войни за национално обединение.

За участие в **Първата Балканска война (1912 – 1913)** 3-та конна бригада мобилизира на 17 септември 1912 г. Бойният и числен състав на бригадата по време на войната е: 64 офицери, 3 чиновници, 1484 подофицери и войници; коне: 1338 яздитни; 176 впрегатни и 6 товарни. В състава на бригадата са 9 ескадрона, по три във всеки полк. Командир на бригадата е полковник Стоян Данаилов.

На 18 септември бригадата е вече в с. Мокрен. Щабът на бригадата квартирува в Шумен, 8-и конен полк в Добрич, 9-и конен полк в Русе и 10-и конен полк в Шумен.

Бригадата участва в Първата Балканска война в състава на Конната дивизия. Конните полкове на бригадата обаче са придадени за усиление на армиите, съответно 8-и конен полк – на Трета армия, 10-и конен полк – на Първа армия и участват в бойните действия по решение на командващите армии. 9-и конен полк на 6 октомври вечерта пристига в Девлет Агач и се присъединява към 2-ра конна бригада и в нейния състав участва във войната. Щабът на бригадата е на разположение на командира на Кавалерийската дивизия.

3-та конна бригада е възстановена на 13 май 1913 г., когато всички останали войски на Тракийския фронт започват да се прехвърлят на Западния и Южния фронтове за участие във войната с досегашните съюзници на България. В състава на бригадата са 4-ти, 8-и и 9-и конни полкове. Командир на бригадата е отново полковник Стоян Данаилов.

Бригадата участва в **Междусъюзническата война (1913)** в състава на Окупационния корпус за Югоизточна Тракия с щаб в Одрин. Бригадата наблюдава и осигурява демаркационната линия между България и Турция от Мидия до Енос и част от Беломорския бряг, поддържа общественения ред и участва в ликвидирането на разбойнически банди в новоосвободените земи. В средата на юни 9-и конен полк е изведен от състава на 3-та конна бригада и изпратен в състава на Втора армия и бригадата остава само с два конни полка (4-ти и 8-и) в състава си.

С включването на Турция във Втората Балканска война бригадата осигурява извеждането на частите от Окупационния корпус на българска територия, защитата на колоните бежанци, които бягат от турските зверства в България..

Полковник Стоян Данаилов, командир на 3-та конна бригада през 1913 – 1916 г. (фонд НВИМ)

След приключване на войната щабът на бригадата се завръща в гарнизона си за постоянна дислокация в Шумен и се включва в състава на Кавалерийската дивизия. През септември 1913 г. командването на бригадата е поето от полковник Недялко Тодоров, а от 1 януари 1915 от полковник Генко Мархолов. На 4 февруари 1915 г. бригадата се премества от Шумен в Русе.

В Първата световна война (1915 – 1918) 3-та конна бригада е в състав 9-и и 10-и конен полк (осем конни и два картечни ескадрона). Бригадата първоначално е в състава на Трета армия и на 6 септември е дадена в усиление на 4-та пехотна Преславска дивизия. Командир на бригадата е полковник Стоян Данаилов. Бригадата участва в охраната на добруджанската граница с Румъния, като оперира на фронта Русе – Шумен в участъка между пътищата Русе – Тутракан и Ески Джумая – Силистра.

На 24 септември 1915 г. със заповед на командващия Трета армия генерал-лейтенант Стефан Тошев задачата е конкретизирана и бригадата съсредоточава наблюдението си по пътищата Ески Джумая – Аксаково и Ак Кагънлар – Силистра. На 27 септември в състава е включена и 3-та колоезгачна рота.

Поради факта, че бъдещите действия на Трета армия ще се провеждат в район, който страда от безводие, по своя инициатива командирът на 3-та конна бригада организира събиране на информация за наличните водоизточници в района, която информация се изпраща до войските от състава на Трета армия. На 3 декември 1915 г. бригадата се премества в с. Хърсово, а 9-и конен полк от Хюсенлер се премества в Мумджилар.

От 29 декември 1915 г. 3-та конна бригада е сменена от 1-ва конна бригада и е предислоцирана в района на Ихтиман, а впоследствие в Самоков в разпореждане на ЩДА. Временно бригадата е пренасочена в състава на Втора армия, но през лятото на 1916 г. е включена в състава на Първа армия и до 15 август бригадата заема района на с. Кафадарци и се подготвя за участие в настъпателната операция на армията.

Бригадата участва в Леринската/Чеганската операция на Първа армия от 17 до 27 август 1916 г. в състав: 7-и конен полк (два ескадрона, 1-ви картечен дивизион); 10-и конен полк; 2-ра конна батарея; 1-ва колоезгачна рота; 3/5 германски конен ескадрон, всичко 10 ескадрона. Командир на бригадата е полковник Стоян Данаилов, началник на щаба – ротмистър Константин Тулешков. За участие в операцията е придадена на 8-а пехотна Тунджанска дивизия.

Задачата на бригадата е до сутринта на 17 август да заеме района на селата Търново и Негочане и да изпрати шест разезди за разузнаване по пътищата за настъпление на армията и с ядрото си да настъпи по посока Долно Върбени – Баница, да наблюдава развитието на боя и вземе дейно участие в него при необходимост.

Бригадата заема района на с. Търново и преминава в настъпление на разсъмване на 17 август, имайки в предна охрана 7-и конен полк и в задна охрана отделение от 10-и конен полк. Ескадроните на предната охрана водят бой и унищожават със сеч сръбска пехотна рота южно от с. Долни Каленик, овладяват Петорашката височина, отблъскват конна контратака на сърбите, разчистват пътя и охраняват фланга на настъпващата успоредно с тях 3-та Бдинска бригада.

Главните сили настъпват след предната охрана, изтласкват сърбите от гара Лерин и овладяват 13 вагона и един склад с бойни припаси, водят бой и изгонват сърбите от селата Орта Оба и Хасан Оба. 10-и конен полк овладява с. Секулево. Разездите водят разузнаване за противника и донасят своевременно за неговите действия в щаба на бригадата. Конната бригада постига блестящи резултати, овладявайки линията Долно Върбени – Лерин почти 7 часа преди пристигането на 1-ва бригада от 8-а пехотна дивизия. Вечерта на 17 август 10-и конен полк прекарва в с. Секулево, предната охрана във Вахфкьой, германския ескадрон в Лерин. В боевете на 17 август конната бригада дава само 9 ранени и 5 контузени войника, както и 21 коня, извадени от строя, като причинява значителни загуби на противника пред фронта си и пленява дори 21 души.

Настъплението на бригадата продължава на следващия ден с общо направление към Баница и Горничево. 7-и конен полк, след уморителните преходи и боеве от предния ден, е оставен в състава на главните сили. 10-и конен полк е в предна охрана на бригадата. По заповед на командира на 8-а пехотна дивизия главните сили на бригадата, без достатъчно разузнаване, преминават в преследване на отстъпващия противник, в общо направление към Кучковени и Лесковец, но са спрени от силен пушечен и картечен огън и непроходимата местност, като 7-и конен полк понася първите си тежки загуби, между които и ескадронен командир.

След кратка почивка в Кучковени бригадата настъпва към Лесковец, но настъпилата тъмнина спира настъплението. На следващия ден бригадата настъпва към с. Церово и съдейства на атаката на 1-ва пехотна Тунджанска бригада, като охранява десния ѝ фланг, а с един ескадрон води разузнаване и разчиства полосата към Патели.

На 19 август бригадата настъпва през Лесковец към кота 950 и съдейства на 8-а пехотна дивизия в боя при Баница със задача да достигне гарата Екши Су. Но разездите донасят, че гарата е заета от сръбска пехота и командирът на конната бригада решава да изчака поддържащата пехота на майор Добрев и на следващия ден да атакува и превземе с. Екши Су и гарата. Бригадата пренощува в околностите на Екши Су и се подготвя за бой.

Боят за селото започна рано сутринта на 20 август. То е отбранявано от три сръбски пехотни роти. Конната бригада настъпва, имайки в предна охрана един ескадрон от 7-и конен полк, който се спешава и с подкрепата на 2-ра конна батарея атакува сръбските позиции. Сърбите не издържат на кръстосания огън и атаката на ескадрона и отстъпват. Бригадата продължава настъплението към Церово, съдейства на 1-ва Тунджанска бригада, настъпваща към планина Мала Нидже, като охранява фланга и осигурява тила ѝ. Пехотната бригада овладява Церово, конната бригада достига до Суровичево и пренощува 3 км северозападно от селото.

Недостигът на сили за операцията започва да оказва влияние на темповете на настъпление. Съпротивата на сърбите се засилва. Бригадата заема Суровичево на следващия ден и настъпва към Патели, имайки в предна охрана един ескадрон от 10-и конен полк.

Сърбите се оттеглят на гръцка територия, където е забранено за действия на българските войски от страна на германското командване.

Настъплението на 8-а пехотна Тунджанска дивизия продължава и на 22 август като 3-та конна бригада, с разрешение на командващия Първа армия преследва сърбите и дори влиза на гръцка територия за тази цел. 1-ви дивизион от 7-и конен полк е върнат към Суровичево от командващия армията, а втория дивизион води бой със сръбска конница в околностите на Елевис.

На 23 август 3-та конна бригада охранява южния фланг на дивизията, която води боеве по северните склонове на Св. Спиридонския масив, като изпраща охранения в състав от ескадрони от 7-и и 10-и конни полкове. Продължават разнопосочните заповеди от командващия армията и командира на дивизията, които временно затрудняват командира на бригадата да организира изпълнението им. Десети конен полк не успява да премине реката Налбанг кой дере, бродовете на която се охраняват от сърби, и остава да пренощува на вис. 540, като на 25 и 26 август охранява и наблюдава линията Мокрени – Налбанг кой – Нови град с два ескадрона, а с два ескадрона от района на с. Елевис наблюдава и охранява бродовете на реката. С 2-ри конен дивизион от 7-и конен полк, временно придан на 2-ра Тунджанска бригада, очиства от противника района на Влахиклисура – Загоричени – Зеленич и осигурява овладяването на Влахиклисура от бригадата. Съпротивата на сърбите се засилва, настъпващата групировка на Първа армия не успява да пробие главната позиция на сръбската отбрана, загубите нарастват и настъплението е спряно. 8-а пехотна Тунджанска дивизия с 3-та конна бригада в състава си преминава към отбрана на достигнатите позиции между езерата Островско и Петърско и по гребена на Мала Нудже планина, и се подготвя да отрази започналото контранастъпление на съглашенските войски на Битолско-направление.

От 7 до 12 септември 1916 г. 3-та конна бригада наблюдава и отбранява участъка с. Патели – с. Нови град до с. Елевис. Бригадата е усилена с пехота и артилерия и има състав: 7-и конен полк (2 ескадрона), 10-и конен полк (4 ескадрона), 51-ви пехотен полк (2 дружини), 10-и пехотен полк (1 дружина), всичко 3 дружини, 6 картечници, 3 батареи и 6 ескадрона. На 9 септември бригадата отразява атаката на две дружини зуаби от 156-а френска дивизия, които оставят на бойното поле над 300 души убити и ранени. Прикрива отстъплението на българските части към Крива река на 12 срещу 13 септември. Няколко дни по-късно (18 – 19 септември) наблюдава и охранява незаетото пространство между Лерин и Арменохор, участва в знаменития бой при с. Долно Върбени на 19 септември, където в конна атака унищожава френски пехотен полк.

Българските полкове изпадат в тежко положение поради превъзходството на противника в жива сила и артилерия. Критичният момент настъпва на 19 септември. В ранното утро на този ден френските пехотни полкове се устремяват към българските позиции, като особено напират в стика между 33-и пехотен Свищовски и 23-и пехотен Шипченски полкове в околностите на село Петорак. Командирът на 8-а пехотна дивизия не разполага с пехотни части, с които да спре противника, и решава да използва последните резерви, които му остават – ескадроните на 3-та конна бригада. Генерал-майор Митов заповядва атака с 33-ти пехотен Свищовски полк и 3-та конна бригада, прикрита сред върбалака при селото. Тогава се случва нещо невиждано до тогава на този

фронт – българската конница самоотвержено атакува френската пехота и артилерия при село Долно Върбени. Всички стоят онемели и гледат чудото на една конна атака.

Кратка команда за бой и, както описват очевидците, върбалакът при село Долно Върбени зашумява като вихрушка. Саблите блесват и ескадроните политват напред. Противникът е настигнат и целият френски 175-и пехотен полк е унищожен със сеч, газене и огън. Ескадроните се топят в адския огън. Французите вкарват в боя резервите си и залповият им огън кара ескадроните от 3-та конна бригада да обърнат конете и да се върнат заг бойната линия. Така с конна атака вражеските части са отхвърлени назад и положението временно е закрепено. Но очевидците разказват, че над десет дни след тази атака противникът не предприема други действия срещу нашите части в този участък.

Сражението при Битоля е едно от най-големите и кървави сражения, водени от българите в Първата световна война. 8-а пехотна Тунджанска дивизия е обезкървена и изведена от сражението за отдых и попълване. Изведена е и 3-та конна бригада в района на с. Искървеник.

Сменен е и командирът на бригадата, като командването от 27 септември 1916 г. се поема от командира на 10-и конен полк полковник Владимир Даскалов, който командва бригадата до 1919 г., когато е закрита, а полковник Данаилов е изпратен за началник на отбраната на участъка между езерото Малик и връх Звезда, западно от Преспанското езеро.

Конната атака при Долно Върбени, 19 септември 1916 г.

*Полковник Владимир Даскалов,
командир на 3-та конна
бригада (1916 – 1919 г.)*

Частии от бригадата се сменяват на позицията Томороз при с. Трапезица, където е в охрана и отбрана на участъка, а щаба и главните сили са в Церидвор и Пешчане. Впоследствие бригадата е изпратена в района на Охрид. По-късно е дислоцирана в Ниш (16 май – 8 ноември 1917 г.), след което е изпратена в Беломорието, на квартири в Гюмюрджина, където пристига на 12 ноември, със задача да наблюдава и разузнава беломорския бряг.

Съставът на бригадата непрекъснато се променя. Първоначално има състав от 9 ескадрона: 4-ти конен полк (3 ескадрона); 8-и конен полк (3 ескадрона); 9-и конен полк (3 ескадрона) и гарнизона на Порто Лагос (2 гружини, 1 ескадрон).

През 1917 г. в състава ѝ влиза и новосформирания в с. Керичлер 11-и конен полк.

През 1918 г. бригадата е в Гюмюрджина и Драма, където дочаква края на войната. От там на 23 септември 1918 г. заминава през Одрин, София, Ниш и на 27 септември пристига в Куманово, за да вземе участие в прикриване на отстъплението на нашите войски при Градище.

Войната е загубена, Конната бригада се завръща в България и е демобилизирана в Шумен и разформирована през 1919 г. Полковете ѝ са реорганизирани в жангармерийски конни полкове през 1920 г., а през 1922 г. в жангармерийски конни групи. През 1926 г. са възстановени конните полкове (8-и 10-и конен полк), а през 1928 г. – и командването и щаба на 3-та конна бригада в Шумен. На 30 януари 1930 г. 3-та конна бригада е преместена в Разград.

3-та конна бригада участва във военната операция за връщането на Южна Добруджа в пределите на българската гържава. Командир на бригадата е полковник Тошков. Бригадата е в състав: 8-и и 10-и конни полкове, 3-ти инженерен полк, 3-то армейско товарно отделение и гр. Операцията заочва в утрото на 21 септември 1940 г. и до 1 октомври достигат новата гранична линия и поемат охраната ѝ.

Идва Втората световна война. 3-та конна бригада от януари 1941 г. е отново в Шумен.

През **Втората световна война (1941 – 1945)** в състава на бригадата влизат 8-и и 10-и конни полкове. Тя е включена в състава на 2-ра конна дивизия. Бригадата извършва мобилизация и е изпратена на Прикриващия фронт от 1 юли 1941 г. в с. Факия. След изпълнение на задачата на 30 ноември се завръща в Шумен, където остава до 17 септември 1943 г., след което е отново в състава на Прикриващия фронт, като на 1 януари 1944 г. е в Елхово. Командир на бригадата е полковник Стефан Банчев. Обществено-политическите промени през септември 1944 г. заварват 3-та конна бригада на Прикриващия фронт. От 20 септември командването на бригадата временно е поето от майор Николов.

3-та конна бригада участва в първия период на войната срещу Третия райх в състава на 2-ра конна дивизия. Командир на бригадата е полковник Борис Морунوف. В Нишката операция на Втора армия бригадата участва в боевете за Власотинце и Лесковац, Лебане и Прапацница. След края на Нишката операция отново в състава на 2-ра конна дивизия е подчинена на Първа армия.

На 16 октомври 1944 г. настъпва към Бояново като втори ешелон на конната дивизия, въведена е в боя за развитие на настъплението след превземането на Враня и продължава настъплението си на юг към река Морава. До 6 ноември участва в боевете за Бояново и около вр. Кралева кука, но без успех. На 7 ноември 1944 г. в бригадата е получена заповед за преследване на германските войски по направление Гниляне – Прищина – Митровица. На 19 ноември 8-и конен полк влиза в Прищина, а разездите на полка – в Митровица. В този период бригадата дава 132 убити.

След завършване на бойните действия на 10 декември 1944 г. 3-та конна бригада се завръща в България и заема постоянния си гарнизон в Шумен, заедно с 10-и конен полк и с 8-и конен полк в Силистра. На 12 май 1947 г. бригадата се премества в гр. Толбухин (дн. Добрич), заедно с 10-и конен полк. От 2 декември 1949 г. след разформирането на щаба на 2-ра конна дивизия 3-та конна бригада е реорганизирана в Отделна конна бригада.

С министерска заповед № 527 от 22 септември 1950 г. Отделната конна бригада е преименувана във 2-ра конна бригада, 8-и конен полк в 7-и кавалерийски, 10-и конен полк в 9-и кавалерийски полк. На 1 май 1951 г. 2-ра кавалерийска бригада е реорганизирана във 2-ра кавалерийска дивизия и се установява на гарнизон в Разград. С МЗ № 00269/13.11.1954 г. са закрити 2-ра кавалерийска дивизия – Разград и подчинените ѝ конни полкове.

3.4. ЧЕТВЪРТА КОННА БРИГАДА

Четвърта конна бригада е формирана с Указ № 96 от 31 декември 1914 г. в Дедеагач и взема участие в Първата (1915 – 1918) и Втората световна война (1941 – 1945). В състава ѝ първоначално влизат 6-и и 8-и конни полкове. Бригадата действа в Беломорието, охранява беломорския бряг и изпълнява задачи в новоосвободените земи в Източното Беломорие до лятото на 1915 г., след което се прибира в Харманли.

Съгласно заповед № 2 от 26 септември 1915 г. 4-та конна бригада е изпратена в района на с. Берсин, с. Извор, гр. Прилеп. Към 1 октомври 1915 г. бригадата е в състава на Кавалерийската дивизия, командва се от полковник Павел Мачев и се състои от 3-ти и 6-и конни полкове. Към щаба на бригадата се числят: 1 офицер (полк. Мачев), 11 подофицери и войници, 12 коне, 2 обикновени коли, 5 пушки и карабини. Бригадата настъпва по източните склонове на Серменлийския балкан до с. Петрово, охранява фланга на 7-а пехотна Рилска дивизия, води боеве при с. Габрово, Бърлено, Серменин, Горничет, Гевгели, Мирвче, достига до Битоля и Велес. През м. февруари 1916 г. е на местостоянка в гр. Брезник, където остава до лятото на 1916 г.

Опасността от война с Румъния през пролетта на 1916 г. налага преформиране на конницата на България. Формирана е 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев и 4-та конна бригада е включена в състава на дивизията. В състава на бригадата са 2-ри и 6-и конни полкове, 1-ва конна батарея и колоезгачна рота. Усилена е с две роты от 16-и пехотен Ловчански полк, които се включват в състава на бригадата в изходния район за настъпление. Командир на бригадата е полковник Иван Табаков, на 2-ри конен полк – полковник Никола Брадинов, на 6-и конен полк – полковник Сава Вуйчев и на 1-ва конна батарея – капитан Георги Векилски. През август 4-та конна бригада се предислоцира в Добруджа.

На 31 август щабът на бригадата с 6-и конен полк е в Добруджа при с. Караманлий, 2-ри конен полк е в с. Хамбурлак, а конната батарея и усиленията от 16-и пехотен полк са в с. Дерекьой, колоезгачната рота в с. Оборище. Още същия ден колоезгачната рота с помощта на една пехотна дружина заема моста при с. Ново Ботево, като един ескадрон от 2-ри конен полк остава в подкрепа на охраната на моста, тъй като е важен за настъплението на войските на следващия ден.

На 1 септември 1916 г. 1-ва конна дивизия започва настъплението си към Курт Бунар в три колони и 4-та конна бригада формира дясната колона на дивизията, като се изнася към крайния обект през с. Енкаче и с. Кочмар. В хода на марша разузнавателна част на бригадата от 2-ри конен полк води боеве при с. Владимирово и с. Езирдже и заема с. Конско, като прекъсва съобщенията с Добрич и Силистра. Друга разузнавателна част от същия полк се натъква на силен противник, поисква помощ от авангарда и след като я получава, овладява селата Омурфакъ и Кочмар. Защитата на Курт Бунар е от съществено значение за отбраната на Добрич и румънското командване изпраща усиления на гарнизона в състав от една пехотна бригада и конен полк. Командирът на 1-ва конна дивизия генерал Колев решава в знаменития бой при с. Курт Бунар да бие противника по части.

Авангардната 1-ва конна бригада атакува авангарда на противника при с. Кочмар и го унищожава. 4-та конна бригада е изпратена в посока селата Карапелит и Конак Куюсу със задача да не допусне основните противникови сили да се притекат на помощ на своите при Кочмар. Предна охрана са конните пионери от 2-ри конен полк под командването на поручик Евгени Манов, там е и началник-щаба на дивизията подполковник Александър Кисюв. Колоната е предвождана от бригадният командир полковник Иван Табаков. С него е 6-и конен полк, а на 10 – 15 минути след него се придвижва 2-ри конен полк.

В това време основните сили на румънската бригада са на почивка при с. Конак Куюсу. В този момент полковник Табаков преценява, че трябва да атакува само с 6-и конен полк, който е в състава на основните сили на бригадата. Силите са неравни – срещу около 400 наши конници стоят 4000 противникови пехотинци.

Българите атакуват отдалеч и войниците от охранителната верига на румънската бригада имат време да открият плътен огън. Битката е неравна. Ранени са почти всички командващи офицери в полка и началника на щаба на дивизията подполковник Кисюв. В този момент пристига на помощ 2-ри конен полк на полковник Брадинов. Румънците не издържат на удара и отстъпват. Боевете при Кочмар, Карапелит и Конак с участието и на 4-та конна бригада спомагат за овладяването на Добрич от силите на „Варненския укрепен район“ на генерал Катранджиев. 1-ва конна дивизия на генерал Колев овладява важния укрепен пункт Курт Бунар.

Четвърта конна бригада участва в знаменитата битка за спасяването на Добрич, обсаден от превъзхождащи пехотни и конни части на противника. Бригадата е в състава на основните сили, а в авангард е изпратен 2-ри конен Ломски полк. В късния следобед на 7 септември 1916 г. бригадата участва в мощния флангови удар на Конната дивизия върху сърбо-хърватската дивизия при с. Голямо Чамурлий (дн. с. Смолница), която се огъва и започва да отстъпва. Паниката и безредието обхващат противниковите сили и пред фронта на Варненските войски. Претърпели сериозни загуби, те се оттеглят в пълен безпорядък далеч на север. Полковете на 4-та конна бригада участват в очистването на околностите на Добрич от противникови части.

Полковник Иван Табаков
с командирите си

След боя при Добрич 1-ва конна дивизия излиза в оперативен простор и в следващите дни разузнава и осветлява зоната между р. Дунав и жп линията Добрич – Кобадин, прикрива прегрупирването на Трета армия за настъплението на изток (10 – 12 септември). 4-та конна бригада е в авангард на дивизията с 6-и конен полк и изпраща разузнавателни разезди във всички посоки, които разкриват, че противникови обози се движат от Кара Омер към Меджидие, охранявани от конен полк. 4-та конна бригада участва в пленяването на обозите на противника на 14 септември при Кара Омер. В състава на бригадата временно е придан 9-и конен полк, който в боя действа в авангард на бригадата под директното командване на полковник Табаков.

В следващите дни полковете на 4-та конна бригада участват в настъплението на Конната дивизия на север със задача да преследват бития противник и да не му дават възможност да се закрепят за отбрана. Усилията на разузнаването са насочени към Кобадин, където противникът съсредоточава силите си за решителната битка за Добруджа. Към 20 септември 4-а конна бригада (само с 6-и конен полк в състава си) е в района на с. Еребилер и на 21 септември прави опит да превземе с. Казичи, но овладява единствено жп станцията с помпата. 2-ри конен полк е изтласкан от Амузала в с. Каракьой, а 9-и конен полк е обстрелван, и те не успяват да вземат участие в атаката.

9-и конен полк като авангард разкрива настъплението на противника на юг от Топрахисар към Амузача и че е овладял селото като се насочва към с. Каракьой. В същото време постъпва искане от Добричките войски за помощ от Конната дивизия, която да удари противника в направление на с. Енгез. Генерал Колев решава да пресрещне противника при Мустафа Ачи.

4-та конна бригада с 6-и конен полк настъпва към с. Казичи и охранява фланга на Добричките войски. 2-ри конен полк временно е подчинен на 5-а конна бригада и е в авангард на дивизията, който настъпва към с. Каракьой, прикрива фланга на дивизията и овладява селото. Противникът отстъпва към Азаплар.

Конната батарея на поход

В решителния бой при Мустафа Ачи на 21 септември 1916 г. от 4-та конна бригада участва 9-и конен полк и 1-ва конна батарея на капитан Векилски, която сътворява истински подвиг.

Конните полкове се приготвят за настъплението, когато противникът изненадващо атакува под подкрепата на артилерийски огън и достига на 400 крачки от предния край на нашите войски. Положението става критично за Конната дивизия. Тогава капитан Векилски извежда в бесен карьер конните артилеристи от батареята и под смаяните погледи на противника формира карета от отстъпващите войници и открива ураганен огън по противника. Една батарея срещу цялата пехотна бригада от 19-а румънска пехотна дивизия. Противникът е стъписан и спира настъплението. Но това се оказва решаващо за боя. В конна атака тръгват конните полкове, сред които е и 9-и конен полк на бригадата. Ударът е стремителен, напорът неугържим, противникът не издържа на удара и се разбягва в паническо бягство. На следващия ден противникът прави опит отново да настъпни към Мустафа Ачи, но отново е спрян, като след боя 4-та конна бригада настъпва към с. Геленджик в състава на конната дивизия.

На 24 септември 4-та конна бригада, в състава на дясната колона на главните сили на Конната дивизия настъпва към с. Первели, завзема го и се организира за отбрана на линията кота 90 – Первели. През следващите дни до 30 септември настъпва по-спокоен период, през който полковете на бригадата се възстановяват след многодневните преходи и боеве и попълват оределите си структури.

4-та конна бригада участва в упоритата отбрана на Конната дивизия при Первели, като първоначално е в резерв на дивизията, но в деня на настъплението на противника част от нея, 2-ри конен полк, сменя лейбгвардейците на първа линия и се оказва на направлението на главния удар на противника. Настъплението на противника започва на 1 октомври с главен удар между кота 90 и с. Первели. Напорът на румънската пехотна бригада е силен, не носи успех и контраатаката на дивизията с 1-ви конен полк, което налага въвеждането на резервите от 4-та конна бригада в боя. Те успяват да закрепат отбраната.

През следващите два дни в боя влизат главните сили на 5-а румънска пехотна дивизия и руски части. Съседният на Конната дивизия 75-и турски пехотен полк започва да отстъпва и повлича след себе си цялата 25-а турска пехотна дивизия. В помощ на турците е изпратен 6-и конен полк от 4-та конна бригада, който спомага да се заздравят отбраната на десния фланг.

На 5 октомври пристига нова заповед от Командващия Трета армия и 4-та конна бригада на полковник Табаков заема десния участък на отбраната, като включва в състава си намиращите се в този момент части в него: състав от Лейбгвардейския конен полк, 6-и конен полк, 1-ви ескадрон от 3-ти конен полк. Умората е голяма от няколкодневните боеве, патроните свършват, ножове към карабините още не са доставени, но духът е висок. От 5-ти до 10-ти октомври продължават жестоките боеве по целия фронт. Настъплението на противника е спряно окончателно към 11 октомври. Настъпва временно затишие и конните полкове се подготвят за контранастъплението на армията.

На 19 октомври Конната дивизия настъпва в направление на гр. Тузла, усилена с пехотни части.

4-та конна бригада е на десния участък и е в състав от Лейбгвардейския конен полк, 6-и конен полк и част от 8-и пехотен Приморски полк. След мощна артилерийска подготовка, продължила 1,5 часа в 9:30 часа Конната дивизия атакува противника и заема предните му позиции. 4-та конна бригада отразява фланговия удар на противника в участъка на Лейбгвардейския конен полк със силите на 6-и и 9-и конни полкове и продължава настъплението. На 20 октомври е превзета главната неприятелска позиция и 4-та конна бригада влиза в Тузла. Отбраната е пробита, противникът отстъпва в безрегие. Конните части на дивизията в конна атака връхлитат върху противника по северните склонове на кота 79 и го помитат. До вечерта достигат до Карликъой.

Четвърта конна бригада на 21 октомври е сменена от първата линия и оставена в резерв за отдих и попълване. Конната дивизия преминава в преследване на противника. Гр. Кюстенджа, перлата на Северното Черноморие, е превзет и за негов комендант е назначен командирът на 4-та конна бригада, полковник Табаков. Бригадата, в съкратен състав, временно е в Кюстенджа като полковете ѝ са включени в състава на 5-а конна бригада, които участват в преследването на противника покрай морето и в боевете при Кара Мурад и на пътя Ислам тепе – с. Кожело.

*Полковник Гаврил Анастасов, командир на 4-та конна бригада (1918 – 1920 г.)
(Фонд НВИМ)*

През ноември 1916 г. е сменено командването на 4-та конна бригада, което е поето от полковник Никола Кметов, а полковник Иван Табаков поема 2-ра конна бригада. Настъплението на бригадата продължава на север, а впоследствие и на изток към Черна вода и Мачин. Добруджа е освободена.

През 1918 г. 4-та конна бригада е прехвърлена в Беломорието и на 16 март е в района на гр. Ксанти. Включена в състава на 2-ра конна дивизия, където участва в охраната на беломорския бряг и поддържането на реда в окупираните територии. Командването на бригадата е поето от полковник Гаврил Анастасов. През септември 1918 г. по време на отбранителните боеве на Македонския фронт 4-та конна бригада е прехвърлена на Дойранското направление. Ескадрони от 3-ти и 7-и конни полкове участват в боевете при Градище, Куманово и Щип. Войната е загубена и 4-та конна бригада се прибира на територията на страната при Горна Баня, изпратена е в Добрич и Шумен в състава на прикриващите войски по границата с Румъния и до 1 януари се прибира в Сливен, където демобилизира.

В изпълнение на Ньойския договор, през 1919 г. е разформиран щаба на бригадата, а конните полкове са реорганизирани в жандармерийски. Четвърта конна бригада е възстановена през 1935 г., като временно е в състава на Кавалерийската школа до премахване на военните ограничения по Ньойския договор. С новите мирновременни щатове от 20 февруари 1935 г. щабът на Кавалерийската школа се преформира в учебна конна бригада – София. Командир на учебната бригада е полковник Манов.

Съгласно строго поверителните писма на Инспектора на конницата от 29 февруари 1936 г. щабът на учебната конна бригада се превръща в щаб на 4-та конна бригада.

Командир на бригадата е полковник Пенев. Бригадата е в състав: 1-ви конен полк – София, 2-ри конен полк – Лом и Кавалерийска школа, която е само временно подчинена на бригадата в строево отношение. През лятото бригадата се изнася на бивак при гр. Самоков. Сменяват се няколко командири на бригадата: подполковник Антонов – от 26 октомври 1936 г.; полковник Тянковски; полковник Руев – от 1 януари 1939 г. и отново полковник Антонов през 1941 г.

В началото на **Втората световна война (1941 – 1945)**, на 14 април 4-та конна бригада в състав 2-ри и 3-ти конни полкове, е изведена в района на София, Орландовци, Биримирци, Надежда, след което се изнася в района на селата Богьовци, Опицвет, Петърч и Маслово. Включена е в състава на 2-ра конна дивизия. С началото на операцията за окупиране на Югославия през 1941 г. настъпва северно от шосето Сливница – Цариброд, заема района на Багово, Калотино, Врабча, Стрезомировци, Дъсчен кладенец.

На 18 април Югославия капитулира и бригадата започва окупацията на района северно от Милевска планина и Гложка планина, вр. Прегел и вр. Облик и вр. Дежа. След изпълнение на задачата 4-та конна бригада се прибира в София.

Към 1944 г. в състава ѝ влизат 4-и и 5-и конни полкове и е част от 2-ра конна дивизия. Участва в първия период на войната срещу Третия райх под командването на полковник Петър Добрев, като воюва в Нишката и Косовската операция. На 16 октомври 1944 г. настъпва към Бояново и с 5-и конен полк влиза във Враня. Другият полк от дивизията влиза в подчинение на 6-а пехотна дивизия и взема участие в преследването на германските войски към Куршумлия, Куршумлийски бани, с. Добриновец и вр. Остро купле от Копаник планина. 5-и конен полк влиза в Прищина на 19 ноември. На 23 ноември 1944 г. 4-ти конен полк влиза в Митровица, след което е изваден от състава на Бдинската дивизия и на 26 ноември получава заповед да се завърне в България. В бойните действия през този период на войната бригадата дава 137 убити.

След завършване на първия период от войната срещу Германия 4-та конна бригада се завръща в България и демобилизира. От 1 януари е изведена на гарнизон с щаба в Елхово, където се предислоцира и 5-и конен полк от Брезник и е в състава на Прикриващия фронт. Съгласно лично поверително писмо на командира на 2-ра конна дивизия от 15 май 1945 г. 4-та конна бригада се разформира в гр. Ямбол, като 4-ти конен полк е прехвърлен в състава на 2-ра конна бригада с щаб в Ямбол, а 5-и конен полк е разформиран.

3.5. ПЕТА КОННА БРИГАДА

Пета конна бригада е формирана през май 1916 г. На 9 май 1916 г. е придадена на 4-а пехотна Преславска дивизия за смяна на 1-ва конна бригада, която е включена в състава на 1-ва конна дивизия, а впоследствие с нея е усилена 1-ва пехотна Софийска дивизия. Полковник Марков пристига на 10 май 1916 г. в с. Хърсово и поема командването на бригадата, която в този момент е в състав: 9-и конен полк, 9-и пеши картечен ескадрон и конно-пионерен взвод. Командването на бригадата е поверено на полковника от Генералния щаб Тодор Марков, а началник-щаб от май до август 1916 г. е ротмистър Пенчо Златев, сменен впоследствие от подполковника от ГЩ Никола Топалджиков. Бригадата е включена в състава на Трета армия. На 27 май бригадата е в с. Кешаулар. До започването на военните действия на Добруджанския театър на военните действия бригадата продължава укрепителните работи, започнати отпреди в участъците си на отговорност, изпълнявани от 1-ва конна бригада.

Войната е обявена на 1 септември 1916 г., бойните действия започват, и 5-а конна бригада, в състава на 1-ва пехотна Софийска дивизия получава задача да настъпни към укрепления пункт Силистра. Командирът и щабът на бригадата с другите части пристигат на 2 септември в с. Догрулар. Бригадата е усилена с 3-та пехотна дружина от 42-ри пехотен полк на 3-та пехотна Софийска бригада и две полски оръдия и на 4 септември получава задача да се закрепят на линията Атмаджа – Хаскьой, като не допусне пробив на противникови части от Силистренския гарнизон в подкрепа на отбраната на Тутракан.

9-и конен полк продължава да получава задачи директно от командира на Софийската дивизия и настъпва като поддържа връзката между 2-ра и 1-ва софийски бригади. Полкът настъпва в направление Кеманлар – Догрулар, води боеве с противникови части при Докчилар, Чилаер и Капакли, като дава и първи жертви. На 5 септември 6-и германски улански полк настъпва към Касъмлар и влиза в подчинение на 1-ва пехотна Софийска дивизия, а 9-и конен полк излиза от подчинение на дивизията и се включва в състава на 5-а конна бригада. Бригадата осигурява вихровия бой на 3-та софийска бригада при Сънсърлар, където е разгромена пехотна бригада на противника, изпратена на помощ на обсадената Тутраканска крепост.

На 7 и 8 септември в състава на 5-а конна бригада е включен временно и 6-и германски улански полк (4 ескадрона) за усиляне на разузнаването и настъпление към Силистра. Бригадата получава задача да брани посоките от Силистра към Доймушлар. Щабът е в Хаскьой, 9-и конен полк – в Капакли, а 6-и улански полк – в Доймушлар. Във взаимодействие с 3-та софийска пехотна бригада 5-а конна бригада настъпва към Силистра, води бой с противника при с. Ял Чаталджа и достига до покрайнините на Силистра. Разузнаването докладва, че противникът е напуснал града. На 9 септември командирът на 1-ва Софийска дивизия нарежда на бригадата да настъпни към с. Сюнеч и ако Силистра е напусната от противника, да влезе в града. В 17,20 ч. малък разузнавателен отряд, част от 9-и кавалерийски полк, начело с поручик Пармаков влиза в Силистра, а след него и целия 2-ри ескадрон.

На следващия ден, 10 септември сутринта, в Силистра влизат 5-а конна бригада от Първа Софийска дивизия, 9-и германски конен полк и 6-и германски улански полк. 5-а конна бригада се установява във форта Араб табия с фронт на изток. На следващия ден настъпва на изток, като оставя един ескадрон във форта Араб табия за поддържане на реда в града.

На 11 септември 5-а конна бригада е присъединена към 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев, но в състав само от 9-и конен полк, картечния ескадрон и конно-пионерния взвод. Германският конен полк остава извън състава на бригадата и дивизията, защото се считало, че не може германска част да бъде непосредствено под българско командване (само български могат да бъдат под германско командване, б.а.). В хода на бойните действия съставът на бригадата непрекъснато се променя в зависимост от задачите и обстановката.

От 12 септември 1-ва конна дивизия охранява десния фланг на настъпващата към Кобадин Трета армия. 5-а конна бригада е в дясната колона, настъпваща през Кайбиляр към Кара Ашла. В нейния състав на 16 септември е включен временно и 2-ри конен полк, който води разузнаване към с. Османча. От 9-и конен полк са изпратени разузнавателни разезди към Меджидие, Кюстенджа и Мангалия.

На 20 септември 1-ва конна дивизия започва да се оттегля на линията Мустафа Ачи – Азаплар. Оттеглянето се осигурява от ариегарда, 5-а конна бригада (2-ри и 9-и конни полкове) под командването на полковник Марков, развърнат на линията Амузача – Первели. Противникът, румънска пехотна бригада, се стреми към Добрич и на пътя ѝ е само 1-ва конна дивизия, която получава задача да я спре и ликвидира опасността за Добрич.

Полковете на ариегарда са атакувани от пехотни части на противника. 2-ри конен полк е изтласкан от Амузача в с. Каракьой, а 9-и конен полк е обстрелван. Генерал Колев решава 5-а конна бригада с една рота от 16-и пехотен полк и един пеши картечен ескадрон да прикрива фланга на конната дивизия и бригадата води бой с противника при Каракьой, като отстъпва към Амузача.

5-а конна бригада участва в знаменития бой при Мустафа Ачи на 21 септември 1916 г. Бригадата, заедно с 1-ви конен полк е в състава на конната група, разположена при с. Азаплар, предназначена да спре настъплението на противника в това направление. Но румънците изпреварват с развърщането си българските конни и пеши картечни ескадрони и атакуват централното ядро на групировката на конната дивизия при Мустафа Ачи. Противниковата атака временно е спряна от конната батарея на капитан Векилски, но спечеленото време дава възможност за организиране на конната атака. Трите конни полка, сред които са и тези на 5-а конна бригада, атакуват в конен строй. Конната лавина се стоварва върху нищо неподозиращия противник. Румънската пехотна бригада е окончателно разбита. Полето се покрива с трупове и захвърлено имущество от противника. Опасността за добричките войски е отстранена.

На 24 септември 5-а конна бригада води отбранителни боеве в състава на конната дивизия при Амузача и Первели, като заема за отбрана десния участък на позицията при Первели. Боевете започват на 1 октомври и полковник Марков докладва в щаба, че направлението на главния удар на противника е между Первели и кота 90. Спешените конни части удържат първоначалния натиск на против-

ника. На следващия ден влизат в боя главните сили на 5-а румънска пехотна дивизия. Части от 5-а конна бригада, усилена с пехотни части и артилерия, под командването на полковник Марков упорито удържат центъра на отбраната при Первели. Боевете продължават до 8 октомври, когато противникът се отказва от атаката. Конните полкове на 5-а конна бригада отгъхват и се готвят за преминаване в настъпление, но поради известие за поява на нови руски части настъплението е отложено.

На 19 октомври Трета армия преминава в настъпление в общо направление към Тузла. 5-а конна бригада е в резерва на дивизията, заедно с 2-ра конна бригада. Поради недостатъчната артилерийска подготовка настъпващите търпят загуби. На 20 октомври 1-ва конна дивизия пробива главната неприятелска позиция и продължава настъплението. В боя е въведена и 5-а конна бригада, която участва в боевете за с. Текиргьол, където подпомага 2-ра конна бригада при завземане на селото. На 22 октомври е завзета и втората отбранителна линия на противника и гр. Кюстенджа.

На 23 октомври дивизията води боеве при с. Кара Мурад, излиза на морския бряг и преминава в преследване на противника. Дивизията настъпва по шосето с. Канаре – с. Кара Мурад, като в авангард е 5-а конна бригада, която поема полкове от 4-та конна бригада и придобива състав (2-ри, 6-и и 9-и конни полкове). В челото на бригадата е 6-и конен полк. Авангардът води бой с противникови части при пътя Ислам тепе – с. Кожело и излиза на гребена, откъдето се вижда цялото пространство в равнината, осеяно с неприятелски разпръснати части, бягащи на север. Генерал Колев заповядва на 5-а конна бригада да атакува противника. Шести конен полк е насочен към Чикракчи, 9-и конен полк и един от ескадроните на 6-и конен полк – към чифлика и Кара Мурад, а 2-ри конен полк е на втора линия зад 9-и конен полк.

Трите конни батареи откриват огън и конницата атакува. Румънците оказват слаба съпротива и бързо се предават. Към 8:30 ч. при шосето между Кара Мурад и Чикракчи ескадроните на 9-и конен полк се натъкват на румънски части, които не са загубили желанието си за бой. Групи от по 10 – 20 конници ги атакуват стремително, посрещнати са с огън и загубите на полка са тежки. Ескадрони от 2-ри и 9-и конен полк обграждат руската 265-та Оренбургска дружина и започват люта битка за пленяване на знамето ѝ. Скоро то е пленено заедно с цялата дружина и нейния командир подполковник Сенко Поповски.

От 24 октомври 5-а конна бригада настъпва на запад в състава на конната дивизия. Вечерта бригадата пренощува в с. Тара Верди. На сутринта настъплението на конната дивизия продължава в три колони и 5-а конна бригада (2-ри и 9-и конни полкове) прикрива дивизията от хребета Кашкалък-Баир. Задачата е да се изхвърли противника северно от р. Дунав. За усиление на разузнаването в североизточна посока генерал Иван Колев изпраща 5-а конна бригада с временен командир полковник Мачев (полковник Марков поема командването на 2-ра конна дивизия). Тя разкрива групировката на противника, който отстъпва към реката.

На 1-ви ноември 1-ва конна дивизия възобновява настъплението. На 3-ти ноември 5-а конна бригада води бой с изостанали противникови части на вис. 170,

западно от Касимча, които се разбягват. На 22 ноември бригадата достига до с. Жабаку. През декември командването на 5-а конна бригада се поема от командира на лейбгвардейците полковник Паун Бананов.

На 13 декември конната дивизия се готви да бъде прехвърлена на север от р. Дунав. 5-а конна бригада с 2-ри конен полк е назначена в авангард на дивизията, но прехвърлянето се отлага поради появяването на нови руски части в Северна Добруджа. Трета армия продължава настъплението си към Мачин на 15 декември. 5-а конна бригада е пренасочена към с. Муслубей, накъдето е пренасочена впоследствие и цялата Конна дивизия. В хода на настъплението бригадата овладява селата Журжени, Аджисьол, Сарагьол, Сарънасуф, Мъргьол. На 19 декември 5-а конна бригада в състава на конната дивизия води ожесточени боеве с казашката „дива“ дивизия при с. Сатул Ноу на брега на Дунав. Понесла значителни загуби, казашката дивизия прекратява боя. Сраженията продължават и през следващите дни, без успех и за двете страни.

През януари 1917 г. от Румъния се завръща 9-и конен полк и влиза в състава на 5-а конна бригада. Бригадата поема за охрана участък по р. Дунав, който охранява до прехвърлянето ѝ на Македонския фронт.

На 5 май 5-а конна бригада е прехвърлена на фронта и заема района на Куманово. В края на май 1918 г. действа в полосата на Първа армия. 2-ри конен полк оперира основно на Дойранското направление, а 9-и конен полк на Струмишкото. Полковете осигуряват тила и комуникациите на армията, подвоза на боеприпаси, охраняват отстъпващите войски през септември 1918 г. след пробива на Добро поле. Отделни части от бригадата действат в състава на временно създаваните бойни групи „Градско“ и „Криволак“, които се опитват да задържат разпада на фронта и участват в боевете на тези групи.

На 9 октомври бригадата достига до с. Върбица, където започва демобилизация, която завършва окончателно в гр. Харманли. На 30 ноември бригадата се завръща в Сливен, където е разформирана.

Според разработеният и въведен за изпълнение от 3 януари 1929 г. План за мобилизация и военновременно развързване на земните войски се предвижда да се формира при мобилизация 5-а конна бригада в състав от 4-ти и 5-и конен полк с щаб в Ямбол. Но в последващите планове идеята е изоставена и Българската армия остава с четири конни бригади, с които участва във Втората световна война.

3.6. СБОРНА КОННА БРИГАДА

С директива на Щаба на Действащата армия през септември 1912 г. се разпорежда конната дивизия да формира една конна бригада, която да действа на Маричиното направление в интерес на Втора армия. В изпълнение на тази директива командирът на конната дивизия генерал Атанас Назлъмов отделя от състава на дивизията два конни полка (3-ти и 6-и). Впоследствие в бригадата е включен и Лейбгвардейския конен полк.

Сборната конна бригада официално е формирана на 18 септември 1912 г. в Харманли. В същия ден Лейбгвардейският конен полк пристига в Харманли. Там вече са съсредоточени 3-ти и 6-и конни полкове, които наблюдават и прикриват Маричиното направление. За командир е определен полковник Александър Танев, а бригадата влиза в състава на Втора армия.

Сборната конна бригада е разположена в с. Корашли, а гвардейският конен полк в Хебибчево (дн. Любимец). На 24 септември Сборната конна бригада се премества в Хебибчево, където служи до 1 октомври, разузнава и наблюдава границата с Турция.

Предвид предстоящите бойни действия и обстоятелството, че Лейбгвардейският конен полк е най-добре запознат с района, командването на 2-ра армия разпорежда службата по долината на р. Марица да се носи само от него. Щабът на бригадата, 3-ти и 6-и конни полкове на 4 октомври се преместват в Корашлий и осигуряват връзката с Хасковския отряд, като гвардейците остават в Хебибчево. В състава на бригадата са 9 строеви конни ескадрона. Същият ден Лейбгвардейският конен полк тръгва от Хебибчево към границата със задача да осигурява настъплението на 8-а пехотна Тунджанска дивизия. Ескадроните на полка са придадени временно на пехотните бригади. В очакване на войната Турция започва да прибира населението от граничната зона във вътрешността на страната, което е забелязано от разездите на бригадата.

Войната е обявена и на 5 октомври започва марш-манювъра на Втора армия към Одринската крепост. Сборната конна бригада получава задача да настъпи по посока Силбикюм-Курткьой и поддържа връзката на Втора армия с Хасковския отряд на полковник Васил Делов. В подчинение на бригадата преминават пограничните роти.

Полковник Танев изпраща четири разузнавателни разезди напред да водят разузнаване пред фронта на армията и по един конен възвод да поддържа връзката с 8-а пехотна дивизия и Хасковския отряд. Самата бригада тръгва по пътя Корашли – Козлуджи – Силбикюм, като изпраща пред себе си член разезд и авангард, а тила осигурява с ариегард.

Авангардът от 3-ти конен полк преминава границата на 5-и октомври в 4 часа сутринта, атакува и води бой с граничния пост срещу Силбикюм. Граничният пост, в състав от около 100 души, усилен с ½ ескадрон, напуска поста. Разездите докладват, че граничните постове са усилены и наброяват в състава си около 100 – 200 души, което е значително препятствие за конницата. Вечерта бригадата достига до Урумкьой и пренощува в селото.

Гвардейския конен полк прикрива марша на 8-а пехотна дивизия към границата, достига я на 4 октомври вечерта и остава до разсъмване. На 5 октомври гвардейския полк е придаден на 1-ва пехотна бригада на дивизията и води разузнаване в интерес на бригадата с три разузнавателни дозори. В 11 часа получава заповед да проведе разузнаване в участъка между р. Марица и Мезене.

Главното командване предвижда изход от крепостта за отблъскване на българското настъпление и съсредоточаване на войски в Кърджали за удар по фланга на Втора армия, последното от които се оказва невярно, но за дълго задържа вниманието на ЩДА и командването на Втора армия, и води до разностранни изводи и заповеди за противодействие на тази заплаха. На 6 октомври бригадата продължава разузнаването си към Силбикюм, като тръгва от Урумкьой към Курткьой с два разузнавателни разезди пред себе си. Лейбгвардейския конен полк изпраща пет самостоятелни разузнавателни разезди по 16 конника и два подофицерски разезди, които разузнават пътищата за изнасяне на 8-а пехотна дивизия. Води и краткотрайни боеве при Кагъкьой с предни турски части. С част от силите си подкрепя 1-ва Балканска бригада в боя при Фликел, който е успешен за бригадата. Турските челни отряди се прибират в крепостта. Бригадата като цяло не успява да излезе в долината на р. Арда и да прекоси пълноводната по това време река.

На 7 октомври настъплението продължава, войските на Втора армия и Конната бригада приближават към крепостта Одрин. Бригадата води разузнаване към Яйладжик и Дефебаур с разузнавателни разезди, а с един разузнавателен ескадрон наблюдава към Козлублике и Овабюк. Вечерта пренощува в чифлика Бургуджик.

На 10 октомври 1912 г. щабот на Втора армия се премества в Мустафа Паша. Към 15 октомври конната бригада и гвардейският конен полк са в чифлика Кулакля и село Сименли.

На 2 ноември Сборната конна бригада на полковник Танев заема град Софлу. Усилен с 2-ра бригада на МОО, отрядът се спуска на юг покрай Марица и на 5 ноември завладява Фере, а на 6-ти – Дедеагач. Обезпокоен от приближаването на турски подкрепления, Танев оттегля войските си обратно в Софлу. В Дедеагач остават около 150 опълченци.

Преговорите за примирие не можеха да премахнат опасността в тила на 2-ра армия, произлизаща от Кърджалийския корпус на Мехмед Явер паша в района между Гюмюрджина, Дедеагач и долното течение на р. Марица. За неговото обезвреждане Главното командване насочва Кърджалийския отряд на генерал-майор Никола Генеф и Сборната конна бригада на полковник Александър Танев.

Отстъпил от Гюмюрджина, Явер паша се стреми да премине на левия бряг на Марица при с. Мерхамли и да се спаси на Галиполския полуостров. След четиридневен преследване на 13 ноември македоно-одринци заемат гр. Фере, където се съединяват с конницата, овладяла Дедеагач на 9 срещу 10 ноември. На следващия ден по обед вражеският корпус е обкръжен между Фере, Османджибилик и Кичукванчево с главните си сили по височините около селата Мерхамли и Кермекли, подложени на точен артилерийски обстрел. Парламентьори на Явер паша се явяват при полковник Танев с молба за примирие от 38 часа, обаче са върнати от бригадния командир с настояването за лична среща в тричасов срок с пашата

и обсъждане на условията за предаване. Полковник Танев е длъжен да посочи на парламентърите по-старшият началник в лицето на генерал Генеф, чийто отряд води борбата от Кърджали през Гюмюрджина до Мерхамли и от когото Явер паша получава предложение за предаване още на 12 ноември.

Преговорите по слагането на оръжие започват в 14:30 ч. и приключват в 22:00 ч. на 14 ноември, когато Явер паша подписва протокола за капитулация, според който предаването ще се извърши от 14 ч. на 15 ноември. Едва сега полковник Танев уведомява генерал Генеф, че противникът е вдигнал бялото знаме. На следващия ден точно в определения час близо до могилата при с. Мерхамли Явер паша поднася сабята си на началника на Кърджалийския отряд, който съгласно неписаните правила за уважение към противника, намерил за уместно да му я върне обратно. След пашата захвърлят оръжието си 263 офицери и 9381 долни чинове с 8 оръдия, 2 картечници и 1000 коня. Само пет вражески роти успяват да се прехвърлят на лодки и салове на отсрещния бряг. От българска страна не се дават жертви, единствен случай в тази война.

На 17 ноември 1912 г. части на Македоно-одринското опълчение и 6-и конен полк освобождават Димотика. Сборната конна бригада поема за наблюдение и охрана беломорския бряг от Ерегли до нос Лимни Бурну.

След младотурския преврат назрява опасността от нарушаване на примирието между България и Турция. Новото младотурско правителство формира Галиполската групировка на противника и подготвя морски десант с цел сне-мане обсадата на Одринската крепост и удар в тила на Първа и Трета армия, сражаващи се на фронта при Чаталджа. В отговор на това българското командване формира нова, Четвърта армия, в състава на която е включена почти цялата българска конница – Конната дивизия и Сборната конна бригада.

На 23 декември Сборната конна бригада е преместена в района на с. Айнарджик за подкрепа на 2-ра пехотна Тракийска бригада и сдава на Конната дивизия за охрана нейния участък от морския бряг от Ерегли до нос Лимни Бурну. На 27 декември сборната конна бригада е преподчинена на командира на Конната дивизия и поема отново за охрана и отбрана на морския бряг от Ерегли до нос Лимни Бурну, което продължава да изпълнява до прекратяване на войната с Турция. Към 21 януари 1913 г. бригадата е в състав: щаб (офицери – 3, подофицери и войници – 32, коне – 22, каруци – 4 и пушки – 10), 3-ти и 6-и конни полкове. Всичко в бригадата: офицери – 88, подофицери и войници – 1629, коне – 1932, волове – 24, каруци – 136, пушки – 1582. От 26 до 29 януари 1913 г. полковете на Сборната конна бригада осигуряват действията на Четвърта армия в разузнавателно отношение, водят наблюдение на морския бряг и подпомагат бойните действия на армията при ликвидиране на десанта при Шаркьой. Лимни Бурну, което продължава да изпълнява до прекратяване на войната с Турция. Към 21 януари 1913 г. бригадата е в състав: щаб (офицери – 3, подофицери и войници – 32, коне – 22, каруци – 4 и пушки – 10), 3-ти и 6-и конни полкове. Всичко в бригадата: офицери – 88, подофицери и войници – 1629, коне – 1932, волове – 24, каруци – 136, пушки – 1582. От 26 до 29 януари 1913 г. полковете на Сборната конна бригада осигуряват действията на Четвърта армия в разузнавателно отношение, водят наблюдение на морския бряг и

подпомагат бойните действия на армията при ликвидиране на десанта при Шаркьой.

След приключване на Първата Балканска война Сборната конна бригада към 12 април 1913 г. се разполага с щаба си и 3-ти конен полк в Родосто, и нейните полкове наблюдават и охраняват морския бряг, като два ескадрона от 6-и конен полк са в Одрин в подкрепа на българската комендатура, заедно с Лейбгвардейския полк. В подчинение на бригадата са 1-ви конен полк, разположен в Ерекли и Ени чифлик, който охранява брега източно от чифлика Шерифли, 7-и конен полк и два ескадрона от 4-ти конен полк. Ескадрони и полуескадрони са придадени към МОО и 11-а пехотна дивизия за усиление.

Опасността от нова война със съюзниците налага прегрупиране на Действащата армия, което се извършва след подписване на мирния договор с Турция. На 17 май 1912 г. всички пехотни дивизии получават задача да се предислоцират на запад за участие в Междусъюзническата война.

Сборната конна бригада обаче още на 12 април получава задача да сдаде охраняемия участък и усиленията си на 4-ти конен полк, и с 1-ви, 3-ти и 6-и конни полкове на 13 април да се изнесе в Маграг, но впоследствие 1-ви конен полк е върнат в Родосто и остава в състава на Конната дивизия.

Следват една след друга нови заповеди, което е характерно за този период и изисква постоянна промяна на планове и задачи. Сборната конна бригада е предвидена за участие в новата война в състава на Втора армия и е пренасочена към Фере, а впоследствие към Сяр. 3-ти конен полк е препратен през Дедеагач към Макри, а 6-и конен полк е пренасочен към Гюмюрджина, Ксанти, Кавала и Саръ Шабан.

На 27 април 1913 г. следва нова заповед, с която Сборната конна бригада се придава на Македоно-одринското опълчение, а 6-и конен полк се пренасочва към Правище и се придава на новосформираната Серска бригада. На 1 май в състава на Сборната конна бригада е включен 5-и конен полк, а 6-и конен полк е пренасочен към Сяр. След това Сборната конна бригада, вече в състав 3-ти и 6-и конни полкове, получава заповед от Сяр с да се отправи към София и да пристигне до 19 май, но впоследствие 6-и конен полк е изпратен в Кюстендил.

5-и конен полк осигурява разполагането на 8-а пехотна дивизия около езерото Тахино. Така изпълнявайки различни заповеди и всевъзможни внезапно възникнали задачи, които са били ежедневие в дейността на Главното командване, на 15 май Сборната конна бригада пристига в София и е включена в състава на Пета армия.

На 19 май следва нова заповед на Щаба на Действащата армия, която отново променя състава на армиите и задачите на конницата. Конните полкове на Сборната конна бригада се преразпределят между армиите, които остават без конница. Така Сборната конна бригада формално остава без подчинени конни полкове и е в разпореждане на Главното командване. Войната завършва с поражение за България и конните полкове се прибират в постоянните си гарнизонни местостоянки.

Бригадата е демобилизирана на 7 август 1913 г.

4. КОННИ ДИВИЗИИ

4.1. КАВАЛЕРИЙСКА/КОННА ДИВИЗИЯ

Кавалерийската дивизия е формирана през 1891 г. с Указ № 176 в съответствие със Закона за устройство на въоръжените сили от същата година и е съставена от четири конни полка. При формирането на дивизията Управлението на инспектора на кавалерията при Министерството на войната се преименува в Управление на кавалерийската дивизия.

Първият командир на дивизията е подполковник Христо Петрунов. Той я командва от 1892 до 1898 г. И през това време му е присвоено и званието полковник. През 1903 г. структурата на дивизията се променя, като включва две конни бригади с четири полка в състава си. През 1906 г. се развърщат нови конни полкове и трета конна бригада и кавалерийската дивизия включва вече три конни бригади и 10 конни полка в състава си.

Полковник Христо Петрунов,
първи командир на дивизията
(1892 – 1898 г.), като генерал

През 1912 г., в навечерието на Балканската война, от състава на дивизията се отделят два конни полка (3-ти и 6-и), които заедно с Лейбгвардейския конен полк формират отделна конна бригада. Полковете на 3-та конна бригада (8-и и 9-и, последния сменен от 10-и конен полк в началото на войната) са предадени за усиление на Първа и Трета армии и във войната в състава на дивизията участва остатъкът от 2-ра и 3-та конни бригади като 2-ра конна бригада.

Така в **Балканската война (1912-1913)** Кавалерийската/Конната дивизия участва в състав от две конни бригади, включващи пет конни полка с 18 ескадрона.

Командир на дивизията е генерал-майор Атанас Назлъмов, началник на щаба – подполковник Тодор Марков. Командир на 1-ва конна бригада (1-ви и 2-ри конни полкове) е полковник Петър Салабашев. Командир на 2-ра конна бригада (4-ти, 7-и и 10-и конни полкове, последния сменен на 9 октомври с 9-и конен полк) е полковник Стоян Данаилов.

Щабът на дивизията е в района на Казъклисе, 1-ва конна бригада – в Яйлагджик, 2-ра конна бригада – в Славово и Казъклисе. Включена е в състава на Трета армия.

Войната е обявена на 5 октомври 1912 г. и

Конната дивизия действа на левия фланг на Първа армия с основна задача да води разузнаване и прикрива развърщането на Трета армия, която задача дивизията изпълнява блестящо, независимо от трудностите на непознатия терен и лошото време. Трета армия успява да заеме изходния си район за настъпление и да бъде въведена в сражението за Лозенград, което е стратегическа изненада за турците и решава изхода от Лозенградската операция в полза на българите.

В 4 часа на 6 октомври по заповед на командващия Трета армия генерал-лейтенант Рагко Димитриев Конната дивизия, усилена с три пехотни дружини от 7-и, 35-и и 24-ти пехотни полкове и две оръдия, преминава границата, търси съприкосновение с противника, води разузнаване и поддържа връзка с Първа армия вдясно и с Бургаския отряд вляво по фронта. Дивизията изпълнява задачата като с един ескадрон от 7-и конен полк в разузнавателна част наблюдава пътя Дерекьой – Омер Абас и с други два ескадрона води разузнаване към Кайбиляр. В авангард на дивизията е 4-и конен полк, който води разузнаване по пътя Кайбиляр – Ески Полос, осигурява връзката с Първа армия и с един ескадрон към Ковчас осигурява връзката с Бургаския отряд. Главните сили на дивизията (1-ви и 2-ри конни полкове и един ескадрон от 7-и конен полк) се изнасят в направление на Кайбиляр и вечерта нощуват в Девлетагач. Авангардите не установяват контакт с противника, който в този момент събира войските си при Ериклер.

Още в началото на бойните действия се обособяват различни мнения за из-ползване на конната дивизия между Щаба на Действащата армия (ЩДА) и командващите армии, които остават до края на Балканските войни. Командирът на дивизията получава разнопосочни заповеди от три страни: ЩДА, командващите Първа и Трета армии, които често противоречат една на друга и пречат на командването на дивизията да организира изпълнението им. По тази причина ЩДА на 7 октомври взема дивизията в свое разпореждане, като оставя в разпореждане на Трета армия само 8-и конен полк. Но това не остава разбрано от командващите армии, които продължават да поставят задачи на конната дивизия.

Дивизията на 7 октомври получава задача да пристигне в Казълагач и да остане в разпореждане на Н. В. Главнокомандващия. По пътя към Казълагач ескадрони от авангардните 4-и и 7-и конен полк влизат в съприкосновение с противника и водят краткотрайни боеве при Кинкерлик с две пехотни роти и един полуескадрон от подофицерската школа. Дивизията успява до вечерта да пристигне с предните си части до линията Карамза – Ериклер – Кадъкьой. Много ценни сведения за съсредоточаването на противниковите четири корпуса в района на Петра, Ериклер и Лозенград не успяват да бъдат изпратени до ЩДА и командващите армии.

На 8 октомври Конната дивизия се премества пред фронта на Първа армия, която до този момент е оставена без конница и получава задача да настъпи към Саръталишман. Първа конна бригада пренощува във Вайсал, сутринта настъпва към Саръталишман с авангард от два ескадрона от 2-ри конен полк. 2-ра конна бригада пренощува в Карамза и на следващия ден по пладне пристига във Вайсал, където приема в състава си 9-и конен полк и попълва състава си от три конни полка (10 ескадрона и един картечен ескадрон).

Вечерта на 8 октомври щабът на дивизията нощува в Хаджиталишман. Дивизията е вече в пълен състав: 18 строеви ескадрона; три картечни ескадрона и личен състав: 128 офицери, 3055 конника и 3138 коня, с които участва в Лозенградската операция.

В 6:45 часа на 8 октомври пристига нова заповед от ЩДА: Конната дивизия да разузнае в посоката Демир Ханлъ, Гебиляр, Хаскьой, Ениджиджи и Кавакли. Генерал Назлъмов изпраща в авангард 1-ва конна бригада да настъпи по пътя Саръталишман – Татарлар – Селиолу – Ениджиджи като изпрати три разузнавателни ескадрона към Гебиляр, Селиолу-Хаскьой и Татарлар – Селиолу – Ениджиджи и пет разузнавателни разезди. Задачата е частично изпълнена, защото Селиолу е все още в турски ръце. В същото време се получават още две заповеди от командващите Първа и Трета армии, които командирът на дивизията възлага за изпълнение, но не успява да изпълни.

При Селиолу – Гечкенли Конната дивизия среща челните разезди на Сборната конна бригада на турците, която отстъпва и не влиза в бой, като конни схватки се водят само между предните разузнавателни разезди на двете страни.

Конната дивизия осигурява настъплението на 1-ва пехотна Софийска дивизия и 10-а сборна пехотна дивизия и на 9 октомври влиза в Селиолу. Една срещу друга застават двете конни дивизии – българската североизточно от Селиолу и турската от Гечкенли. Авангардните боеве на 1-ва конна бригада не носят резултат поради ожесточената съпротива на пехотните поддръжки на турската конна дивизия. ЩДА заповядва конната дивизия да не атакува и да чака поддръжка от пехотата.

*Генерал-майор Атанас Назлъмов,
командир на конната дивизия
през балканските войни*

На следващия ден, 10 октомври, след обяд, с подкрепата на 2-ра бригада от 4-та пехотна Преславска дивизия, Конната дивизия преминава в настъпление от района южно от Татарлъ, но отново се получава повторна заповед от командващия Трета армия да разруши жп линията Кърклисе – Баба Ески.

Генерал Назлъмов решава да изпълни задачата и същата е възложена на 2-ри конен полк. В авангард са изпратени 4-ти и 9-и конни полкове под командването на командира на 2-ра конна бригада. Без да се ангажира в боеве авангардът тръгва да изпълни задачата и пренощува в Гердели на 10 октомври.

Конната дивизия с три ескадрона от 9-и конен полк води разузнаване към Лозенград, води откъслечни боеве при Дуванкьой с изостанали турски части. По време на настъплението към Лозенград 2-ра конна бригада среща съпротива от турците при Кавакли, където 4-ти конен полк изпада в тежко положение. Пристига на помощ 1-ва конна бригада, но е атакувана от турска пехота.

1-ви конен полк, който е в предна линия, понася загуби и е принуден да отстъпи. Пристигат главните сили на конната дивизия и противникът отстъпва. Лозенградската операция завършва с победа за българите, Лозенград е превзет. На 12 октомври конната дивизия почива и възстановява силите на конниците и конете след няколкодневните непрекъснати рейдове и боеве.

Отдиха, даден на българските войски, предоставя възможност на турците да се оттеглят на укрепената линия Люле Бургас – Бунар Хисар. На 13 октомври Конната дивизия влиза отново в подчинение на Трета армия и започва да получава заповеди и от там. Проблемът е, че до този момент българското командване не придобива важната информация, че в Лозенградската операция са водени бойни действия с основните сили на Източната турска армия, затова следващите заповеди до Конната дивизия изискват да разкрие къде са главните сили на турската армия. Командирът на дивизията започва сам да преценява, коя задача може да изпълни, и отдава своите разпореждания до бригадите. На 14 октомври Конната дивизия донася, че турците са се оттеглили от Баба Ески към Люле Бургас, но не успява да разузнае зоната северно от Карагач, която турците вече са заели. ЩДА не получава сведения за това, че една турска армия е на линията Люле Бургас – Карагач, а зад нея се съсредоточава втора турска армия. Така левия фланг на българските войски остава открит за удара на 2-ра турска Източна армия, която се съсредоточава в района на Виза.

До 14 октомври конната дивизия осигурява марш-манювѐра на войските към укрепената линия. Авангардът (2-ра конна бригада) води краткотрайни боеве с предни турски конни части при Баба Ески и чифлика Дуганджа. Главните сили на конната дивизия тръгват на помощ, построяват се в боен ред на шосето Лозенград – Баба Ески, но до срещен бой с турската конна дивизия не се стига. Влияние оказва и недостатъчната пехотна поддръжка на нашата конна дивизия. Главните сили на Конната дивизия са в Еникьой, а авангарда в Уруглу срещу Баба Ески. Българските дивизии на 15 октомври в една линия са готови за кръвопролитното сражение при Люле Бургас – Бунар Хисар. Продължават разнопосочните директиви и заповеди до Конната дивизия.

На 14 октомври с Директива № 5 на ЩДА на Конната дивизия се заповядва да осветлява района Баба Ески – Люле Бургас – Карагач, което коренно променя направлението на съсредоточаване на основните усилия от юг на изток. Командващият Трета армия пак заповядва на дивизията да настъпи с ядрото си в посока Еникьой – чифлика Кумбурлер – Айвали – Люле Бургас и да разузнава в пространството Баба Ески – Люле Бургас – Ахмед бей – Виза – Евренджик. Командирът на дивизията решава да изпълни втората заповед.

В авангард тръгват 2-ри и 4-ти конни полкове под командването на командира на 1-ва конна бригада. В разузнаване е изпратен 2-ри конен полк с четирите си ескадрона. 1-ви конен полк продължава да разузнава на юг и разкрива, че Баба Ески е изпразнен от войски. Авангардът води боеве с разузнавателни части на противника при Айвали дѐре, Татаркьой и село Айвали, което е запалено при отстъплението от турците, и българските кавалеристи разкриват масово жестоко убийство на жени и деца. Вечерта на 14 октомври Конната дивизия достига до Домуз Орман и разкрива струпване на войски на противника към Люле Бургас.

На 15 октомври Конната дивизия настъпва с главните сили в посока чифлик Татаркьой – Тюрк бей – Татарлъ и разузнава в зоната Тюрк бей – пътя Мисина – Чорлу и шосето Бунар Хисар-Виза-Серак. Заболява командирът на 1-ва конна бригада полковник Петър Салабашев и командването е поето от командира на 2-ри конен полк полковник Недялко Тодоров. Част от 2-ри конен полк води бой с турска пехота източно от Ташлъ.

В авангард на дивизията са 4-ти и 7-и конни полкове. Изпратени са разузнавателни ескадрони в посоките: Тюрк бей – Татарлъ, Еврен – Юлафти и Карагач – Ювалия. Характерното е, че в щаба на дивизията още не е получена директивата за 14 октомври, и частите продължават да изпълняват действащата заповед на командващия Трета армия. През деня се налага корекция в заповедите на авангарда, но до вечерта Конната дивизия достига до Татаркьой.

На 16 октомври пристига директивата на Главното командване да настъпни по пътя Люле Бургас – Аладжали и изпрати силен рекогносцировъчен отряд към Айробол да заеме станция Муратли, като осигурява и връзката с Първа армия. Дивизията е усилена с една пехотна дружина от 35-и пехотен полк и активно се включва в петдневните боеве при Бунар Хисар, като подпомага срещния бой на 5-а пехотна Дунавска дивизия с 2-ра Източна турска армия на Махмуд Мухтар паша.

Дивизията заема района зад гребена на височините при с. Колиби и Иванкьой в готовност за бой. В критичния момент на сражението при Карагач доре командващия Трета армия, генерал-лейтенант Радко Димитриеви изпраща в боя картечните ескадрони на 1-ви, 2-ри и 4-ти конни полкове и пехотната дружина от 35-и пехотен Врачански полк. В поддръжка е бригада от 4-та пехотна Преславска дивизия. Главните сили на Конната дивизия са в готовност в чифлика Щеренберг, южно от Еркене, при гарата Люле Бургас. Настъплението на 2-ра Източна турска армия е спряно и българските дивизии продължават настъплението, преодоляват съпротивата на противника при Соуджак дере и преминават в преследване на противника. Конната дивизия действа на южния фланг на Първа армия в направление на Ениклер с авангард от 1-ва конна бригада (1-ви и 4-ти конни полкове).

По заповед на Главното командване настъплението на българските войски е спряно, за да се даде малко почивка след петдневните боеве и се приближат обозите за попълване на запасите. Конната дивизия с едната си бригада остава на жп станция Люле Бургас, а с другата бригада, усилена с две пехотни дружини и скорострелна батарея от 1-ва пехотна дивизия, продължава разузнаването в направление на Айробол – ст. Муратли – Люле Бургас – Чорлу. В боевете загубите на дивизията са: офицери – 1, подофицери и войници – 49, убити коне – 34, ранени коне – 204.

Настъплението на българските армии продължава към Чаталджа. Конната дивизия осигурява марш-маньовъра на българските войски, води разузнаване за противника и пътищата, разчиства от изостанали турски части и башибозушки банди района, осигурява фланговете на армиите и поддържа комуникациите.

На 22 октомври Конната дивизия преминава в подчинение на Първа армия и по заповед на командващия армията изпраща конни части на разузнаване от

1-ва конна бригада към Ениклер, Мисини и Чифликъой и самостоятелни разезди към Софулар, Муратли, Родосто, Чорлу и Айробол. Главните сили на дивизията остават при жп станция Люле Бургас. На 23 октомври 1-ва конна бригада разузнава и осветлява района пред фронта на Първа армия, като остава с ядрото си в Чингерли. Разузнаването от ескадроните долага, че противникът отстъпва поголовно към Чаталджа, където се готви за упорита отбрана. Части от конната дивизия водят боеве с изостанали турски части при Чорлу, Ерегли и Родосто, които са заети от авангарда на дивизията (25 – 26 октомври).

Холерата връхлита и частите на Конната дивизия и 1-ва конна бригада е поставена под карантина в с. Хаджи Муратлъ до 29 – 30 октомври. Конната дивизия достига морския бряг и на основание директива № 17 от 1 ноември организира наблюдението и контрола по него от Силиврия до Ерегли и Родосто.

По време на двудневните боеве на Чаталджанската укрепена линия Конната дивизия съредоточава силите си в Чорлу и изпраща конни части да прочистват района в тила на армиите от башибозушки банди и осигуряват фланговете и тила им. 1-ва конна бригада (1-ви, 2-ри и 4-ти конни полкове) е изолирана от холерата и е още под карантина. С половин ескадрон са усилены 4-та и 9-а пехотни дивизии. На 4 ноември дивизията се премества в района на Аврен, с офицерски разезди охранява морския бряг, ликвидира малък десант на противника при Кум Бургас. 2-ра конна бригада (7-и и 9-и конни полкове) е изпратена в Айробол.

Към 3 ноември 1912 г. в резултат на холерата в Конната дивизия заболяват 17 офицери и 1234 подофицери и войници. Умират един офицер и 79 подофицери и войници.

След младотурския преврат назрява опасността от нарушаване на примирието между България и Османската империя. През първата половина на декември 1912 г. българското Главно командване получава сведения за съсредоточаването на турски сили в Галиполския полуостров и сформирането на това място на нова и добре въоръжена армия. За противодействие на тази опасност Главното командване формира на 15 декември 1912 г. нова Четвърта армия, като в състава ѝ са включени Конната дивизия и Сборната конна бригада. В състава на дивизията са 1-ви, 2-ри, 4-ти и 7-и конен полк, всичко 13 ескадрона, 1950 сабли и 12 картечници. Личен състав на дивизията: 100 офицери, 9 чиновници и 2302 подофицери и войници.

Конната дивизия продължава да охранява морския бряг от с. Ерегли до с. Панизо с щаб в Родосто. До операцията с три конни полка (2-ри, 1-ви и 4-и) изпълнява задачите по охрана на морския бряг, а със 7-и конен полк в с. Хаджи Муратлъ, южно от гр. Чорлу.

С оперативна директива № 1 на командващия Четвърта армия на конната дивизия се поставя задача да охранява морския бряг от Ерегли до Родосто и командирът на дивизията разделя зоната за охрана на два участъка в отговорност на 1-ва конна бригада (1-ви и 2-ри конни полкове). 2-ра конна бригада (4-и и 7-и конни полкове) се разполага в Солвели, Хаджи Муратлъ и Ченгерли. На 23 декември щабът на дивизията напуска Родосто и се премества в чифлика Ченгерли. След преместването на отделната конна бригада в Айнарджик за подкрепа на 2-ра пехотна Тракийска бригада конната дивизия поема за охрана и нейния участък от

морския бряг от Ерегли до нос Лимни Бурну. На 27 декември конната дивизия е усилена с 2-ра пехотна Тракийска бригада и сборната конна бригада и поема цялостната охрана и отбрана на морския бряг от Родосто до нос Лимни Бурну, което продължава да изпълнява до прекратяване на войната с Турция.

Опасността от нова война със съюзниците налага презгрупиране на Действащата армия, което се извършва след подписване на мирния договор с Турция. Дивизията е в разпореждане на Главното командване. Следват поредица от заповеди за преподчиняване и разместване на конни полкове, които променят състава на Конната дивизия. На 17 май 1913 г. всички дивизии от Тракийския театър получават указания да се подготвят за прехвърляне на другите фронтове в очакване на новата война. Конната дивизия на 13 май формира от състава си нова 3-та конна бригада (4-ти, 8-и и 9-и конни полкове) в състава на Окупационния корпус в Югоизточна Тракия. Командир на бригадата е полковник Стоян Данаилов. Дивизията сдва районите си на наблюдение по морския бряг и във вътрешността на окупираните територии на полковете от новата конна бригада и се подготвя за марш.

На 18 май 1913 г. Конната дивизия вече в нов състав (1-ви, 2-ри, 7-и конни полкове и Лейбгвардейския конен полк) започва своя марш към София. На 4 юни 1913 г. всички конни полкове са вече в София и Конната дивизия е в определения ѝ състав. На 7 юни се изнася към Мало Бучино и се разполага: Щабът и Гвардейския конен полк – в Иваняне; щабът на 1-ва конна бригада и 1-ви конен полк – във Филиповци; 2-ри конен полк и конната батарея – в Суходол, а 7-и конен полк – в Мало Бучино, където дочаква новата война.

По време на **Междусъюзническата война** от 22 юни до 19 юли 1913 г. Конната дивизия е придадена в състава на Трета армия в състав: Лейбгвардейски конен полк, 1-ви, 2-ри и 7-и конни полкове и една скорострелна батарея. На 20 юни командващият армията формира Трънски отряд в състав от Конната дивизия, 1-ва пехотна Софийска бригада и две артилерийски отделения под командването на генерал-майор Назлъмов. Конната дивизия настъпва по направление Трън – Клисурска – Власина – Църни връх – Власотинци – Божица – връх Стрешер – Враня. Настъплението се забавя и командващият армията поема командването на отряда еднотично със своя щаб.

На 22 юни Конната дивизия, усилена с две пехотни дружини от 1-ва Софийска бригада настъпва в направление Трън – Клисурска – Власина. Във флангард на групата следва да се изпрати един конен полк, който да настъпи към Дъсчен кладенец, но това не е изпълнено. Главните сили от изходен район при Власотинското ханче настъпват и до вечерта достигат с. Клисурска.

На 23 юни разузнавателните ескадрони овладяват граничните постове Власина и западно от Клисурска. Сърбите изпращат подкрепления. Авангардът на конната дивизия в боен ред отстранява опасността и се опитва да отвори пътя към долината на р. Морава. Главните сили остават в с. Клисурска и очакват отваряне-то на пътя. Командирът на Конната дивизия изчаква резултата от фронталите удари на пехотата при Букова глава и Панджин гроб, които да му отворят пътя към долината на р. Морава.

На 24 юни командващият армията отнема придатените пехотни части от Конната дивизия и заповядва тя да премине самостоятелно границата и да изпълни задачата, но командирът на Конната дивизия отново не изпълнява заповедта и изчаква пехотните части да му отворят пътя. До 25 юни задачата остава неизпълнена. Части от Конната дивизия започват да се изпращат в помощ на други дивизии и бригади. 7-и конен полк остава да наблюдава боя за Букова глава. Към 5 юли в състава на Трънския отряд, вече прекръстен на „лява група“ остават едва три ескадрона от 3-ти конен полк. Войната е загубена. Конните полкове и бригади на Конната дивизия се завръщат в гарнизоните си в Южна България, а тези от Северна България – след подписване на примирието и освобождаване на гарнизоните от румънската армия.

След демобилизацията, която се извършва през 1913 година, се формира Конна дивизия, в чийто състав влизат 3-ти, 4-ти, 5-и и 6-и конни полкове, обединени в две конни бригади, конно-артилерийско отделение, конна колхозачна рота, радиотелеграфно отделение и военнополойскн полуескадрон. 3-та конна бригада (8-и, 9-и и 10-и конен полк) и 7-и конен полк са включени в състава на Трета армия. 1-ва конна бригада (1-ви и 2-ри конен полк) е включена в състава на Първа армия.

През **Първата световна война (1915 – 1918)** Кавалерийската дивизия влиза в състава на Втора армия и има състав: 2-ра конна бригада (4-ти и 5-и конни полкове) с командир полковник Генко Мархолов; 4-та конна бригада (3-ти и 6-и конни полкове) с командир полковник Павел Мачев; колхозачната рота с командир поручик Георги Делчев. Първа конна бригада действа в състава на Първа армия. Началник на дивизията е генерал-майор Александър Танев, началник на щаба на дивизията – от Генералния Щаб, подполковник Сава Вуйчев,

В състава си Конната дивизия има 11 конни ескадрона, 2 конно-пионерни взвода, 2 картечни ескадрона, 2-ра конна батарея, 1-ва колхозачна рота и радиотелеграфно отделение. С началото на бойните действия един ескадрон е придатен за усиление на 3-та Балканска дивизия и половин ескадрон – на 7-а Рилска дивизия. Щабът на дивизията се премества във Ваксево.

От 1 до 15 октомври 1915 г. Конната дивизия настъпва по направление Царево село-Калиманци – Кочани – Овче поле. С началото на бойните действия дивизията получава задача да следва 7-а пехотна дивизия в направление на Царево село с готовност да разузнава по искане на командира на дивизията. На 2 октомври командващият 2-ра армия генерал-лейтенант Тодоров заповядва Конната дивизия да премине сръбската граница и настъпн към Велес, като прекъсне съобщенията в долината на р. Вардар. Конната дивизия настъпва с авангард 5-и конен полк с конната батарея и картечен ескадрон от 4-ти конен полк. Времето е лошо, гъста кал покрива местността, конете едва вадят краката си от калта, някои губят подковите си. Два ескадрона от 5-и конен полк са изпратени следобяд през Пехчево за Струмица.

На 3 октомври Конната дивизия излиза на фланга на 7-а пехотна дивизия, разузнава в направление на Куманово. По искане на командира на 7-а пехотна дивизия 5-и конен полк и конно-пионерния взвод тръгват по шосето към Куманово под командването на командира на 5-и конен полк полковник Табаков, който взема

в състава си и картечния взвод от 4-ти конен полк. Полкът води бой при пресичането на р. Брегалница, южно от с. Оризаре, където е разбит пехотен полк на противника. Впоследствие настъпва по долината на р. Брегалница към гр. Велес, прикрива левия фланг на Втора армия и прекъсва съобщенията на сърбите в долината на Вардар.

Боевете продължават и през следващите дни. Сърбите се оттеглят на Страцинската позиция, където се очаква да дадат отпор на настъплението на българите. Пред фронта на 7-а пехотна Рилска дивизия противникът се оттегля към Овче поле. Конната дивизия изпраща 6 офицерски разезди от 3-ти, 4-ти и 6-и конни полкове да разузнават и осветляват фронта пред настъпващите дивизии на Втора армия. Щабът на дивизията се установява в Царево село.

Командващият Втора армия, генерал-лейтенант Тодоров изисква по-енергични действия от Конната дивизия, но командирът на дивизията следва пехотата и докладва, че съставът на дивизията е доведен до бригада, поради непрекъснатите отклонявания на конни ескадрони за други задачи, и без пехотни усиления не е в състояние да изпълнява самостоятелни задачи и търпи значителни загуби.

На 5 октомври частите на Втора армия приближават Страцинската позиция. Авангардът на Конната дивизия от 2-ра конна бригада се сблъсква с 13-и сръбски пехотен полк на Богословенските височини при с. Варсенево. Главните сили на конната бригада са назад и не могат да окажат помощ на бригадата. Ескадроните от 3-ти конен полк изпълняват задачи в интерес на 3-та пехотна дивизия, ескадроните на 4-ти конен полк се сражават на Страцинската позиция, а 5-и конен полк е изпратен от щаба на Действащата армия да плени обоз на противника, източно от Варсенево. Командирът на бригадата, полковник Мархолов взема решение с наличните сили да атакува противника.

*Освобождението на Битоля, 1915 г.
На снимката е началникът на конната
дивизия полковник Стойков*

В атаката вземат участие 3 1/2 ескадрона, предимно от пристигналия като усиление 6-и конен полк, от които само два атакуват в конен строй. Сръбският 13-и пехотен полк не издържа на внезапната атака и се разбягва. Богословенските височини са превзети и покрити с трупове на противника. Конната дивизия нощува в с. Варсенево.

На 6 октомври войските на армията настъпват към Куманово, а по заповед на командващия армията Конната дивизия е насочена към Велес. На 6 октомври 1915 г. конните полкове участват в боевете за Велес. Дивизията изпраща разузнавателни разезди от 4-ти конен полк към Велес, които докладват че противникът е изоставил града и се е оттеглил към Скопие. Конната дивизия влиза във Велес, тържествено посрещната от населението. Командирът изпраща разузнавателни разезди към моста на р. Тополка и мостовете на р. Вардар.

Продължават разнопосочните заповеди до конните полкове на дивизията, които внасят смут в командването. Щабът на действащата армия разпределя задачи на полковете през главата на командващия армията и на командира на дивизията, което е проблем още от Балканските войни. Командирите на пехотни дивизии и бригади, на които са предоставени конни полкове, им поставят не-свойствени и не по силите им задачи. Никой не се съобразява с времето, студа, гъждовете и постоянната кал, която изтисква силите на конете и това, че същите трябва да бъдат редовно хранени, поени и отпочинали, за да бъдат ефективни в боя. Пехотните поддръжки на конната дивизия са недостатъчни и ескадроните често са подложени на директен обстрел от противника и търпят загуби. Командирът на дивизията иска да се прибере към тила на армията и възстанови силите на конете и хората, а командващия армията настоява за по-енергични и постоянни действия на конницата в полосата на армията и да възпрепятства движението на противника по жп линията към Вардар.

ЩДА усилява конната дивизия с 3-та пехотна Рилска бригада и едно артилерийско отделение по повод настоятелните искания на генерал-майор Танев за усиления и нарежда конната дивизия да разруши мостовете на р. Бошево при Демир Капия, на р. Черна при жп станция Градско и при нужда на р. Вардар в гр. Велес. Конната дивизия е останала само с 8 ескадрона и две конни батареи, поради факта, че останалите са придадени на 3-та пехотна дивизия за настъплението ѝ към Качанишкия проход и на 7-а пехотна дивизия. Командирът решава с наличните сили да разруши мостовете на р. Бошево и на р. Индже Кера.

ЩДА подготвя провеждането на следващата, Овчеполската настъпателна операция от 13 октомври и разпределя новите задачи на армиите и Конната дивизия. Завърщат се в състава на дивизията 1-ва конна бригада и двата ескадрона от 3-та пехотна дивизия, което повишава възможностите ѝ.

На 16 октомври генерал-майор Танев изпраща 1-ва конна бригада към Бояновци със задача да превземе селото. На 17 октомври бригадата води бой за Бояновци и достига манастира Св. Илия. След овладяването на селото Конната бригада е изпратена през Враня за Градско на левия фланг на 3-та пехотна дивизия.

До 3 ноември 1915 г. Конната дивизия участва в боевете на Бабуна планина и освобождаването на Прилеп, след което води бойни действия за овладяване на Алинцката позиция. На 17 ноември 1915 година командването на дивизията пое-

ма полковник Иван Стойков, поради заболяването на генерал Танев, който е изпратен на лечение.

На 21 ноември 1915 г., неделя, 5-и конен полк влиза в Битоля, заедно с един германски ескадрон от 5-ти хусарски полк. На следващият ден, 22 ноември Конната дивизия освобождава Ресен, посрещната от цялото гражданство и от оцелелите войводи и поборници от големите въстания и съзаклятия. Във всички църкви едновременно се отслужват молебени за победите на българското оръжие, за обединението на България и за многолетието на българския цар.

На 24 ноември 1915 г., сряда, 2-ра Тунджанска бригада и 4-ти конен полк освобождават свещения за всички българи старопрестолен град Охрид. На 25 ноември полковете влизат в Подградец, разположен на югозападния бряг на езерото, и свеждат знамената си пред порутените кули на крепостта на цар Самуил на пътя между Охрид и Струга.

Сръбската армия е разбита и е изтеглена със съгласенски кораби на остров Корфу, където е превъоръжена изцяло и подготвена за новите сражения.

Конните полкове са изтеглени назад и на територията на страната, където да възстановят боеспособността си. 1-ва конна бригада е изпратена в Добруджа, където заменя 3-та конна бригада (7-и и 10-и конни полкове), която в средата на януари 1916 г. се разполага в Ихтиман и впоследствие в Самоков и влиза в състава на дивизията. През зимата и пролетта на 1916 г. Кавалерийската дивизия е в разпореждане на ЩДА с щаб в Брезник.

През май 1916 година Конната дивизия е разформирована и от бригадите и новосформираната 5-а конна бригада се формират 1-ва и 2-ра конни дивизии.

Генерал Танев с командири от конната дивизия на обяд (фонд НВИМ)

4.2. ПЪРВА КОННА ДИВИЗИЯ

Първа конна дивизия е формирана през май 1916 г. от частите на разформированата Кавалерийска дивизия. Първоначалният състав включва 1-ва и 4-а конни бригади. Впоследствие, в хода на настъплението към нея се присъединяват 2-ра и новосформираната 5-а конна бригада. 1-ва конна дивизия е високо подвижно оперативно съединение, включващо освен кавалерия и части от различни родове войски – артилерия, колоездачи, пехота, свързки и гр.

На 8 май 1916 г. за началник на дивизията е назначен генерал-майор Иван Колев, дотогава командир на 10-а пехотна Беломорска дивизия. Към момента на назначаването му дивизията е попълнена едва на $\frac{3}{4}$ от състава ѝ. До юли са сформирани пеши картечни дивизиони към всеки конен полк и към конните батареи се сформира още един взвод, като те имат вече по 6 оръдия.

Към 23 юли 1-ва конна дивизия е вече в състав: 2-ри, 5-и, 6-и конни полкове, 1-ва конна батарея, картечните ескадрони на 1-ви, 7-и и 10-и конен полк, които се намират в Дупница. В състава на дивизията е включен Лейбгвардейският конен полк, който е вече в Добруджа и 1-ви конен полк, дислоциран в Плевен. В Плевен 1-ви конен полк е заменен с 5-и конен полк, който остава в състава на 12-а пехотна сборна дивизия. Така съставът на дивизията се оформя от две конни бригади (1-ва и 4-а) и 1-ва конна батарея.

Дивизията се изнася до назначения ѝ район през Каспичан, Нови Пазар и с. Хърсово и на 5 август е в Новградец, където се подготвя за предстоящата война, като провежда серия от учения на 5-и, 17-и и 24-ти август. На 10-и август дивизията е приета от Главнокомандващия Действащата армия, генерал Никола Жеков и до 29 август заема изходния си район.

Щабът и 1-ва конна бригада с 1-ви конен полк са в с. Караджа, Лейбгвардейския конен полк – в с. Казалджилар, щабът на 4-та конна бригада с 6-и конен полк е в с. Караманлий, 2-ри конен полк – в с. Хамбурлак (гн. с. Метличина), 1-ва конна батарея с 2-ра пехотна рота от 16-и пехотен Ловчански полк – в с. Дерекьой, колоездачната рота – в с. Оборище.

Към 1 септември 1916 г. 1-ва конна дивизия има състав от 5182 души (без 5-и и 9-и конни полкове): 116 офицери, 2 лекари, 6 ветеринарни лекари, 10 чиновници, 5048 подофицери и войници, 4471 коня, 6 оръдия, 36 картечници, 2762 сабли и 308 коли.

Началник на щаба на дивизията е подполковник Александър Кисьов. Командир на 1-ва конна бригада е полковник Константин Михайлов, на 4-та конна бригада – полковник Иван Табаков, на 1-ва конна батарея – капитан Георги Векилски.

Генерал Иван Колев, командир на 1-ва конна дивизия (фонд НВИМ)

Конната дивизия на генерал Колев в поход

На 31 август 1916 г. Войната с Румъния е обявена и същия ден командирът на дивизията изпраща двете колоездачи с една пехотна рота да установят контрол на моста при с. Ново Ботево и ги подкрепя с един ескадрон от 2-ри конен полк. Мостът е много важен за осигуряване успешно начало на настъплението на дивизията.

На 1 септември в щаба на дивизията се получава оперативна заповед № 16 на командващия Трета армия генерал Стефан Тошев дивизията да настъпни и овладее Курт Бунар, като поддържа връзка с 2-ра пехотна бригада на Софийската дивизия и прекъсне съобщенията на противника между Добрич и Силистра.

Конната дивизия е в състав 16 ескадрона, усилен с пехотни части, артилерия, колоездачи и много конни и пеши картечни ескадрони.

На 2 септември 1-ва конна дивизия завзема Курт Бунар, където е дислоцирана само една румънска пехотна дружина, усилена с картечници. След 2-часов бой дружината е унищожена, над 100 души намират смъртта си и 165 румънци попадат в плен. Сам генерал Иван Колев, начело на един разезд, пленява 65 румънци с един офицер при с. Коюнлукьой (дн. Ботево). По този начин е прекъсната връзката между гарнизона на Тутраканската крепост и дивизията на генерал Аргиреску при Добрич. В ранната утрин на 3 септември той изпраща 5-а румънска смесена бригада към Курт Бунар в опит да си върне контрола върху това важно селище. Командващият бригадата генерал Георге Боуряну разделя силите си на две – авангард от две дружини и основни сили от четири дружини. При с. Конак Куюджук (дн. Подслон) авангардът е посрещнат от ескадрона на ротмистър Изнат Кикименов, който с бой принуждава румънците да се развърнат в боен ред.

Отстъпвайки постепенно, кавалеристите на ротмистър Кикименов дават време на конната дивизия да се придвижи напред и посрещне противника. Генерал Колев решава да разбие врага на части. Той оставя при Кочмар заслон от картечни ескадрони, пехотата, колоездачите и конната батарея на капитан Векилски. В 14:30 часа настъплението на румънците североизточно от Кочмар е спряно с огън, а малко след 15:00 часа 1-ва конна бригада на полковник Константин Михайлов атакува румънския авангард в конен строй и за по-малко от час го унищожава.

"Българска конница
сече румънска пехо-
та при Кочмар",
худ. Шулиц Щеглиц

4-та конна бригада е изпратена в посока селата Карапелит (дн. с. Медникарово) и Конак Куюджук със задача да не допусне основните противникови сили да се притекат на помощ на своя авангард при Кочмар. Колоната е предвождана от бригадният командир полковник Иван Табаков. С него е 6-и конен полк на полковник Сава Вуйчев, а на 10-15 минути след шестоконци се придвижва 2-ри конен полк на полковник Никола Брадинов.

В това време основните сили на румънската бригада са на почивка при с. Конак. Техният командир генерал Боуряну вече е получил заповед да не се ангажира в бой, тъй като са постъпили сведения за настъплението на бригадата от 6-а пехотна Бдинска дивизия в близост до неговото местоположение. В тази ситуация той решава да остави авангарда си на произвола на съдбата и да отстъпи.

Полковник Топалов решава да атакува противника само с 6-и конен полк. Шестоконци атакуват в конен строй, 400 конника срещу 4000 души пехота. Завързва се кървав бой, силите на 6-и конен полк са на привършване. В този момент пристига 2-ри конен полк на полковник Брадинов, който от движение се развърща в конен строй и атакува противника. Смаяни и изумени от безумната храброст на българите, румънците от пехотната бригада се разбягват. На бойното поле румънците оставят над 600 души убити и ранени, сред които и 4 офицери, а повече от 700 войници и 9 офицери, в това число един щабен с чин майор, попадат в плен. На следващия ден 1-ва конна дивизия завзема с бой и с. Кочмар, по този начин връзките между румънските войски в Силистра и Добрич са напълно прекъснати.

В този ден първи загуби понася и конната дивизия: убити – 1 офицер, войници – 53, коне – 135; ранени – 6 офицери, 97 войници, 77 коне. Почти всичките загуби са в 6-и конен полк: убити – 1 офицер, 40 войници, 135 коне; ранени – 5 офицери, 63 войници, 77 коне. Противникът губи 600 души убити, сред които и 4 офицери и 1035 души пленени с 13 офицери.

Победата на българската конница при Карапелит, Конак и Кочмар и овладяването на с. Баладжа (дн. Стожер) предизвикват паника сред дислоцираната в Доб-

*Атаката на белия
ескадрон
при Карапелит*

рич 19-а румънска пехотна дивизия, начело с генерал Аргиреску, която без бой още привечер на 3 септември напуска града. В 17:00 ч. на 4 септември Варненските войски на генерал-майор Тодор Кантарджиев влизат в опразнения от румънците град.

Противникът решава да си върне Добрич, и към града е изпратен корпус на руския генерал-лейтенант Зайончковски, в който влиза и конната дивизия на генерал-лейтенант Леонтович. Тя включва пет конни полка, всичко 30 ескадрона, (по 150 души в ескадрон), 4 пеши ескадрона от по 200 души, 12 оръдия (по 6 на брой в двете конни батареи) и 18 картечници. Докато българите щурмуват Тутракан, руснаците решават да нанесат контраудар към Добрич.

Военият сблъсък с руснаците е очакван с тревога в Щаба на армията, поради опасенията на офицерите, че някои български войници няма да се осмелят да вдигнат оръжие срещу бившите освободители. Страховете се оказват напразни. Българските войски са гледали на Добруджа като на своя земя, а на русите и на румънците – като на агресори. Това определя високия боен дух на българите, готови да опазят с живота си родните огнища. Тъкмо кавалеристите на генерал Иван Колев са първите, които разсейват опасенията на началниците.

Генерал Колев преценява, че силите са недостатъчни да се бори с руската конна дивизия и иска подкрепления от една конна бригада и пехотни части. Командващия Трета армия отдава заповед до конната дивизия да посрещне противника при с. Курт Бунар и изпраща усиления от две пехотни дружини от 16-и пехотен Ловчански полк с 4 оръдия.

На 4 септември 1916 г. руски кавалерийски разезди се появяват пред фронта на 1-ва конна дивизия. Сред тях са и легендарните и считани за непобедими донски казаци, въоръжени с дългите си пики. Българските кавалеристи обаче намират противодействие срещу тях. В употреба влизат карабините, които носят. Кавалеристите ни, които отстъпват по численост, изчакват приближаването на казашките разезди и ги обстрелват с тях.

Генерал Иван Колев
на любимия си кон.

За да парира русофилски прояви, генерал Иван Колев допълнително мотивира войските си, като набляга на патриотизма и дълга към Родината. Той пише в заповедта си: „Кавалеристи, Бог ми е свидетел, че съм признателен на Русия загето ни освободи. Но какво търсят сега казаците в нашата Добруджа? Ще ги бием и прогоним както всеки враг, който пречи за обединението на България!“

Два дни продължават тежките боеве за Добрич. Рано сутринта на 7 септември, след силен артилерийски огън, с превъзхождащи сили неприятелят атакува по цялата дължина на фронта. Въпреки упоритата съпротива на двата български пехотни полка (35-и Врачански и 36-и Козлодуйски) отбраната започва да се пропуква. Загубите са огромни. Решаваща за изхода на битката се оказва намесата на Конната дивизия, която се намира доста далеч от мястото на полесражението – на около 50 км. След като узнава за критичното положение на бранителите на Добрич, отново без да дочака заповед от Щаба на армията, генерал Иван Колев взема решение да насочи своята дивизия към града.

В късния следобед на 7 септември 1916 г. Конната дивизия стоварва изненадващ и мощен флангови удар върху Сърбо-хърватската дивизия при с. Голямо Чамурлий (дн. Смолница), която се огъва и започва да отстъпва. Паниката и безредието обхващат противниковите сили и пред фронта на Варненските войски. Претърпял сериозни загуби, противникът се оттегля в безпорядък далеч на север. Добрич е спасен. Победата е изтръгната от ръцете на противника в последния момент, което е рядък случай на обрат в един почти изгубен бой. Провален е плана на руско-румънското командване за пренасяне на бойните действия на българска територия и настъпление към Варна. Сраженията край Добрич ангажират многократно превъзхождащ по численост противник, което безспорно облекчава действията на българските войски при Тутракан, които превземат крепостта.

Успехът при Добрич и овладяването на силно укрепената Тутраканска крепост позволяват на частите на Трета армия без бой да превземат Силистра. На 9 септември 1916 г. в града влизат ескадроните на 5-а конна бригада (9-и конен

полк и германски конен полк) и полковете на 3-та Софийска бригада. Разбит при Тутракан и претърпял крах в опита си да овладее Добрич, противникът се оттегля по целия фронт в Добруджа. Според донесението на генерал Иван Колев до щаба на 3-та армия от 9 септември: „...след боя на 7-ми при Добрич сърбите отстъпвали цялата нощ в безпорядък към с. Антаат и Девенджикой, убити духом и с униние, което се виждало във войниците и офицерите.”

На 11 септември към 1-ва конна дивизия е присъединена и 5-а конна бригада, но в състав само от 9-и конен полк. На следващия ден 1-ва конна дивизия е пренасочена към с. Армутлий (дн. Крушари) със задача да охранява фланга на армията, настъпваща към Кобадин. Дивизията изпълнява задачата в две колони: лява, настъпваща през с. Кьоселер (дн. Звезгор) към Армутлий, и дясна – през Кайбулер към Кара Кашла (дн. Пробуда). Дивизията престава да разузнава и охранява пространството между 1-ва пехотна дивизия и Варненските войски и излиза на оперативен простор като разузнава цялото пространство между р. Дунав и жп линията Добрич – Кобадин. От 10 до 12 септември бригадите на 1-ва конна дивизия изграждат завесата, която скрива презгрупирването на Трета армия за настъпление на изток на десния фланг на армията. На 13 септември части на дивизията водят бой при с. Чифут Кююсу (дн. Йовково), където срещат пехотна колона на противника в състав от 5 – 6 пехотни роти, която се отправя към Добрич. Генерал Колев решава да нападне левия фланг на колоната.

В челото на дивизията е 6-и конен полк с две оръдия, който настъпва в направление на с. Черно око (дн. Чернооково) – кота 173. В главните сили са Лейб-гвардейския конен полк, 1-ви и 9-и конни полкове, които са подложени на силен обстрел от противника, настъпва нощта и слага край на боя. На следващия ден преди пладне Чифут Кююсу е овладяно.

Командирът на 4-а конна бригада докладва за противника, идващ от с. Кара Умер (дн. Смилец) и за движение на много обози към Меджидие, охранявани от конен полк. На 14 септември се води бой при Кара Умер. В авангард и разузнаване е 9-и конен полк, временно подчинен на 4-а конна бригада, който разкрива, че селото е достатъчно укрепено, опасно с телени мрежи и се отбранява от 4 – 5 пехотни дружини на противника. В атака са изпратени картечните ескадрони и пехотните роти от 16-и пехотен полк, дадени като усиление. Атаката е отбита със силен артилерийски и картечен огън. Артилерията на конната дивизия успява да разруши гарата и да спре няколко влака на противника. Всички пеши и конни атаки са отразени. Оказва се, че в селото се намира основната част от 19-а пехотна дивизия на противника, отблъсната от Добрич. Пехотната дивизия е задържана от повторното настъпление към Добрич, но силите на конната дивизия са недостатъчни да се справят с една пехотна дивизия и командващия армията спира атаката. Възниква и друг проблем, който е често срещан при използването на конницата, което е и втората причина да се извади дивизията от боя. В Добруджа има недостиг на вода и хората и конете изпитват остра жажда. Конната дивизия се оттегля на водопой и попълване на запасите от вода, което трае цяла нощ. Щабът, 1-ва конна бригада и конната батарея с колоезджачната рота са в с. Черно око, 4-та и 5-а конни бригади са в с. Рогозина, а пешите части и картечните ескадрони в с. Харман Кююсу (дн. Кардам)

След кратката почивка 1-ва конна дивизия продължава настъплението си на север и преследва бития противник, за да не му дава възможност да се закрепва за отбрана. В авангард е 1-ва конна бригада с Лейбгвардейския конен полк, в странично прикритие е 6-и конен полк. Следобяд на 15 септември с нова заповед дивизията е пренасочена към Меджидие, източно от жп линията Кюстенджа – Черна Вода и до 19 септември разузнава за подготовката на противника за отбрана на Кобадинската укрепена линия от Узунлар (дн. Луджени) до с. Топрахисар. Генерал Колев изпраща един ескадрон в подкрепа на Добричкия гарнизон и за овладяване на гр. Мангалия. Към дивизията се присъединяват и последните три ескадрона от 2-ра конна бригада (3-ти и 4-и конни полкове), която има в състава си 5 1/2 ескадрони и други сили, което значително повишава възможностите на дивизията за противодействие на руско-румънската конна групировка, оперираща в Добруджа.

Към 17 септември 1916 г. 1-ва конна дивизия има вече в състава си четири конни бригади (1-ва, 2-ра, 4-та и 5-а конни бригади), всичко 7 конни полка с 24 1/2 ескадрона, 28 конни и 28 пеши картечници, 6 конни оръдия, колоездачна рота и е усилен с 1-ва дружина от 16-и пехотен полк, три погранични дружини, една скорострелна батарея от 5-и артилерийски полк и 1 1/2 ескадрони от 9-и конен полк от Мангалия. Същият ден дивизията провежда разузнаване, което разкрива че Кобадинската укрепена линия е добре оборудвана и парира всеки опит да се разкрие построението на отбраната.

На 18 септември дивизията води разузнаване с бой на укрепената линия със силите на 9-и конен полк и дивизион от 6-и конен полк при с. Топрахисар. Атаката е неуспешна, противникът обстрелва със силен артилерийски и картечен огън атакуващите части, които търпят загуби и спират атаката.

На 19 септември 1-ва конна дивизия получава заповед да тръгне към с. Узунлар и с. Топрахисар, като остави пехотен заслон южно от с. Муритано. За заслон е оставена част от 1-ва конна бригада с трите погранични роты и пехотната дружина с картечните ескадрони, а с главните сили тръгва към с. Узунлар и с. Топрахисар. В челото е 2-ра конна бригада, която настъпва спешена по фронта към Узунлар, в подкрепа на настъплението на добричките войски, а 1-ва конна бригада настъпва към Узунлар от запад. Противникът обстрелва силно частите на 2-ра конна бригада, която търпи загуби. Убит е командирът на ескадрон ротмистър Чунчев, ранен е друг командир – ротмистър Калчев. 2-ра конна бригада е изтеглена от боя за попълване и за поене на конете. Отбраната на противника при с. Топрахисар е силна и конната дивизия прекратява атаката и се оттегля на линията с. Мустафа ачи – с. Азаплар. В ариегард е 5-а конна бригада на полковник Марков, която прикрива оттеглянето на линията село Амузачи – село Первели. Главните сили се

Ротмистър Калчо Калчев,
командир на ескадрон
(фонд НВИМ)

оттеглят в две колони: 1-ва конна бригада към с. Азаплар, останалите – към с. Мустафа ачи. На 20 и 21 септември 1916 г. Конната дивизия води тежки боеве с руско-румънско-сръбски сили при с. Мустафа ачи и с. Азаплар (гн. Полковник Дяково).

От 21 септември натискът на противника се пренася основно по десния български фланг, покрай морето, където българската отбрана все още не е добре организирана и е защитавана от слаби части. За осуетяване на замислите на противника много важна роля има победата на 1-ва конна дивизия при Мустафа Ачи и Азаплар. В знаменития си бой при тези села тя разгромява две румънски бригади (пехотна и кавалерийска).

Авангардът на дивизията, 9-и конен полк разкрива настъплението на противника на юг от Топрахисар към Амузача и докладва, че е овладял селото, като се насочва към с. Каракьой (гн. Лале). В същото време постъпва искане от Добричките войски за помощ от конната дивизия, която да удари противника в направление на с. Енгец. Генерал Колев решава да пресрещне противника при Мустафа Ачи.

Четвърта конна бригада с 6-и конен полк настъпва към с. Казичи и охранява фланга на добричките войски. 2-ри конен полк временно е подчинен на 5-а конна бригада и е в авангард на дивизията който настъпва към с. Каракьой прикрива фланга на дивизията и овладява селото. Противникът отстъпва към Азаплар.

При с. Азаплар притиснатите от противника български пехотинци са спасени от вихрена атака на 1-ви конен полк, който отхвърля румънците. При с. Мустафа Ачи румънците предприемат устремна атака, временно спряна със силен артилерийски огън. Боят става жесток в късния следобед. Мощната артилерийска стрелба на противника унищожава набързо приготвените от българите окопи. Положението е критично – румънските вериги заплашват фланга, а защитниците не разполагат с ръчни гранати, няма и защитни телени ограждения. Колоездачната рота и съседният картечен ескадрон остават без патрони и очакват противника, подготвени за атака "на нож". Конните полкове се приготвят за

настъплението, когато противникът изненадващо атакува с подкрепата на артилерийски огън и достига на 400 крачки от предния край на нашите войски. Положението става критично за Конната дивизия. В решителния бой при Мустафа Ачи на 21 септември срещу румънските батареи се противопоставя само една българска – 1-ва конна батарея на капитан Георги Векилски, който записва с големи златни букви името си в родната военна история.

Събирайки разпръснати групи пехотинци и кавалеристи, капитан Векилски, въпреки зле оборудваните (поради недостиг на време) окопи и нищожното количество боеприпаси, успява да изгради шест карета жива сила около 6-те български оръдия. Капитан Векилски успява не само да спаси от пленяване оръдията на славната си батарея, но и така да организира отбраната на поверената

Капитан Георги Векилски – героят в боя при Мустафа Ачи

му позиция, че да я превърне в непревземаема крепост. Една конна батарея се изправи срещу цялата пехотна бригада от 19-а румънска пехотна дивизия. Противникът е стъписан и спира настъплението. Това се оказва решаващо за боя.

Генерал Иван Колев умело изчаква подходящия момент за намеса. Към 17:30 ч., когато противникът е на десетки крачки от българската позиция, генерал Колев хвърля в яростна атака основното ядро на конната дивизия. В конна атака тръгва първата линия от конни полкове на дивизията, следвана от втората линия. Ударът е стремителен, напорът е неугържим. Огромната маса от над 1000 конника се стоварва върху противника, който не издържа на удара и се разбягва. Над 250 противникови войници са съсечени пред фронта на настъпващите полкове. Стотици са пленените. На следващия ден противникът пак прави опит да настъпи към Мустафа Ачи, но отново е спрял от конната дивизия, която след боя настъпва към с. Геленджик (дн. с. Победа).

На 23 септември Конната дивизия продължава настъплението си към с. Геленджик. В авангард е 5-а конна бригада, а 2-ра конна бригада настъпва със задача да превземе селото, което е постигнато.

На 24 септември Конната дивизия води боеве за Амузача и Первели. 2-ра конна бригада е в авангард на дивизията и съдейства на 25-а турска пехотна дивизия да изпълни задачата си. 4-та конна бригада в състава на дясната колона на главните сили на Конната дивизия настъпва към с. Первели, завзема го и се организира за отбрана на линията کوتا 90 – Первели. Вечерта 2-ра конна бригада е атакувана от силни противникови части източно от с. Геленджик и е принудена да изостави селото. С пристигането на главните сили на Конната дивизия 2-ра конна бригада отново си връща селото, след което настъпва към کوتا 90, превзема височината и се укрепява на нея. На 25 октомври е превзето с. Первели и Конната дивизия организира за отбрана линията от Первели до کوتا 90.

През следващите дни до 30 септември настъпва по-спокоен период, в който полковете на конната дивизия се възстановяват след многодневните преходи и боеве и попълват оределите си структури.

На 30 септември 1916 г. германският фелдмаршал А. Фон Макензен посещава щаба на Конната дивизия в с. Геренджик, където лично поздравява командира ѝ генерал Колев за успешните му действия. Като стар кавалерист, фелдмаршалът е възхитен от действията на българската конница в Добруджа и признава, че изпитва завист от подвизите на талантливия български генерал.

Генерал Иван Колев е награден с германския орден „Железен кръст II степен“.

Със същия орден е награден и началникът на щаба на дивизията полковник Александър Кисюв.

Фелдмаршал Фон Макензен и генерал Колев в Добруджа при награждаването на генерала

На 1 октомври започват отбранителните боеве на Конната дивизия при Первели. В първа линия са 1-ва и 4-та конни бригади, организирани отбраната в две линии. В първа линия са 4-ти и 2-ри конни полкове, които сменят сутринта на позициите Лейбгвардейския и 9-и конни полкове и поемат удара на противника от 5-а румънска пехотна дивизия, която нанася главен удар в стика между Первели и кота 90 в участъка за отбрана на Конната дивизия. Полковете се сражават спешени. Възниква опасност от пробив в отбраната, запушен с контраатака с 1-ви конен полк. Полкът атакува в две линии, настъплението се задържа поради гъстата кал, но противникът е спрял и са подведени резерви от 4-та конна бригада, които заздравяват отбраната. Ранен е командирът на 1-ва конна бригада полковник Михайлов, който ръководи отбраната на първа линия и е заменен с полковник Мачев. Конната дивизия е усилена с две дружини от 6-и маршеви полк и една турска батарея.

През следващите два дни в боя влизат главните сили на 5-а румънска пехотна дивизия и руски части. Съседният на Конната дивизия 75-и турски пехотен полк започва да отстъпва и повлича след себе си цялата 25-а турска пехотна дивизия. Генерал Колев получава заповед да отстъпи от линията кота 90 – Первели, но той отказва да направи това. В помощ на турците е изпратен 6-и конен полк от 4-та конна бригада, който спомага да се заздравят отбраната на десния фланг.

На 5 октомври пристига нова заповед от Командващия Трета армия, в която се заповядва конната дивизия да продължи отбраната на заетите позиции и охранява фланга на армията. 4-та конна бригада на полковник Табаков заема десния участък и включва намиращите се в този момент части в него: състав от Лейбгвардейския конен полк, 6-и конен полк, 1-ви ескадрон от 3-и конен полк. Умората е голяма от няколкодневните боеве, патроните свършват, ножове към карабините още не са доставени, но духът е висок. Очаква се силна атака на противника, подкрепена и от руската конна дивизия и каларашката конна бригада, които пристигат в подкрепа на румънската пехотна дивизия. Съотношението на силите е в полза на противника. Генерал Колев вкарва в боя почти всички резерви на дивизията. Остават само петте ескадрона на 2-ра конна бригада. Пристигат подкрепления за дивизията от 8-и пехотен Приморски полк (две роти) и една дружина от 35-и пехотен Врачански полк.

От 5-ти до 10-ти октомври продължават жестоките боеве по целия фронт. Кавалерийските полкове, спешени на първа линия, се сражават като пехотинци. Отбраната е разделена на три участъка, отбранявани от 1-ва, 5-а и 4-а конни бригади. В резерв е оставена 2-ра конна бригада и 1-ви конен полк. В боя противникът вкарва и части от руската конна дивизия. Загубите нарастват, но Конната дивизия удържа фронта. На 8-и октомври пристига престолонаследникът Борис и благодари от името на царя за безмерната храброст и устойчива отбрана на Конната дивизия, която удържа фронта. Настъплението на противника е спряно окончателно към 11 октомври. Настъпва временно затишие и конните полкове се подготвят за контранастъплението на армията.

На 19 октомври Конната дивизия, усилена с 16-и пехотен полк, 6-и маршеви полк и дружини от 7-и пехотен и 35-и пехотен полк, настъпва в направление на с. Тузла. Дивизията е включена в Източната групировка заедно с бригадата БОДЕ и

217-а пехотна германска дивизия. 4-та конна бригада е на десния участък, усилен с пехотни части, а в левия участък е 16-и пехотен полк с командир полковник Иванов. В резерв са пет конни полка (1-ви, 2-ри, 3-ти, 4-и и 9-и). След мощна артилерийска подготовка, продължила 1,5 часа, в 9:30 ч. Конната дивизия атакува противника в участъка с. Топрахисар – с. Урликъой и заема предните му позиции. 4-та конна бригада отразява фланговия удар на противника в участъка на Лейб-гвардейския конен полк със силите на 6-и и 9-и конни полкове и продължава напред. Настъплението на 16-и пехотен полк на левия участък е подкрепено от 1-ви конен полк. На 20 октомври е превзета главната неприятелска позиция и 4-та конна бригада влиза в Тузла. Отбраната е пробита, противникът отстъпва в безреגיע. Конните части на дивизията в конна атака връхлитат върху противника по северните склонове на кота 79 и го помитат. До вечерта достигат до с. Карликъой. В същото време германската 217 пехотна дивизия и пехотната бригада БОДЕ са още пред главната позиция и не успяват да пробият отбраната.

Конната дивизия продължава настъплението. На 21 октомври води боеве за с. Мулчава и с. Текергьол, което е превзето от 2-ра конна бригада, подкрепена от 5-а конна бригада. 1-ва конна бригада е оставена западно от с. Урликъой в подкрепа на пехотните части. На 22 октомври е завзета и втората отбранителна линия между Хаджи Дюлюк и гр. Кюстенджа. Град Кюстенджа, перлата на Северното Черноморие, е превзет и за негов комендант е назначен командирът на 4-та конна бригада полковник Табаков.

На 23 октомври дивизията води боеве при с. Кара Мурад (дн. Златия). Дивизията настъпва по шосето с. Канаре – с. Кара Мурад, като в авангард е 5-а конна бригада, в челото на която е 6-и конен полк. Авангардът води бой с противникови части при пътя Ислам тепе – с. Кожело и излиза на гребена, откъдето се вижда цялото пространство в равнината, осеяно с неприятелски разпръснати части, бягащи на север. В далечината се виждат чифликът Йонеску и селата Кара Мурад и Чирекчий (дн. Прохлада). Генерал Колев изпраща цялата 5-а конна бригада (6-и, 9-и и 2-ри конни полкове) да преследва с огън противника. Пета конна бригада атакува противника, имайки на първа линия два полка и резерв. 6-и конен полк е насочен към Чикрачи, 9-и конен полк и един от ескадроните на 6-и конен полк – към чифлика и Кара Мурад, а 2-ри конен полк е на втора линия зад 9-и конен полк.

Трите конни батареи откриват огън и конницата атакува. Румънците оказват слаба съпротива и бързо се предават. Към 8:30 ч. при шосето между Кара Мурад и Чикрачи ескадроните на 9-и конен полк се натъкват на румънски части, които не са загубили желанието си за бой. Групи от по 10 – 20 конници ги атакуват стремително, посрещнати са с огън и загубите на полка са тежки. Ескадрони от 2-ри и 9-и конни полкове обграждат руската 265-а Оренбургска дружина и започват люта битка за пленяване на знамето ѝ. Скоро то е пленено заедно с цялата дружина и нейния командир подполковник Сенко Поповски. В бовете при Кара Мурад конната дивизия взема над 130 души пленници и много материални средства.

На 23 – 24 септември генерал Иван Колев започва контраудар срещу конницата на противника. Руските войски са принудени да отстъпят на север и да очистят селата Геленджик и Первели, като изоставят и укрепената кота 50. Авангардът

на Конната дивизия заема позиция в с. Первели, а ядрото ѝ се разполага в с. Геленджик. Пречупен е и този опит на противника да вземе инициативата и да обърне хода на военните действия в своя полза.

От 24 октомври Конната дивизия преминава в директно подчинение на фелдмаршал Макензен и разузнава пред Източната група войски. Дивизията формира самостоятелна конна група от седем конни полка и 7 картечни ескадрона с 28 картечници и 20 оръдия. По личната заповед на фелдмаршал Макензен дивизията получава право сама да определя обектите и да продължава преследването на противника, което е огромна чест и израз на доверието, което има към нея и към генерал Колев Главнокомандващият фронта. Конната дивизия променя напращането си на настъпление към север и се обръща на запад, към с. Кажалак. Вечерта 2-ра и 4-та конни бригади нощуват в с. Кажалак, а 1-ва и 5-а конна бригада – в с. Тара Верди. На следващия ден дивизията продължава преследването на противника на запад в три колони със задача да прекъсне пътищата за отстъпление на противника към Черна вода.

Главните сили оформят централната колона (Лейбгвардейски конен полк, 1-ви, 3-ти, 4-и и 6-ти конни полкове), а в авангард е 2-ра конна бригада на полковник Генко Мархолов. Дясна колона като флангард е 5-а конна бригада (2-ри и 9-и конни полкове) на полковник Мачев. Бригадата прикрива дивизията от хребета Кашкалък Баур. В лявата колона са пехотните части, дадени в усиление на дивизията.

В хода на преследването частите на конната дивизия срещат силни руски и румънски части, които отстъпват към Браила и за Тулча. На 25 октомври дивизията овладява селата Турско и Романеш Сатискьой, залавя 250 души пленници, продължава на запад и излиза в тила на противника, отстъпващ към Хърсово.

На 26 октомври частите на дивизията настъпват към Хърсово, покрай р. Дунав, като 4-та конна бригада е насочена към с. Балджиу. Черна вода е превзет от Източната групировка и конната дивизия се връща в състава на Трета армия. Цялата Източна групировка спира настъплението, Добруджа е свободна.

Конната дивизия получава задача да прочисти от противникови части Северна Добруджа и да разузнава за намеренията на противника от изток. Генерал Колев разделя територията на два участъка: ляв участък – от р. Дунав до Дюлгеру с отговорник полковник Табаков и 1-ви конен полк; десен участък – южно от него – полковник Мархолов с 2-ра конна бригада. Главните сили на дивизията се разполагат в Сатискьой, Турско, Капуджа и Токсов.

Но скоро разузнаването разкрива намеренията на руско-румънското командване за подновяване на настъплението. Първа конна дивизия, усилена с 8-и пехотен Приморски полк и две дружини от 16-и пехотен Ловчански полк и едно артилерийско отделение от 4-а пехотна дивизия, на 27 октомври 1916 г. получава задача да прогони противника откъд р. Дунав, а с пехотните части да овладее градовете Хърсово, Тулча, Исака и други населени пунктове. До 31 октомври дивизията води разузнаване за противника с 3-ти конен полк в авангард и е спряна на линията с. Мехомедча – с. Куруджа – с. Касимча. В авангард е изпратена 5-а конна бригада с 2-ри и 9-и конен полк, а 3-ти конен полк е изпратен на усиление на Сборната дивизия.

На 1 ноември дивизията възобновява настъплението. 2-ра конна бригада (4-ти

и 6-и конни полкове, две дружини от 16-и пехотен полк) начело с полковник Мархолов е изпратена да спре настъплението на противника от с. Хагжи Омер към кота 304.

Разузнаването разкрива подготовка на руско-румънско настъпление от района на фронта от с. Остров до гр. Мачин и Трета армия на 2 ноември започва прегрупиране на войските за посрещане на противника и прогонването му отвъд р. Дунав. Конната дивизия също се прегрупира: лява колона – полковник Табаков с 1-ви конен полк, два картечни ескадрона и дружина от 16-и пехотен полк със задача да овладее височините южно от с. Айгар Амет; дясна колона – полковник Габоров с 8-и пехотен полк и една дружина от 16-и пехотен полк да овладее височините Емил тепе и Гюлжи баур. В разпореждане на ген Колев са оставени 6 конни полка, разположени 1 км южно от вис. Каратепе (кота 191).

Но настъплението се отлага, дружините от 16-и пехотен полк се връщат в своята дивизия. Конната дивизия (1-ва, 2-ра и 4-а конни бригади, 2/4-а пехотна бригада), изтощена от двумесечните боеве, се възстановява, като води разузнаване с 1-ви конен полк и изпълнява внезапно възникнали задачи. Лейбгвардейския конен полк на 8 ноември спира настъплението на противника при с. Сарай. 6-и конен полк води бой с превъзхождащи сили на противника южно от с. Ески Сарай. 5-а конна бригада води бой за кота 170, западно от с. Касимча.

По заповед на командващия армията Конната дивизия е оттеглена на нова линия за отбрана на Д. Инжиртепе и коти 165 и 106 за спиране на последните опити на противника да променят обстановката в Добруджа. Частите на конната дивизия водят сдържачи боеве, като наблюдават с 6-и конен полк р. Дунав.

Противникът в състав четири пехотни руски дивизии и една конна дивизия прави опит да настъпи в направление на Картал и Сатискьой, но е спрян от войските на Трета армия. Конната дивизия от 11 ноември 1916 г. охранява левия фланг и тила на армията и наблюдава за р. Дунав от с. Бонасчик до гр. Черна вода.

На 18 ноември генерал Нерезов сменя генерал Тошев от командването на Трета армия. Формирана е Дунавската армия, в състава на която е изпратена една Сборна конна бригада, формирана от 1-ва конна дивизия, начело с полковник Табаков, в състав от 3-ти, 6-и и 9-и конни полкове, за настъплението към Букурещ, която на 23 ноември преминава р. Дунав.

Извършени са организационни промени в дивизията. За командир на 1-ва конна бригада е назначен командирът на 6-и конен полк полковник Сава Вуйчев, а на негово място е назначен подполковник Михаил Войников, командир на дивизион. За командир на 2-ра конна бригада е назначен командирът на 4-та конна бригада полковник Иван Табаков, а командването на 4-та бригада е поето от командира на 1-ви конен полк полковник Никола Кметов. За командир на 5-а конна бригада е назначен полковник Паун Бананов, командира на Лейбгвардейския конен полк, а неговото място заема началникът на щаба на дивизията подполковник Александър Кисьов. За началник на щаба на дивизията е назначен майор Соларов.

От 13 декември дивизията се подготвя за прехвърляне северно от р. Дунав в пълен състав, но това се отлага поради готвеното настъпление на Трета армия. На 15 декември армията настъпва в направление към гр. Мачин. Конната дивизия получава задача да се съсредоточи в с. Муслубей, за което някои части са принудени

да извършат пробези от 60 км. През нощта срещу 15.12.1916 г. руските войски отстъпват и 3-та армия сутринта на същия ден преминава в решително настъпление. Целта е окончателно очистване на Добруджа от неприятелските войски. Първа конна дивизия получава същия ден нова задача със заповед № 58 за настъпление на 16 декември. В заповедта се указва дивизията да настъпи в зоната между р. Дунав и линията с. Муслу бей – с. Айгар Амет и да овладее гребена между р. Дунав и кота 197 (Д. Роши) включително, югоизточно от с. Остров.

Настъплението е бавно поради гъжда, мъглата, калта и студа. Усеща се и вече натрупана умора от непрекъснатите 4-месечни боеве. При преследването на противника полковете и дивизиите влизат в боеве с руските ариергардни части. За изпълнение на заповедта дивизията настъпва на 16 декември, имайки в авангард два ескадрона от 4-и конен полк и картечен ескадрон под командването на подполковник Войников. На 17 декември настъплението продължава, дивизията охранява фланга на 4-та пехотна Преславска дивизия. Усиленото разузнаване от Лейбгвардейския конен полк и 1-ви конен полк разкрива оборудвана отбрана на противника на разклона на пътя с. Черна – с. Туркоя. Четири руски пехотни дивизии и една казашка конна дивизия спират настъплението на Трета армия.

Първа конна дивизия води поредица от ожесточени боеве с казашката дивизия. На 19 декември 1-ва конна дивизия води още един знаменит бой при с. Сатул Ноу. Тук срещу българите се изправя т. нар. „дива“ дивизия, която дотогава е считана за непобедима и при която се използва прием, наречен „казашка лава“. В откритото поле малобройните български части, без да трепнат, ги громят с пушечен, картечен и артилерийски обстрел. Шепата българи устояват на руската лава, когато в боя влизат конните полкове, групирани в селото. Казаците оставят по бойното поле край Сатул Ноу стотици убити хора и коне. Първи конен полк прогонва противника от кота 336 и не му позволява да я заеме за отбрана.

*"Казашка лава",
неизвестен художник*

На 21 декември дивизията настъпва към гр. Мачин, в челото е 1-ва конна бригада, полковете на която понасят загуби в боевете. Лейбгвардейският конен полк на 23 декември с два ескадрона разузнава и води бой за с. Лукавица на левия бряг на р. Гречи и с подкрепата на 1-ви конен полк овладява с. Гречи и близката кота 90.

На 24 декември дивизията, усилена с 48-и пехотен полк, се готви за атака на противника, окопал се на височините 161 и 456, но по нареждане на генерал Нерезов атаката се отменя. На 25 декември води бой за тет-де-пона при гр. Мачин, като атакува отбраната на противника по височините кота 90 и кота 161. Противникът е 10-а сибирска дивизия, усилена с конни части от 3-а донска казашка дивизия. За атаката Конната дивизия е усилена с четири пехотни дружини от 31-ви, 48-и, 19-и и 9-и пехотни полкове и артилерия. Атаката е неуспешна, противникът се отбранява упорито. Следващите 2 – 3 дена времето е мъгливо, студът сковава частите, на 29 декември атаката се подновява, но отново е неуспешна. Боят за двете височини продължава до 31 декември, когато вис. 161 и кота 90 са превзети.

Разузнаването разкрива нови позиции на противника в дълбочина пред гр. Мачин, където участва 4-ти конен полк в подкрепа на Сборната дивизия. Мачин е превзет, 1-ва конна бригада е изпратена в Тулча в подчинение на Сборната пехотна дивизия за охрана на р. Дунав от Исакача до Тулча и оттам до морето. Конната дивизия на 5 януари се установява в Тулча и заедно със Сборната пехотна дивизия поема охраната на р. Дунав до морето. През януари се завръщат всички конни части от Румъния и 5-и конен полк и влизат в състава на дивизията. Кампанията приключва, славата остава за 1-ва конна дивизия. Цяла Добруджа и нейното българско население от Балчик до делтата на Дунав е свободна. На 10 март 1917 г. генерал-майор Колев поема командването на самостоятелната българска армия в освободена Добруджа.

Траурната церемония при погребението на генерал Колев в София, 1917 г.

Разклашеното здраве на командира на дивизията генерал-майор Иван Колев го принуждава да напусне армията и да отиде на лечение във Виена. Оцелял сред куршуми и снаряди, генералът-орел Иван Колев умира на 29 юли 1917 г. на върха на своята слава, едва навършил 54 години, с видението на своята любима дивизия. Последните му думи са: „Обграждат ни! Обграждат ни! По-скоро, конницата в атака!“ Ден по-рано цар Фердинанд го произвежда в генерал-лейтенант за „особени заслуги през войната в Добруджа“. Австрийците го изпращат с военни почести, а България го оплаква 10 дни. Ковчезът с тялото му е изпратен с военни почести на Виенската гара и посрещнат в София. Погребан е в Софийските гробища, но след 1944 г. гробът е разрушен и предоставен за погребение на груг починал.

В четиримесечните боеве на Добруджанския фронт частите на 1-ва конна дивизия извършват 4000 км преходи, водят боеве в продължение на 50 дни. Загубите на дивизията: убити офицери – 10, войници – 179, коне – 413; ранени офицери – 46, войници – 920, коне – 527. Загуби има и в пехотните части, дадени в усиление на дивизията: убити офицери – 3, войници – 102; ранени офицери – 13, войници – 456.

Дивизията взема в трофеи: 1 знаме; 14 оръдия; 7 ракети, коли и коне. Пленени са 28 офицери с един бригаден генерал и 3321 войници. Пехотните части вземат в плен 21 офицера и 2683 войника. 1-ва конна дивизия печели уважението на своите командири, населението и дори уважението на противника.

Действията на 1-ва конна дивизия в Добруджа се изучават във военните академии на водещите страни. Германския танков ас генерал Гудериан в спомените си казва, че се е учил от действията на генерал Колев в Добруджа и е прилагал наученото в хода на Втората световна война.

Командването на дивизията от юли 1917 г. е поето от генерал-майор Тодор Марков, който ръководи предислоцирането на дивизията (без 2-ри, 3-ти, 4-ти и 9-и конни полкове) в Беломорието, където влиза в състава на Четвърта армия. 1-ва конна дивизия охранява територията от Черпанти чифлик до мостовете на Порто Лагос с резерви, разположени в Гюмюрджина, Ксанти и Окчилар.

През септември 1918 г. 1-ва кавалерийска дивизия (26 ескадрона) е в разпореждане на ЩДА в състав: 1-ва конна бригада (Лейбгвардейски и 1-ви конен полкове), 2-ра конна бригада (3-ти и 4-ти конни полкове); 5-а конна бригада (2-ри и 9-и конни полкове) и 1-во конно-артилерийско отделение. Конните полкове се използват за подкрепа на изнемощелите полкове по фронта, а след пробива при Добро поле – за охраняване на отстъпващите войски, а често и за преодоляване на безредиците от бунтуващи се срещу войната войскови части, кулминирали във Войнишкото въстание. Част от конните полкове се използват и за разгрома на въстаниците край София.

След войната от октомври 1918 г. командването на 1-ва конна дивизия е поето от генерал-майор Иван Табаков, който остава начело на дивизията до нейното разформиране. 1-ва конна дивизия не демобилизира и остава да поддържа реда в Добруджа, в района Черна вода, Меджидие, Кара Омер като окупационни войски, заедно с 4-а пехотна Преславска дивизия. Щабът на дивизията от 22 октомври 1919 г. е в Добрич, от 1 декември в Кара Омер и на 14 декември се прибира в Шумен, където демобилизира. От 12 януари 1920 г. 1-ва конна дивизия е в София.

В изпълнение на клаузите на Ньойския мирен договор дивизията е разформирана на 30 юли 1920 г., бригадите временно се подчиняват на Кавалерийската инспекция, след което се разформират и полковете се реорганизируют в жангармерийски конни полкове и групи.

През март 1936 г. дивизията е формирана отново като 1-ва бърза дивизия в състав от две конни бригади и дивизионни части. 1-ва конна бригада с щаб в София включва 1-ви и 2-ри конни полкове. 2-ра конна бригада с щаб в Пловдив включва 3-ти и 6-и конни полкове. Послелователно командири на дивизията са генерал-майор Атанас Жилков (1936), генерал-майор Георги Пенеv (1936 – 1938), полковник Петър Тяновски (1938 – 1939) и полковник Петър Пенеv (1939 – 1942). През 1937 г. 1-ва бърза дивизия участва във военните царски маневри в района на Попово, където демонстрира своите нараснали бойни възможности и значението на новите моторизирани части, включени в състава ѝ.

В навечерието на участието на България във Втората световна война през 1941 г., отчитайки огромния обем от задачи в предоставяните за администриране от Германия на България територии в Македония и Беломорието, са преразгледани плановете за развитие на конницата и се взема решение да имаме една конна дивизия и две самостоятелни конни бригади. Първа бърза конна дивизия е реорганизирана в две самостоятелни конни бригади, което се извършва в хода на изпълнение на задачите.

През април 1941 г. 1-ва конна дивизия (без 2-ра конна бригада) е включена в състава на Пета армия и от 19 април до 28 май заема района си в гр. Враня в Югославия. Командир на дивизията е полковник Георги Хайверов. На 28 юли 1941 г. се реформира съставът на Пета армия и този на 1-ва конна дивизия, дислоциран във Враня, е реорганизиран в 1-ва самостоятелна конна бригада с щаб в Скопие.

Прославената в Първата световна война 1-ва конна дивизия престава да съществува, но тя остава в паметта на хората като Конната дивизия на генерал Колев и като „Освободителката на Добруджа“. В нейна чест и в чест на прославения ѝ командир генерал Иван Колев признателните потомци издигат паметник.

Щабът на 1-ва бърза дивизия
(1936 – 1941 г.)

4.3. ВТОРА КОННА ДИВИЗИЯ

Втора конна дивизия е българска кавалерийска военна част, действала по време на Първата (1916 – 1918) и Втората световна война (1941 – 1945). Формирана е на 8 май 1916 г. в с. Надежда, Софийско и в състава ѝ влизат 2-ра конна бригада (4-ти и 6-и конни полкове) и 3-та конна бригада (8-и и 10-и конни полкове). Командир на дивизията е полковник Иван Стойков, началник на щаба – подполковник Никола Топалджиков. На 9 май дивизията се установява в Самоков, на 7 юли е изпратена в гр. Кавадарци. Но съставът на бригадите, както и на дивизията, често търпи изменения, наложени от обстановката и състоянието на конните полкове, намиращи се в зоната на действие на Конната дивизия. Още след формирането на дивизията 3-та конна бригада (7-и, 10-и конни полкове и други части) от района на Кавадарци е придадена на Първа армия и участва в бойните действия на Южния фронт. Конната дивизия остава временно само с 2-ра конна бригада и комплекта дивизионни части. На 9 юли 2-ра конна дивизия е в Битоля, на 17 юли – в с. Търново, Битолско. През лятото на 1916 г. 2-ра конна бригада започва да се прехвърля по ескадрони и полкове на Добруджанския фронт и през септември влиза в състава на 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев. 2-ра конна бригада участва в боевете за освобождаване на Добруджа до края на пролетта на 1917 г., когато е прехвърлена обратно в Беломорието в състава на 2-ра конна дивизия.

Трета конна бригада от 17 до 27 август 1916 г. участва в Леринската/Чеганската операция на Първа армия в състав: 7-и конен полк (два ескадрона, 1-ви картечен дивизион); 10-и конен полк; 2-ра конна батарея; 1-ва колоездачна рота; 3/5 германски конен ескадрон, всичко 10 ескадрона.

Генерал Иван Стойков,
командир на 2-ра конна дивизия
през 1916 – 1917 г. (фонд НВИМ)

Командир на бригадата е полковник Стоян Данаилов, началник на щаба – ротмистър Константин Тулешков. Впоследствие 3-та конна бригада отново в състава на 8-а пехотна Тунджанска дивизия, участва в отбранителните боеве за отразяване на контранастъплението и есенната офанзива на съглашенските войски на Битолския участък от фронта, прикрива отстъплението на българските части към Крива река. След боевете командването на бригадата е поето от полковник Владимир Даскалов и 3-та конна бригада се връща в състава на 2-ра конна дивизия.

Останалият състав на дивизията остава в подчинение на ЩДА и се използва в Беломорието за поддържане на реда, отбраната на крайбрежието и изпълнение на внезапно възникнали задачи. На 19 октомври 1917 г. 2-ра конна дивизия се установява на гарнизон в Гюмюрджина, на 21 ноември е преместена в гр. Ксанти. Командир на ди-

визията от 9 октомври 1917 г. е полковник Иван Табаков, който е повишен в звание генерал-майор и като такъв остава до септември 1918 г.

За облекчаване на управлението на войските, разгърнати по огромния фронт от Албания до устието на р. Марица, Главното командване решава през 1917 г. да формира още една армия, Четвърта, която да поеме задачите по охраната и отбраната на Беломорието с командващ генерал-лейтенант Сава Савов. Четвърта армия е сформирана на 25 ноември 1917 г. в състав от 10-а пехотна Беломорска дивизия, 2-ра конна дивизия и армейски части. 2-ра конна дивизия е в състав: 2-ра конна бригада (4-ти и 6-и конни полкове); 3-та конна бригада (8-и и 10-и конни полкове); 2-ро конно-артилерийско отделение. Дислоцирана е по линията Тракия – Егейския бряг – Марица.

През 1918 г. обстановката по фронтовете се променя в полза на Антантата, което веднага дава отражение и на Македонския фронт. Германското командване изтегля по-голямата част от войските си от фронта и българската армия е оставена сама на себе си. Към 2 август 1918 г. дивизията се установява на гарнизон в с. Керитчлер. Българското командване решава да формира още една конна бригада (6-а конна бригада), която е включена в състава на 2-ра кавалерийска дивизия. Така дивизията включва вече 24 ескадрона и е в състав: 3-та конна бригада (7-и и 10-и конни полкове); 4-та конна бригада (5-и и 6-и конни полкове); 6-а конна бригада (8-и и 11-и конни полкове) и 2-ро конно-артилерийско отделение.

Към септември 1918 г. 2-ра кавалерийска дивизия охранява фронта от ез. Тахино до р. Места, където дочаква края на войната. През септември 1918 г. части от дивизията се прехвърлят в Македония (6-и и 7-и конни полкове, впоследствие и цялата 4-та конна бригада) в хода на отбранителните боеве. Дивизията подпомага завръщащите се от фронта войски, охранява тила и фланговете и успява без сериозни загуби да се завърне в постоянните си гарнизони. На 13 октомври 1918 г. 2-ра конна дивизия се завръща в родината и се установява на гарнизон в Харманли. Командването на дивизията е поето от полковник Сава Вуйчев, а генерал-майор Иван Табаков поема командването на 1-ва конна дивизия.

След войната 2-ра конна дивизия претърпява редица промени, в очакване на Ньойския договор. Сключеното примирие на 29 септември 1918 г. изисква пълна демобилизация на армията, но по редица причини тя се отлага за някои части. Според примирието и съгласно заповед от 12 октомври 1918 г. конницата на България трябва да включва две конни дивизии с по три конни бригади всяка с два конни полка.

Но злощастният за България Ньойски договор решава друго. Конните дивизии са разформировани като структури през юли – август 1919 г., като 2-ра конна дивизия е разформирана на 22 януари 1919 г. и нейният архив е предаден на 3-та конна бригада. Бригадите за кратко време преминават в подчинение на Кавалерийската инспекция. От 1 януари 1920 г. са разформирани и щабовете на конните бригади и конните полкове са реорганизирани в жандармерийски. От дивизията остава само 10-и конен полк по военновременната си структура, като 10-и армейски конен полк.

През месец януари 1937 г. дивизията е възстановена с щаб в Ямбол като 2-ра бърза дивизия с командир полковник Александър Несторов. В състава на дивизия-

Генерал-майор Георги
Генев, командир
на 2-ра бърза дивизия
(1939 – 1941 г.)

та са включени 2-ра и 3-та конни бригади и комплект дивизионни части. 2-ра конна бригада с щаб в Сливен има в състава си 4-ти и 6-и конни полкове. 3-а конна бригада е с щаб в Шумен и включва в състава си 8-и и 10-и конни полкове. В състава на дивизията е и 2-ри преносим полк – Сливен и 2-ро конно артилерийско отделение – Нова Загора. През 1938 г. командването на дивизията е поето от полковник Матей Златоустов.

През 1940 г. дивизията участва във военната операция за връщане на Южна Добруджа в пределите на България. Командир на дивизията е полковник Георги Генев (1939 – 1941). 2-ра бърза дивизия е в състав от 4-ти и 6-и конни полкове, 2-ри преносим полк, 2-ро конно-артилерийско отделение. В операцията участва и 3-та конна бригада, включваща 8-и и 10-и конни полкове, като отделно формирование в състава на групировката.

В утрото на 21 септември 1940 г. българската войска съгласно предварително разработения и утвърден план по протежение на цялата 200-км граница навлиза в Южна Добруджа.

Областта е разделена на четири зони, които поетапно трябва да бъдат окупирани за период от десет дни. Конницата също е разпределена по зоните. До вечерта на 24 септември войските достигат до първата линия Балчик – Добрич, на 27 септември са на рубежа от с. Тюленово, Шабленско, до с. Малък Преславец, Тутраканско, а на 30 септември вечерта заемат линията Крапец – Генерал Тошево – Сребърна. На 1 октомври те достигат новата гранична линия и поемат охраната ѝ. Операцията е организирана и проведена блестящо, протича съгласно плана и без съществени загуби за войските и населението. Южна Добруджа влиза в пределите на Царство България. След операцията дивизията демобилизира.

След операцията 2-ра бърза дивизия с щаб в Ямбол и в състав 3-та конна бригада – Шумен и 4-та конна бригада – Елхово, е включена в състава на Прикриващата армия и изпълнява задача по плана за прикритие на южната граница, с основно внимание по границата с Турция.

През 1941 г. 2-ра конна бърза дивизия е отново мобилизирана и влиза в състава на Прикриващия фронт. Командир на дивизията (временно) е полковник Иван Константинов. В състава на дивизията са: 3-та конна бригада (8-и и 10-и конни полкове); 4-та конна бригада (4-ти и 5-и конни полкове); 2-ри преносим полк и 2-ри конно-артилерийски полк. След изпълнение на задачите е демобилизирана.

В навечерието на участието на България във **Втората световна война (1941 – 1945)**, отчитайки огромния обем от задачи в предоставяните за администриране от Германия на България територии в Македония и Беломорието, се преразглеждат плановете за развитие на конницата и се взема решение да има една конна дивизия и две самостоятелни конни бригади. Бързите дивизии са преименувани отново в „конни“, което се извършва в хода на изпълнение на задачите.

2-ра бърза дивизия е преименувана на 21 февруари 1942 г. на 2-ра конна дивизия и остава единствената конна дивизия в състава на армията. Командир на дивизията е генерал-майор Михаил Минчов. Дивизията е с щаб в Ямбол и има в състава си две конни бригади (3-та и 4-та), 2-ри преносим полк в Сливен, 2-ри конен артилерийски полк в Нова Загора и дивизионни части (моторизиран свързочен ескадрон в Ямбол, моторизиран брониран ескадрон в Харманли, моторен разузнавателен ескадрон в Ямбол. 3-та конна бригада с щаб в Шумен има в състава си 10-и конен полк в Шумен и 8-и конен полк в Добрич. 4-та конна бригада е с щаб в София и има в състава си 4-ти конен полк – Ямбол и 5-и конен полк в Брезник.

Организационно-щатните промени през 1943 г. увеличават числеността на Конната дивизия и ѝ придават още по-голяма бързина и огнева мощ. Тя вече се състои от 14 512 души, 9890 коня, 384 автомобила и 186 мотоциклета. На въоръжение са 1467 пушки, 8272 карабини, 1788 пистолета, 341 картечни пистолета, 238 леки и 140 тежки картечници, 54 минохвъргачки, 14 броя 2-см бронираноизстрелни пушки, 27 гранатомети, 18 броя 3,7-см противоброневни оръдия, 12 броя 5-см бронираноизстрелни оръдия, 78 гранатометни пушки, две пехотни оръдия, 82 броя 7,5-см возими оръдия, 16 броя 10,5-см возими гаубици и 15 броя 2-см противовъздушни оръдия, които осигуряват значителна огнева мощ на дивизията и ѝ позволяват да изпълнява самостоятелни задачи.

На 4 декември 1943 г. дивизията е отново мобилизирана като 2-ра конна дивизия. Тя е усилена с осем конни дивизиона от състава на пехотните дивизии и шест возими гаубични артилерийски отделения. Дивизията сменя Прикриващата армия и наблюдава и охранява цялата югоизточна граница по плана за прикритие. Така гочаква септември 1944 г., включването на България в антихитлеристката коалиция и обявяването на война на Хитлеристка Германия. Дивизията е прехвърлена на западната граница. В началото на септември 1944 г. е предисло-

Щабът на 2-ра конна дивизия през 1944 г. (фонд НВИМ)

Генерал-майор Михаил Минчов, командир на 2-ра конна дивизия, 1944 г. (фонд НВИМ)

Полковник Панайот Каракачанов, помощник-командир на 2-ра конна дивизия от 1944 г., като генерал (фонд НВИМ)

цирана в района на Цариброд и Пирот и от 28 септември влиза в подчинение на Втора армия. Командир на дивизията е отново генерал-майор Михаил Минчов, началник на щаба – полковник Пеню Василев. В състава на дивизията са 3-та конна бригада (8-и и 10-и конни полкове) с командир полковник Борис Морунов; 4-та конна бригада (4-ти и 5-и конни полкове) с командир полковник Петър Добрев; 2-ри преносим полк с командир подполковник Тодор Попов, 2-ри конно-артилерийски полк с командир полковник Борис Солаков. Дивизионният комплект части включва моторен инженерен дивизион, моторен свързочен дивизион, тежкокартечна група, моторен бронейстребителен дивизион, интендантски дивизион, превозен дивизион, санитарна лечебница, противовъздушна батарея, военно полицейски ескадрон. Общият състав на дивизията е 14 104 души. Вема участие в Нишката операция на армията в състав от две конни бригади (3-та и 4-та); четири конни полка (4-ти, 5-и, 8-и и 10-и); 2-ри преносим полк. На 10 октомври дивизията завзема Власотинци, а на 12 октомври влиза в Лесковец.

След завършване на операцията е преподчинена на Първа армия, като охранява десния фланг на армията. На 16 октомври дивизията настъпва към Бояново с 5-и конен полк в авангард, влиза във Враня и продължава настъплението на юг с 8-и и 10-и конни полкове в първи ешелон от двете страни на р. Морава. Следващата задача на дивизията е да атакува противника около Бояново и Кралева кука, но без успех. Сменено е командването на дивизията – на 1 ноември 1944 г. командир става генерал-майор Марко Колев, а началник на щаба – полковник Иван Бояджиев.

Бойните действия в района на Бояново и Кралева кука продължават до 6 ноември, когато противникът се оттегля. Дивизията преминава в преследване на оттеглящия се противник в направление на Гниляне – Прищина – Митровица. На 19 ноември 5-и и 8-и конни полкове влизат в Прищина, а разездите на 8-и конен полк – в Митровица. В бойните действия дивизията дава 555 убити и 1044 ранени. След завършването на първия период от войната 2-ра конна дивизия се завръща в пунктовете за постоянна дислокация и демобилизира.

Нарастването на напрежението след войната по югоизточната ни граница принуждава правителството да поддържа Прикриващ фронт по границата с Турция до края на 1945 г. В състава му са изпращани пехотни дивизи-

зии и конни части. След завръщането си от фронта в състава на Прикриващия фронт е изпратена 2-ра конна дивизия с командир полковник Петър Добрев. След приключване на участието си в Прикриващия фронт на 3 септември 1945 г. 2-ра конна дивизия се завръща в постоянните си гарнизони с щаб в Ямбол. Сменен е командирът на дивизията с полковник Димитър Желязков. Разформирана е 4-та конна бригада – Елхово с 5-и конен полк, а 4-ти конен полк от бригадата е включен в състава на 2-ра конна бригада. Това налага известно предислоциране на конните части и 2-ра конна бригада е преместена в Ямбол, като влиза в състава на 2-ра конна дивизия. Впоследствие с Указ №19 от 1947 г. щабът на дивизията с някои дивизионни части са предислоцирани в София.

По щатно разписание към 1 юли 1947 г. 2-ра конна дивизия е с щаб в София и дивизионни части в София, Сливен, Ямбол и Елхово. Включва две конни бригади, конноартилерийски полк, моторизиран инженерен ескадрон, моторизиран свързочен ескадрон, моторизиран брониран ескадрон и дивизионен разузнавателен ескадрон. 2-ра конна бригада с щаб в Ямбол има в състава си 4-ти конен полк – Ямбол и 6-и конен полк – Харманли. 3-та конна бригада с щаб в Коларовград има в състава си 8-и конен полк – Силистра и 10-и конен полк – Шумен, която впоследствие се предислоцира в Толбухин (гн. Добрич) заедно с 10-и конен полк.

Съставът на дивизията непрекъснато се изменя и намалява с годините. Към 1 януари 1949 г. 2-ра конна дивизия има в състава си две конни бригади (2-ра и 3-та), четири конни полка (4-ти, 6-и, 8-и и 10-и), Гвардейски конен полк, 2-ри конноартилерийски полк и моторизиран инженерен дивизион. Включва по щат 2461, а по списък – 2256 души. През ноември е разформиран щаба на 2-ра конна дивизия и от 30 ноември 1949 г. дивизията и влизащата в състава ѝ 2-ра конна бригада (4-ти и 6-и конни полкове) престават да съществуват. 2-ри конноартилерийски на подполковник Векилски полк е реорганизиран в 10-и дивизионен артилерийски полк и включен в състава на възстановената 10-а пехотна дивизия в Бургас. Реорганизиран е и инженерният дивизион. От състава на 2-ра конна дивизия остава само 3-та конна бригада в Толбухин, която е реорганизирана в Отделна конна бригада и Гвардейския конен полк, реорганизиран впоследствие в отделен представителен конен дивизион. С МЗ № 16/13.01.1950 г. Отделната конна бригада е предислоцирана в Силистра, но впоследствие отново е върната в Толбухин.

През 1950 г. с министерска заповед №527/22.09.1950 г. Отделната конна бригада е преименувана във 2-ра конна бригада, 8-и конен полк в 7-и кавалерийски, 10-и конен полк в 9-и кавалерийски полк. По този начин са възстановени закритите при реформите преди 9-ти септември 1944 г. конни полкове и е напълно заличена действащата до момента структура и приемствеността в наименованията на обвеляните в слава конни полкове, бригади и дивизии.

На 1 май 1951 г. 2-ра кавалерийска бригада е реорганизирана във 2-ра кавалерийска дивизия и се установява на гарнизон в Разград. Развърнат е през следващата година наново 5-и конен полк в Разград и е включен в състава на дивизията. Така дивизията е допълнена до приетия триполков щатен състав на дивизия (5-и конен полк в Разград, 7-и конен полк в Силистра и 9-и конен полк в Толбухин). С МЗ № 00269/13.11.1954 г. са разформирани 2-ра кавалерийска дивизия – Разград и подчинените ѝ конни полкове (5-и и 9-и).

5. ДРУГИ ФОРМИРОВАНИЯ КЪМ КОННИЦАТА

5.1. ВТОРИ КОНЕН АРТИЛЕРИЙСКИ НА КАПИТАН ВЕКИЛСКИ ПОЛК

Втори конен артилерийски полк е формиран през 1942 г. на основата на конния артилерийски дивизион, който пък е формиран на 1 март 1928 г. на основата на разформирания 7-и конен полк и 1-во и 2-ро конни артилерийски отделения.

Първо конно артилерийско отделение е формирано през 1915 г. на основата на конната артилерийска батарея, действала в състава на Кавалерийската дивизия през Балканската и Междусъюзническата войни. След Междусъюзническата война през октомври 1913 г. конната батарея остава в състава на Кавалерийската дивизия и взема участие в Първата световна война (1915 – 1918). Командир на батареята е капитан Георги Векилски. В състава на батареята са два взвода, 6 полски скорострелни оръдия и паркодомакински взвод. Батареята взема участие във всички бойни действия на Кавалерийската дивизия във войната със Сърбия през 1915 г. След победоносния край на войната конната батарея е изтеглена на отгих в с. Алдомировци, където прекарва зимата и пролетта на 1916 г. През май 1916 г. 1-ва конна батарея е включена в състава на 1-ва конна дивизия на генерал Иван Колев и участва в бойните действия на дивизията на Добруджанския фронт.

Знаменателен е подвига на конната батарея в боя при Мустафа Ачи, където тя и нейният командир капитан Векилски се превръщат в легенди. Отчитайки важността на Добрич в цялата отбрана, руско-румънското командване изпраща една пехотна бригада, подкрепяна от руска конница, да си върне обратно града. Румънците изпреварват 1-ва конна дивизия в развързването си и атакуват готвещата се за атака българска конница. Командирът на българските кавалеристи е изработил план – да разбие врага на части. За тази цел той оставя при Кочмар заслон от картечни ескадрони, пехотата, колоездачите и конната батарея на капитан Векилски. В 14:30 настъплението на румънците североизточно от Кочмар е спряно с огън, а малко след 15:00 часа 1-ва конна бригада на полковник Константин Михайлов атакува румънския авангард в конен строй и за по-малко от час го унищожава.

При с. Мустафа Ачи румънците предприемат устремна атака, временно спряна със силен артилерийски огън. Боят обаче става жесток в късния следобед. Мощната артилерийска стрелба на противника унищожава набързо приготвените от българите окопи. В решителния бой при Мустафа Ачи на 21 септември 1916 г. от 4-та конна бригада участва 9-и конен полк и 1-ва конна батарея на капитан Векилски, която сътворява истински подвиг, останал в историята. Срещу румънските батареи се противопоставя само една българска – тази на капитан Георги Векилски, който записва с големи златни букви името си в родната ни военна история.

Положението е критично, защото румънските вериги заплашват фланга, а защитниците не разполагат с ръчни гранати, няма и защитни телени ограждения. Колоездачната рота и съседният картечен ескадрон остават без патрони и очакват подготвени противника за атака “на нож”. Конните полкове се пригот-

вят за настъплението, когато противникът изненадващо атакува под подкрепата на артилерийски огън и достига на 400 крачки от предния край на нашите войски. Положението става критично за Конната дивизия. Събирайки разпръснати групи пехотинци и кавалеристи, капитан Георги Векилски, въпреки зле оборудваните (поради недостиг на време) окопи и нищожното количество боеприпаси, успява да изгради шест карета жива сила около 6-те български оръдия. Тук капитан Векилски успява не само да спаси от пленяване оръдията на славната си батарея, но и така да организира отбраната на поверената му позиция, че да я превърне в непревземаема крепост. Една конна батарея срещу цялата пехотна бригада от 19-а румънска пехотна дивизия. Противникът е стъписан и спира настъплението. Но това се оказва решаващо за боя.

Генерал Иван Колев умело изчаква подходящия момент за намеса. Към 17:30 ч., когато противникът е на десетки крачки от българската позиция, генерал Колев хвърля в яростна атака основното ядро на Конната дивизия. Ударът е стремителен, напорът неугържим. Огромната маса от над 1000 конника се стоварва върху противника, който не издържа на удара и се разбягва в паническо бягство.

Бойният път на батареята е осеян с подвизи. Конната батарея участва в упоритата отбрана на Конната дивизия при Первели, в настъплението на Конната дивизия на 19 октомври в направление на гр. Тузла, води бойни действия при Кара Мураг. През 1917 г. батареята прераства в 1-во конно артилерийско отделение в състав от две батареи по 6 скорострелни оръдия. Съгласно заповедта по Действащата армия от 24 октомври 1917 г. към 2-ра конна дивизия се създава също конно артилерийско отделение. В с. Аджигьол, Тулчанско отделението и батареите са формирани по щатовете за военно време. Едната батарея се взема от 10-о конно артилерийско отделение и се формират ново по една батарея към двете артилерийски отделения. Второ конно артилерийско отделение се формира окончателно в гр. Ксанти на 30 декември 1917 г. с командир майор Димитров и влиза в състава на 2-ра конна дивизия

През 1918 г. 1-во конно артилерийско отделение е в с. Бештепе. Капитан Векилски загива при разузнаване през 1918 г. от случаен куршум и е погребан с почести в гр. Тулча. Посмъртно е произведен в звание подполковник.

През юни 1918 г. 1-во конно артилерийско отделение е в с. Пчеларово, предвижва се през с. Еркенджилер и на 18 октомври пристига в с. Константиново, където демобилизира. След демобилизацията продължава изнасянето си през Кара Омер, Яса тепе и на 20 октомври е в София, където се присъединява към дивизията. В изпълнение на Ньойския договор дивизията е разформирана. Разформирано е и 1-во конно артилерийско отделение.

Второ конно артилерийско отделение действа в Беломорието, като сменя лагера си в с. Казелджи и с. Коюн кьой в Ксантийско през лятото на 1918 г. След пробива при Добро поле отделението действа в състава на 2-ра конна дивизия на Струмишкото направление, през октомври е в с. Фердинандово, Харманлийско, през ноември е в с. Мурфатлар, а към 1 декември е в гр. Провадия. От септември 1919 г. 2-ро конно артилерийско отделение е в Шумен с командир майор Костов. При разформирането на 2-ра конна дивизия е разформирано и 2-ро конно артилерийско отделение, като влиза в състава на Кавалерийската школа в София.

През 1928 г. на 1 март в Сливен е сформирано конно артилерийско отделение в състав две конни батареи и една домакинска команда. Първата конна батарея поема в състава си 1-ви и 2-ри ескадрони от бившия 7-и конен полк с всичкия си личен състав и имущество на 1-ва конна батарея. Втората конна батарея поема 3-ти и 4-ти ескадрони от 7-и конен полк и цялото имущество на 2-ра конна батарея и домакинската команда на 7-и конен полк.

От 1 юли 1934 г. отделението се преименува в 1-во конно артилерийско отделение. Същата година от Кавалерийската школа се отделя и 2-ро конно артилерийско отделение с командир майор Младенов. На 4 април 1936 г. е преименувано на 2-ро конно артилерийско отделение и на следващата година е преместено в Брезник с командир подполковник Челков. 2-ро конно артилерийско отделение става 1-во съгласно писмо № 346 от 28 март 1936 г.

През 1942 г. съгласно служебни писма от щаба на войската, командирът на Първа армия и инспектора на артилерията от 9 февруари 1942 г. от 1-во и 2-ро артилерийски отделения са обединени във 2-ри конен артилерийски полк с местостоянка в Нова Загора. Командир на полка е полковник Солаков.

През 1943 г. и 1944 г. полкът е в състава на Прикриващия фронт на границата с Турция, като заема района на Симеоновград, Свирково, Овчарово.

Деветосептемврийските събития през 1944 г. заварват полка на Прикриващия фронт. В състава на 2-ра конна дивизия участва в първия период от войната с хитлеристка Германия, като води боеве при Кърневица, Павловци, Кралево, Прищино, Горни Ристовац и Лучане. Командир на полка е подполковник Иванов. На 12 декември 1944 г. полкът се завръща в Нова Загора.

С указ № 6 от 1 януари 1947 г. полкът е преименуван на 2-ри конно-артилерийски на подполковник Векилски полк. Командир на полка по това време е подполковник Вигев. През март 1947 г. полкът е преместен на постоянен гарнизон в Сливен.

Съгласно министерска заповед № 711 от 1949 г. на основата на полка се формира 10-и дивизионен артилерийски полк и от 20 ноември същата година е в състава на нововъзстановената 10-а пехотна дивизия в Бургас. Командир на полка е подполковник Шопов. С министерска заповед № 527 от 22 септември 1950 г. полкът е отново преименуван в 30-и оръдеен артилерийски полк от 24-та стрелкова дивизия и през октомври е преместен в Грудово. През 1954 г. полкът има състав от два 76-мм артилерийски дивизиона и един 122 мм. гаубичен дивизион. Командир на полка е капитан Спас Кенацов. През 1958 г. съставът на полка се променя и той включва полкова учебна школа и полкови учебни части, и за бойно осигуряване 85-мм оръдеен артилерийски дивизион, 122-мм минохвъргачен дивизион и 160-мм минохвъргачен дивизион. Полкът е в състава на 7-а мотострелкова дивизия. В следващите години придобива структура с три артилерийски дивизиона.

На основание МЗ 00399 от 1 септември 1960 г. полкът се разформира от 26 септември 1960 г., като дивизионите му са разпределени към 82-ри мотострелкови полк – Ямбол и 53-мотострелкови полк – Грудово. От 25 октомври 1960 г. полкът престава да съществува по списъците на Българската армия.

5.2. КАВАЛЕРИЙСКА ШКОЛА/УЧИЛИЩЕ

Кавалерийската школа води началото си от кавалерийския курс, открит от 1 януари 1899 г. в София. На лице е заповед №1 от същата дата, подписана от началника на курса майор Тодоров. В курса преминават подготовка стотици свръхсрочно служещи и срочнослужещи подофицери и войници. Така например през 1900 г. в курса се обучават 102 души, а през 1905 г. – 117 души, от които 11 са свръхсрочнослужещи, вероятно подофицери.

От 16 януари 1906 г. кавалерийският курс се преименува в Кавалерийска школа с командир, вече полковник, Тодоров, който през 1908 г. е сменен с подполковник Салабашев. Началниците на школата вероятно се сменяват често, защото със заповед № 95 от 9 декември 1909 г. командването на школата приема майор Атанасов, който предава школата на майор Маринов от 1 януари 1910 г. Със заповед № 44 от 15 октомври 1910 г. школата е преместена в с. Горна баня, Софийско.

Във връзка със започналата Балканска война школата бива разформирана, както и всички учебни части, и личният състав се разпределя в щабовете и конните части. На 12 септември 1912 г. е обявена обща мобилизация и на 20 септември в школата се явяват мобилизирани долни чинове, подофицери и войници.

Випуск на подофицерската школа на Лейбгвардейския конен полк, 1910 г. (фонд НВИМ)

Кавалерийската школа по време на двете Балкански войни изпълнява задачи в Щаба на Действащата армия (ЩДА) основно като комендантска секция и формира ординарчески ескадрон. Част от нея се изпраща и в Кавалерийската инспекция, която е към Кавалерийската дивизия. След завършване на Втората Балканска война със заповед № 1 от 16 август 1913 г. е обявено, че по случай разформиранието на ЩДА от 7 август Кавалерийската школа възобновява самостоятелната си дейност и в състава ѝ се изпращат чинове от щаба. Със заповед № 5 от 12 септември 1913 г. за началник на школата е назначен подполковник Китанчев.

Практиката за разформиранието на школата се запазва и през следващите години със започване на обща мобилизация, и тя е разформирана със заповед № 50 от 1915 г. Формирана е отново на 1 ноември 1918 г. Командир на школата става полковник Никола Топалджиков. Съгласно заповед № 3 от 1 февруари 1919 г. към 1-ви конен полк се разкрива младши курс на Кавалерийската школа.

Във връзка с решенията на Ньойския договор, реорганизацията на армията и преобразуването на конните полкове в жандармерийски, със заповед № 37 от 2 декември 1920 г. Кавалерийската школа престава да съществува като самостоятелна част и в бъдеще ще функционира като кавалерийски курс към военното училище, като всички чинове и коне се зачисляват на храна, заплатата и фуражна дажба към 1-ви конен полк. За началник на курса е назначен подполковник Филипов, сменен през 1924 г. от полковник Босилков.

Положителни промени настъпват през 1925 г., когато със заповед № 38 от 19 септември кавалерийският курс се преформира в четири ескадрона с ескадронни командири. Началник на курса е подполковник Филипов, сменен през 1926 г. от подполковник Акрабов. От 22 октомври 1925 г. курсът се преформира от четири на три ескадрона. Към 12 март 1929 г. към курса се числят още два ескадрона – учебен и сборен и нестроеви ескадрон. Същата година командването на курса се поема от подполковник Стефан Даскалов.

От 1 януари 1930 г. курсът се именува вече Кавалерийски отдел от Школата за ротни, батарейни и ескадронни командири. Отделът има командване, учебен ескадрон, сборен ескадрон и нестроеви ескадрон. Но и тази реорганизация не се задържа дълго време и през 1933 г. Школата за ротни, батарейни и ескадронни командири се закрива, като вместо нея със заповед № 8 от 20 септември се учредява Щаб на Военноучебните заведения, като кавалерийският отдел се преименува отново в Кавалерийска школа. През 1934 г. излиза и първият випуск от Школата, като на випускниците се присвоява звание „вахмистри“. Началник на школата е полковник Подгоров, който през 1936 г. предава длъжността на майор Георги Стоев.

От 1 август 1936 г. съгласно заповед № 96 школата в пълния си състав се премества в гр. Сливен, като все още се води с явно наименование „Щаб на жандармерията“ с началник подполковник Делчо Г. Стратиев. Школата продължава да се развива и към 1 януари 1938 г. има в състава си: щаб; домакинство; курс за кандидати ескадронни командири; курс за усъвършенстване на взводни командири; курс за кандидати ескадронни фелдфебели; ескадрон-школа за запасни погофицери; ескадрон-учебни коне и нестроеви ескадрон. За първи път в частта съгласно заповед № 62 от 1939 г. се организира „дивизионна химическа кандидат-погофи-

церска школа“ в състав от 40 души.

В този си състав школата посреща Втората световна война и няма данни да е напълно разформирана, като част от личния ѝ състав се разпределя по конните части.

След завършване на първия етап от участието ни във войната против хитлеристка Германия на страната на антихитлеристката коалиция дейността на школата се възобновява напълно, и към 1 януари 1945 г. има състав: щаб; домакински ескадрон; лечебница; учебен конен дивизион; учебен специален ескадрон; втори специален ескадрон; учебен ударен ескадрон; втори ударен ескадрон. Вигна е промяната в състава, включващ учебни и реговни части с различно предназначение.

На 6 септември 1945 г. командването на школата се поема от полковник Тодор Денев Симов. С Указ № 6 от 18 февруари 1946 г., когато са отнети шефските наименования на частите, школата се преименува в Кавалерийска школа „Георги Бенковски“. В началото на същата година към школата е зачислен и моторизирания брониран ескадрон на 3-а пехотна Балканска дивизия, а от 1 април – и 3-ти разузнавателен ескадрон. Следват промени в командването, като със заповед № 52 от 23 ноември 1946 г. командването на школата е поето от полковник Краснов.

От 16 май 1947 г. школата се премества в София с командир полковник Ценов. Същата е обединена заедно с Гвардейския конен дивизион в Отделен гвардейски конен полк. Конницата търпи вече значителни промени. Разформирани са бригадите и Конната дивизия през 1949 г. Отделният гвардейски полк е реорганизиран в дивизион и школата се отделя от него. Съставът на школата постепенно се свива и към 1 януари 1950 г. се свежда до щаб и учебен ескадрон.

Армията през този период изпитва остра нужда от подготвен команден състав след масовите чистки от правителството на Отечествения фронт, които засягат в значителна степен и конницата, предвид нейното участие в неутрализиране на въстанието през 1923 г. и на съпротивителното движение в периода 1941 – 1944 г. Новата власт разкрива поредица от военни училища за да покрие недостига, и на 8 юни 1950 г. кавалерийската школа със заповед № 234, считано от 25 юни, се премества в Силистра в казармите на 8-и конен полк с командир полковник Георгиев.

От 19 август 1950 г. съгласно поверителна министерска заповед № 458 школата се реорганизира в Кавалерийско военно училище „Георги Бенковски“. Първият набор курсанти е зачислен от 1 септември 1950 г. Училището подготвя три набора офицери.

Конницата на България постепенно губи своето значение като род войска в съвременната война. Отпада и нуждата от подготовка на кадри за конницата. Кавалерийското военно училище „Георги Бенковски“ е закрито с министерска заповед № 0263 от 5 август 1953 г. и разформирано, считано от 30 октомври 1953 г.

5.3. КОНЕЗАВОДИ

Основен проблем пред младата българска държава е осигуряването на ездитни коне за конницата, които са крайно недостатъчни за задоволяване на нуждите ѝ. Конете са взети от бракуваните в руските конни части, а след демобилизацията на окупационните части – от останалите им излишни коне. Общо Интенданството закупува 2232 коня за нуждите на конницата и артилерията от завръщащите се в родината си казаци. Освен това руската армия дарява безвъзмездно за стопански нужди на разореното българско население 9988 коня. Нуждата от коне принуждава младото българско правителство да започне собствено производство на ездитни коне. Възстановено е през 1883 г. стопанство „Кабиюк“, което е създадено през 1864 г. от русенския валия Мидхат паша като държавен конезавод в Османската империя. По време на Руско-турската война конете са отведени от него и заводът остава празен. Неуспехи в производството на коне, свързани с липсата на опитен персонал и качествени жребци за разплод, през първите четири години водят до затварянето на завода. Но впоследствие, през 1894 г., заводът е отново открит, и е възстановена дейността му като „Държавен конезавод, склад за жребци и ремонтно конско депо „Кабиюк“. От тогава до сега той функционира без прекъсване. През 1911 г. конезаводът е преименуван в „Държавен завод за добитък и депо за мъжки разплодници“.

На 1 януари 1897 г. край с. Гурмазово с указ № 2 се открива и втория конезавод „Божурище“, като конско военно-ремонтно депо. На 1 януари 1900 г. се преименува в ремонтно конско депо „Божурище“ и се премества там. Със заповед № 89/1906 г. от 1 март към депо-то се формира и започва да функционира конезаводно отделение. Ветеринарната лечебница, формирана през 1881 г., е реорганизирана във Ветеринарно погофицерско училище. Под това име съществува до 1921 г., когато започва да се нарича Гарнизонна ветеринарна лечебница.

Преодолени са проблемите с производството на ездитни коне в завода „Кабиюк“ в Шумен, и е разширена дейността на завода. Двама конезавода успяват до известна степен да осигурят необходимото количество ездитни коне за новите конни полкове през следващите години, но и те не успяват напълно да решат проблема, който остава да виси над армията още дълги години.

През 1903 г. в изпълнение приетия Закон за устройство на Българската войска се приема отделен закон за развитие на коневъдството, за да се осигури армията с ездитни коне. Взема се решение за създаване на още три ремонтни конски депа: в Кабиюк – Шумен, в Кара Бунар (дн. Карабунар, общ. Септември) и в Плевен – Склад за жребци „Клементина“, които са към Министерството на войната. В резултат на действието на закона и грижите на правителството за развитие на коневъдството рязко нараства броя на конете в Царството и броя на годните за военна служба коне. През 1905 г. се приема и Правилник към закона, който препоръчва войската да се осигурява основно с местни коне, което също подпомага местното коневъдство. При преброяването на добитъка през 1905 и 1910 г. броят на конете се е движел между 450 хил. до 550 хил., а на годните за военна служба нараства от 29 126 през 1905 г. до 97 352 коня през 1911 г. за

конницата обаче се изискват определени по височина коне и за нея има съответно от 5403 до 5826 коня.

След промените през септември 1944 г. стопанството продължава дейността си под името "Държавно земеделско стопанство "Васил Коларов". От 1963 г. в състава на Академията на селскостопанските науки "Кабиюк" действа като "Държавно племенно животновъдно стопанство "Васил Коларов", "Опитна станция по биволовство и коневъдство "Кабиюк", "Държавен племенен семе-производствен комплекс "Кабиюк" и др. През 2004 г. с приемането на закона за животновъдството, стопанството е преименувано в "Държавно предприятие Кабиюк".

След промените през 1989 г. коневъдството в България бележи ръст и се разкриват над 60 конни ферми за отглеждане на коне, предимно в частния сектор. При известните над 250 породи коне в света в България се развъждат и отглеждат едва 15 – 16 породи коне. За нормалното развъждане на една порода са необходими минимум 200 кобили-майки. В България имаме едва 12 породи коне с над 100 кобили-майки и три – четири породи с под 100 броя.

От развъжданите породи коне в България три са наши отечествени породи. И трите са признати като български породи през 1951 г. Това са Източнобългарския кон, Плевенския кон и Дунавския кон. Тези породи имат над 100-годишна история на развъждане в България, което е впечатляващо. Това говори за една добра традиция и основа, за разлика от някои други европейски държави. Всяка порода се отличава по собствения си екстериор, генеалогия и предназначение. В България имаме и една автохтонна, аборигенна порода – Каракачански кон. Останалите чужди породи са Чистокръвна английска, Чистокръвна арабска, Арабска Шагия, Тракененска, Рисиста, Хафлингер, Шотландско пони, Тежковозна порода кон, Холщайнер и Хановер. По статистически данни в България днешно време има около 130 – 150 хил. коня.

Конете на конезавод Кабиюк (снимка от сайта на завода, 2021 г.)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

116 години след Освобождението съществува конницата на България, която е наследник на славната конница на българите от Първото и Второто българско царство и на древните българи. Чест, достойнство, вяност на Цар и Родина са отличителните черти на офицерите, подофицерите и кавалеристите-войници от конните полкове, бригади и дивизии на България. Тези черти са подплатени с висока подготовка, безстрашие и дори безумна смелост, показани по време на бойните действия. Те не се уплашиха от никой противник, изпълняваха смело и с умение бойните задачи, осигуряваха командването с разузнавателна информация за противника, пътищата, местността и времето в района на бойните действия, осигуряваха и поддържаха управлението на войските, осигуряваха фланговете и когато се налагаше изпълняваха самостоятелни тактически и оперативни задачи. Макар и позабравена през последните години, но тези 116 години са достатъчни за да се даде правдива и точна оценка на конницата на България. Тя бе нужна на България. Тя бе управлявана от достойни и предани на България командири. Тя бе ковацница на кадри и в нея служеха достойни синове на България.

Чест и слава за всички!

БИБЛИОГРАФИЯ

1. ДВИА. Исторически справки по фондовете за конните полкове, бригади и дивизии с №№:

За конните дивизии и бригади: ф 28, а.е 106; ф 466, а.е 172; ф 467, а.е 121; ф 405, а.е 8; ф 470, а.е 48; ф 471, а.е 40; ф 472, а.е 96; ф 473; ф 474; ф 474а; ф 474б; ф 474в, а.е 7;

За конните полкове: ф 480а, а.е 6; ф 475; ф.476, а.е 103; ф477, а.е 263; ф 478, а.е 218; ф 479, а.е 315; ф 480, а.е 121; ф 481, а.е 150; ф482, а.е 96; ф 483, а.е 209, ф 484, а.е 291; ф 485, а.е 18.

За други формирания: ф.500; ф.805; ф.1530, а.е 92 и ф1516; ф.9, оп.1, а.е.75. Схема на мирновременна дислокация на Българската Войска към 15 май 1944 г., от 2 листа

2. Сайт на НВИМ: Конните полкове

3. Списание „Нашата конница“

4. П а п р и к о в, С. Сръбско-българската Война 1885. Държавна агенция „Архиви“, Държавен военноисторически архив. София, 2011

5. Войната между България и Турция 1912-1913 год. Том I, II, III и IV. Министерство на войната, Щаб на армията – Военно историческа комисия. София, Държавна печат-ница, 1928-1932

6. Щаб на войската – Военно-историческа комисия: "Българската армия в Световната Война 1915-1918 г. Том II, III, IV, V, VIII и IX. София, Държавна печатница, 1940

7. П. Дошкинов."Есенното сражение на Македонския боен театър - 1916 год. XI-а германо-българска армия в борбата с френско-руската и сръбските армии (I, III и II) - Книга I.". София, 1948

8.П.Дошкинов."Чеганската операция - Книга I Подготовка и изпълнение - Настъплението на гясното крило на I бълг. армия за овладяване на м. Нудже-Чеганска пл. Сражението от 17 до 27 август 1916". София, Печатница на военно-издателския Фонд, 1941

9. И.А Русев, „Осма пехотна тунджанска дивизия във войната срещу турците 1912-1913, от началото на войната до падането на Одрин включително", София, Печатница на армейския военно-издателски фонд, 1923,

10. Г.К. Абаджиев-генерал о.з. 12 пехотна дивизия през Общоевропейската война през 1915-1918 год."

11. К р а п ч а н с к и, В. и др. Кратък обзор на бойния състав, организацията, попълването и мобилизацията на Българската армия от 1878 до 1944 г., ДВИ, София, 1961

12. Генерал-лейтенант отъ запаса Дитерих. Сражения отъ Световната война. Том 11. Краят на Световната война на Македонския фронт. Военно-исторически сборник, кн. 3 и 4, 1927г.

13. А. Христов, полковник, "Исторически преглед на войната на България срещу всички балкански гържави - 1913г." - Военна библиотека 26. София, Печатница на Армейския военно-издателски фонд, 1946

14. И.А. Русев, генерал, о.з. Принос къмъ историята на II. армия във войната 1915-18г. м. м. октомври и ноември 1915г. Книга 1 - Действията на Северния фронт. Военно-исторически сборник, год. II, 3 и 4 кн., юни и юли 1928г.

15. Христо Лефтеров. Настъплението на 4-а отделна армия в Галиполския полуостров въ 1913г. Боевете при Булаир и Шаркьой. София, 1941

16. Петко Йотов, Ангел Добрев, Благой Миленов, Румен Руменин, Светлозар Недев. Българската армия в Първата световна война 1915-1918. Издателство на Министерството на отбраната, 1995.

17. Георги Марков. България в Балканския съюз срещу Османската империя 1912-1913. С., 1989

18. Ташо Ташев. Българската Войска 1941-1945. Енциклопедичен речник. София, Военно издателство, 2008

19. Марин Калонкин. България във Втората световна война 1939-1945 година. София, Аскони-издат, 2011
20. "Есенното сражение на Македонския боен театър - 1916 год. XI-а германо-българска армия в борбата със френско-руската и сръбските армии (I, III и II) - Книга I."
21. Геза Фехер "Военното дело на прабългарите". Военна библиотека, Печатница на ВКИФ, 1938
22. "История на сръбско-българската война 1885 год." (1925)
23. "Войната между България и другите Балкански гържави през 1913 год. Том I - Причините и подготовката на войната и военните действия до 21 юни" МВ
24. Ал.Кисъов. "Генерал Колев и действията на 1-ва конна дивизия въ Добруджа през 1916. година. Военна библиотека, Печатница на ВКИФ, София, 1928
25. Прокопиев С. Отбрана на морското крайбрежие от Българската армия през Втората световна война (1939-1944) – монография, София, ВА "Г.С. Раковски"
26. Йоноу М. Българската армия като гържавна институция след Първата световна война 1919-1929г. НЦВИ, Издателство на МО „Св. Георги Победоносец“, София , 1995г.
27. Петров Т., Станчев Ст. История на Сухопътните Войски на България, том Първи, СиТи Директ ЕООД, София, 2014,
28. Станчев Ст., Николов Р. История на Сухопътните Войски на България (1918.1945), том Втори, СиТи Директ ЕООД, София, 2017
29. Цветков К. История на Сухопътните Войски на България (1945-1990), том Трети, Издателство ВЕЛЕС ООД, София, 2019

2. ПУБЛИКУВАНИ ДОКУМЕНТИ, СПОМЕНИ И ДНЕВНИЦИ

- А н г е л о в, А. Българската артилерия в Балканската война 1912–1913 г. Ръкопис, ВИБ, Б. м. г.
- А н г е л о в, А. История на българската артилерия. Ръкопис с инв. № III 889, ВИБ, Б. м. г.
- А н д р е е в, А. Моят живот и моята съдба, С., 2009
- Бойни спомени на 8 артилерийски полк през Балканската война 1912–1913 г., Стара Загора, печ. „Светлина“, 1915
- В а з о в, В. Животописни бележки. Военноиздателски комплекс „Св Георги Победоносец“, София, 1992
- В а з о в, В. Животописни бележки, Част II, Ръкопис, ВИБ, инв. № 9176/1917
- Войнишки споменник. Печ. Т. Богданов, Враца, 1913
- Възпоменателен сборник на 4. Артилерийски на Негово Величество Цар Фердинанд I полк и формираните от него части. София, Печатница на армейския военно-издателски фонд, 1932
- Д а н а и л о в, Т. Кратко описание на походите и боевете на 6 арт. полк във войната 1915–1918 г. Б. м., 1935
- Доклад до Негово Величество Фердинанд I Цар на българите по случай 25-годишнината от възшествието му на българския престол 1887–1912 от Министерския съвет, София, Държавна печатница, 1912
- Д о ш к и н о в, П. Майското сражение в завоя на Черна – 1917 г. Действията на артилерията и поуците от тях. София, 1935
- Д р у м е в, М. Боевете южно от село Хума от 1. IX. 1917 г. до 31. V. 1918 г. и действията на артилерията. София, 1925
- И л ч е в, З. Артилеристи (Спомени от войната 1915–1918). София, 1937
- История на 1-ви артилерийски полк и сформированията му. София, Печатница „Графия“ – Цанков, 1935

Л а з а р о в, Н. Дивните Дунавци (из бойния живот на 5 Дунавска дивизия), Варна, Печатница „Просвещение“, 1928

М е м о а р и генерал Димитър Кацаров (1866–1958), с автентичен запис от златния фонд на БНР. София, 2010

М у с а к о в, И. Бойна прослава на 5 артилерийски полк. София, 1941

Л е ф т е р о в, Х. Настъплението на 4-а армия в Галиполския полуостров в 1913 г. (Боевете при Булаир и Шаркьой), София, 1941

Н е с е в, Н. Дойранската епопея 1915–1918, Печатница на книгоиздателство „Слово“, София, 1935

Н е с е в, Х. Командването на българската войска през войните за национално обединение 1885, 1912–1913, 1915–1918

Н е г я л к о в, Хр. 1-а пехотна софийска дивизия. (На Македонския фронт през Втората половина на месец септември 1918 г.), София, 1921

Н и к о л о в, К. Българската армия преди и след Световната война, София, 1922

Отчет за Царските маневри 1937 год. Министерство на войната, Щаб на войската. София, 1938

Р а з с у к а н о в, А. По бойните полета с 8-и артилерийски полк. София, 1929

Шуменци в Отечествена война 1944–1945 г. Спомени. (Стоян Станчев Проданов, фелдфебел в 9 батарея на 5 артилерийски полк). Шумен, 2006

П е й к о в, С. Артилерията при Дойран, София, 1925

С л а в ч е в, С. Поуки за артилерията от войната 1915–1918 година, София, 1921

Ц а н е в, С. Боят при Тутракан (Описание с критически разбор). Печатница на Армейския военно-издателски фонд, София, 1929

Ц е н о в, П. 40 години на служба в артилерията, София, Печатница на Армейския в.-издателски фонд, 1933

Юбилейна книжка на 2-и артилерийски полк 1880–1905, София, Пригв. Печ. Братя Прошекови, 1905

4. ВЕСТНИЦИ И СПИСАНИЯ

Сп. „Артилерийски преглед“

Сп. „Военен журнал“

В-к „Военни известия“

Сп. „Военноисторически сборник“

Сп. „Въспоменателен сборник“

В-к „Мир“

В-к „Народна отбрана“

В-к „Отечество“

II. ЛИТЕРАТУРА

А н г е л о в, А. Материал за история на българската артилерия. Печатница на военноиздателския фонд, София, 1937

Б о т е в, Б. и др. История на служба „Артилерийско въоръжение“ в Българската армия 1878–1990, София, 1998

България в Световната война 1915–1918 г., Том II, Войната със Сърбия през 1915 г., ДП, С., 1938

България в Световната война 1915–1918 г., Том III, Войната срещу Сърбия 1915 г. Настъплението на II армия в Македония. С., ДП, 1938

Българската армия в Световната война 1915–1918 г. Том VIII Войната срещу Румъния през 1916 г. (Подготовка на войната и Тутраканска операция), София, 1939

Българската армия 1877–1919, С., ВИ, 1988

Българската земска войска 1878–1879 г. – Създаване на българската войска след освободителната Руско-турска война от 1877–1878 г. (Сборник от документи и материали), София, ДВИ, 1959

Войната между България и Турция 1912–1913 год. Том I, подготовка на войната, София, ДП, 1937

Войната между България и Турция 1912–1913, Том VI, Действия на западния операционен театър, София, ДП, 1935

В о й н о в, Б. Подпоручик Петров. Издателство „Пропелер“, София, 2013

Г а н ч е в, А. Войните през третото българско царство, С., 1926

История на Сръбско-българската война 1885 г., София, ДП, 1925

Й о т о в, П., Добрев, А., Миленов, Б., Руменин, Р., Недев, С., Добринов, Д. „Българската армия в Първата световна война 1915–1918 – Кратък енциклопедичен справочник“, Издателство „Св. Георги Победоносец“, София, 1995

К р а п ч а н с к и, В. и др. Кратък обзор на бойния състав, организацията, попълване-то и мобилизацията на Българската армия от 1878 до 1944 г., ДВИ, София, 1961

М и ч е в, Н., П. Коледаров. Речник на селищните имена в България 1878–1972, „Наука и изкуство“, София, 1973

М и ч е в, Н., П. Коледаров. Речник на селищните имена в България 1878–1987, „Наука и изкуство“, София, 1989

М и ч е в, Н. Речник на имената и статута на населените места в България 1878 – 2004, Издателска къща „Петър Берон“, София, 2005

П е й ч е в, А., К. Крумов, Й. Йотов, Х. Христов, М. Арнаудов, Г. Ганчев. История на Българската артилерия. Военно издателство, София, 1977

Пътеводител на архивните фондове 1877–1945, Том I, ВИ, С., 1976

Пътеводител на архивните фондове 1877–1944, Том 2, ВИ, С., 1977

Р у м е н и н, Р. Офицерският корпус в България 1878–1944 г. Т. 1, 2, 3 и 4. София, Издателство на Министерството на отбраната „Св. Георги Победоносец“, 1996

Р у с е в, Н. По следе на една безсмъртна песен, Том Първи и Том Втори, 1988

С т а н ч е в, С., Т. Петров. История на сухопътните войски на България, Том първи, София, 2014

С т а н ч е в, С., Р. Николов. История на сухопътните войски на България (1918–1945), Том Втори, София, 2017

С т о й ч е в, И. Строители и бойни вождове на Българската войска 1879–1941, София, 1941

Т а н ч е в, И. Българи в чуждестранни военноучебни заведения (1878–1912), София, 2008

Т а ш е в, Т. Българската войска 1941–1945 Енциклопедичен справочник. София, 2008

Т а ш е в, Т. Министрите на България 1879–1999, София, 1999

Т а ш е в, Т., С. Недев. Върховното ръководство и висшето командване на българската армия (1879–1999). Енциклопедичен справочник. София, 2000

Т о д о р о в, Ч. Бойният път на шести артилерийски полк през Балканската война 1912–1913 г. – В: Известия на музеите от Югоизточна България XIX, Стара Загора, 1998

Т р а й к о в, В. Населените места в Тракия и Македония под гръцка власт (Стари и нови названия), София, 1946

Ц в е т к о в, К и колектив. Алманах на Сухопътните войски на България, книга Четвърта. София, 2018

Ц в е т к о в, К и колектив. История на Сухопътните войски на България, том Трети. София, 2019

СЪДЪРЖАНИЕ

Никой и нищо не бива да бъдат забравени!	3
Въведение	5
1. Българската конница след Освобождението	11
Конницата в защита на Съединението	14
Конницата в Сръбско-българската война (1885 г.)	17
Развитие на конницата след Сръбско-българската война	20
Конницата в Балканските войни	25
Конницата в Първата световна война	28
Конницата в условията на Ньойския договор	33
Възраждане на българската конница	35
Конницата във Втората световна война	40
Конницата след Втората световна война	42
2. Конни полкове	45
2.1. Лейбгвардейски на Н. В. конен полк	45
2.2. Първи конен на Н. В. цар Фердинанд I полк	59
2.3. Втори конен на Н. Ц. В. княгиня Мария Луиза полк	70
2.4. Трети конен на Н. Имп. В. великата княгиня Мария Павловна полк	78
2.5. Четвърти конен на Н. Ц. В. Борис, княз търновски полк	88
2.6. Пети конен полк	94
2.7. Шести конен на Н. Имп. В. император Вилхелм II полк	100
2.8. Седми конен полк	108
2.9. Осми конен полк	112
2.10. Девети конен полк	115
2.11. Десети конен на Н. В. царица Йоанна полк	119
2.12. Единадесети конен полк	124
2.13. Сборен конен полк	125
3. Конни бригади	126
3.1. Първа конна бригада	126
3.2. Втора конна бригада	138
3.3. Трета конна бригада	147
3.4. Четвърта конна бригада	154
3.5. Пета конна бригада	160
3.6. Сборна конна бригада	164
4. Конни дивизии	168
4.1. Кавалерийска/конна дивизия	168
4.2. Първа конна дивизия	179
4.3. Втора конна дивизия	196
5. Други формирования към конницата	202
5.1. Втори конен артилерийски на капитан Векулски полк	202
5.2. Кавалерийска школа/училище	205
5.3. Конезаводи	208
Заключение	210
Библиография	211

КИРИЛ ЦВЕТКОВ

АЛМАНАХ НА СУХОПЪТНИТЕ ВОЙСКИ НА БЪЛГАРИЯ
БЪЛГАРСКАТА КОННИЦА

Книга шеста

Българска, първо издание

Редактор *Пламен Димитров*

Формат 60х90/8

Печатни коли 27

ISBN 978-954-302-096-6